

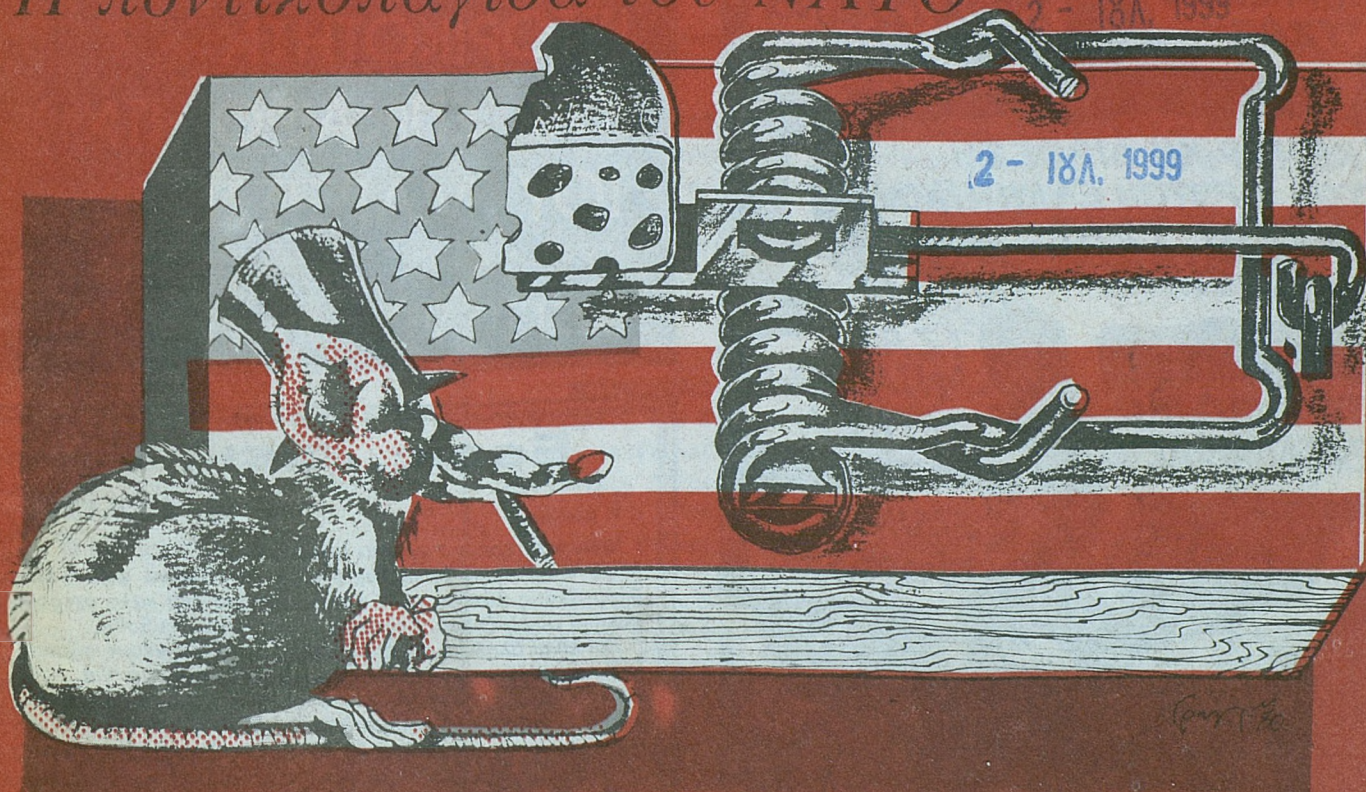
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β' τεύχος 154, Παρασκευή 20 Ιουνίου 1980

Δρχ 25

Η ποντικοπαγίδα του ΝΑΤΟ

- ΠΕΤΡΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ:
Δυό γραμμές στη «Νέα Δημοκρατία»
- ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΛΑΖΑΡΙΔΗ:
ΠΑΣΟΚ και Έξουσία
- ΑΝΤΩΝΗ ΜΠΡΙΛΛΑΚΗ:
Προοπτικές της Ανανέωσης
- ΔΗΜ. ΨΥΧΟΓΙΟΥ:
Έλλάδα και Βουλγαρία στο Μεσοπόλεμο
- ΕΥΤ. ΜΠΙΤΣΑΚΗ:
Τυχαίο, Αναγκαιότητα και Ανθρώπινη Πράξη

● Μιλουῦν γιά τή
«Νεολαία Λαμπράκη»:
ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΕΝΤΑΚΗΣ
ΤΑΚΗΣ ΜΠΕΝΑΣ καί
ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ

POP ELEVEN

ΓΙΑ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΜΟΥΣΙΚΗ
ΕΚΕΙ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ
Σκουφά 15, 1^ο Πάτωμα
τηλ: 3630868 - 3631860

ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΔΙΑΘΕΣΗ
ΤΟΥ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
"ΤΖΑΖ"

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΕΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ!!!

ΜΟΝΟ
ΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΟΙ
ΔΙΣΚΟΙ!!!

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΔΙΣΚΟΥ ΤΖΑΖ:
"SPHINX"

ΤΟ ΜΟΥΣΙΚΟ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

ΡΟΚ!
ΤΖΑΖ!
ΜΠΛΟΥΖ!
ΡΕΓΚΕ!

ΕΙΔΙΚΕΣ
ΠΡΟΣΦΟΡΕΣ

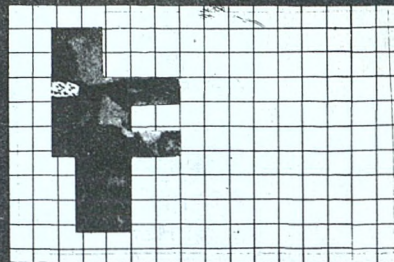

POP ELEVEN

σε λίγο

Χ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ⑧
(πίσω απ' το χηπέδο του
ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΥ.)
ΚΑΙ ΜΕ ΡΟΥΧΑ!!!

Σ. ΜΠΕΤΕΛΕΝ - Ρ. ΛΙΝΑΡ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΜΑΡΕΙΣΜΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΡΗΕΙΤΥΛΟΝ / βιβλία κ.ά.

Εσείς, εμείς & ο ηχος

Έδω και τέσσερα χρόνια στο φιλόξενο STUDIO HI FI της οδού Άσκληπιού 76 εξυπηρετούμε με αληθινά φιλική διάθεση όλους αυτούς που, ψάχνοντας για ένα καλό στερεοφωνικό συγκρότημα, θέλησαν να μας εμπιστευθούν.

Και είναι αλήθεια ότι αποκτήσαμε πολλούς νέους φίλους. Είμαστε πάντοτε πρόθυμοι να συζητήσουμε για κάθε πρόβλημά σας, σχετικό με την απόκτηση ενός στερεοφωνικού συγκροτήματος οποιασδήποτε μάρκας, και πιστεύοντας ότι έχουμε τις χαμηλότερες τιμές, ελπίζουμε και σε νέους φίλους.

Και τώρα, αν σκεφτόσαστε για χρωματιστή τηλεόραση, θυμηθείτε μας.

STUDIO HI FI
ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 76, ΑΘΗΝΑ 706, τηλ. 3602697-3627858

κυκλοφορήσε

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
MONTHLY REVIEW

J.Petras: 'Η Νικαραγουανή Έπανάσταση.

M.Caldwell: 'Η κρίση στην 'Ινδοκίνα: ή σύγκρουση Βιετνάμ-Καμπότζης

S.Amin: 'Η δομή του ιμπεριαλισμού

J.Petras: Οί συνιστώσες της σοσιαλιστικής επανάστασης-10

Περίοδος Β'
Χρόνος 7ος
Τεύχος 154

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60, Αθήνα 601
τηλ. 732.713-732.819

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ: Στή γραμμή των Σήαρς και Κλήφορντ	4
ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	6
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ	6
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ	
Οικολογική Διεθνής - Σοσιαλιστικά κόμματα	8
ΑΝΤΙ-ΘΕΜΑΤΑ	
ΜΑΡΚΟΥ ΜΕΣΚΟΥ:	
Ένας ακόμη Όμηρος Πέλλας	10
Γ. ΚΑΛΑΪΤΖΗ: 'Η Δίκη	13
Π. ΕΥΘΥΜΙΟΥ:	
Δύο γραμμές στη «Νέα Δημοκρατία» ..	14
ΧΡΥΣ. ΛΑΖΑΡΙΔΗ:	
Αριστερά και Έξοσις	18
ΑΝΤ. ΜΠΡΙΛΛΑΚΗ:	
Η κρίση της Αριστεράς και οι προοπτικές της Ανάνεωσης	22
ΔΗΜ. ΔΕΛΗΟΛΑΝΗ:	
Τιτοϊσμός και Εύρωκομμουνισμός	26
ΕΡΕΥΝΑ	
ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ:	
Όργανωμένο και αυθόρμητο κίνημα Νεολαίας. Η περίπτωση της Νεολαίας Λαμπράκη. (Συνεντεύξεις με τους: Μ. Θεοδωράκη, Α. Λεντάκη, Τ. Μπενά και Μ. Παπούλια)	28
ΔΗΜ. ΨΥΧΟΓΙΟΥ:	
Έλλάδα και Βουλγαρία στο Μεσοπολέμο	36
ΕΥΤ. ΜΠΙΤΣΑΚΗ:	
Τυχαίο, Αναγκαιότητα και Ανθρώπινη Πράξη (Β' μέρος)	42
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	
ΑΝΤ. ΣΟΛΑΡΟ:	
Οι μεταφράσεις του Γκράμσι στην Ελλάδα	50
ΝΤ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ - ΡΟΓΚΑΝ:	
Χρονικό εκθέσεων	52
ΑΛ. Γ. ΞΥΔΗ: Ένα σχόλιο	53
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ (Αλ. Πολίτης)	55
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	56
Γ. ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ: Ώδειακή Παιδεία	58
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	60

ΑΠΟ ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ: Μιά έρευνα για τα προβλήματα του Λεκανοπεδίου Αττικής. Μιά υπεύθυνη ενημέρωση

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

ΟΔΑ ΔΕΙΧΝΟΥΝ ότι η αλλαγή των υπεύθυνων της οικονομικής πολιτικής δεν στάθηκε αρκετή, για να άποσαφηνιστούν οι προθέσεις της κυβέρνησης σχετικά με την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης. Τα πρόσφατα οικονομικά μέτρα, που άναγγέλονταν με μεγάλες τυμπανοκρουσίες, διαιρούνται, κατά τη γνώμη μας, σε κατηγορίες:

- Η πρόκειται για εξατάλειψη μέτρων που άποδεχτηκαν, στην πράξη, έντελως άνενεργά, όταν δεν λειτούργησαν επιζήμια, όπως τό τεκμήριο της άκινήτου περιουσίας.
- Η πρόκειται για ύπαναχωρήσεις πάνω σε θέματα που έχουν κρίσιμη σημασία, όπως η συγκράτηση των τιμών και των εισαγωγών.
- Η, τέλος πρόκειται για άημαγωγικές, προεκλογικού χαρακτήρα, παραχωρήσεις, μπροστά στην άργανωμένη πείση κοινωνικών ομάδων με άπιρροή.

ΕΠΙΤΕΙΝΕΤΑΙ, με άλλα λόγια, η άβεβαιότητα και άξύνονται οι αντιφάσεις που έχουμε ήδη άπισημάνει. Οι άπιχειρηματίες, οι άποταμισευτές και οι μισθωσυντήρητοι ύφίστανται, με διαφορετικές συνέπειες, βέβαια, ύλη την κρίση, χωρίς να έχουν την παραμικρή άξθηση ότι κάπου στο άπέραντο και παντοδύναμο γραφειοκρατικό μας μηχανισμό ύπάρχει η παραμικρή ύποψία για τό τί πρόκειται να συμβεί.

ΓΙΑΤΙ, αν τέτοιας σημασίας μέτρα ήταν άχρηστα ή άπιβλαβή, πώς είναι δυνατόν να μάς τό παρουσιάζουν σαν πανάκεια οι σοφοί οικονομικοί έγκεφαλοι της Δεξιός, μόλις λίγους μήνες πριν;

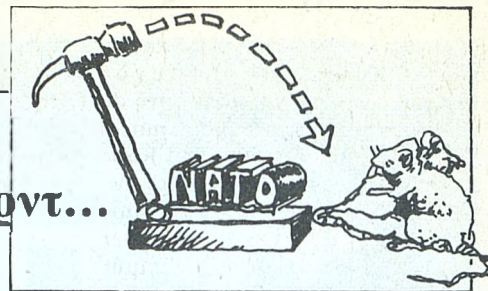
ΚΙ ΟΤΑΝ η άπιδείνωση του ίσοζύγιου πληρωμών ξεπερνά κάθε μεταπολεμικό προηγούμενο, ένω σεμνά ό κ. Μπούτος διαψεύδει τον ΟΟΔΑ, που μιλάει για πληθωρισμό 32%, για να άμολογήσει, ούτε λίγο ούτε πολύ 25%, πώς είναι δυνατόν να άπελευθερώνουμε εισαγωγές και τιμές;

ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ, αν πρέπει να άκολουθήσουμε μία πολιτική άντιπληθωριστική, πώς είναι δυνατόν να εξαίρούνται από την έξαναγκαστική " λιτότητα " κοινωνικές ομάδες, άπλως γιατί είναι, ή μπορεί να γίνουν, άποφασιστικής σημασίας πελάτες της έκλογικής μηχανής της Δεξιός;

Η " Ν.Δ." ΕΧΑΣΕ την τελευταία ευκαιρία που είχε, πριν από τις εκλογές, για να πείσει τον μέσο ψηφοφόρο - αυτόν που θα δώσει τη νίκη - για τη σοβαρότητα των προθέσεων της.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ της ήταν ήδη πολύ άργά.

αντι

Στή γραμμή τών Σήαρος και Κλίφορντ...

ΑΝ ΘΑ ΠΙΣΤΕΨΟΥΜΕ τήν κυβέρνηση, τίποτε τό έκτακτο – τό «*ιδιαίτερα άνησχητικό*» – δέν συμβαίνει στίς σχέσεις τής χώρας μέ τίς ΗΠΑ και τό ΝΑΤΟ: 'Ο ναύαρχος Ούλιαμ Γκρόου, διοικητής του ΝΑΤΟ Νότιας Εύρώπης, πού φθάνει σήμερα εδώ, έρχεται γιά μιά άπλή «*έθιμοτυπική*» επίσκεψη, μιά και μόλις πρόσφατα ανέλαβε τά νέα καθήκοντά του... 'Ο Νίμιτς, ό 'Αμερικανός ύφυπουργός 'Εξωτερικών, πού φθάνει τρείς μέρες αργότερα – ακριβέστερα 24 ώρες προτού ξεκινήσει ό κ. Μητσοτάκης γιά τήν έαρινή σύνοδο του ΝΑΤΟ, στήν 'Αγκυρα – έρχεται άπλώς γιά ná «*προετοιμάσει*» τή συνάντηση Μάσκι-Μητσοτάκη, πού όρίστηκε γιά τήν έρχόμενη Παρασκευή 27 τρέχοντος, στό περιθώριο τής συνόδου... Τά 500 τάνκς «*Λέοπαρντ*», πού έτοιμάζεται ná χορηγήσει ή Δυτική Γερμανία στήν Τουρκία, δέν άποτελούν όποιαδήποτε άπειλή κατά τής χώρας, γιατί – όπως έξηγήσε κυβερνητικός εκπρόσωπος – «*σημασία δέν έχει ό άριθμός τών τάνκς (μέ τά όποία θά έξοπλισθεί ή Τουρκία), αλλά ή αύτοδυναμία τους, δηλαδή ή άκτίνα δράσεως και ή δύναμη πυρός*»... 'Όσο γιά τήν τύχη τών εδώ άμερικανικών βάσεων, θά έξαρτηθεί, κατά κύριο λόγο, άπό τίς «*άναμενόμενες διαπραγματεύσεις*» 'Ελλάδας-ΗΠΑ, οι όποιες θά καλύψουν τόσο τό θέμα τής επανόδου τής χώρας στό στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, όσο και τό θέμα του συσχετισμού δυνάμεων 'Ελλάδας-Τουρκίας στό Αιγαίο.

'Αδέρωφ: "Οτιδήποτε συμβεί..."

ΚΑΤΩ ΑΠΟ μιά τέτοια συλλογιστική, ό κ. 'Αδέρωφ έτοιμάζεται ná ύποδεχθεί τό ναύαρχο Γκρόου, πού διαδέχθηκε τόν ψυχροπολεμικό Σήαρος, ενώ, άπό τήν πλευρά του, ό ύπουργός 'Εξωτερικών κ. Μητσοτάκης, έτοιμάζεται γιά τήν πρώτη του επαφή μέ τόν έμισάριο του Σταίτη Νηπάρτμεντ και «*έμπειρο-γνώμονα*» γιά τά προβλήματα τής νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ», ύφυπουργό κ. Νίμιτς.

ΑΣΦΑΛΩΣ, ή σημερινή πρώτη συνάντηση 'Αδέρωφ-Γκρόου, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Καί οι μέν άπόψεις του «*πολιτικού*» προϊσταμένου τών ελληνικών ενόπλων δυνάμεων», είναι λίγο-πολύ γνωστές. 'Ο κ. 'Αδέρωφ έχει ήδη διαμηνύσει στους 'Αμερικανούς ότι δέν θά πρέπει, σέ καμιά περίπτωση, ν' άνησυχούν: «*Οτιδήποτε και ná συμβεί – τούς έπρε – είτε επανέλθουμε, είτε όχι, στό στρατιωτικό ΝΑΤΟ, οι βάσεις σας δέν διατρέχουν κανένα κίνδυνο. Θά παραμείνουν έσασεί!*» (Τό «*μήνυμα*» 'Αδέρωφ πρός 'Αμερικανούς, έχει ήδη καταγγελθεί στή Βουλή άπό τόν πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, χωρίς ό κ. «*πολιτικός*» προϊστάμενος» ná διανοηθεί ná ψελλίσει όποιαδήποτε διάψευση).

ΩΣ ΠΡΟΣ τίς άπόψεις Γκρόου, όλες οι πληροφορίες άπό τίς Βρυξέλλες άναφέρουν ότι κινούνται στήν ίδια γραμμή μέ τίς άπόψεις Σήαρος. 'Ο νέος διοικητής του ΝΑΤΟ νότιας Εύρώπης πιστεύει και αυτός, όπως και ό προκατόχός του, ότι ή στρατιωτική θέση του ΝΑΤΟ στή Μεσόγειο, μετά τή σοβιετική επέμβαση στό 'Αφγανιστάν, έχει έξαθθενίσει σημαντικά, ιδιαίτερα μετά τήν άπόφαση τών 'Αμερικανών ná μεταφέρουν ομάδα πυρηνικών άεροπλανοφόρων τους άπό τή Μεσόγειο στόν 'Ινδικό. Συνεπώς – ύποστηρίζει ό ναύαρχος Γκρόου – παρίσταται άνάγκη ν' άποκατασταθεί πάραυτα ή ενότητα τής νοτιοανατολικής πτέρυγας. Στό πλαίσιο αυτό, οι ΗΠΑ θά πρέπει ná ενισχύσουν,

μέ όλα τά μέσα, τό στρατιωτικό δυναμικό τής Τουρκίας, ή όποια παραμένει «*κομβικό σημείο*» μεταξύ Εύρώπης και 'Ασίας και είναι, σήμερα, ή μόνη χώρα πού μπορεί ν' άναχαιτίσει τόν «*σοβιετικό επεκτατισμό*» άποφασιστικά! 'Αλλά, τό ΝΑΤΟ νότιας Εύρώπης, άντιμετωπίζει, κατά τόν 'Αμερικανό ναύαρχο, και μιά άκόμα άπειλή. Πού μπορεί ná προέλθει άπό τή Γιουγκοσλαβία! «*Αν ή γενναία αυτή χώρα – διευκρινίζει ό ναύαρχος – τεθεί υπό σοβιετική κηδεμονία*», τότε δλόκληρη ή Ισορροπία τής περιοχής μπορεί ν' άνατραπεί άρδην. Τότε, θ' «*άπειληθούν*» άμεσα ή Αυστρία, ή 'Ιταλία, ή 'Αλβανία, ή 'Ελλάδα, ενώ, άν ή ΕΣΣΔ άποκτήσει βάσεις κατά μήκος τής γιουγκοσλαβικής άκτής, δλόκληρη ή ναυτική εικόνα τής Μεσογείου θά διαταραχθεί υπέρ τών δυνάμεων του Συμφώνου τής Βαρσοβίας. Συμπέρασμα πρώτο: Θά πρέπει, ως ένα βαθμό, ná ενισχυθεί και ή 'Ελλάδα, ό ρόλος τής όποιας, μετά τό θάνατο του Τίτο, έχει «*ευαισθητοποιηθεί*» (άπέναντι στή Γιουγκοσλαβία). Συμπέρασμα δεύτερο: Γιά χάρη τής ενότητας τής πτέρυγας, ή 'Ελλάδα θά πρέπει ná επανέλθει τό ταχύτερο στό στρατιωτικό ΝΑΤΟ, θέτοντας, «*πάνω άπό συναισθηματισμούς και εφήμερους εθνικισμούς*», όχι τά δικά της, επί μέρους, συμφέροντα, αλλά τά γενικότερα συμφέροντα τής άτλαντικής συμμαχίας.

ΑΥΤΑ ή περίπου αυτά, θ' αναπτύξει ό νέος διοικητής του ΝΑΤΟ νότιας Εύρώπης, ναύαρχος Γκρόου. Καί ό συνομιλητής του, άνθρωπος του ΝΑΤΟ, «*εθνικόφρων*» και «*ρεαλιστής*» – τόσο ρεαλιστής, ώστε ná ζητεί κοινό μέτωπο μέ τούς χουντίσαντες και χουντίζοντες, γιά τήν άγτιμετώπιση του «*έσωτερικού έχθρου*!» – δέν θά έχει, φυσικά, κανένα συνειδησιακό άντιπερισπασμό, προκειμένου ná συμφωνήσει μέ τήν άμερικανική-νατοϊκή αυτή λογική. Άλλωστε, ό κ. 'Αδέρωφ ποτέ δέν άπέκρυψε τό «*πιστεύω*» του: 'Η 'Ελλάδα *άνήκει* στίς 'Ηνωμένες Πολιτείες! Τό άτύχημα γι' αυτόν είναι ότι δέν κυβερνά μόνος...

'Από τόν Κλίφορντ στόν Νίμιτς

ΠΕΡΑΝ, ώστόσο, άπό τίς «*άπόψεις*» πού θ' ανταλλάξουν ό κ. 'Αδέρωφ και ό ναύαρχος Γκρόου, ή προσοχή τών πολιτικών αναλυτών εστιάζεται στή συνάντηση τής έρχόμενης Δευτέρας, μεταξύ του κ. Μητσοτάκη και του 'Αμερικανού ύφυπουργού κ. Νίμιτς. Φυσικά, ένα έρώτημα πού, εκ τών πραγμάτων, τίθεται, είναι: Τί έρχεται ná κάνει εδώ ό 'Αμερικανός ύφυπουργός 'Εξωτερικών; Καί γιατί έρχεται 24 ώρες πρίν άπό τήν αναχώρηση του κ. Μητσοτάκη γιά τή σύνοδο του ΝΑΤΟ, στήν 'Αγκυρα (25 και 26 'Ιουνίου);

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ πού δίνουν διάφοροι διπλωμάτες του ελληνικού ύπουργείου 'Εξωτερικών, είναι ότι ό Νίμιτς έρχεται γιά ná «*προηλάνει τή συνάντηση Μητσοτάκη-Μάσκι*» και ότι «*ή επιλογή του χρόνου τής επισκέψεώς του, δέν έχει καμιά ιδιαίτερη σημασία*»... 'Ωστόσο, όσοι κάτι ξέρουν άπό τήν άμερικανική πρακτική, δυσκολεύονται ná δεχθούν τίς πολύ άπλοϊκές αυτές έρμηνείες.

Ο ΣΗΜΕΡΙΝΟΣ πρόεδρος τής Δημοκρατίας, θά πρέπει ná θυμάται λ.χ. πολύ καλά, κάποια «*ειδική παρεμβολή*» του περιθωρίου έμισαρίου Κλάρκ Κλίφορντ, στό Λονδίνο, στό περιθώριο τής συνόδου του ΝΑΤΟ, τόν Μάιο του '77, προκειμένου ná πείσει τήν ελληνική πλευρά ότι στό Κυπριακό «*ο η -*

μειώθηκε πρόσδος» και ότι είναι καιρός, επιτέλους, όπως τό Κυπριακό «άποσυνδεθεί» από τό θέμα του έμπαργκο! Άν αναφερόμαστε στη συνάντηση αυτή (Καραμανλή-Κλίφορντ), είναι γιατί πραγματοποιήθηκε, επίσης, 24 μόλις ώρες πριν από τή συνάντηση Καραμανλή-Κάρτερ, στο «Γουίνφιλντ Χάους», έδρα τής αμερικανικής πρεσβείας, στο Λονδίνο. Καί γιατί, ή πιεστική εκείνη παρεμβολή του Κλίφορντ, έγινε, επίσης, μέ πρόσχημα τήν «προετοιμασία τής συναντήσεως» Καραμανλή-Κάρτερ! Τό «έπιμύθιο» συνάγεται μόνο του: «Όταν οί Άμερικανοί αποφασίζουν νά «προλειάνουν» μία συνάντηση, πάντα έχουν κάτι κατά νου: Στήν προκειμένη περίπτωση, έχει ήδη γραφεί ότι ή Ουάσιγκτον επιθυμεί νά «άποσυνδέσει» τήν υπογραφή τής έλληνοαμερικανικής συμφωνίας για τίς βάσεις, από τό θέμα τής επανόδου τής χώρας στο στρατιωτικό ΝΑΤΟ. Καί εδώ βρίσκεται ή κύρια αποστολή του κ. Νίμιτς.

Η ΕΠΙΔΙΩΞΗ αυτή τής Ουάσιγκτον, δέν είναι τυχαία. Θέλει, πριν άπ' όλα, νά παγιδέψει τήν ελληνική κυβερνητική πλευρά στήν υπογραφή μιάς νέας «άμυντικής» συμφωνίας. Θέλει, δεύτερο, ν' αποφύγει οποιαδήποτε ενέργεια πού θά δυσχερανούσε τήν Τουρκία, όπως θά ήταν ή επανένταξη τής «συμμαχου Ελλάδας» στή στρατιωτική δομή του ΝΑΤΟ, στή βάση τής συμφωνίας Ντάβου-Χαίηγκ, τήν οποία απορρίπτει μέ όργή ή Άγκυρα. Θέλει, τρίτο, ν' αποστερήσει τήν ελληνική πλευρά από τό έσχατο διπλωματικό της «άτου» – άν μπορεί κανείς νά τό αποκαλέσει «άτου»... – πού έγκεται στή γνωστή θέση: «Δέν υπογράφουμε νέα συμφωνία για τίς βάσεις, άν, προηγουμένως, δέν παρέμβετε στήν Άγκυρα, για νά άρει τό βέτο της εναντίον του επανεγκλωβισμού μας στο ΝΑΤΟ»!

Τό κυνηγητό των έξοπλισμών

ΑΛΛΑ ΥΠΑΡΧΕΙ και τό θέμα τής ισορροπίας δυνάμεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, πάνω στο όποιο ή ελληνική διπλωματία στηρίζει – μαζί μέ τό θέμα τής επανένταξης στο ΝΑΤΟ – όλόκληρο τό οίκοδόμημά της.

ΣΤΟ ΣΗΜΕΙΟ αυτό, οί Άμερικανοί αποδεικνύονται άρκετά εύφρεις: «Άν θέλετε – μάς διαμήνυσαν – νά μπειτε και σεις στο κυνηγητό τής ισορροπίας των έξοπλισμών, άν θέλετε – όπως προβλέπει λ.χ. ή αμερικανοτουρκική συμφωνία – και σεις πολεμικά εργοστάσια για τήν επισκευή των δικων σας και δικων μας άρμάτων μάχης ή ηλεκτρονικές δάσεις ικανές νά παρακολουθούν τή συνομιλία δύο, εν πτήσει, Σοβιετικών πιλότων, άν θέλετε νά μάς εξουσιοδοτήσετε, όπως μάς εξουσιοδοτήσε ό Ντεμιρέλ, νά παρακολουθούμε, από τό έδαφος σας τίς «κινήσεις όχημάτων του διαστήματος» (διάβαζε τίς κινήσεις των σοβιετικών διαστημοπλοίων), δέν έχουμε καμιά αντίρρηση νά σας βοηθήσουμε... Τό μόνο πού σας ζητούμε, είναι νά μάς επιτρέψετε νά σας δέσουμε καλύτερα, νά αναδιώσουμε τον Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο – αυτόν πού επιβάλαμε και στήν Τουρκία – και νά επανέλθετε στο ΝΑΤΟ, κάτω από τους δικους μας όρους»!

Η ΛΟΓΙΚΗ αυτή, έξηγει και τίς πληροφορίες από τή Νέα Υόρκη, σύμφωνα μέ τίς όποιες ό κ. Νίμιτς μέ τόν έρχομό του εδώ, θά μάς «διαβεβαιώσει» ότι οί ΗΠΑ δέν πρόκειται νά ανατρέψουν τήν ισορροπία δυνάμεων στο Αιγαίο και ότι άν ή ισορροπία αυτή έχει ήδη ανατραπεί, προσφέρονται νά τήν αποκαταστήσουν. Φυσικά, οί ΗΠΑ – όπως και ή Βόνη – παίζουν τό δικό τους παιχνίδι στήν περιοχή. Στήν ούσια, τό παιχνίδι, παρά τίς διάφορες παραλλαγές του, λειτουργεί αποκλειστικά για τά αμερικανονατοϊκά συμφέροντα. Καί όσο και άν εκτιμά κανείς τή σημασία πού έχει ή ένίσχυση τής άμυντικής ικανότητας τής χώρας, δέν μπορεί, από τήν άλλη, νά μήν υπογραμμίσει πώς ή ικανότητα αυτή φαλκιδεύεται, εφόσον έντάσσεται στή λογική μιάς «συμμαχίας» πού αδυνατεί νά προασπίσει τά μέλη της από τήν επιθετικότητα ενός άλλου, δικού της μέλους. Αυτό τό αναγνώρισε καθαρά και ό ίδιος ό κ. Ράλλης:

Τό ΝΑΤΟ – είπε – δέν διαθέτει ούτε τό θεσμικό πλαίσιο, ούτε επαρκή μηχανισμό, για νά αποτρέπει περιπτώσεις διαμάχης μεταξύ των μελών τής συμμαχίας...

Ο κύκλος των αντιφάσεων

ΕΧΕΙ επανειλημμένα επισημανθεί – ακόμα και από τόν φιλοκυβερνητικό Τύπο – ότι ή κυβέρνηση παραπαίει μέσα σ' ένα φοβερό κύκλο άμειλικτων αντιφάσεων, άπ' τόν όποιο δέν ξερεί πώς νά βγει... Είναι οί προσπάθειές της σάν των «σφοδιασμένων Τρώων»... Προς στιγμή, κάτι πάει νά κάνει: «Θ' ακολουθήσουμε – διακηρύσσει – τό γαλλικό μοντέλο» ή «Έμείς καθόλου δέν έπεικόμαστε νά ξαναγυρίσουμε στο ΝΑΤΟ» ή «Οί προτάσεις τής Συμμαχίας δέν αποτελούν πιθανή δάση για περαιτέρω συνομιλίες», κλπ. Καί, ξαφνικά, ξαναθυμάται τίς ρίζες της, παρακαλεί, σχεδόν ίκετεύει, νά γίνει δεκτή στο στρατιωτικό ΝΑΤΟ.

ΑΛΛΟΤΕ πάλι, δίνει τήν εντύπωση ότι στήν αντίθεση ΗΠΑ-Δυτικής Εύρώπης, τάσσεται αναφανδόν μέ τήν Εύρώπη, ότι άρνείται νά παρακολουθήσει τήν Ουάσιγκτον στίς ψυχροπολεμικές της επιδόσεις, ότι υποστηρίζει θαρραλέα τήν επανένταξη του διαλόγου Άνατολής-Δύσης. Καί πάνω πού οί Έλληνες δημοκράτες είναι έτοιμοι νά έξάρουν κάποια θετική της ενέργεια, όπως λ.χ. τήν καταδίκη τής Ισραηλινής τρομοκρατίας στή Δυτική όχθη, διαπιστώνουν και πάλι ότι κύρια της έννοια είναι πώς νά μήν παρεξηγηθεί από τους Άμερικανούς! Χαρακτηριστική, από τήν πλευρά αυτή, είναι ή δήλωση βασικού ύπουργού του κ. Ράλλης: «Μετέχουμε, βέβαια – δήλωνε τήν περασμένη εβδομάδα – στους Όλυμπιακούς τής Μόσχας και επιμένουμε στή μόνιμη μεταφορά των Όλυμπιακών στήν Ελλάδα... Από τό σημείο αυτό, όμως, μέχρι τήν κυκλοφορία γραμματοσήμων, μέ φακέλους πού θά έφερναν τό σήμα των Όλυμπιακών τής Μόσχας, ή απόσταση είναι μεγάλη»!

ΠΑΡ' ΟΛΑ ΑΥΤΑ, είναι καιρός νά συνειδητοποιήσει, κάποτε, ή κυβέρνηση ότι τά ψέματα τελείωσαν. Ότι ή τουρκική προκλητικότητα και επιθετικότητα δέν θά είχαν εκδηλωθεί, χωρίς τήν άνοχή, άν όχι τήν ένθάρρυνση, μιάς «συμμαχίας» έχθρικά ταγμένης άπέναντι στήν Ελλάδα. Καί ότι όσο περισσότερο προσπαθεί ή κυβέρνηση νά ένώσει τήν τύχη μέ τόν άτλαντισμό, τόσο περισσότερο θά ώθείται σέ καταστάσεις πού θά είναι άδύνατο, αύριο-μεθαύριο, νά έλέξει και αντιμετωπίσει.

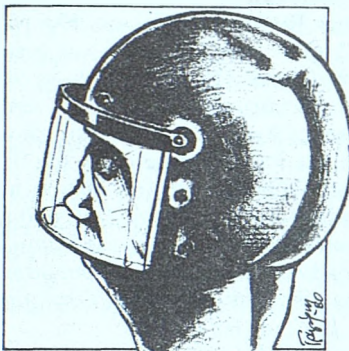
ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ τής δημοκρατικής αντιπολίτευσης έχουν ήδη δώσει στήν κυβέρνηση ένα χρονοδιάγραμμα ενεργειών: Άμεση άναστολή των διαπραγματεύσεων, για τήν επάνοδο τής χώρας στο στρατιωτικό ΝΑΤΟ – Άπόφαση για τήν μή υπογραφή τής συμφωνίας για τίς βάσεις – Χρονική προθεσμία στους Άμερικανούς για τό ξήλωμα των βάσεων τους – Άνάπτυξη τής ελληνικής πολεμικής βιομηχανίας, σέ συνεργασία μέ χώρες προηγμένης τεχνολογίας, χωρίς τήν παροχή ανταλλαγμάτων, κ.ά.

ΣΤΟ ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ αυτό, ή κυβέρνηση άπάντησε ότι δέν πρόκειται ν' αποκαλύψει τά μελλοντικά άμυντικά της σχέδια. Καί ότι είναι «πολύ νωρίς ακόμα» για νά εκδηλωθούν δημόσια οί ελληνικές αντιδράσεις στήν αμερικανοτουρκική συμφωνία ή στήν άρνηση του ΝΑΤΟ νά εξουδετερώσει τό τουρκικό βέτο, στο θέμα τής επανένταξης. Φοβούμεστε ότι όχι μόνον δέν είναι καθόλου «νωρίς» για νά μάθει, επιτέλους, ό λαός, «πού τό πάει ή κυβέρνηση», αλλά έχει ήδη χαθεί πολύτιμος χρόνος, αναμένοντας πάντοτε κάποιο νέο σχέδιο Χαίηγκ ή Ρότζερς ή Γκρόου, ενώ τά γεγονότα γύρω βοούν, μέ τους Άμερικανούς νά βλέπουν τήν Άγκυρα σάν τόν αντικαταστάτη του Ιράν του Σάχη, μέ τους Δυτικογερμανούς ν' αναδιώνουν τήν τουρκογερμανική «φιλία» του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, και μέ τους άπλους Έλληνες έτοιμους νά δώσουν τό αίμα της καρδιάς τους, για τήν προάσπιση τής εθνικής ανεξαρτησίας και κυριαρχίας.

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΕΠΙΛΗΣΜΟΝΕΣ ΚΑΙ ΓΙ' ΑΥΤΟ ΡΟΠΑΛΟΦΟΡΟΙ

Γιά νά κλείσουν ή νά μὴν ἀνοίξουν οἱ χαβούζες, στοὺ Ρέντη ἢ στοὺ Μαρούσι, οἱ πολίτες εἶναι ἀνάγκη νά ἐρθοῦν σέ ἀμεση καὶ ὀδυνηρὴ ἐπαφὴ μὲ τὰ σκληρότερα ὄργανα τῆς ἀπροκάλυπτης κρατικῆς βίας, τὰ ΜΑΤ. Κι ἐδῶ, ὅπως καὶ παλιότερα – ἄς θυμηθοῦμε τὰ ποδοσφαιρικὰ ὁδοφράγματα τῶν Μεγάρων – ἡ ἀπελπισία τῶν διαδηλωτῶν καὶ οἱ λυσσαλέες ἐπελάσεις τῶν ροπαλοφόρων ἐπικυρώνουν τὴν ὀριστική πιά χρεοκοπία τῆς ἀξιοπιστίας τῆς Δεξιᾶς. Καὶ πιά δυστυχῶς γιὰ ὅλους μας, ἀποδεικνύουν ὅτι ἀνάμεσα στὸν κλιματισμένο ὑπουργικὸ προθάλαμο, ὅπου ἐξελίσσονται οἱ διαμεσολαβήσεις τῶν ἡμετέρων καὶ τὸ πυρωμένο πεζοδρόμιο, δὲν ὑφίσταται, στὰ πλαίσια τοῦ σημερινοῦ καθεστώτος, τὸ ἐνδιάμεσο ἐπίπεδο τοῦ κοινωνικοῦ διαλόγου καὶ συμβιβασμοῦ.

Τὸ κράτος ποὺ δὲν πρὸνόησε καὶ ἄφησε νά ἀναπτυχθεῖ ἀνεξέλεγκτα ἡ δραστηριότητα τῆς ιδιωτικῆς κερδοσκοπίας, δὲν εἶναι πιά σέ θέση νά λύσει τὰ στοιχειώδη προβλήματα τῆς σύγχρονης ζωῆς στὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα. Οὔτε τὸ ἀποχετευτικό, οὔτε τὸ συγκοινωνιακό, οὔτε τὸ οἰκολογικό, οὔτε τόσα ἄλλα. Σὰν

κοινὸς ἀπατεῶνας προσπαθεῖ νά ξεγελάσει τὸν πληθυσμὸ γιὰ μερικὲς ἀκόμα μέρες, γιὰ μερικοὺς ἀκόμα μῆνες... Νύχτα, στὰ κρυφὰ, προσπαθεῖ νά δημιουργήσει προχθεῖνες λύσεις, τετελεσμένα γεγονότα, γιὰ νά γίνει δυνατὴ, μὲ ὁποιοῦσδήποτε οἰκονομικοὺς καὶ κοινωνικοὺς ὁρους, ἡ ἀναπαραγωγή, στοὺ ἄμεσο μέλλον, τοῦ ξοφλημένου συστήματος.

Τὰ γενικά ἔργα ὑποδομῆς δὲν μετατίθενται καὶ δὲν ἀναβάλλονται. Προηγούνται ἀπὸ κάθε οἰκιστικὴ ἀνάπτυξη· καὶ αὕτῃ ἡ οἰκιστικὴ ἀνάπτυξη ἐντάσσεται σέ ἕνα γενικὸ ἀναπτυξιακὸ πρόγραμμα ἐπεξεργασμένο καὶ παραδεκτὸ ἀπὸ τοὺς πολίτες. Ὅμως, οἱ κυβερνήσεις τῆς Δεξιᾶς φρόντισαν μόνον γιὰ ἔργα θιτρίνας προδικτατορικά – ἡ χούντα ἄφησε σέ πλήρη ἀσυδοσία τὴν κερδοσκοπία τῆς γῆς καὶ ἐνθάρρυνε τὴ ληστρική καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος. Οἱ μεταπολιτευτικὲς κυβερνήσεις ἄφησαν ἀνεκμετάλλετο τὸ ἔσχατο χρονικὸ περιθώριο ποὺ ἀπέμενε – καὶ ἀπὸ ἀνικανότητα προβλέψεων καὶ ἀπὸ προανατολισμούς καιροσκοπικούς. Τὸ πιο πρόσφατο παράδειγμα εἶναι οἱ σπασμωδικὲς ἐνέργειες γιὰ τίς οἰκιστικὲς περιοχές ποὺ, ὅμως, λίγους μῆνες μετὰ – καὶ ἐπειδὴ εἶχαν πολιτικὸ κόστος – ἀνέλαβε ὁ κ. Πλυτὰς νά «διορθώσει», ὥστε καὶ τοὺς ψήφους νά μὴ χάσει ἡ «Ν.Δ.» ἀπὸ «ἀντιδημοτικὲς» ἐνέργειες. Γιατί, βέβαια, ὅταν τὰ πρότυπα ποὺ προτείνει ἡ Δεξιὰ εἶναι ἡ κερδοσκοπία, καὶ ἡ μικρὴ ἀστική ιδιοκτησία εἶναι ἡ κορυφωσὴ τῆς «ιδεολογίας» τῆς, δὲν ἀφήνονται περιθώρια γιὰ μέτρα ποὺ ἐπιβάλλονται γιὰ τὴν πιο στοιχειώδη κοινωνικὴ πρόβλεψη.

Τὰ λύματα πρέπει νά συλλεγοῦν καὶ π ο υ καὶ νά γίνει στὴ συνέχεια ὁ βιολογικὸς τους καθαρισμός. Δὲν εἶναι πιο «δί-καί ο» νά πᾶνε στὸν Ἄη Γιάννη Ρέντη, παρὰ στοὺ Μαρούσι ἢ τὸ Ψυχικό ἢ ὅπου ἄλλοι. Ὑπάρχουν προβλήματα ποὺ πρέπει νά λυθοῦν καὶ μάλιστα ἄμεσα. Ἡ εὐθύνη εἶναι κύρια κυβερνητική, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι (ΤΕΕ, Αὐτοδιοίκηση) ἔχουν τὸ δικό τους μερίδιο.

Τὰ πολιτικὰ κόμματα, ὅμως, περὶ ἄλλα τυρβάζουν καὶ κ α μ ι ᾶ ἐναλλακτικὴ λύση δὲν πρότειναν. Ποιὸ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα;

Στοὺ Μαρούσι, ὅσα συμβαίνουν ἀπὸ τὴν περασμένη βδομάδα εἶναι πολλαπλὰ ἀνησυχητικά:

- Γιατί θέτουν σέ ἄμεσο κίνδυνον τὴν υγεία τῶν κατοίκων μιᾶς μεγάλης περιοχῆς

- Γιατί καταδείχνουν τὴν πλήρη ἀνικανότητα τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς

- Γιατί ἐντοπίζουν τίς ἀδυναμίες τῶν κομμάτων τῆς δημοκρατικῆς ἀντιπολίτευσης νά συγχρονιστοῦν μὲ καίρια κοινωνικά προβλήματα καὶ νά προτείνουν ἐναλλακτικὲς λύσεις καὶ τέλος

- Γιατί ἐμφάνισαν τὰ χουντικά στοιχεῖα σέ πλήρη δραστηριότητα: ἀξιοποκῶντας δὲν τὰ προηγούμενα σημεῖα, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν γνωστὸ φιλοχουντικὸ δήμαρχο, ἔκαναν γενικές δοκιμὲς πρὸβοκατορικῆς δράσης, ἀπὸ μιὰ χρονικὴ στιγμή κι ὕστερα, παίζοντας κλεφτοπόλεμο μὲ τὴν ἀστυνομία, καὶ ὑποκινούμενοι ἀπὸ τὸ χουντικὸ «Ἐλεύθερο Κόσμο» καὶ τὴν ἀβερωφικὴ «Βραδυνή». Ἡ τελευταία, μάλιστα, σημειώνει (Δευτέρα 16/6) σέ πηχυαῖο τίτλο: «Σὲ ἐξεγερσὴ ὁ Λαός»!

Ὅλοι, ὅμως, γνωρίζουμε πῶς ὅταν ὁ Λαὸς ἐξεγείρεται μὲ ἕνα συνολικὸ αἶτημα, χω ρ ῖ ς τυφλὰ ἀποπροσανατολιστικά καὶ κοντόφθαλμα συνθήματα, ἀντιμετωπίζει τὴ σιωπὴ καὶ τὴν ἐχθρότητα – καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν ἀντιδραστικὸ τύπο.

Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ

Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ διευθυντῆ τῆς «Αὐγῆς» στὴν Κίνα ἔγινε μὲ τὴν προοιμιακὴ διαπίστωση «τῆς συνάντησης τῆς χώρας αὐτῆς μὲ τὸν εὐρωκομμουνισμό, ποὺ ἐπισημοποιεῖται μὲ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Μπερλιγκουέρ στοὺ Πεκίνο». Ἔτσι, ὅσα εἶδε, ἄκουσε ἢ ρώτησε ἐκεῖ ἦταν ἤδη «φωτισμένα» ἀπὸ μιὰ ἀλήθεια τακτοποιημένη προσεκτικὰ μαζί μὲ ὅλες τίς ἄλλες ἀποσκευές του, ποὺ ξεφορτώθηκαν στοὺ ἀεροδρόμιο τῆς μακρυνῆς ἀσιατικῆς πρωτεύουσας: ἄλλωστε, δὲν εἶναι καθόλου τυχαῖο τὸ ὅτι ἡ διαπίστωση αὐτὴ τοποθετεῖται, ἐν εἰδει δηλώσεως ἰδεολογικῆς νομιμοφροσύνης, στὴν ἀρχὴ-ἀρχὴ τοῦ κειμένου μὲ τίς ἐντυπώσεις τοῦ Γρ. Γιάνναρου ἀπὸ τὴν μεταμαοϊκὴ Κίνα («Αὐγὴ», 8 Ἰουνίου 1980, σελ. 3).

ΕΥΡΩΚΟΜΠΙΝΕΣ

Ἡ «Γενικὴ Γραμματεία Τύπου καὶ Πληροφοριῶν» κυκλοφόρησε ἕνα πολύχρωμο καὶ πολυτελέστατο ἐντυπο – ποὺ διανέμεται, βέβαια, δωρεάν – μὲ τίτλο «ΕΟΚ, ἡ ἐνταξὴ τῆς Ἑλλάδος». Σ' αὐτὸ περιλαμβάνονται ἐκτὸς ἀπὸ τίς συνηθισμένες τελετουργικὲς διεθνεῖς φιλοφρονήσεις τῆς τελετῆς ἐνταξῆς, δηλώσεις τῶν κ.κ. Καραμανλὴ καὶ Ράλλη μὲ δεξιάτες ἐπιθέσεις κατὰ τῶν δυνάμεων τῆς ἀντιπολίτευσης, ΠΑΣΟΚ καὶ ΚΚΕ, ποὺ καταψήφισαν τὴν ἐνταξὴ. Πρακτικὴ περίεργη καὶ θά λέγαμε ἥκιστα εὐρωπαϊκὴ. Θά μπορούσαν, ἴσως, οἱ ἀρμόδιοι εἰδικά σ' αὐτὸ τὸ ἐντυπο ποὺ κερθιερώουν τὴν ἐκσυγχρονιστικὴ στρόφῃ τῆς ἐλληνικῆς δεξιᾶς, νά ἀποφύγουν τέτοιες μικροκομματικὲς αὐθαφειές.

Ἀλλὰ προσέξαμε κι ἄλλα στραβοπατήματα στοὺ ἴδιο ἐντυπο. Δημοσιεύονται ἀποσπάσματα ἀπὸ διάφορες εὐρωπαϊκές ἐφημερίδες ἀλλὰ οὔτε ἀπὸ τὴν «Οὐμανιτέ» ποὺ ἦταν ἐναντίον τῆς ἐνταξῆς, οὔτε ἀπὸ τὴν «Οὐνιτά» ποὺ ἦταν ὑπέρ. Εὐρωπαῖοι, ναί... Ἀλλὰ πάντα «ἐθνικοφρονες»

Καί, τέλος, ἄς ἐπισημάνουμε ἕνα εὐτράπελο. Στὸ λόγο τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ Πονσέ ξανα-μεταφράζονται ἀλαμπουρνέζικα στίχοι τοῦ Παλαμὰ ἀπὸ τὴν γαλλικὴ μετάφραση. Τόση τεμπελιά, τέλος πάντων! Δὲν θά μπορούσαν οἱ εὐεθύνοιο νά ψάξουν γιὰ τὸ ἀρχικὸ πασίγνωστο ἀπόσπασμα;

Καλὴ ἡ γραμματεία τύπου στὰ ἀστυνομικά. Στὰ φιλολογικά, μᾶλλον ἀδύνατη.

Μετά τη Ρουμανία και τη Βόρεια Κορέα, έρχεται τώρα να προστεθεί, στη σειρά των ετερόκλητων «προτύπων του υπαρκτικού σοσιαλισμού», και η Κίνα. Στο θωρό της κομματικής επιβίωσης δικαιώνεται, τελικά, οτιδήποτε μπορεί να εξασφαλίσει την «αναγνώριση» της πολιτικής μας ύπαρξης;

Με την «κατανόηση» και την «καλοπροαίρετη» κριτική, που οδηγεί ακόμα και στη θεωρητική υπεράσπιση του συνθήματος για τη «συμμορία των τεσσάρων» («Αύγη», 11 'Ιουνίου 1980, σελ. 3), ένα κόμμα πετυχαίνει οπωσδήποτε την «αναγνώριση» από τό περί ου ό λόγος ξένο κέντρο εξουσίας, αλλά, επίσης οπωσδήποτε, απομακρύνεται από την επιδίωξη εκείνη που αποτελεί τό μόνιμο και διακηρυγμένο «λόγο ύπαρξης» αυτού του κόμματος: από τη διερεύνηση των πραγματικών δεδομένων του ελληνικού χώρου και την επεξεργασία μιας ελληνικής απάντησης στο πρόβλημα του κοινωνικο-οικονομικού μετασχηματισμού του.

Η ΑΡΕΤΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ Η ΑΡΕΤΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Τό ιστορικό: Τήν Παρασκευή 13 'Ιουνίου κατατέθηκε, μέσα στά πλαίσια του κανονισμού εργασιών της Βουλής, νομοσχέδιο – τό όποιο και τελικώς ψηφίστηκε – σχετικά μέ τήν καταγραφή, ταξινόμηση, καταλογράφηση του αρχείου Ψυχάρη που βρίσκεται στό Μπενάκειο τμήμα της βιβλιοθήκης της Βουλής.

Παρατήρηση πρώτη: Στο υπό ψήφιση νομοσχέδιο περιλαμβάνονταν ονομαστικά τά μέλη, καθώς και ό πρόεδρος της επιτροπής για τήν ταξινόμηση αυτή, καθηγητής Μητσάκης.

Παρατήρηση δεύτερη: 'Η είδηση, ή σχετική μέ τό θέμα, παρουσιάστηκε μόνον από τήν «ΑΥΓΗ» και τόν «ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΚΟΣΜΟ», παρά τό γεγονός ότι στίς υπόλοιπες εφημερίδες υπήρχε ρεπορτάζ Βουλής.

Παρατήρηση τρίτη: 'Η ανακρίβεια της διατύπωσης του κ. Βαρβιτσιώτη ότι «ό κ. Μητσάκης επανήλθε στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης».

Παρατήρηση τέταρτη: 'Η αξιοποίηση από τόν «'Ελεύθερο Κόσμο» του χαρακτηρισμού ως χουντικού του κ. Μητσάκη από τόν κ. Κύρκο, για νά υποδειχθεί έμμεσα στους αναγνώστες και οπαδούς (sic) του Ε.Κ. «εις ήμέτερος».

Παρατήρηση πέμπτη: 'Η αντίφαση του κ. Κύρκου, ό όποιος θεωρεί ότι ό χουντικός καθηγητής Μητσάκης είναι συγχρόνως «ένας αξιόλογος έρευνήτης, αξιόλογος μελετητής και ακούρατος άνθρωπος σέ ότι αφορά τή δουλειά του». Βέβαια, στό ρεπορτάζ Βουλής της «Αύγης» υπερτονίστηκε τό σκέλος της καταγγελίας του κ. Μητσάκη ως χουντικού και έτσι υπερκεράστηκε ό «κατ' επιστήμην» συμβιβασμός που πραγματοποιήσε ό κ. Κύρκος.

Στ' αλήθεια, πρωτότυπος διαχωρισμός, για έναν μαρξιστή τουλάχιστον, της επιστήμης απ' τήν πολιτική. Μέ λίγα λόγια, άλλο ή επιστήμη κι άλλο ή ιδεολογία... Θαυμάσια ή ανάλυση του κ. Κύρκου, του όποιου οι απόψεις βάδιζαν παράλληλα μέ αυτές του κ. Βαρβιτσιώτη (Β: ότι τό γεγονός της δίκης και καταδίκης του κ. Μητσάκη «δέν εμποδίζει νά ανοίξει τά γράμματα του Ψυχάρη(...) καθαρό επιστημονικό έργο θά έπιτελέσει» – Κ: περί του έρευνητικού, μελετητικού, αξιολόγου του άνδρος), μέ μόνη διαφορά τό θέμα ευαισθησίας, προς τό κοινοβουλευτικό σώμα, που τήν άπουσία της έπεσήμανε ό κ. Κύρκος.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ

Τετάρτη 4

- Μεγάλη άσκηση ετοιμότητας του Ναυτικού.
- Όλα τά ελληνικά κόμματα – μέ διακριτικότητα εξαιρείται τό ΚΚΕ – ύποστηρίζουν τόν Πρόεδρο Κυπριανού.

Πέμπτη 5

- Πυρκαγιά κατέστρεψε τό δικαστικό μέγαρο της όδου Σανταρόζα.

Σάββατο 7

- Αντάρτες έχουν περικυκλώσει τήν Καμπούλ, ενώ άεροέφυρα μεταφέρει συνεχώς νέα σοβιετικά στρατεύματα.
- Έντονες αντιδράσεις της 'Ισπανίας και της Πορτογαλίας για τή δήλωση του κ. Ντ' Έσταίν ότι αποκλείεται περαιτέρω διεύρυνση της ΕΟΚ.
- Πέθανε ό έπιφανής 'Ιταλός κομμουνιστής Τζιόρτζιο 'Αμέντολα.

Κυριακή 8

- Σταθεροποιείται ή δραχμή έναντι του δολαρίου.
- Ό κ. Ντενκτάς άπέριψε χθές τή φόρμουλα Βαλντχάιμ, λίγα είκοσιτετράωρα μετά τήν εκδήλωση σοβαρής τάσης στην Κυπριακή ήγεσία (ΑΚΕΛ – Κληρίδης) που προτείνει συμβιβαστική λύση, μέ βάση αυτήν άκριβώς τή φόρμουλα.

Τρίτη 10

- Βασανισμούς πολιτικών κρατουμένων στην Τουρκία καταγγέλει ή Διεθνής 'Αμνηστία.
- Σημαντική άνοδος των Σοσιαλιστών και πτώση των Κομμουνιστών στίς τοπικές εκλογές στην 'Ιταλία.

Τετάρτη 11

- Αρχίζουν μεγάλης έκτασης τουρκικά γυμνάσια μεταξύ 'Ανδρου-Τήνου και μεταξύ Λέσβου

– Λήμνου. Τό ελληνικό ναυτικό και ή άεροπορία τίθενται σέ έπιφυλακή.

Πέμπτη 12

- 'Η Δυτική Γερμανία προσφέρει τεράστια στρατιωτική βοήθεια στην Τουρκία, ανατρέποντας έτσι τήν ισορροπία στη Μεσόγειο. Ό κ. Παπανδρέου δήλωσε σχετικά ότι, ενώ ή ελληνική κυβέρνηση μελετά τήν επανένταξη της στο ΝΑΤΟ, εκείνο προωθεί μέτρα υπέρ της Τουρκίας.

Παρασκευή 13

- Συνωμοσία υπέρ του Σάχη και του Μπαχτιάρ εκδηλώθηκε στην Τεχεράνη.
- Πληθωρισμό ίσο τουλάχιστον μέ τόν περσινό αναγνωρίζει ή κυβέρνηση.

Σάββατο 14

- Οι γιατροί του ΙΚΑ συνεχίζουν τήν άπεργία τους, ενώ τό ΙΚΑ προσλαμβάνει γιατρούς που στό παρελθόν έχουν άπολυθεί λόγω άνικανότητας ή έχουν ύπερβεί κατά πολύ τό όριο ήλικίας.

Κυριακή 15

- Γίνεται στό Καμένα Βούρλα τό 8ο Περιφερειακό Συνέδριο της «Ν.Δ.».

Δευτέρα 16

- Μεγάλη έκταση έχει πάρει τό πρόβλημα των άποχετεύσεων σέ περιοχές της 'Αθήνας, όπου βόθροι και φρεάτια έχουν ξεχειλίσει. Στο Μαρούσι γίνονται συνεχώς διαμαρτυρίες και κινητοποιήσεις των κατοίκων μέ επικεφαλής τόν άκροδεξιό δήμαρχο κ. Λέκκα, για νά μήν άνοιχτούν φρεάτια στην περιοχή του ΟΤΕ. Τά ΜΑΤ επενέβησαν στους συγκεντρωμένους κατοίκους οι όποιοι προσπαθούσαν νά εμποδίσουν τίς μπουλντόζες.

Συμπερασματικά, δέν ξέρουμε τί νά πρωτοθαυμάσουμε. Τήν αυθαιρεσία του σώματος νά προτείνει νομοσχέδιο για ψήφιση που σ' αυτό προκαθορίζεται ή επιτροπή τή συμπόρευση Κύρκου - Βαρβιτσιώτη, σχετικά μέ τά χαρίσματα του χουντικού Μητσάκη ή τή σιωπηλή έκστρατεία κάλυψης του κ. Μητσάκη απ' τό μεγαλύτερο μέρος του Τύπου.

Και μία έρώτηση προς τόν «Ριζοσπάστη» (ρητορικού χαρακτήρα, μιά και δέν ελπίζουμε πλέον απάντηση). Καλά, ό «άστικός τύπος» άποσιωπά εκείνος, όμως, τί ρόλο παίζει στην κάλυψη του κ. Μητσάκη, ώστε νά δικαιολογείται ή σιωπή του; Μήπως του πάπα που μοίραζε συγχωροχάρτια στους μετανοούντες; Και για όσους δέν γνωρίζουν τόν κ. καθηγητή και τό έργο του μπορούν νά δούν τή χαρακτηριστική του δίγλωσση (έλληνικά-άγγλικά) εργασία: Νεοελληνική Μουσική και Ποίηση – Άνθολογία.

Ό νοών, νοείτω...

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Ίδρύθηκε η «Πράσινη Διεθνής»

Αντιπρόσωποι των «πράσινων» κομμάτων της Ιταλίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Ολλανδίας, Μεγ. Βρετανίας και του Βελγίου συναντήθηκαν στη Ρώμη, όπου και προχώρησαν στην ίδρυση μίας Συντονιστικής Επιτροπής των Ριζοσπαστικών και Οικολογικών Κινήσεων της Ευρώπης, μέσα και έξω από τα πλαίσια της ΕΟΚ.

Η επιτροπή θα υποστηρίξει τις πρωτοβουλίες κάθε εθνικού κινήματος κι αυτό θα συγκεκριμενοποιείται ακόμη περισσότερο στις προεκλογικές εκστρατείες. Ένα προηγούμενο παρουσιάστηκε στις τοπικές γερμανικές εκλογές, όπου οι οικολόγοι του «Die Grünen» κατόρθωσαν να υπερβούν το φράγμα του 5%, στέλνοντας έτσι ένα αντιπρόσωπό τους στο τοπικό κοινοβούλιο. Επόμενοι σταθμοί θα είναι το δημοψήφισμα σχετικά με τα πυρηνικά εργοστάσια στην Ιταλία, που προωθήθηκε από το Ριζοσπαστικό Κόμμα και οι προεδρικές εκλογές στη Γαλλία, όπου θα υπάρχει ως υποψήφιος και ένας εκπρόσωπος του «Mouvement d'ecologie politique». Πέρα από το γερμανικό «Die grünen» και το γαλλικό «MEP», στη συντονιστική επιτροπή συμμετέχουν το αγγλικό «Ecology party», τα Ριζοσπαστικά κόμματα της Ολλανδίας και της Ιταλίας και δύο μικρά οικολογικά κόμματα του Βελγίου, το «Ecolo» και το «Agalen».

Βασική πλευρά του κοινού προγράμματος της Συντονιστικής είναι ο αγώνας ενάντια στην πυρηνική ενέργεια και η οικολογική πάλη. Σ' αυτή την κοινή, παραδοσιακή

θά μπορούσαμε να πούμε, θεματολογία όλων των ευρωπαϊκών κινήσεων, προστίθεται, χάρη κύρια στην πρωτοβουλία των Ιταλών ριζοσπαστών, ο αγώνας ενάντια στην πείνα που μαστίζει τις υποανάπτυκτες χώρες.

Η «Πράσινη Διεθνής» θα ζητήσει από τα Ηνωμένα Έθνη την άμεση σύγκληση του Συμβουλίου Ασφαλείας. Ένας εκπρόσωπος του «Die Grünen» ανακοίνωσε την ύπαρξη ενός σχεδίου, με βάση το οποίο οι γερμανικές και γαλλικές περιοχές του Μπάντεν και της Άλσατίας θα γίνουν ή προνομιακή «περιοχή μοντέλο» μίας εναλλακτικής οικολογικής και ενεργητικής πρακτικής. Διαλέχθηκαν τό Μπάντεν και η Άλσατία επειδή αποτελούν ζώνες αίχμης στην πάλη ενάντια στην εγκαθίδρυση πυρηνικών μονάδων στην Ευρώπη.

Τό οικολογικό κίνημα, αρκετά ενιαίο πολιτικά, στη βάση μιας κοινής αντίθεσης προς την καταστροφική ισχύ της σύγχρονης τεχνολογίας, αλλά εύθραυστο και κάπως άπροσδιοριστο, όσον αφορά την πολιτιστική και κοινωνική του ταυτότητα, έχει γίνει ο πόλος έλξης πολλών διαφωνούντων προοδευτικών άριστερών ατόμων, οργανώσεων της άκρας άριστεράς, αλλά και «φασισμένων» ατόμων. Όλοι αυτοί ζητούν, πολλές φορές έξω από τις παραδοσιακές κομματικές αναλύσεις και πρακτικές, μία ριζοσπαστική εναλλακτική ρήξη με τον τρόπο ζωής που επιβάλει η σύγχρονη αστική καθημερινότητα. Στά πολλά διφορούμενα και τούς κινδύνους κοινωνικής απομόνωσης μιας τέτοιας πρακτικής, αντιπαρατίθεται μία έντονη αγωνιστικότητα και μία φορτισμένη αμφισβήτηση, που διαφεύγουν από τούς παραδοσιακούς μηχανισμούς ενσωμάτωσης.

Έτσι, σε πολλές χώρες οι πράσινοι έχουν πετύχει σημαντικές νίκες σε εκλογές, δημοψηφίσματα και άλλες πολιτικές αναμετρήσεις. Στη Γερμανία μάλιστα φαίνεται ότι θα μπορέσουν να μεταβάλουν καθοριστικά τον συσχετισμό των πολιτικών δυνάμεων της χώρας, σε βαθμό που να επηρεάζουν ακόμη και την κυβερνητική πολιτική. Γιατί συγκεκριμένα στην Γερμανία; Η απάντηση δεν μπορεί να αναζητηθεί μόνο στο υψηλό επίπεδο τεχνολογίας και βιομηχανικής ανάπτυξης. Οι πράσινοι διέσθυσαν εκεί όπου η άριστερά ήταν αδύναμη και παρούσαζε κενά, εκεί όπου υπήρχε ή δυσφο-

ρία προς τον παραδοσιακό τρόπο του «πολιτικού γίγνεσθαι», που δέν δίνει λύσεις στα προβλήματα της μίζερης καθημερινότητας, ούτε πολύ περισσότερο ικανοποιεί τις πραγματικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου. Σε κανένα άλλο μέρος, όπως στη Δυτ. Γερμανία, τό οικολογικό κίνημα δέν έχει πετύχει να «άφομοιώσει» ένα μεγάλο τμήμα της Νέας - κύρια - Άριστεράς. Συμμετέχει ενεργά ένας μεγάλος αριθμός διανοούμενων, με επικεφαλής τόν Άνατολικογερμανό οικονομολόγο Μπάρο, φεμινίστριες, παλιά μέλη της RAF που άπομακρύνθηκαν κριτικά από τις πολιτικές επιλογές της, όμοφυλόφιλοι, αλλά και λαϊκά στοιχεία, που προσπαθούν να διαμορφώσουν ένα εναλλακτικό πλαίσιο σοσιαλιστικού μετασχηματισμού της κοινωνίας.

Στην Ιταλία, τό Partito Radicale (Ριζοσπαστικό Κόμμα) έχει αναπτύξει τόσο σε κοινοβουλευτικό, όσο και σε έξωκοινοβουλευτικό επίπεδο, μία έντονη δραστηριότητα: κατάργηση του φασιστικού κώδικα Ρόκο, νομιμοποίηση των άμβλώσεων και του διαζυγίου, ύποστηξη του κινήματος των όμοφυλόφιλων, νομιμοποίηση των έλαφρών ναρκωτικών, κ.ά. Πρότεινε εναλλακτικές λύσεις για μία σειρά κοινωνικά προβλήματα που, όταν άργότερα υιοθετήθηκαν από την πλειοψηφία της άριστεράς, στέφθηκαν από επιτυχία. Παρά την άταξικότητα, μερικές φορές, των ενεργειών του, που όδήγησε και σε έσωτερικές συγκρούσεις, ή άνορθοδοξία με την όποία αντιμετώπιζει την πολιτική πάλη και τό περιεχόμενο του πολιτικού του προγράμματος έχει γίνει ο πόλος έλξης για ένα εύρύ κοινωνικό φάσμα. Αυτό, εξάλλου, έκδηλώθηκε και με τόν τριπλασιασμό των έδρών του στο κοινοβούλιο.

Στίς διοικητικές εκλογές της 8 Ιούνη '80, οι πράσινοι συμμετείχαν σ' όλους τούς σχηματισμούς της άριστεράς, ύστερα από άπόφαση των άντιπυρηνικών επιτροπών να μή σχηματίσουν δικό τους ψηφοδέλτιο. Ο στόχος τους, εξάλλου, που έφαρμόστηκε με επιτυχία τά τελευταία χρόνια, είναι ή παράλληλη δραστηριότητα στο πλευρό των μεγάλων κομμάτων (ειδικότερα της ιστορικής άριστεράς) για να επηρεάσουν τίς διφορούμενες θέσεις τους, σχετικά με τό πυρηνικό πρόβλημα.

Παράλληλα, οι «φίλοι της Γής» που συμμετείχαν στη Συντονιστική Έπιτροπή, άσχολούνται με μία μελέτη, σχετικά με την άσφάλεια των πυρηνικών αντίδραστήρων στην Ιταλία, που θα είναι τό τρίτο άνάλογο ντοκουμέντο σε παγκόσμιο επίπεδο, και θα αναλύει τίς δυνατότητες ύπαρξης άτυχημάτων τόσο «έσωτερικών», όσο και προκαλούμενων από έξωτερικές αίτίες.

Άλλά ή ιδεολογική επίδραση του Ιταλικού Ριζοσπαστικού Κόμματος, έχει έπεκταθεί σχεδόν σε όλες τίς χώρες της Ευρώπης. Η άποτελεσματικότητα των μεθόδων πάλης και των έμπειριών του, ήταν ή άφορμή για σειρά συζητήσεων, μέ σκοπό τή δημιουργία άνάλογων σχηματισμών, που θα συμπεριλάβουν από παραδοσιακούς μαρξιστές μέχρι άναρχικούς και οικολόγους. Η προσπάθεια σύνθεσης όλων αυτών των σύγχρονων άπελευθερωτικών ρευμάτων

**Αποκτήστε
τήν πληρή σειρά των
11 τόμων**

Ζητείστε τούς τόμους
του ANTI από τά γραφεία μας:
Δημοχάρους 60 (Τ.Τ. 601)
τηλ. 732.713 και 732.819.

ανάπτυσσεται στη Γαλλία από τό «Κίνημα των Ριζοσπαστών της 'Αριστεράς», πού αποσπάστηκε πρόσφατα από τό συνασπισμό του Κοινού Προγράμματος, στον οποίο συμμετείχαν τό ΓΚΚ καί τό ΓΣΚ, τό «Mouvement d'ecologie politique» καί όριμένες ομάδες τροτσκιστικής απόχρωσης.

Παράλληλα, στην 'Ισπανία, τό μεγαλύτερο σέ κυκλοφορία ανεξάρτητο περιοδικό της 'Αριστεράς «El Viejo Torο», αναπτύσσει μιá συζήτηση γύρω από τήν ιδέα ίδρυσης «ένός κόμματος πού θά ενδιαφέρεται γιά τήν ποιότητα της ζωής, τήν προάσπιση του περιβάλλοντος, τήν απελευθέρωση της ήθικης συμπεριφοράς, τήν κριτική καί εικονοκλαστική σκέψη, τίς μορφές της νέας κουλτούρας, τόν περιορισμό της εξουσίας, τίς μορφές άμεσης δημοκρατίας, τήν καταγγελία της πολιτικής διαφθοράς, τόν συνεπή άντι-κληρικαλισμό καί τήν άνθηση νέων αξιών».

Π.Ν.

Μιτεράν-Κράξι-Γκονζάλες-Σοάρες:

"Εκκληση στό ΠΑΣΟΚ

«Τό σοσιαλιστικά κόμματα θά προτείνουν κοινές πρωτοβουλίες στό ελληνικό ΠΑΣΟΚ καί στίς άλλες προοδευτικές δυνάμεις της περιοχής», γράφει τό κοινό ανακοινωθέν (της 5-3-1980) των ήγετών των Σοσιαλιστικών Κομμάτων της Γαλλίας, της 'Ιταλίας, της 'Ισπανίας καί της Πορτογαλίας.

Η πρόταση στηρίζεται στη διαπίστωση ότι στη Νότια Εύρώπη οί λαοί ζουν μέ ιδιαίτερη ένταση τίς συνέπειες της οικονομικής κρίσης. Η όλιγαρχία, διαπιστώνουν τά τέσσερα κόμματα, έχει εξαντλήσει τά περιθώρια της πολιτικής της φαντασίας. Δέν έχει παρά ένα μόνο ξεκάθαρο σχέδιο: τή διατήρηση του αυταρχισμού καί των προνομίων της.

Κι όμως, τά περιθώρια δράσης είναι πολλά. Οί σοσιαλιστές προτείνουν σάν κοινή πολιτική θέση τήν αποκέντρωση του κράτους, τό δημοκρατικό σχεδιασμό καί τή δημόσια παρέμβαση στην οικονομία, τή φορολογική δικαιοσύνη, τήν μείωση του χρόνου εργασίας καί τή μεταρρύθμιση των εργοστασιακών σχέσεων, τήν ελεύθερη πληροφόρηση, τήν πραγματική κοινωνική άσφαλιση, τήν προστασία της φύσης, τήν εκπαιδευτική μεταρρύθμιση.

'Ανοιχτοί προς τόν Τρίτο Κόσμο οί Ευρωπαίοι σοσιαλιστές της Νότιας Εύρώπης θεωρούν ότι έχουν νά υπερασπίσουν στίς δχθες της Μεσογείου έναν ιδιαίτερο κοινό τρόπο ζωής. Αυτού του είδους ή άνάλυση προσεγγίζει παλιότερες απόψεις του ΠΑΣΟΚ. Κι έτσι μπορεί νά έρμηνευτεί ή προνομιακή άναφορά στο ΠΑΣΟΚ σ' αυτήν τήν έκκληση «για νά βοηθήσουν τούς σοσιαλιστές καί νά ένωθούν μαζί τους, όλες οί προοδευτικές δυνάμεις, ό κόσμος της 'Αριστεράς».

Θά ήταν ενδιαφέρον νά πληροφορηθούμε τή στάση πού θά υιοθετήσει τό ΠΑΣΟΚ σ' αυτή τήν έκκληση - πού μέχρι σήμερα παρέμεινε άγνωστη καί άδημοσίευτη. Καί θά 'ναι πολλαπλά χρήσιμη ή άποσαφήνιση της στάσης του, τώρα, μέ τά νέα έκτιμητικά δεδομένα πού διαμορφώνει γιά τόν ευρωπαϊκό χώρο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΟΚ

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. άπαιτεί:

σωστή πληροφόρηση, αντικειμενική παρουσίαση, υπεύθυνη αντιμετώπιση.

Μέ αυτά τά κριτήρια, οί εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ παρουσιάζουν τήν Βιβλιοθήκη Ε.Ο.Κ.

Ήδη, κυκλοφορούν τά παρακάτω βιβλία:

• Emile Noël

Τά γρανάζια της Εύρώπης

• P.S.R.F. Mathijsen

Όδηγός στο Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο

• Νίκου Σ. Μούση

Ε.Ο.Κ. Άνάλυση της Κοινοτικής Πολιτικής (2 τόμοι)

• Παναγιώτη Ι. Ίωακειμίδη

1. Οί σχέσεις Ελλάδας - Ε.Ο.Κ. - Η.Π.Α.

2. Ό διεθνής ρόλος των μικρών χωρών καί ή ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ.

• Άλέκου Χλωρού (Επιμέλεια)

Ή συνθήκη της Ε.Ο.Κ. καί ή πράξη προσχωρήσεως της Ελλάδας (8' έκδοση)

• Τάσου Φακιολά

Ή Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα καί ή ένταξη της Ελλάδας

• Λουκά Τσούκαλη

Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση

• Πάνου Καζάκου

Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

• Παναγιώτη Β. Ρουμελιώτη

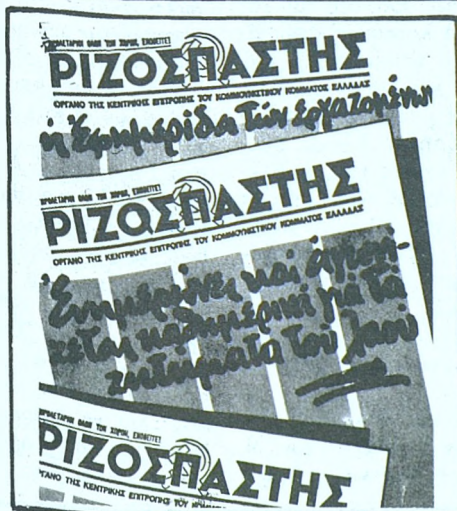
Ή οικονομική κρίση καί ή ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ.

• Σύνδεσμος Διπλωματούχων οικονομικών καί έμπορικων Έπιστημών

Προβλήματα από τήν ένταξη της χώρας μας στην Ε.Ο.Κ.

Οικονομικό Συνέδριο 6 - 9 Μαΐου 1979

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ Α.Ε.Β.Ε.

Ραούλ Βάνεγκεμ

Η ΒΙΒΛΟΣ
ΤΩΝ ΗΔΟΝΩΝ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

Κιάφας 3, Άθήνα, τηλ. 3639980

Του Μάρκου Μέσκου

'Ακόμη ένας ΟΜΗΡΟΣ ΠΕΛΛΑΣ

«Νά φύγουμε από 'δῶ. Νά πᾶμε ποῦ; Χάος,
τό μυαλό δέν ἀκονμπᾶ πουθενά»¹

Οἱ πολιτιστικοί σύλλογοι στήν Ἑπαρχία, δονκιχωτικοί στό βάθος, δροῦνε κατόπιν τῆς θεαρέστου (καί κρατικής) ιδιωτικῆς πρωτοβουλίας, πού βέβαια πρέπει νά ἐλέγχεται κι αὐτή: Νά ξέρουμε τί ἔχει τό θόδι κάτω ἀπ' τήν κοιλιά!

Μερικοί λοιπόν δάσκαλοι καί καθηγητές, δημόσιοι ὑπάλληλοι ἀπό τήν ξένην, μαθητές καί φιλοπρόοδοι νέοι (ἀλλά καί νέοι πού δέν πρόλαβαν νά πᾶνε πιά κάτω γιατί δέν γέννησε τό θηλυκό ζῶο τοῦ πατέρα τους, νά σπάσουνε δηλαδή τά μούτρα τους κι ἐκεῖ μέ τόν ἕναν ἢ τόν ἄλλον τρόπο), συγκροτοῦνε τοὺς συλλόγους αὐτοὺς, δραστηριοποιοῦνται μέ δσες πληροφορίες καί γνώσεις κατέχουν, κάποτε ὑπερβαίνουν τό μέτρο καί τινάζονται ψηλά, ἄλλοτε θαμποφέγγουν προγκαρισμένοι – ἴσως, στό τέλος, κάτι ἐλάχιστο μένει.

Σ' ἕναν τέτοιο σύλλογο λοιπόν στήν Ἑδεσσα, κάπου στά 1954, θρεθῆκαμε καμπόσοι νά κάνουμε ἐκθεση ἐρασιτεχνῶν ζωγράφων. Ἀνάμεσά μας καί ὁ δάσκαλος Ὀδυσσεύς Γιαννόπουλος, πιά μεγάλος στήν ἡλικία. Τόν θυμᾶμαι ἀμίλητο στή γωνιά, συχνά τό κεφάλι του νά κουνάει. Ἴσως νά σκέφτονταν πῶς μαζί μας δέν μπορούσε νά κάνει χωριό – ἤμασταν πολύ πιά κάτω ἀπό τοὺς λογισμούς του. Παρ' ὅλα αὐτά ἡ ἐκθεση πραγματοποιήθηκε. Κοντά στίς ἀντιγραφές καί τίς ξεπατικοῦρες καί τά ὅποια ψελλίσματα, συμμετείχε καί ὁ Ὀδυσσεύς Γιαννόπουλος μέ ἕνα πορτραῖτο, λάδι.

Πέρασε καιρός. Κάποια μερα τόν ἐπιασα ν' ἀφηγεῖται στό βιβλιοπωλεῖο τοῦ κυρ Θανάση τοῦ Ζαχαρόπουλου, ἐκεῖ μαζεῦονταν οἱ δάσκαλοι (στήν Ἑδεσσα πάντα, κάτω ἀπό τήν κλινική τοῦ καλότετου γιτροῦ Κασσιμιάν), τόν ἐπιασα λοιπόν ν' ἀφηγεῖται στόν κυρ Θανάση τό προπεσινό του τσάκισμα μέ τόν κολικό τοῦ νεφροῦ του, «ἐσφάδαζα, ἔλεγε καί δέν ἤξερα τί νά κάμω». Κι ἀργότερα πολύ, στό σπίτι τοῦ μπάρμπα Μήτσου τοῦ Μακρή, μπροστά στή Βένη καί τό Χρήστο Βέσκα, ἔκαμνε στά τόσα χωρατά καί ἀνάλυση τῆς ὑγείας του, τί βλέπαμε ἐμεῖς ἀπ' ὅξω καί 'κεῖνος τί τοῦ 'χε συμβεῖ τόσα χρόνια – ἦταν ἡ μοναδική φορά, ξανά δέν μίλησε γι' αὐτά οὔτε, περίεργο, γιά τόν θάνατο. «Πεθαίνουν καί οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι; Δέν μπορῶ νά συλλάβω τραγικότερο πράγμα, ἀπό τό νά πεθάνει ἕνας ἀπό μᾶς μετά τήν ἀπελευθέρωση»².

Μᾶς σύστησε κατόπιν ὁ βιβλιοπώλης, τό χαρήκαμε, πέ-
ρασα τίς «ἐξετάσεις» του κι ἀπό τότε, συχνά πυκνά, μαζί.

Νωρίς νωρίς καταλάβαινες μέ ποιόν εἶχες νά κάνεις. Πιστός φίλος καί σφοδρός πολέμιος τῶν ἀντιπάλων του, οἱ συμβατικότητες τόν ἐτσάκιζαν, ἤξερε νά σιωπᾷ καί γνώριζε

Αὐτοπροσωπογραφία

νά ἐπιτίθεται. Νά κάνουμε τοῦτο, νά κάνουμε τό ἄλλο, λέγαμε νά βγάλουμε καί πνευματικό περιοδικό (τό εἶχαμε ὀνομάσει «Ἀρχέλαο», ετοιμάσαμε τά κείμενα, πρέπει νά βγοῦμε ἀπό τήν ἀπομόνωση, ἔλεγε καί ξανάλεγε). Ὅταν ὅμως κάποια μέρα τόν ἀναγνωρίζει, μεσοῦσης τῆς ἀσφικτικῆς Καραμανλικῆς τρομοκρατίας γύρω στά '60, κάποιος ἀπό τοὺς θασανιστές τῆς δεύτερης ἐξορίας, «*κάπου σᾶς ξέρω ἐγώ*», τοῦ 'πε μπροστά μου, ἐκεῖνος ζαρᾶνει καί φεύγει μουρμουρίζοντας: κακό, πολύ κακό!, μά δέν τό βάζει κάτω, ἴσως γιατί γνωρίζει τό χώρο πού ζεῖ ἀπό παλιά, τό αἷμα τοῦ παπα Μοραλη εἶναι κοντά του. Ἀλλωστε νομοταγεῖς διδάσκαλοι τῆς περιφέρειας κάνουν καί τοὺς μεγαλόθυμους «*μή φοβᾶσαι ρέ Ὀδυσσεᾶ, ἐμεῖς σ' ἀγαπᾶμε ρέ!*».

Ζωή θασανιστική, μά γνωρίζει γιατί ὑποφέρει. Εὐτυχῶς ὑπάρχουν οἱ καλοὶ φίλοι, ὁ Ζορμπᾶς, ὁ Βαλιούλης, ὁ Καριπίδης ἀργότερα, ὁ Γιάννης ὁ Κουφός, κάποιοι δικηγόροι στά Γεννιτζά, ὁ ἀδερφός του Ἀλέκος στήν Καστοριά. Μά πάνω ἀπ' ὅλα ἡ θαλπωρή τῆς γυναίκας του Φιφῆς· κοντά ἡ Θεοπούλα καί τό «λουστράκι» ἡ Μάρω ἀπό τήν Πετριά, κι ἕνας κόσμος ὁλόκληρος τῆς περιοχῆς πού τόν ἐκτιμᾷ καί τόν σέβεται. Τό δωμάτιό τους στή Σκύδρα, ἡ σόμπα, τό κρεβάτι, λίγα βιβλία. Ἐκεῖ μέσα ἀμέτρητες συζητήσεις. Γιά χίλια δύο: Ἐποχές, Τέχνες, Ἱστορίες, ματώματα σύγχρονα – εἶναι ἀτεγκτος μέ τή μεταφυσική –, γιά τόν Ρήγα Βελεστινλή ἐπιμένει καί γιά τά δράματα τῶν εἰρηνόφιλων («*ἄχ! καί νά ἡμέρευεν αὐτός ὁ τόπος!*»³) Ἀγρὰ καί Ζλατάν. Μετά γιά τά «κοράκια» καί τοὺς ἀπαγχονισμούς. Δάγκωνε καί τά χεῖλη του.

Ὁ εκπαιδευτικός του κύκλος σέ 'κείνα τὰ μέρη (Σωτήρα, Σεβαστειανά, Πετριά, Μαυροβούνι) πάει πρὸς τὸ τέλος. Εἶναι ὁ καιρὸς πού μέσα του ὀριμάζει τὸ συγγραφικὸ του πρόβλημα, κάτι «σὰ *Δευτέρα Παρουσία*»⁴ – καὶ τὸ χρέος. «Ἀπὸ τότε ἀναρωτήθηκα πολλές πολλές φορές ἂν εἶναι σωστό νὰ ἐκθέτει κανεὶς τὸν ἑαυτὸ του στὴν ἀδιακρισία, τὴν ἀφέλεια μερικῶν δῆθεν εὐαισθητῶν..., ἂν διαφέρει ἀπὸ ἱεροσυλία ἢ ἀφορμὴ γιὰ φιλολογία μέσα στὸ χῶρο ὅπου βρίσκονται τὰ ἅγια τῶν ἁγίων τῆς ἀνθρωπότητος. Ὑστερα σκέφτομαι πὼς ὅσο νὰ 'ναι θά βρεθοῦν γνήσιες ψυχές πού θ' ἀφήσουν ἓνα ζεστό δάκρυ νὰ στάξει στὴ γῆ – κι ἓνας ἄνθρωπος πού δακρύζει ἀπὸ 'φιλότητα βροτῶν' εἶναι ἓνα ἀνθρώπινο κέρος»⁵.

Μάθημα θαρρῶ καὶ ἀπάντηση γιὰ τὸ ἐκνευριστικὸ, ἀφελές καὶ ἀδόκιμο ἐρώτημα κάθε ἀλλήθωρης προσέγγισης σήμερα: – Καὶ γιατί δὲν εἶναι γνωστός ὁ Ὁμηρος Πέλλας;

Λίγο ἄργότερα κυκλοφορεῖ τὸ *Stalag*, κάποιες χαρές καὶ κάποια μηνύματα, ὁ θάνατος καὶ ἡ ταφὴ του στὴ Σκὺδρα – τὴ μάχη αὐτὴν δὲν κατάφερε νὰ κερδίσει. Γρήγορα ἔβαλε ἡ γυναίκα του τὴ διπλὴ θέρα στὸ δάχτυλό της.

Ὁ «Γιαννόπουλος Ὀδυσσεὺς τοῦ Δημητρίου, ἄριστος, φιλόσοφος τῆς ζωῆς, δημοτικιστῆς, ἀξίος κρατικῆς ὑποτροφίας»⁶, εἶναι περιποιημένος καλὰ. Ἐλαβε τὴν «κρατικὴν ὑποτροφίαν» καὶ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς γαλαζοαίματους συμπατριῶτες του.

Εἶτε σάν Ὀδυσσεὺς Γιαννόπουλος
εἶτε σάν Ὁμηρος Πέλλας
κινδύνευε πάντα στὴ ζωὴ του.

Στὰ κείμενά του ὁ Ὁμηρος Πέλλας παλεύει, κινητοποιώντας τὸ σύμπαν, ἀσίγαστα. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ἡ ἐπιλεγμένη φωνὴ τῶν πραγμάτων ἐκφράζει μόνον ἐκεῖνα. Καὶ 'κεῖ πού ὁ λόγος δραστηκὸς ἄμεσα πάλλεται ἀπὸ συγκίνηση καὶ προσδοκία. Σὲ κάθε του βῆμα οἰκοδομεῖ τὸ «ῥαῖον» καὶ τὸ «ἀγαθόν», ὁ Πέλλας δὲν ἔχει συχνὰ ἐρωτήματα, οἱ «Μοιραῖοι» τοῦ Βάρναλη εἶναι ἱστορία παρωχημένη, μιᾶς ἄλλης ἐποχῆς, δὲν ρωτᾷ γιὰ τίς κακοδαιμονίες τῆς συνεχιζόμενης κακοκαιρίας, γνωρίζει τὴν προέλευση, ἐδῶ καὶ ἡ ἀρράγιστη πίστη τῶν ιδεολογικῶν του προβληματισμῶν, ὀδυνερὴ προσωπικὴ βίωση καὶ στερνὰ ἢ ἐκφραση. (Ἡ οὐσία τοῦ ἔργου του θά 'ταν διαφορετικὴ ἂν ἦταν ἄνθρωπος ἄλλος; Νομίζω ναί).

Ἀκολουθεῖ τὴν κοινὴ μοίρα «ταχτοποιηθήκαμε στοὺς θαλάμους. Καλοὶ πὺ μάζεμένοι ἀπὸ τοῦ *Bathorn* μέ κρεβάτια τριπλά, ἐπάλληλα. Τὰ θαφτίσαμε τριώροφα. Ἐστρώσα στὸν τρίτο ὄροφο – οἱ νεοὶ ἀνεβαίνουμε ψηλά, τὰ χαμηλά τ' ἀφήνουμε γιὰ τοὺς πρὶν ἡλικιωμένους πού θά κουράζονται ν' ἀνέβουν»⁷.

Ὑπογραμμίστε τίς λέξεις «ψηλά» καὶ «θὰ κουράζονται ν' ἀνέβουν» – νὰ ἡ τάξη τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἦθος τοῦ Ο. Πέλλα μέσα στὴν κοινὴ μοίρα πού ἀκολουθεῖ: «Ἀίσθάνομαι δεμένος μαζί τους μ' ἓνα δεσμὸ πού μόνον ὅταν πάψει νὰ χτυπᾷ ἡ καρδιά θά χαλαρώσει. Μᾶς δένει ἡ ὕγρασία τοῦ μαγευρίου, τὸ συμπατόπλεγμα, ἡ σιωπὴ τῆς ἀπέραντης νύχτας, ἡ ζυγαριὰ τοῦ ψωμοῦ κι ἀκόμα πρὶν πρὶν μᾶς δένει τὸ νεκροταφεῖο τοῦ δάσους, τ' ἀναποδογυρισμένα μάτια τοῦ Παναγιώτη, τὰ μπηγμένα στὸ μπράτσο μας δάχτυλά του πού πολεμοῦν νὰ γαντζωθοῦν ἀπὸ τὴ ζωὴ, ὁ Πετρόνι, τὸ γελαστό πρόσωπο τοῦ μπάρμα Χρήστου νεκροῦ, τὰ πρόσωπα τῶν παιδιῶν καὶ τῶν μαννάδων μας πού θά γίνονται σκοτεινὰ ὅταν συναντιόμαστε στὶς διηγῆσεις μας ζωντανοὶ καὶ νεκροί»⁸. (Μέσα «στὸν ἀόρατο αἱμάτινο τοῖχο», πού θά πεῖ ἄργότερα).

Μὰ γιὰ νὰ ὑπάρχει ὁ κατακόρυφος ἴσκιος τῆς μάνας του πρέπει νὰ ὑπάρχει καὶ ἡ ἐλπίδα, ἀπὸ τὴν ἀρχή. Δὲν ἔχει ἄλλα ἐνδιάμεσα νὰ διαλέξει, ἢ θάνατο ἢ ζωὴ. «Ὁ ἄνθρωπος

ὕπερπῶ τὸ χάσμα τοῦ θανάτου καὶ δημιουργεῖ τὴ δυνατότητα μιᾶς συνέχειας, τὴν ἐπ' ἀπειρο συνέχειαν τῆς ἐλπίδας», ἡ γυναίκα στὸ *Χαρμάνκιοι* ὁ Κωστάκης καὶ ὁ Ἀβραμάκος εἶναι οἱ ἀπαραίτητες ἐλπίδες γιὰ τὴ μεγάλη ἀναμέτρηση καὶ τὸ γυρισμό⁹. «Νοιώθω ντροπὴ γιὰ τὴν ἀπελπίστηκα τὸ πρωὶ»¹⁰. Ζωῆς ἀνάμεσα καὶ θανάτου, πέραν τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ τοῦ κόσμου αὐτοῦ ταυτόχρονα, ἰδοὺ τὸ πρόσωπο τοῦ μέλλοντος: «Φίλε μου μακρινέ, σ' ἀγαπᾷς πολὺ. Ἦθελα νάθανες τ' αὐτὴ σου τούτη τὴν ὥρα πάνω στὸ κοκκαλιάρικο στῆθος μου. Μπορεῖ ν' ἀκουεσ τὸν τριγμὸ τῶν ὀστέων πού μόνον μᾶς ἔμειναν, μπορεῖ ν' ἀκουεσ τὸν ψίθυρο τῆς φυματίωσης στὰ πνευμόνια μας, θ' ἀκουεσ ὅμως ἀκόμα πρὶν δυνατὰ ἀπ' ὅλα τούτα, τὸ χτύπο τῆς καρδιάς μας γιὰ σένα. γιὰ σὰς ὅλους πού θάρθετε. Σ' ἀγαπᾷς πρὶν πρὶν ἀπὸ τὴν τωρινὴ μου ζωὴ, πού δὲν ξέρω τί θάζιζε χωρὶς ἐσένα»¹¹. Καὶ δῶθε: «πόσο τρομερὸ εἶναι τοῦτο τὸ τίποτα. Πόσο τρομερὸ εἶναι τὸ ἀπόλυτο ἀδύνατο»¹².

Ἀπὸ τίς καλές ὥρες τοῦ Ὁμήρου Πέλλα, μέ τὴ γυναίκα του Φιφὴ, στὶς παιδικές κατασκηνώσεις Σωτήρας.

Σύγχρονο ἔπος τὸ *Stalag* καὶ σίδηρο μασίφ ἢ μνήμη του ἀνακαλεῖται ἀπὸ τὴ λησμονιά «γιατί ἂν πρέπει νὰ ξεχάσουμε πὼς νὰ ξεχάσουμε»¹³, κάθε πού ἀντικρύζει τὰ μεγάλα παιδικὰ μάτια καὶ τὸν καθημερινὸν ἄρτο:

– «Φιφὴ, ἔχουμε ψωμί, ψωμάκι ρέ!», καὶ τὸ φιλοῦσε. Τέκνο τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀνάγκης ὁ Πέλλας (πού διάλο βρῆκε τὴ λίρα δῶρο στὸ γάμο τοῦ Βέσκα;), γνώριζε τίς ἀναγκαιότητες τῆς ζωῆς γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς – καὶ μόνον. Ἡ κατεῦθυνσή του ἀπὸ τὰ οὐράνια στὰ γῆινα, ἡ φωτιά τοῦ Προμηθέα γιὰ τοὺς θνητοὺς. Ὁ κοχλίας τῆς δυστυχίας τῶν ἀνθρώπων, βίδα πού ἀνοίγει κλείνει πρὸς τὴν αὐτὴν κατεῦθυνση πάντα: τὴν ψυχικὴ τους ἐξουδετέρωση, τὴν ἐξαθλίωσή τους καὶ τὸν θάνατο. Τὸν θάνατο αὐτὸν προσπαθεῖ ν' ἀποφύγει καὶ τὸν ἀρνεῖται ἐπίμονα.

Τὸ θεατρικὸ του ἔργο «Ἀκριβή» καὶ τὸ διήγημά του ὁ «γερο Λιάς» εἶναι τὰ μόνον κείμενα τοῦ Ὁμήρου Πέλλα, σφῆνα φαρμακερὴ πού δέρνονται ἀπὸ τὴ φθορὰ τῆς ὑπαρξῆς καὶ τὴ συνείδηση τοῦ χρόνου. Κάποτε ἡ ζωὴ μοιάζει ρηχό, καθημερινὸ νερό. «Μέ τὰ ὄνειρα εἶσαι ἢ μέ τὴ ζωή;»¹⁴.

Ἡ ζωὴ, δυνατότερη, θά ἐπικρατήσῃ καὶ τότε ἢ «Ἀκριβή» αὐτοκτονεῖ.

«Δὲν ξέρω, ἀλλὰ ὅταν ἀνακαλύψω καμμιὰ φορά πὼς μοῦλειψε ἢ ἐλπίδα, θ' αὐτοκτονήσω»¹⁵ δήλωνε κάποτε μουδιασμένος.

«Κάτι φορές είχα την αίσθηση πώς μούριχναν άπάνω χώματα, χώματα πολλά, λάσπες και ανατρίχιαζα»¹⁶.

Γοργά ώστόσο,τό άεράκι πάλι θά φυσήξει, ή έλπίδα φουσκώνει πανιά. «Ο θάνατος είναι ένα άδειο και μέσα στο άδειο δέν μπορεί νά κινηθεί ούτε ο νοός ούτε ή καρδιά»¹⁷, ξέρει ν' αϋτοστερεώνεται άπλά, ή ζωή δέ νοείται χωρίς έλπίδες.

Ενήμερος του κόσμου, από τό κλαρίνο της Τζαμάρας ώσμε τούς κλασικούς της μουσικής και από τίς άρχαίες τραγωδίες μέχρι τή σύγχρονη ευρωπαϊκή λογοτεχνία, οί διασυνδέσεις του μέ τήν ανθρώπινη ιστορία και τόν άνθρωπο πόνο άνά τούς αιώνες, είναι σαφείς. Η είκόνα της φάλαγγας των όμήρων περί τό τέλος του Stalag, δέν διαφέρει από τούς τυφλούς του ζωγράφου Μπρέγκελ. «Πόσο συγγενείς είναι οί θασανισμένοι άνθρωποι! Ένα είναι τό μονοπάτι του πό-νου...»¹⁸.

Επαληθεύεται ή ζωή και ή μετριοφροσύνη του Λόγου στά έγκατα του κόσμου-κατόρθωμα σημαντικότατο,πιστεύω. Αϋτά σκέφτομαι κάθε πού θυμάμαι τόν Όδυσσέα Γιαννόπουλο – Όμηρο Πέλλα: Τό 1938, δεκαεφτάρης νέος, έχοντας στην καρδιά του τό μνημολόγιο της τρυφερής ήλικίας, από τά μέρη της καταγωγής του – είναι ή Καημένη Γυναίκα Τριυλλίας –, θά περάσει εκείθεν του Όλύμπου. Στή Θεσσαλονίκη θά τελειώσει τήν Παιδαγωγική Άκαδημία και θά τοποθετηθεί νωρίς, δάσκαλος στο χωριό Σωτήρα της Έδεσσας. Σέ λίγο θά ήχίσουν οί σειρήνες του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου και στον τόπο μας.

Ήδη διαγράφτηκαν οί θαθείές συντεταγμένες του βίου του, γιά 'κείνον προσωπικά «σείνα, άϋπνία, κούραση, άπλυσία, βομβαρδισμοί, κρύο και ματσούκι»¹⁹, γιά μάς: ό μικρόκοσμος της γενέτειρας μέ τήν άγροτοοικονομική της παράδοση, τό χόμα, οί κάμποι, τά βουνά και οί άνθρωποι της Μακεδονίας, ό πόλεμος. Κατόπιν οί άστραπές της ελληνικής αντίστασης, ή γνωριμία μέ τά γερμανικά στρατόπεδα θανάτων, ή μεταπολεμικές τραγωδίες έδω – ένα κατεζοχήν ιστορικό πρόσωπο ό συγγραφέας Όμηρος Πέλλας, στο κέντρο του τυφώνα,κι αϋτός, επί μιά όλόκληρη δεκαετία.

Ρομαντική φύση, έτοιμος νά συμμετάσχει περνώντας μέσα στην εποχή του, θά επιστρέψει, στο τέλος, σημαδεμένος (μέσα-έξω) πάλι στο χώρο γύρω από τήν Έδεσσα, παρέα μέ τόν Σάββα Χρυσοχοΐδη και τόν Παύλο Χαρτοματζΐδη, δάσκαλος στη γωνιά, τιμωρία και κλέος άνώνυμο πού άποφασίζει κάποτε νά γράψει γιά τά θάσανα των ανθρώπων, τά θάσανά του.

Κρατώντας στά χέρια τά πολύτιμα κουρέλια των σημειώσεων από τήν όμηρία του, θά κλειστεί σέ κάποιο άπόμερο δωμάτιο και θ' άποτελειώσει, μέ τό αίμα της καρδιάς του, τό Stalag VI C, άλλη μιά Ζωή έν Τάφω στα ελληνικά γράμματα (άλλά αϋτή χωρίς τό πρόσθετο θολό γυαλί στα μάτια του συγγραφέα), ένα ζουδάκι μόνο πού πεινά κι έλπίζει και θατιά έπιθυμεί τή ζωή χωρίς φόβο – τό προσωπικό συγγραφικό του χρέος στη μνήμη του κόσμου. Και σχεδόν παράλληλα, στη συγγραφή τους, τά ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ και ή ΑΚΡΙΒΗ, τό πολύ-βουο ύφος και ή συντριμμένη αίσθητική τους, ψίθυρος σιγα-λός στο άφτί των ανθρώπων, ή άφάνταση κοντινή οικειότητα και έπικοινωνία μέ τίς αλήθειες και τό φώς της ζωής, παπα-διαμαντικός στον έναγκαλισμό μέ τόν κόσμο και στο λευκόν ήθος, ή συναισθηματική άγωγή του Όμηρου Πέλλα είναι άνθρωποκεντρική και άγωνιστική έμμεσα κυρίως, ταπεινό-τητες και πάθη ζωής πού αναλήπτονται και υπογραμμίζονται μετά θάνατον μόνο. «Έγώ γράφω σά νάχω κιόλας πεθάνει»²⁰ σημειώνει κάπου, ό ίδιος ένας άριθμός τενεκεδένιος, δέν πρόλαβε τήν εξαργύρωση των ήμερών μας, δέν πρόλαβε εκείνος νά δει τίς κακότητες, τ' άδιέξοδα και τήν άλλο-τρίωση του σημερινού ελληνικού χώρου («Δόν Κιχώτης; μπορεί»²¹, θά όμολογήσει), ό άπότοχος της «ήρωϊκής έποχής» – της έποχής του –, έφτανε ίσα ίσα μέχρι τόν παγερόν Δε-κέμβρη, στα 1962, πού πέθανε ό συγγραφέας – μιά συνθετική πνευματική προσωπικότητα, ένας «έπικίνδυνα» ώραιος άν-θρωςος.

«Ήμουν, λέει, ένα μάθημα κάθε ώρα. Ίκανοποιήθηκα – έγωϊσμός; ίκανοποίηση δίκαιη; Δέν ξέρω. Έκείνο πού ξέρω είναι πώς τίποτα άπ' ό,τι μπορούσα νά κάνω δέν τό άφησα»²².

«Μακρινέ μου φίλε μ' άκούς»²³,

Ή φωνή του από τό μακρινό – άνύπαρκτο; – μέλλον, στήνει άφτί ν' άκούσει τήν άπόκριση.

Άθήνα, Μάιος-Ίούνιος 1980

Σημειώσεις

- 1,2,5,7,8,9,10,11,12,13,15,16,17,18,19,20,21,22,23: Άπό τό STALAG (μέ τήν ευκαιρία, τό συγγραφικό έργο του Όμηρου Πέλλα είναι: STALAG VI C, τά ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ, τό ανέκδοτο θεατρικό έργο ΑΚΡΙΒΗ, οί ΟΜΙΛΙΕΣ γιά τούς Κάλδο, Σολωμό, Παλαμά, Παπαδιαμάντη, τό Δημοτικό τραγούδι – έπίσης ανέκδοτα –, ΓΡΑΜΜΑΤΑ πρός τή γυναίκα του και τούς φίλους του. Άκόμη δοκιμές ποιημάτων, παιδαγωγικά κείμενα, μιά δυό μπροσούρες.
3. Άπό τό κείμενο της Πηνελόπης Δέλτα.
4. Άπό τό γράμμα στη γυναίκα του, λίγο πρην γράφει τό χρονικό της όμη-ρίας.
6. Χαρακτηρισμός στο μαθητολόγιο του Γυμνασιάρχη του.
14. Άπό τήν «Άκριδη».

ΣΕΙΡΑ «ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»

Διεύθυνση: ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΟΣ ΜΑΝΕΣΗΣ. Επιμέλεια: ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΣΧΟΣ

Ετοιμάζονται:

Γ. ΠΑΣΧΟΣ: Πολιτική Δημοκρατία και Κοινωνική Έξουσία. Β' ΕΚΔΟΣΗ

Α. ΜΑΝΕΣΗΣ (έκδότης): Η κρίση της Αστικής Δημοκρατίας.

ΟΥΜΠ. ΤΣΕΡΟΝΙ: Μαρξισμός και Δικαιο Μ. ΜΙΑΓ: Κράτος Δικαίου

Β. ΑΜΠΕΝΤΡΟΤ: Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία

Εκδοτικός Οίκος ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ, Πρ. Κορομηλά 38, τηλ. 264958, 277350 Θεσσαλονίκη

Η ΔΙΚΗ

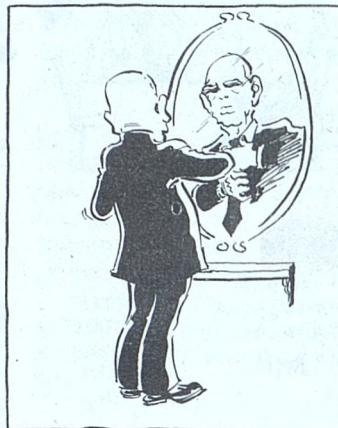
του Γ. ΚΑΛΑΙΤΖΗ

Δυό γραμμές στή «Νέα Δημοκρατία»

Του Πέτρου Εύθυμιου

Τό 8ο Περιφερειακό Συνέδριο της «Νέας Δημοκρατίας» είχε θεωρηθεί σάν σημαντική εύκαιρία γιά τή διερεύνηση τών εξελίξεων στό κυβερνητικό κόμμα, μετά τήν έκλογή του κ. Καραμανλή στό προεδρικό αξίωμα καί τήν ανάδειξη του κ. Ράλλη στήν άρχηγία του κόμματος καί στήν πρωθυπουργία. Ή όριακή διαφορά ψήφων του κ. Ράλλη από τόν κ. Αβέρωφ, ή άρνηση Αβέρωφ νά αποδεχθεί τήν αντιπροεδρία, ή έμμονή του στή διατήρηση του Υπ. Έθν. Αμύνης, καί άλλες μικροενδείξεις «κλίματος», όπως ή περίπτωση Βαρβιτσιώτη, δημιούργησαν, από τίς πρώτες μέρες, τήν έντύπωση ότι γιά τόν κ. Αβέρωφ δέν «έχει κλείσει» τό θέμα της άρχηγίας, καί ότι επιδιώκει τή συντήρηση μιås έκκρεμότητας γύρω άπ' αυτό τό θέμα (καί άλλα πολλά, βέβαια...).

ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΑ, ή συγκέντρωση 500 περίπου εκπροσώπων τών όργανώσεων της Φωκίδας - Βοιωτίας - Εύρυτανίας - Φθιώτιδας - Εύβοιας, θά 'δινε τήν εύκαιρία, σέ όλες τίς τάσεις της «Νέας Δημοκρατίας», νά σφυγμομετρήσουν τήν άπήχηση τών τελευταίων εξελίξεων στό - κατά τεκμήριο - πιό εύαισθητοποιημένο τμήμα της κομματικής-λαϊκής βάσης.

ΕΤΣΙ, τό 8ο Περιφερειακό Συνέδριο είχε έξ άρχής ξεπεράσει τό τυπικό καί τοπικό πλαίσιο του καί μετατράπηκε σέ χώρο δοκιμασίας καί δοκιμής, θέσεων, προσώπων καί πολιτικών τακτικών, στά πλαίσια όχι μόνο - όπως φάνηκε τελικά - της «Νέας Δημοκρατίας», αλλά του συνολικού φάσματος τών πολιτικών δυνάμεων της Δε-

ξιάς. Καί πράγματι, άν στή Θεσσαλονίκη είχαν διαγραφτεί οι βασικές τάσεις του χώρου, έδώ πιά αναπτύχθηκαν διάφανα στό σύνολό τους, καί έκφράστηκαν μέ τή μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια.

ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ του Συνεδρίου ήταν οι τρεις βασικές πολιτικές όμιλίες: του κ. Ράλλη τό Σάββατο τό πρωί, του κ. Αβέρωφ τό πρωί της επόμενης μέρας καί του κ. Στεφανόπουλου πού «έκλεισε» καί τό Συνέδριο. Μέσα σέ αυτές - καί άπ' αυτές - διαγράφονται μέ σαφήνεια καί καθαρότητα «οί θέσεις», καί «οί αντιθέσεις», του χώρου, χωρίς όμως νά είναι όρατές «οί συνθέσεις». Παράλληλα, βέβαια, τόνο, χρώμα καί ένδειξεις έδωσαν διάφορα περιστατικά του διήμερου πού, ως συνήθως, καταγράφηκαν σέ μεγάλη έκταση καί μέ γαργαλιστικές λεπτομέρειες από τήν ήμερήσιο τύπο.

ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ συμπέρασμα από τό σύνολο τών διεργασιών του διήμερου είναι πώς οι δυό κυρίαρχες τάσεις της «Νέας Δημοκρατίας», όπως αυτές έκφράζονται από τούς κ.κ. Ράλλη καί Αβέρωφ, διαφοροποιούνται, όλο καί περισσότερο, καί αποκτούν χαρακτήρα όχι μόνο «ιδεολογικών» αποκλίσεων, αλλά μιås ριζικά αντιτιθέμενης, σέ θέματα αποφασιστικής σημασίας, πολιτικής λογικής. Ότι οι διαφοροποιήσεις καί οι αντιθέσεις αυτές ένδέχεται νά αποδειχθεί άδύνατο νά συστεγάζονται καί νά συνυπάρχουν στό σχήμα της «Νέας Δημοκρατίας». Καί ότι ό κ. Αβέρωφ, μέ τήν όμιλία του καί τόν τρόπο, γενικά, τών ενεργειών του, έχει θέσει τίς βάσεις γιά μιá ανεξάρτητη πολιτική του πορεία, μέ πιθανή έκτασή της ακόμα καί τή διάσπαση της «Νέας Δημοκρατίας».

Η ΟΜΙΛΙΑ του κ. Ράλλη, ήταν άλλη μιá επικύρωση της προσπάθειας πού καταθά-

λει νά πολιτικοποιήσει τήν πολιτική της παράταξης του, «νά επιβάλλει κάποιο πολιτικό ήθος, νά χαράξει κάποια πολιτικά πλαίσια στή δράση του κόμματος», όπως ήδη σωστά είχε επισημάνει τό ΑΝΤΙ (βλ. άρθρο του Χρ. Κυριαζή στό τχ. 149), γιά τήν επιλογή τακτικής του πρωθυπουργού από τό Συνέδριο της Θεσσαλονίκης.

ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΕ τήν ιδεολογία του «ριζοσπαστικού φιλελευθερισμού» καί θεμελίωσε τήν όλη τακτική του στήν πολιτική «κληρονομιά» πού άφησε ό κ. Καραμανλής στήν παράταξη. Απέφυγε τήν εύθεία κριτική στά κόμματα της Αντιπολίτευσης (τή μοναδική αίχμη πού υπήρχε στό γραπτό κείμενο δέν τήν έκφώνησε τελικά), έμμένοντας ιδιαίτερα στή διατήρηση του «ήπιου πολιτικού κλίματος». Είναι δέ πολλαπλά άποκαλυπτικό τό γεγονός ότι τό κύριο άρθρο της «Βραδυνής» (Δευτέρα 16/6), αναφέρει ως εξαιρετικής σημασίας τήν παράγραφο αυτή του λόγου, τήν όποία καί παραθέτει ως έκφωνηθείσα... Ζήτησε, τέλος, ό κ. Ράλλη ένταση της κομματικής δουλειάς καί άνοιξε καί έκλεισε τό λόγο του μέ τήν υπόμνηση τών εκλογών, πού πρέπει νά αποτελέσουν νέα νίκη της παράταξης του, τονίζοντας ότι ή εφαρμογή αυτής της τακτικής πού έξηγγειλε θά προσπορίσει νέα ώφέλη, από τό χώρο του Κέντρου... Στο ίδιο μοτίβο, άλλωστε, κινήθηκαν τήν πρώτη μέρα οι κ.κ. Παπακωνσταντίνου, Παπασπύρου καί Καλλίας.

ΠΑΡΟΛΑ ΑΥΤΑ, πάνω από τήν πρώτη ήμέρα του Συνεδρίου επλανάτο τό φάσμα της επόμενης. Ό κ. Αβέρωφ είχε άποφύγει νά καταθέσει τό κείμενο του λόγου του στό Προεδρείο, μέ τήν έκπληκτική διευκρίνιση ότι θά του τόν έφερναν από τήν... Αθήνα, όπως πράγματι ό λόγος του «ήρθε», λίγη μόλις ώρα πριν τόν έκφωνήσει. Ό σιβυλλικός τίτλος έκρυβε ένα πολύ εύγλωττο κείμενο: οι «θέσεις - αντιθέσεις, ελληνικές συνθέσεις» υπήρξαν πράγματι οι

**ΤΟ
"μαγαζι..
ΕΧΕΙ
απ' όλα.**

**Δίδοτου
και Ζωοδοχου Πηγης**

τηλ. 3602539

Ο κ. Ράλλης φορά την κονγκάρδα της "Νέας Δημοκρατίας"

θέσεις του κ. Αθέρωφ, οι αντιθέσεις του με τον κ. Ράλλη, και η υπόδειξη των μελλοντικών του οραμάτων για τσαρουχοφόρες «ελληνικές συνθέσεις».

Ο ΛΟΓΟΣ του κ. Αθέρωφ ήταν:

● Μιά έμμεση, αλλά όσο σαφέστερη επέτρεπε ο χώρος, άρνηση επικύρωσης της έκλογής του κ. Ράλλη ως αρχηγού της Νέας Δημοκρατίας.

● Μιά ριζική άρνηση της ιδεολογίας του «ριζοσπαστικού φιλελευθερισμού».

● Μιά σαφής ανεξαρτοποίηση από την Καραμανλική «κληρονομιά» της παράταξης.

● Μιά διαφορετική πολιτική «πλατφόρμα» που όριοθετεί και διαφορετική πολιτική πρακτική.

● Η ανάθιωση ενός ιδεολογικού άμαλγάματος, όπου «Μεγάλη Ίδέα», Βενιζέλος, Γεώργιος Παπανδρέου, μαυροσκουφίδες του Άρη, νεκροί εθνικόφρονες, σφαγείς κομμουνιστές, συκοφάντες άριστοί, τα χίλια πρόσωπα του Μαξισμού, η επαναστατική και εκ τακτικής μεταρρυθμιστική πολιτική του ΠΑΣΟΚ, όλα αυτά και άλλα πολλά, καλούν τους εθνικόφρονες σε νέα έγερση, «να ξεσπαθώσουμε όλοι για τη νίκη», «μέ το πάλα και μέ το πέννα», όπως Κολοκωτρονέικα ανέκραξε.

● Η ανάπτυξη μιάς πολιτικής συλλογιστικής, που δεν αφορά μόνο το χώρο της «Νέας Δημοκρατίας», αλλά αποτελεί μιά πολιτική πρόταση για το σύνολο των δυνάμεων της Δεξιάς, με σαφέστατη την κατεύθυνσή της στο χώρο και της Ακροδεξιάς και του χουντοβασιλισμού.

● Η ουσιαστική αυτουπόδειξη του ως του πρώτου σταυροφόρου αυτών των νέων αγώνων, στην αναγκαιότητα των οποίων τον οδήγησε «η μελέτη της Ιστορίας και η πείρα του πολυκύμαντου βίου» του.

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ και πιο συγκεκριμένα:

Άρνήθηκε τη σκοπιμότητα της τακτικής του «ήπιου κλίματος», γιατί, «κατόπιν

προσεκτικής μελέτης και ψύχραιμης σκέψης κατέληξα στα συμπεράσματά μου που είναι ανησυχητικά». Και η ουσία αυτών των συμπερασμάτων είναι η διαπίστωση ότι σήμερα δεν υπάρχει η δυνατότητα όμαλης έναλλαγής στην εξουσία γιατί, εκτός της «Νέας Δημοκρατίας», στην πολιτική κονίστρα «καιροφυλακτεί ο μεγάλος κίνδυνος, απ' ενός της ανατροπής του καθεστώτος που αντιπροσωπεύει για τους Έλληνες τα ιερά και τα όσια» και απ' ετέρου «η κατοχύρωση ενός άγνωστου καθεστώτος με ανώμαλα μέσα», «ένα ακαθόριστο ημιμαρξιστικό και ίσως αντιδημοκρατικό καθεστώς» ή στήριξη μιάς νέας εξουσίας «μέ δυναμικούς μηχανισμούς». Τόν μεγάλο αυτό κίνδυνο τόν αντιπροσωπεύουν το ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ. Είναι, βέβαια, χαρακτηριστικό ότι ούτε μιά λέξη του λόγου δεν αφορούσε στο ΚΚΕ, και ακόμα και οι «μαυροσκουφίδες με το κόκκινο αστέρι» χρεώθηκαν στο ΠΑΣΟΚ.

ΟΛΗ αυτή η συλλογιστική ήταν η πιο απροκάλυπτη απόρριψη της θέσης Ράλλη για όμαλη έναλλαγή στην εξουσία, με ταυτόχρονη ανάκληση της κινδυνολογίας: «εάν έτιθετο σήμερα θέμα έναλλαγής... διάδοχος της «Νέας Δημοκρατίας» θά ήταν το πιθανό χάος».

«Ο κίνδυνος είναι μεγάλος και προφανής», είπε ο κ. Αθέρωφ. Άλλά θά νικήσουμε «αντλώντας άκατανίκητη δύναμη από τη λαϊκή βούληση». Για να επιτευχθεί η νίκη αυτή, χρειάζεται:

«Πρώτον: η εθνική προοδευτική παράταξή μας να δημιουργήσει όποια ένότητα χρειάζεται, όποιες συνθήκες χρειάζονται για να μην υπάρξει απώλεια δυνάμεων... για να υπάρξει επανάκτηση παραπλανημένων». (οι υπογραμμισείς δικές μας). Και δεύτερο είναι «να ξεσπαθώσουμε όλοι μας για τη νίκη», «πεισματική διαφώτιση», εργασία, που «ούτε καν η όργάνωση του κόμματός μας άρκει» να διεκπεραιώσει. Όμως, κάθε τέτοια σταυροφορία χρειάζεται και αντίδοτα ήγεσία. Και σέ μιά μέ λογοτεχνική μαεστρία και κουτσοβλάχικη πονηριά συντεταγμένη παράγραφο, μέ πληθυντικό μεγαλοπρεπείας, δηλώνει: «Εμείς τη σκέψη την έχουμε χορτάτη... από θεμελιωμένες όσο και ανησυχητικές άμφιβολίες για όρισμένους αντιπάλους... από άκλόνητες πεποιθήσεις για τους στόχους. Ποιές είναι οι πεποιθήσεις μας δεν είναι ανάγκη να τό πω... θγαίνει σαφέστερα από όσα είπα προηγουμένως, θγαίνει σαφέστερα από ένα όλόκληρο βίο, άδιάκοπα ελληνικό, άδιάκοπα δημοκρατικό. Και σέ τούτον τόν τόπο, ό ένας γνωρίζει τόν άλλον».

ΕΥΤΥΧΩΣ που φαίνεται πιά να εγνώρισαν πολλοί τόν κ. Αθέρωφ... Γιατί, ανεξάρτητα απ' τις προθέσεις του, ανεξάρτητα απ' τα χειροκροτήματα και τα σφυρίγματα της «κλάκας» που κατέφθασε ξαφνικά τήν Κυριακή τό πρωί, ό κ. Αθέρωφ, μάλλον όλισθαίνει διαρκώς στίς άπελπισμένες κινήσεις μιάς διαρκώς συρρικνούμενης μειοψηφίας.

ΤΑ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ του έσωκομματικού αγώνα όλο και γίνονται στενότερα για τη διατήρηση άρχηγικών έκκρεμοτήτων.

● Πρίν απ' όλα ό κ. Αθέρωφ, καθώς αποκόπτεται όλο και περισσότερο από τήν Καραμανλική «κληρονομιά», απομονώνεται από ένα όλόκληρο πλέγμα παραγόντων,

Αγορά ΕΚΔΟΣΕΙΣ

δρχ.

GEORGES BATAILLE

Η ιστορία του ματιού

(είσαγωγή και μετάφραση
Δημήτρη Δημητριάδη)

170

ΠΑΜΠΛΟ ΠΙΚΑΣΣΟ

Τα τέσσερα κοριτσάκια

(μετάφραση Άνδρέα Έμπειρίκου)

130

ΣΤΡΑΤΗ ΔΟΥΚΑ

Σχέδια

700

ΔΗΜΗΤΡΗ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ

Κατάλογοι. 1-4

140

ΔΙΟΝΥΣΗ ΚΑΨΑΛΗ

Με μιά τρελή σοδειά

80

ΠΑΝΤΕΛΗ ΜΠΟΥΚΑΛΑ

Άλγούριθμος

60

ΑΛΟΗ ΣΙΔΕΡΗ

Πλήρης ήμερών

50

ΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΙ:

ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΑΡΟΥΧΗ

Ποιήματα και σχέδια

1934-1937

LEWIS CARROLL

Γράμματα σε μικρά κορίτσια
και φωτογραφίες

(μετάφραση Τζένης Μαστοράκη)

ΤΖΟΖΕΦ ΚΟΝΠΑΝΤ

Η καρδιά του σκοταδιού

(μετάφραση Μαρίας Σεβάνη)

ΦΕΝΤΕΡΙΚΟ ΓΚΑΡΘΙΑ ΛΟΡΚΑ

Το κοινό —

Κωμωδία χωρίς τίτλο

(μετάφραση Κοσμά Ξενάκη)

Πλατεία Σταδίου 5, Άθήνα 501, 728.263
Διανομή στην Άθήνα: περ. Ο ΠΟΛΙΤΗΣ
τηλ. 3245.332

ΤΑΚΗΣ ΘΕΟΦΙΛΑΤΟΣ

ΕΡΚΟΣ ΟΔΟΝΤΟΥ

ΙΠΠΑΛΕΚΤΡΩΝ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΕΜΟΥΝΑΟΣ

modus vivendi

ή
γυμνά μοντέλο που ποζάρει
και αντίστροφεται

ΙΠΠΑΛΕΚΤΡΩΝ

ΤΑΚΗΣ ΘΕΟΦΙΛΑΤΟΣ

Η ΑΛΩΣΙΣ
ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΚΑΙ
ΑΛΛΑ ΡΕΜΠΕΤΙΚΑ

ΙΠΠΑΛΕΚΤΡΩΝ

ΙΠΠΑΛΕΚΤΡΩΝ
Δογάνη 99 τηλ. 4617948

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΟΔΥΣΣΕΑΣ
Σόλωνος 116, τηλ. 36.19.724

διασυνδέσεων και προσώπων που έχουν αποφασιστικό βάρος – και όχι μόνο μέσα στη «Νέα Δημοκρατία», αλλά και στους ίδιους τούς δυναμικούς μηχανισμούς της εξουσίας.

● Ταυτόχρονα, η άπαξ κερδηθείσα ανάδειξη του κ. Ράλλη στην αρχηγία του κόμματος και στην πρωθυπουργία, δημιουργεί ένα αποφασιστικό δεδομένο σε άλυσιδα στελεχών, όλων των επιπέδων, ως προς τη διατήρηση των προσβάσεων και των διευκολύνσεων της εξουσίας.

● Η ιστορία όλων των μέχρι τώρα κομματικών διασπάσεων, όπου ήδη μία τάση έχει εις βάρος της μειοψηφικά δεδομένα, δείχνει πως συζητείται από πολλούς, επιθυμείται από αρκετούς, αποφασίζεται από λίγους, την πραγματοποιούν κάποια λιγότεροι, που συρρικνώνονται στο τέλος μέχρι διαλύσεως.

ΒΕΒΑΙΑ, τά έρεϊσματα του κ. 'Αθέρωφ δέν είναι λίγα μέσα στό κόμμα. Δέν πρέπει όμως νά ξεχνά κανείς πώς τά κυρίως κέντρα δύναμης, στά όποια και στηρίζεται, δέν είναι τόσο τά κομματικά. Είηαι ή 'Αμερικάνικη ύποστήριξη, είηαι έννας θαμνός έπιρροής στη δομή του Στρατού, είηαι οι σοβαρές προσβάσεις του στά συγκροτήματα του τύπου, είηαι, τέλος, μία σοβαρή ομάδα συμφερόντων της οικονομικής όλιγαρχίας, πού δέν καλύπτεται από την πολιτική των Ράλλη-Μητσotάκη, και πού άνοικτά προωθεί τις έπιδώξεις του κ. 'Αθέρωφ.

ΓΙ' ΑΥΤΟΥΣ τούς λόγους είηαι ιδιαίτερα δύσκολο νά προβλέψει κανείς τις μορφές και την πιθανή έκβαση αύτης της άνοιχτης έσωκομματικής σύγκρουσης. 'Αλλωστε, έπηρεάζεται από πλέγμα όλόκληρο μεταβλητών παραγόντων, πού ένδεχομένως θά παραλάσσουν τις αποφασισμένες τακτικές ή θά άναδείχνουν νέα πεδία τριβής.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ρόλο, για παράδειγμα, θά παίξει ή στάση του ΠΑΣΟΚ και δευτερευόντως του ΚΚΕ, έναντι της κυβέρνησης Ράλλη. 'Αν παραταθεί ή πίστωση χρόνου πού σαφώς της δόθηκε στά πρώτα θήματά της, άν αυτό μεταφραστεί και σε μία έλλειψη κοινωνικών έντάσεων τό χειμώνα, είηαι φανερό πώς θά δυσκολευτεί τό παιχνίδι του κ. 'Αθέρωφ.

ΟΠΩΣ είηαι τό ίδιο πιθανό, νά επιλέξει ό κ. 'Αθέρωφ μία πολιτική έσωτερικής φθο-

ράς της κυβέρνησης, πού πρώτη νύξη έκανε πάλι στό συνέδριο, όταν διαπίστωσε ότι «τελευταία ύποσταθμίστηκε γενικά ή 'Ανώτατη εκπαίδευση», (πράγμα πού άποτελούσε, άλλωστε, και ευθεία βολή κατά του κ. Ράλλη και της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης πού ύπήρξε είσηγητής της).

ΕΝΑ δυνατό «μοντέλο» θά ήταν, για παράδειγμα, ή δημιουργία μιας έσωκομματικής – και κυβερνητικής κρίσης – άν για κάποιο σημαντικό – και ένδεχομένως άντιδημοφιλές μέτρο ή θέμα – ζητούσε σύγκληση της κοινοβουλευτικής ομάδας, συζήτηση, ψηφοφορία κλπ. ΜΠΟΡΕΙ και νά έξαναγκαστεί από τά πράγματα νά παραμείνει στό κόμμα, καταδοκώντας για μία έκλογική ήττα πού θά του «έξαναοίξει» τό δρόμο. Έκλογική ήττα, βέβαια, στην όποια θά έχει τουλάχιστον έξ άντικειμένου συμβάλλει, έφόσον διατηρεί την πολιτική φθοράς...

ΠΑΝΤΩΣ, τά όρια της έσωκομματικής έπιρροής του κ. 'Αθέρωφ, τά έθεσε ό έπίσης σφοδρά άντικομμουνιστής, βαθιά άνησυχών άντι-πασοκικός Στεφανόπουλος. 'Ο όποιος, στην όμυλία του στό κλείσιμο του συνεδρίου, επέδειξε έξαιρετικές ικανότητες ίσοροπιστή, κεντώντας τό λόγο του «στό καρφί και στό πέταλο». Κάλυψε σχεδόν σε όλα τά «ίδεολογικά» σημεία τόν κ. 'Αθέρωφ, ύπερακοντίζοντάς τον μάλιστα σε όρισμένες περιπτώσεις. 'Εθεσε, όμως, όλες αυτές τις «πτήσεις» στην ύπηρεσία της παρούσας ήγεςίας και κυρίαρχης πολιτικής τακτικής, πού φρόντισε πάντως να τη σχετικοποιήσει: «νά ύπηρετήσουμε τό ήπιο πολιτικό κλίμα, τό όποιο έχει θέσει ό αρχηγός μας σε βασική μας κατεύθυνση αυτό τόν καιρό».

Η ΣΤΑΣΗ Στεφανόπουλου είηαι ένδεχομένως άντιπροσωπευτική μιας όλόκληρης κατηγορίας στελεχών, πού πλειοψηφούσαν και στό Συνέδριο. 'Εκείνων, δηλαδή, πού διατηρούν μέν τά άνακλαστικά ενός παραδοσιακού άντικομμουνισμού και της κινδυνολογικής ρητορικής, αλλά δέν προσδιορίζουν την πολιτική τους συμπεριφορά από αυτό και μόνο τόν παράγοντα. Μόνο έτσι, ίσως, μπορεί νά έξηγηθεί τό φαινόμενο ότι άνθρωποι πού ένθουσιάζτηκαν άπ τό λόγο του κ. 'Αθέρωφ, συμφωνούσαν και μέ τόν κ. Ράλλη και χειροκροτούσαν τόν κ. Στεφανόπουλο μέ ένθαρρυντική μανία.

ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ, πάντως, τό Συνέδριο δέν έδωσε κάποια συγκεκριμένη λαθή ή ένδειξη για την άπήχηση όλων αύτών των ιδεολογικοπολιτικών συγκρούσεων στην όργανωμένη βάση – στους συνέδρους. Κι αυτό γιατί, σε αυτά τά περιφερειακά συνέδρια, δέν ύπάρχει όποιαδήποτε μορφή συζήτησης πού νά καταλήγει σε κάποια δεσμευτική άπόφαση μετά από ψηφοφορία, έτσι ώστε νά μπορεί νά διαγνώσει κανείς την πραγματική άπήχηση των τάσεων και κατευθύνσεων. 'Αντίθετα, ή διαδικασία έχει προνοηθεί έτσι, ώστε τό πρακτικό άποτέλεσμα να είηαι ή μετατροπή του Συνέδριου σε «όντια» αίτημάτων προς τόν Βεζύρη... έλάχιστοι από τούς «έλευθέρως όμιλούντας» συνέδρους άναφέρθηκαν σε θέματα στρατηγικού ή έσω τακτικού χαρακτήρα της κομματικής πρακτικής, σε προβλήματα ιδεολογίας ή κάποιας άλλης πολιτικής όπτικής. 'Η συνηθισμένη περίπτωση είηαι ή επανάληψη των, γενικού χαρακτήρα, επικλήσεων για «όργανωτική

ΙΣΤΟΡΙΑ – ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ

ΑΛΜΠΕΡΤ ΜΕΛΤΣΕΡ Τό 'Αναρχικό Κίνημα στην Κίνα
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ '75 'Εργατική 'Εξουσία ή Κρατικός Καπιταλισμός;
ΑΛΜΠΕΡΤ ΜΕΛΤΣΕΡ 'Αντίσταση δίχως Σύνορα: Τό 'Επανάστατικό Κίνημα στην Εύρώπη (1946-76)
ΝΕΤΣΑΓΙΕΦ 'Η Κατήχηση του 'Επανάστατη
ΑΜΠΕΛ ΠΑΖ Ντουρρουτί – 'Η Κοινωνική 'Επανάσταση στην 'Ισπανία (1896-1933) τόμος Α'
ΑΜΠΕΛ ΠΑΖ Ντουρρουτί – 'Η Κοινωνική 'Επανάσταση στην 'Ισπανία (1933-1936) τόμος Β'
ΝΤΑΝΙΕΛ ΓΚΕΡΕΝ 'Ο 'Αναρχισμός ΟΙ 'ΙΖΒΕΣΤΙΕΣ» της ΚΡΟΣΤΑΝΔΗΣ ('Η 'Εξέγερση της Κροστάνδης).

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

Κιάφας 3, 'Αθήνα, τηλ. 3639980

δουλειά», κλπ., πού συνδέεται πάντα με την «ταμπაკιέρα», πού μπορεί νά περιλαμβάνει από διευκρινίσεις των «άρμοδιών» υπαυργών σέ προβλήματα τοπικών... έράων γιά προτομές ήρώων (!) μέχρι άποχετεύσεις, γέφυρες, δρόμους, άλλαγή όρίων νομών, κλπ.

ΜΕΣΑ σ' αύτή τήν κομματική πραγματικότητα ένδεχομένως ό κ. Ράλλης νά άποδειχτεί γιά άλλη μία φορά πολύ όξυνούστερος καί άποτελεσματικότερος από τόν κ. Άθέρωφ. Γιά τόν πολύ άπλό λόγο ότι ό κ. Ράλλης (καί από τή θέση του, βέβαια, ως πρωθυπουργού) καταλαβαίνει πολύ καλύτερα, πώς ή κομματική άνοδος ταυτίζεται με τήν κυβερνητική επιβίωση καί επιτυχία. Καί φυσικά, ή άποψή του γιά «ήπιο πολιτικό κλίμα» δέν είναι άποτέλεσμα «κιωτέματος», όπως υπαινίχθηκε ό κ. Άθέρωφ. (Σ' ένα σημείο του λόγου του τόνισε ότι «πολλοί» κίωτεψαν στίς επιθέσεις των αντιπάλων). Είναι μία επιλογή κυβερνητικής καί πολιτικής έδραίωσης, με μακροπρόθεσμο χαρακτήρα, πού καθόλου δέν άποκλείει, όμως, τήν έξ επιλογής καί κατά περίπτωση όξυνση, πρós όλες τίς κατευθύνσεις.

ΕΤΣΙ, ό κ. Ράλλης έχει στήν πραγματικότητα τά περισσότερα «άτού» στό χέρι του, καί, όσα χάνει στίς «παλαμακιστικές» άναμετρήσεις, μπορεί νά τά υπερακοντίζει καθημερινά στίς πρακτικές οίκοδόμησης μιάς έσωκομματικής επιβίωσης μέσω τής διαχείρισης τής κρατικής έξουσίας, πού, ταυτόχρονα, ένδέχεται νά του προσπορίσει καί ευρύτερα άγαθά.

ΑΥΤΟ υπαινίσσεται, άλλωστε, με σαφήνεια τό πρωτοσέλιδο τής «Καθημερινής» τής Τρίτης 16/6, όπου άναφέρεται ή βεβαιότητα γιά «Κάποιες προχωρημένες φάσεις διεργασιών γιά τήν πύκνωση των τάξεων τής «Νέας Δημοκρατίας» καί από νέα κεντρώα στελέχη» γιά νά συνεχίσει: «Υπό τήν έννοια αύτή, καί έφόσον, βέβαια, ολοκληρωθούν οι σχετικές διεργασίες, θά πρέπει νά προεξοφλούνται σημαντικές άνακατατάξεις στίς σημερινές πολιτικές δυνάμεις. Άνακατατάξεις πού θά αφήσουν ελάχιστες έλπίδες πολιτικής επιβίωσης σέ μεμονωμένες ή περιθωριακές προσπάθειες ή θά άποθαρρύνουν νέες» (ή ύπογράμμιση δική μας).

Ο ΕΣΩΚΟΜΜΑΤΙΚΟΣ άγώνας τής «Νέας Δημοκρατίας» έχει όπωσδήποτε πολύ ευρύτερη σημασία καί πρέπει όπωσδήποτε νά άφορά όλες τίς προσδευτικές δυνάμεις. Γιατί οι εξελίξεις στό βασικό κόμμα πολιτικής εκπροσώπησης τής άρχουσας τάξης διαμορφώνουν άποφασιστικά τό πλαίσιο των κοινωνικών καί πολιτικών άγώνων, έπηρεάζουν αντίστοιχα τή στρατηγική καί τήν τακτική των άλλων κομμάτων.

ΜΟΝΟ σ' αύτό τό πλαίσιο μπορεί νά κατονηθεί ή άλλαγή τακτικής του ΠΑΣΟΚ πού δέν «άποκαλύπτει» τίποτα παραπάνω άπ' ό,τι τήν επιβάλλει. Είναι χαρακτηριστικό, άλλωστε, ότι γιά πρώτη φορά, ό κ. Παπανδρέου, παρά τήν πρωτοφανή σέ σφοδρότητα επίθεση του κ. Άθέρωφ, δέν «έστειλε πίσω τό μπαλάκι», λάθος πού διέπραξε έν τούτοις ό κ. Πεσματζόγλου. Κι αύτό γιατί, τίποτε άλλο δέν έμπεριτελει σ' αύτή τή φάση τόν κ. Άθέρωφ, από τό νά προβάλει ως τό μόνο «αντίπαλο δέος» τής Άντιπολίτευσης. Καί καλώντας ό κ. Πεσματζόγλου τόν κ. Ράλλη νά τοποθετηθεί έν-

αντι των δηλώσεων Άθέρωφ, τόν επιβαρύνει με έναν πολύ άχαρο ρόλο καί τόν φέρνει σέ ιδιαίτερα δύσκολη θέση.

ΑΠΟ τήν άλλη μεριά, ενώ ή «Αυγή» καί στό ρεπορτάζ καί στό σχόλιό της δείχνει νά κατανοεί με έπάρκεια τί συντελείται στή «Νέα Δημοκρατία», ό «Ριζοσπάστης» τής 16/6, έρχεται με άρθρο του νά δείξει πώς πρέπει οι μαρξιστές νά αντιμετώπιζουν τά «τερτίπια» των άστών: «Άσφαλώς είναι εύδιάκριτες οι διαφορές στον τόνο, αλλά καί διαφοροποιήσεις όσον άφορά τήν ίδια τή γραμμή πλεύσης τής Δεξιάς, μπροστά στό προβλήματα πού αντιμετώπιζει. Ταυτόχρονα όμως, πρόκειται καί γιά ένα κοινό παιγνίδι, πού γίνεται σέ δυό ταμπλώ. Ένα παιγνίδι πού συνδυάζει τό άπλωμένο χέρι με τίς άπειλές. Τό «ναι» με τό «όχι». Τά «άνοιγματα» με τίς «προσπάθειες νά έμφανιστούν οι προσδευτικές δυνάμεις άφερέγυες καί χωρίς άρχές. Πρόκειται γιά μία τακτική πού άποβλέπει νά φέρει σύγχυση στό λαό, νά κλονίσει τήν πίστη του στό ότι είναι δυνατό σήμερα οι δημοκρατικές - προσδευτικές δυνάμεις, ν' άνοιξουν τό δρόμο γιά τήν άλλαγή».

ΟΛΟΙ, βέβαια, γνωρίζουμε πώς, σέ «τελευταία άνάλυση», καί οι δυό τάσεις έχουν τόν ίδιο σκοπό, νά διαφυλάξουν, δηλαδή, καί νά στερεώσουν τήν καπιταλιστική - άστική έξουσία. Άφοϋ, λοιπόν, «σέ τελευταία άνάλυση», οι δυό τάσεις επιδιώκουν τά ίδια πράγματα, τί πιό προφανές άπ' τήν «άνάλυση» του Ριζοσπάστη; Τί «μπρόκολα» λοιπόν καί τί «λάχανα», άφοϋ τίς ίδιες βιταμίνες περιέχουν, τί «μαύρη γάτα» καί «άσπρη γάτα», άφοϋ «έκ φύσεως» είναι καί οι δυό φτιαγμένες γιά νά πιάνουν ποντίκια.

ΕΤΣΙ, λοιπόν, τό έπιτελείο πού σχεδιάζει «τό κοινό παιγνίδι στό δυό ταμπλώ», άφοϋ μοίρασε τούς ρόλους στους κ. Ράλλη καί Άθέρωφ, είχε τήν πρώτη του άποτυχία στήν «τακτική πού άποβλέπει νά φέρει σύγχυση στό λαό», μία καί ό «Ριζοσπάστης», με όπλο του τό μαρξισμό έπέφερε ένα καίριο πλήγμα στή «σύγχυση», άποκαλύπτοντας τό αιώσιο παιγνίδι των άστών.

ΒΕΒΑΙΑ, πίσω από όλα αύτά τά προβλήματα, πού τά επαναφέρει καί τό 8ο περιφερειακό συνέδριο τής «Νέας Δημοκρατίας» έκκρεμούν τά άλλα μεγάλα καί άποσιωπημένα, έν πολλοίς, έρωτήματα. Θά μπορέσουν οι άριστερές καί προσδευτικές δυνάμεις νά άπεγκλωβιστούν από τήν άναποτελεσματικότητά τους; Θά μπορέσουν νά άξιοποιήσουν καί νά βαθύνουν, πρós άλλες κατευθύνσεις, τή γενικότερη κρίση του ελληνικού άστισμού, όπως εκφράζεται καί στό πεδίο τής πολιτικής του εκπροσώπησης; Θά θελήσουν καί θά μπορέσουν, δηλαδή, νά διαμορφώσουν μία διαφορετική πολιτική έξουσίας;

ΑΝ ΟΧΙ, τότε θά ύποχρεωθούν, πράγματι, νά συμπράξουν στό παιγνίδι τής «έναλλαγής», θά περιοριστούν, δηλαδή, όριστικά στό πλαίσιο επιλογών των ήγεμονικών μερίδων τής άρχουσας τάξης.

ΓΙ' ΑΥΤΟ, όσο άπαραίτητη είναι ή άνάλυση των εξελίξεων στον άστικό πολιτικό χώρο, όσο άναγκαία είναι ή στόθμιση τής σημασίας των διαφορετικών πολιτικών τακτικών πού αναπτύσσονται στους κόλπους τής άστικής τάξης, τόσο πιό έπιτακτική προβάλλει ή άνάγκη γιά μία θεώρηση όλων αυτών άπ' τή σκοπιά τής ταξικής πάλης, άπ' τή σκοπιά τής προοπτικής τής άλλαγής. ■

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

προβλήματα της καθημερινής ζωής

ΛΕΩΝ ΤΡΟΤΣΚΙ

ΕΥΤΟΠΙΑ

η πολιτική θέση του σοιρρεαλισμού

ΑΝΤΡΕ ΜΗΡΕΤΟΝ

ΕΥΤΟΠΙΑ

συνδικαλισμός και ελευθερίες στην ΕΣΣΔ

ΟΛΓΑ ΣΕΜΙΟΝΟΒΑ
ΒΙΚΤΟΡ ΧΕΪΝΕΣ

ΕΥΤΟΠΙΑ

εκδόσεις
ΕΥΤΟΠΙΑ

Ναυαρίνου 11, 1ος όρ.
ΑΘΗΝΑ τηλ. 36.38.696

ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΚΑΙ ΕΞΟΥΣΙΑ

του Χρύσανθου Λαζαρίδη

Μιά απάντηση στον Άνδρέα Παππά

ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ πού ακολουθεί δεν θά 'θελα απλώς νά απαντήσω στο άρθρο του Άντρεά Παππά: «ΠΑΣΟΚ καί εξουσία» (ΑΝΤΙ 151). Γιατί διαφωνώ, βέβαια, μαζί του, μόνο πού ή βαθύτερη διαφωνία μας δεν αφορά τόσο τις απαντήσεις πού δίνει, όσο τόν τρόπο πού θέτει τό

πρόβλημα. Καί δεν έννοώ τό πρόβλημα πού έμφαίνεται στον τίτλο του άρθρου του, αλλά εκείνο πού πραγματικά επιχειρεί νά απαντήσει: τί προοπτική έχει ή «μαρξιστική ανανεωτική άριστερά», πού πρέπει νά στραφεί καί τί νά ελπίζει από τις επόμενες εκλογές.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ, όμως την πρόταση του Α.Π. Ξεκινάει από μακριά – καί κάπως «άνορθόδοξα», όπως θά δούμε – γιά νά καταλήξει ότι έμεις οι οργανωμένοι καί οι άνεξάρτητοι του «άνανεωτικού χώρου», έμεις οι κομμουνιστές καί γενικότερα οι άριστεροί πού δεν είμαστε ούτε μάς εκφράζει τό ΚΚΕ, όπως δέ μάς εκφράζει τό ΠΑΣΟΚ, πρέπει στις επόμενες εκλογές νά... ψηφίσουμε κριτικά ΠΑΣΟΚ.

ΕΔΩ θά 'θελα νά διευκρινίσω ότι δεν υπάρχει «κριτική ύποστήριξη» του ΠΑΣΟΚ στις εκλογές, όπως δεν υπάρχει κριτική ύποστήριξη όποιοδήποτε κόμματος. Αυτή ή φράση δεν έχει νόημα. «Ψηφίζω κριτικά», σημαίνει ψηφίζω. Τό «κριτικά» αφορά τά άλλοθι πού θά έπιστρατεύσω έκ των ύστερων γιά νά καθησυχάσω τή συνείδησή μου. Γιατί, ως γνωστόν, στις βουλευτικές εκλογές δεν υπάρχει δικαιολόγηση ψήφου.

ΥΣΤΕΡΑ, όπως ξέρουμε, υπάρχουν δυο ειδών ψηφοφόροι: αυτοί πού ψηφίζουν συνειδητά, διότι εκφράζονται ή έχουν συμφέρον από τήν ένίσχυση ενός κόμματος, κι αυτοί πού δεν εκφράζονται από κανένα κόμμα καί διαλέγουν ανάμεσα σ' όλες τις δυνατός επιλογές αυτό πού θεωρούν ως «μικρότερο κακό». Αυτοί οι τελευταίοι έχουν κάθε λόγο νά πιστεύουν ότι τελικά εκβιάζονται έν όψει των εκλογών, καί βέβαια πάει πολύ αυτό τόν εκβιασμό νά τόν ονομάσουμε «κριτική ύποστήριξη», γιά νά τόν καταπιούμε εύκολότερα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ πρώτο λοιπόν: Άνεξάρτητα άν κάποιοι καταλήξουν έτσι ή άλλοιώς νά ψηφίσουν τό ΠΑΣΟΚ, ή πρόταση του Α.Π. ώραιοποιεί – άν όχι τίποτε χειρότερο – τήν άνευ όρων ύπερψήφιση του ΠΑΣΟΚ, άπ' όσους άριστερούς «δεν έχουν κόμμα νά ψηφίσουν». Καί τέτοιοι, ως γνωστόν, είναι πολλοί, όπως πολλοί είναι κι αυτοί πού τούς διεκδικούνε...

ΑΛΛΑ άς προχωρήσουμε: Η πρόταση του Α.Π. ύποτίθεται ότι αφορά τις δυνάμεις της «μαρξιστικής ανανεωτικής άριστεράς». Στην πραγματικότητα, όμως, ξεκινάει κάπως περίεργα, θέτοντας τά εξής δύο προβλήματα:

Πρώτον: Τί είναι τό φαινόμενο ΠΑΣΟΚ, καί δεύτερον: Τί θά συνέβαινε άν τό ΠΑΣΟΚ γινόταν κυβέρνηση.

ΚΑΤΟΠΙΝ, έχοντας δημιουργήσει τό κατάλληλο περίγραμμα, θά επιχειρήσει τό άλλα στο χώρο της «μαρξιστικής ανανεωτικής άριστεράς». Καί, βέβαια, ό τρόπος πού 'χει θέσει τό ζήτημα, δεν επιτρέπει πολλές απαντήσεις: Άν τό τί θά κάνει ή «μαρξιστική ανανεωτική άριστερά» εξαρτάται από τί θά συμβεί όταν τό ΠΑΣΟΚ γίνει κυβέρνηση, τότε ό Α.Π. έχει απαντήσει στο πρόβλημα του, πριν καν τό θέσει ή – σωστότερα – μέ τόν τρόπο πού τό θέσεε.

Τέλος, άν ισχύουν πράγματι τά όσα ισχυρίζεται ό Α. Π., τότε ή λύση γιά τήν ανανεωτική άριστερά δεν είναι νά ψηφίσει ΠΑΣΟΚ αλλά νά προσχωρήσει στο ΠΑΣΟΚ – έκτός κι άν δέχεται νά περιοριστεί στο ρόλο του άπλου ψηφοφόρου.

Κάποια έρωτήματα πού μόνιμα άποσιωπώνται

ΤΙ ΣΧΕΣΗ όμως έχει σήμερα ή άριστερά μέ τό πρόβλημα της εξουσίας; Ή, αλλιώς, τί προοπτική διαγράφεται σήμερα γιά τήν άριστερά; Είναι τάχα τόσο προφανές ότι «στο προσεχές μέλλον τό ΠΑΣΟΚ θά κληθεί νά κυβερνήσει τή χώρα»; Καί τί θά πει – επί τέλους – «νά κυβερνήσει»;

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ αυτά μοιάζουν νά μήν άπασχολούν τόν Α.Π. – κι όχι μόνον αυτόν άλλωστε. Είναι άνύπαρκτα καί γιά τό σύνολο των άριστερών κομμάτων. Τό ΚΚΕ, πιστεύοντας προφανώς ότι ό παρμερισμός της δεξιάς από τό προσκήνιο είναι «έπί θύραις», διακη-

ρύσσει σε κάθε εύκαιρία: ΟΧΙ στην κυβερνητική έναλλαγή – ΝΑΙ στην πραγματική Άλλαγή – ΟΧΙ άλλαγή χωρίς τό ΚΚΕ. Τό ΚΚΕ έσ. έξάλλου, παρά τή δεινή θέση στην όποία έχει περιέλθει, κάνει κι αυτό τούς δικούς του ύπολογισμούς, ποντάροντας στην άνοδο του ΠΑΣΟΚ: άν κατορθώσει νά επιβιώσει στις επόμενες εκλογές, τότε μπορεί μακροπρόθεσμα νά πλασσαριστεί ως προνομιακός σύμμαχος του ΠΑΣΟΚ, νά αύξήσει τό ρόλο του στα πολιτικά πράγματα καί νά κερδίσει μέρος από τό χαμένο έδαφος. Έτσι, λοιπόν, τό ΚΚΕ έσ. ρίχνει τό βάρος του στην κομματική του οικοδόμηση, άσκει πολιτική «μεγάλου κόμματος» κι «ισοδύναμου έταίρου της άριστεράς», προαναγγέλλει μιά μακρά περίοδο «ανάκαμψης της ανανέωσης» καί θέτει σάν πρώτο καί μοναδικό στόχο του, τήν εκλογή ενός – τουλάχιστον(!) – βουλευτή.

ΚΑΤΑ κάποιο τρόπο, όλα τά κόμματα της άριστεράς έχουν χαράξει τήν πολιτική τους, έχοντας κατά νου, καί παίρνοντας «τοίς μετρητοίς», αυτό πού πρόσφατα – καί κατ' επανάληψη – διακήρυξε ό κ. Άνδρέας Παπανδρέου: «Οι μέρες της δεξιάς στην εξουσία είναι μετρημένες»!

Έδώ, όμως, θά μου επιτρέψει νά άμφιβάλλω...

Έξουσία καί Άριστερά

ΠΟΛΛΕΣ εικασίες μπορούν νά γίνουν γιά τά ποσοστά των κομμάτων στις επόμενες εκλογές καί τά πιθανά σενάρια πού θά εκτυλιχθούν κατόπιν. Γιά τήν ώρα, όμως, ένα είναι βέβαιο: ή δεξιά ΔΙ-ΑΤΗΡΕΙ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ πάνω στις πολιτικές εξελίξεις καί τήν ΠΡΩ-ΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΩΝ ΚΙΝΗΣΕΩΝ στο πολιτικό παιχνίδι. Αυτό, άλλωστε, άποδείχθηκε περίτρανα σ' όλόκληρη τή διαδικασία προεδροποίησης – διαδοχής του άρχηγού της.

ΒΕΒΑΙΑ, πολλά γράφτηκαν γιά τις έσωτερικές δυσκολίες, τις προστριβές καί τις όμαδοποιήσεις στο κόμμα της Ν.Δ. Καί μεις, φυσικά, δεν έχουμε κανένα λόγο νά τά άμφισβητήσουμε. Πέρα, όμως, από τά μπλοκαρίσματα καί τις πολώσεις πού είναι φυσικό νά προκύπτουν σ' αυτές τις περιπτώσεις, πρέπει στο σημείο αυτό νά έπισημάνουμε τά εξής:

α. Έν άναμονή της προεδροποίησης, κι όσων εξελίξεων συνδέθηκαν μαζί της, γιά ένα περίπου χρόνο πάγωσε όλόκληρη ή πολιτική ζωή τά πάντα εξαρτήθηκαν, σε τελευταία άνάλυση, από τις επιλογές στις όποιες θά κατέληγε ό κ. Καραμανλής. Οι πάντες, φίλοι καί έχθροί του – ιδιαίτερα μάλιστα οι τελευταίοι – πάσχισαν νά διαβλέψουν τις αποφάσεις του, νά έπωφεληθούν άπ' αυτές, νά πάρουν τά μέτρα τους έγκαιρα, νά μήν αϊφνιδιστούν...

β. Τό ίδιο τό τελικό αποτέλεσμα της προεδροποίησης – διαδοχής, τροποποιεί τούς έσωτερικούς συσχετισμούς της δεξιάς καί τή διάταξη των δυνάμεών της πάνω στην πολιτική σκηνή. Δημιουργεί σοβαρά έσωτερικά προβλήματα στο κυβερνών κόμμα, ταυτόχρονα όμως άνοίγει τό δρόμο γιά μιά δεξιά, πιό σύγχρονη, πιό εύρωπαϊκή, πιό εύέλιχτη καί πάντα καθοριστική συνιστώσα των πολιτικών μας πραγμάτων.

ΒΕΒΑΙΑ πολύς θόρυβος γίνεται γιά τήν επικήμενη διάσπαση της Ν.Δ. Γιά νά ακριβολογήσουμε, ή προοπτική της Άριστεράς ποντάρε σήμερα σε δύο στοιχεία: στη φυσική φθορά της Ν.Δ. μετά από έξι χρόνια συνεχής διακυβέρνηση καί στην προοπτική της διάσπασής της. Πρόκειται, ωστόσο, γιά μιά κάλπικη προοπτική εξουσίας. Καί νά γιατί:

ΠΡΩΤΩΝ: Άνεβαίνοντας ό Καραμανλής στην Προεδρία επιφορτίζεται ένα ρόλο πολύ εύρύτερο άπ' αυτόν πού τυπικά του άναγνωρίζονταν μέχρι σήμερα: Άπό έγγυητής γιά τήν ένότητα του

κυβερνώτος κόμματος, μετατρέπεται σε ένοπιοι στοιχείο ενός ολόκληρου συνασπισμού πολιτικών δυνάμεων – όλων αυτών που αποδέχονται και προωθούν τη φιλευρρωπαϊκή έκσυγχρονιστική στρατηγική, την πολιτική που ένοποιεί σήμερα ολόκληρο το συνασπισμό εξουσίας και τείνει να μετατραπεί σε νέα «Μεγάλη Ίδεια για το έθνος». Ο κ. Καραμανλής – και μαζί του ολόκληρο το θεσμικό σύστημα και η πολιτική εξουσία των άστικών δυνάμεων – αποχτά έτσι μια πολύ μεγαλύτερη εύχθεια έλιγμων και κινήσεων.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ: 'Υπ' αυτές τις συνθήκες, άκόμα κι αν διασπαστεί ή Ν.Δ., αυτό δέν θά σημαίνει ότι τά δύο κομμάτια της θά μοιραστούν άπλως τό πενιχρό 42%. Μετά από ένα τέτοιο έσωτερικό *ξεκαθάρισμα* ή συνιστώσα του κ. 'Αθέρωφ θά μπορέσει εύκολότερα νά διεκδικήσει τό μεγαλύτερο μέρος της άκρας δεξιάς: αντίστοιχα, ή συνιστώσα του κ. Ράλλη θά έχει την εύχθεια νά συνεργαστεί στενότερα μέ τούς κεντρώους σχηματισμούς – πού μόνοι τους άλλωστε είναι σήμερα λαθρόβιοι – και νά διεκδικήσει μεγάλο μέρος από τό χώρο του Κέντρου.

ΕΞΑΛΛΟΥ τό ΠΑΣΟΚ θά πρέπει – μέ τό υπάρχον εκλογικό σύστημα – νά ξεπεράσει τό 38% γιά νά μπορεί νά σχηματίσει αυτοδύναμη κυβέρνηση μέ Ισχνή, θέβαια, πλειοψηφία και κάτω από τή δαμόκλεια σπάθης των ύπερεξουσιών του Προέδρου. Πρέπει, λοιπόν, νά άφομοώσει ολόκληρο τό χώρο του Κέντρου – πράγμα έτσι κι άλλως έξαιρετικά δύσκολο – γιά νά εξασφαλίσει αυτοδυναμία λίγων έδρών – άρα έπισφαλή, όπως γνωρίζουμε όλοι – και γιά νά σχηματίσει τελικά κυβέρνηση μέ περιορισμένα περιθώρια έλιγμών «ύπό τό θλέμμα του Βούδα».

ΠΡΑΓΜΑΤΙ, θαυμαστή προοπτική έξουσίας!

ΜΗΠΩΣ όμως ό,τι δέν κατορθώσει μόνο του τό ΠΑΣΟΚ μπορεί νά τό πετύχει συμμαχώντας μέ τό ΚΚΕ; Μήπως αυτή είναι ή πραγματική προοπτική έξουσίας πού άνοίγεται γιά τήν 'Αριστερά; Πολλοί αυτό άκριβώς πιστεύουν – λαμπρή άπόδειξη ότι ό πολιτικός ρομαντισμός εύδοκμεί πολύ στόν τόπο μας. Όμως, ό κ. Παπανδρέου έχει ρητά άποκλείσει κάτι τέτοιο, τονίζοντας μέ έμφαση ότι μόνο ή αυτοδύναμη κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ θά του επέτρεψει νά εφάρμοσει μέ συνέπεια τό πρόγραμμά του. 'Υστερα, είναι κι οι σοβαρές διαφωνίες πού χωρίζουν τά δύο κόμματα σε μείζονα θέματα (Αιγαίο, Έλληνοτουρκικές διαφορές, Κυπριακό, κλπ.). Τό σπουδαιότερο όμως: Μία συμμαχία ΠΑΣΟΚ-ΚΚΕ, θά περιόριζε όλα τά εκλογικά άνοίγματα του ΠΑΣΟΚ στόν Κεντρώο χώρο.

ΜΙΑ μετεκλογική σύμπραξη ΠΑΣΟΚ-ΚΚΕ θά άποψίλωνε τήν εκλογική βάση του ΠΑΣΟΚ, ιδιαίτερα αυτή πού έχει κεντρώα προέλευση. Γιατί τό κακό δέν είναι ότι τό ΠΑΣΟΚ άνοίχτηκε στό χώρο του Κέντρου – όταν αυτό τό τελευταίο έμεινε ουσιαστικά άκέφαλο. Τό κακό είναι ότι αυτό τό άνοιγμα έγινε μ' όλους τούς κανόνες του πολιτικού μάρκετιγκ: άφειδής παραχώρηση ύποσχέσεων-καλλιέργεια ψευδαισθήσεων-κοινοβουλευτική άναμονή. Άλλά, ψήφοι πού κερδίζονται έτσι, χάνονται εύκολα. Σέ συνθήκες «κοινωνικής γαλήνης» και πολιτικής νηνεμίας, τά συντηρητικά στρώματα πού ψηφίζουν ΠΑΣΟΚ, παραμένουν συντηρητικά: δηλαδή έπιρρεπή σε κάθε κίνδυνολογία, άνέτοιμα νά παρακολουθήσουν τούς κραδασμούς μιάς μεταβατικής κατάστασης: άπροετοίμαστα γιά τις συγκρούσεις πού θά προκύψουν στη μεταβατική περίοδο· πρόθυμα νά παλινστρέψουν στόν συντηρητικό πολιτικό χώρο, στην πρώτη άποτυχία των προοδευτικών δυνάμεων. Ό ίδιος ό χώρος από τόν όποιο τό ΠΑΣΟΚ άναμένει τά μεγαλύτερα όφέλη – ό χώρος του Κέντρου – είναι αυτός πού τό άποκλείει τήν σύμπραξη μέ τό ΚΚΕ. Άλλωστε, όπως θά δούμε πιά κάτω, ούτε τό ΚΚΕ θά ήταν πρόθυμο νά ύποστηρίξει ως τό τέλος μιά τέτοια προοπτική...

ΑΣ ΚΑΝΟΥΜΕ τώρα τήν-πιά παρακινδυνευμένη ύπόθεση: 'Ας πούμε ότι έξαφνα τό ρεύμα ύπέρ του ΠΑΣΟΚ μετατρέπεται σάν πλημμυρίδα και – παρά τήν έφαιρμένη άπλής αναλογικής, πού ως γνωστόν περιορίζει τά υπερέκδη του μεγαλύτερου κόμματος – καταφέρνει τελικά νά πετύχει άπόλυτη πλειοψηφία έδρών και νά σχηματίσει αυτοδύναμη κυβέρνηση. Περιττό νά τονίσουμε πόσο άπίθανο είναι κάτι τέτοιο. Γιατί τέτοιες ραγδαίες άνακαταξίσεις δέν συμβαίνουν, θέβαια, «έκ του μηδενός». Προϋποθέτουν βαθύτερες κοινωνικές άναστατώσεις, ανάπτυξη κοινωνικών άγώνων, ραγδαία συνειδητοποίηση μαζών, ριζική άνατροπή κοινωνικών ισορροπιών – πράγματα δηλαδή πού διόλου δέν προσοδιάζουν στη σημερινή κοινωνική στατικότητα και πολιτική άκνησία πού επικρατεί.

ΑΛΛΑ, τέλος πάντων, ως ύποθέσουμε ότι συμβαίνει τό «θαύμα» της αυτοδύναμης κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ. Μπορούμε νά 'μαστε σίγουροι γιά τό πώς θά επιδράσει ό άσπισμός: άντισυμπεριρώσεις της δεξιάς κινδυνολογία στά μεσοστρώματα· άνεγανοποίηση των πιά δυναμικών τμημάτων του κρατικού μηχανισμού· χρησιμοποίηση των

προεδρικών ύπερεξουσιών γιά τό μπλοκάρισμα των πιά ριζοσπαστικών άποφάσεων της νομοθετικής εξουσίας και της κυβέρνησης· προετοιμασία έφεδρικών λύσεων. Πού θά σπληνίχτει τό ΠΑΣΟΚ, κι εύρύτερα ή άριστερά, γιά νά έξουδετερώσει αυτές τις αντίδράσεις; Μήπως στίς λαϊκές μάζες – αυτές πού σήμερα παραμένουν πολιτικά άδρανείς, ιδεολογικά άπροετοίμαστες και οργανωτικά άνέτοιμες, παγιδευμένες στόν κοινοβουλευτικό έφησυχασμό πού τά κόμματα της άριστεράς, χρόνιά τώρα, κανοναρχούν; Μήπως στός κομματικούς της οργανισμούς, πού από καιρό πιά διεκπαιρώνουν κυρίως προεκλογικές καμπάνιες και φεστιβάλ – μέ έξαιρέσεις, θέβαια, φωτεινές, αλλά σπανιότερες; Μήπως στά αξιόμαχα στελέχη προηγούμενων άγωνιστικών περιόδων πού στη μεγάλη τους πλειοψηφία έχουν άποχωρήσει από τούς κομματικούς μηχανισμούς; Μήπως στίς πρωτοπορίες πού άναδείχονται σήμερα μέσα από τούς κοινωνικούς άγώνες και οι όποιες όλο και μεγαλύτερη άπροθυμία δείχνουν νά ένταχθούν σε πολιτικά κόμματα; 'Η μήπως δέν είναι έτσι;

Κακά τά ψέμματα: χωρίς κοινωνική δυναμική, άνίκανη νά άφουγκραστεί τις διεργασίες πού συντελούνται στό κοινωνικό ύπέδαφος, άπρόθυμη νά τις μετασχηματίσει πολιτικά, ή 'Αριστερά μετατρέπεται σε ψηφοσυλλέκτη δυσχεστετημένων, όχι όμως σε ήγετική – ή, πολύ περισσότερο, επαναστατική – δύναμη της κοινωνίας. 'Εχει χάσει τόν πόλεμο πρίν δώσει τή μάχη. 'Η προοπτική της είναι νόθα, και – τό χειρότερο – επικίνδυνη!

ΣΕ ΚΑΘΕ περίπτωση, λοιπόν, ό δρόμος πρός τήν έξουσία παραμένει κλειστός γιά τήν 'Αριστερά. Άνοίγει όμως ό δρόμος γιά κυβερνήσεις συνασπισμού όπου ρυθμιστικός παράγοντας άναδείχεται ή έκσυγχρονιστική συνιστώσα της (κεντρο)δεξιάς – τό πιά διοριστικό κι εύέλχτο τμήμα του συντηρητικού πολιτικού κόσμου. Διότι, άκόμα κι αν διασπαστεί ή Ν.Δ., ό κ. 'Αθέρωφ δύσκολα θά μπορεί νά άρνηθεί τούς όρους του κ. Ράλλη, αν δέν θέλει, θέβαια, νά τόν στρέψει σε συμφωνία μέ τό ΠΑΣΟΚ. Άλλά και τούτο αν συμβεί, τό ΠΑΣΟΚ δέν θά 'χει άλλη έπιλογή από τό νά συμφωνήσει μέ τούς όρους του κ. Ράλλη, αν δέν θέλει νά τόν έξωθήσει σε συμμαχία μέ τήν άκρα δεξιά. Τό πολιτικό παιχνίδι θά γίνει πιά σύνθετο, άναμφισβήτητο, αλλά ή διάταξη των δυνάμεων θά εύνοει τό έκσυγχρονιστικό κεντροδεξιό κόμμα. 'Ετσι, τό ΠΑΣΟΚ είναι πολύ πιθανό νά συμμετάσχει μελλοντικά στην κυβέρνηση, αλλά αυτό απέχει πολύ από τό νά «κυβερνήσει». 'Ασε πού θά 'ναι και Πρόεδρος ό Καραμανλής...

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ αυτές – πού οι πιά διοριστικοί άνθρωποι της δεξιάς, όπως ή κ. Ε. Βλάχου, τις χαρακτηρίσαν δημόσια ως πρόοδο και άπαραίτητη καινοτομία της πολιτικής μας ζωής – κάθε άλλο παρά άποδυναμώνουν τή δεξιά. Άν ρίξουμε μιά ματιά στό διεθνές μας περίγυρο θά διαπιστώσουμε ότι στα περισσότερα εύρωπαϊκά κράτη, ή δεξιά, γιά μιά τουλάχιστον δεκαετία, κυβερνά μέ συνασπισμό πολιτικών κομμάτων, χωρίς νά έχει άμφισβητηθεί ή κυριαρχία της ή νά έχουν άπειληθεί τά συμφέροντα πού εκπροσωπεί. Κι ως μή βολευόμαστε μέ τό γνωστό άλλοθι: «'Εδώ είναι Βαλκάνια...», γιάτί πολλά πράγματα έχουν ήδη αλλάξει γύρω μας, κι έμεις έξακολουθούμε νά άναμασάμε τά συνθήματα του '58, του '61, του '65 και του '73...

ΤΕΛΟΣ, ύπάρχει θέβαια και τό ΚΚΕ. Τό κόμμα αυτό δύσκολα μπορεί νά έλπίσει σε ότιδήποτε περισσότερο από τήν άπλή αύξηση της εκλογικής του δύναμης. Ό ρόλος του έξακολουθεί νά παραμένει περιθωριακός. Στην καλύτερη περίπτωση, φιλοδοξεί νά άποτελέσει μοχλό πίεσης γιά κυβερνητικούς χειρισμούς πιά φιλικούς πρός τή Σοβιετική Ένωση και τις Άνατολικές χώρες. 'Εξάλλου, μετά τά άνοίγματα του Καραμανλή στη Μόσχα και τις αντίστοιχες πού πρόβαλε στίς Νατοϊκές πιέσεις, τό ΚΚΕ είναι ό τελευταίος πού θά μπορούσε νά θέσει σήμερα ζήτημα άνατροπής της δεξιάς. Μπορεί μάλιστα νά πεί κανείς, ότι μιά άνεξέλεγκτη άνοδος του ΠΑΣΟΚ, μαζί μ' όλα τά ζητήματα πού θά έφερνε στην έπιφάνεια – Αιγαίο, Κυπριακό, κλπ. – και τις αντίδράσεις πού θά προκαλούσε, θά άνησυχούσε τούς Σοβιετικούς πολύ περισσότερο άπ' ό,τι ή διατήρηση των σημερινών ισορροπιών. Άντίστοιχη, λοιπόν, είναι και ή στάση του ΚΚΕ: νά άφαιρέσει ό,τι μπορεί άπ' τά 'άριστερά' του ΠΑΣΟΚ· νά έλεγξει όλες τις «έστιες κοινωνικής άναταραχής» πού θά μπορούσαν νά τροφодίσουν τήν άπότομη άνοδο του ΠΑΣΟΚ· νά άναπαράγει τούς σημερινούς συσχετισμούς· νά βελτιώσει τή δική του θέση.

ΕΤΣΙ, λοιπόν, ή κοινωνία έχει τις άντιθέσεις της, ή ταξική πάλη τις συγκρούσεις της, ό καπιταλισμός τήν κρίση του, αλλά μέσα σ' όλο αυτό τό σκηνικό – γιά νά πούμε και τά σύκα-σύκα – ή άριστερά σήμερα, κάθε άλλο παρά έχει προοπτική έξουσίας: οι μέρες της δεξιάς, κάθε άλλο παρά μετρημένες είναι, κι όποιος ίσχυρίζεται τό αντίθετο, και τή σοβαρότητα του προσβάλλει, και τήν νοημοσύνη όσων τόν άκούν, και τήν ιστορική μνήμη όλων μας...

ΝΑ ΛΟΙΠΟΝ ή ρίζα της διαφωνίας μου: αν δεχτούμε ότι ή Δεξιά

«έφαγε τα ψωμιά της», αν συμφωνήσουμε ότι πλησίασε ή ώρα της αλλαγής, δηλαδή της 'Αριστεράς, αν καταλήξουμε ότι «στό προσεχές μέλλον το ΠΑΣΟΚ θα κληθεί να κυβερνήσει», τότε πραγματικά, όλοι έμεις «οί της μαρξιστικής ανανέωσης» πρέπει να ψηφίσουμε το ΠΑΣΟΚ και – γιατί όχι – να προσχωρήσουμε κιόλας! Αν πάλι άμφισβητούμε τη «συνέπεια» του ΠΑΣΟΚ – και ταυτόχρονα θεωρούμε το ΚΚΕ «συνεπέστερο», – όπως δυστυχώς κάνουν μερικοί ανανεωτές και μάλιστα από τους επίσημους – δεν έχουμε παρά να ψηφίσουμε ΚΚΕ, ενισχύοντας έναν πόλο πίεσης «στά άριστερά» του ΠΑΣΟΚ.

Έτσι ή αλλιώς, έφ' όσον η 'Αριστερά έχει βρεί τό δρόμο προς την έξουσία κι ετοιμάζεται να την εκπορθήσει, ο χώρος της «μαρξιστικής ανανέωσης» δεν φαίνεται να 'χει πολύ σημαντικό λόγο ύπαρξης. Γιατί, υποτίθεται ότι εκείνο που γέννησε τόν ανανεωτικό χώρο είναι ή κρίση της 'Αριστεράς, ή κρίση της πολιτικής ιδεολογίας, τών προτύπων της, ή αδυναμία της να θέσει τό πρόβλημα της έξουσίας, ή πολιτική της αποτελεσματικότητα, ή ανακύκλωση τών λαθών της.

Αν όμως, εκτιμήσουμε αντίθετα, ότι οι δρόμοι που οδηγούν στην έξουσία είναι σήμερα κλειστοί για την 'Αριστερά, αν δεχτούμε ότι τό προσεχές μέλλον επιφυλάσσει πολύ μεγάλες απογοητεύσεις σέ όσους πιστεύουν ότι ή Δεξιά έχει ξοφλήσει, αν μάλιστα συνεκτιμήσουμε και τά πολλαπλά ρήγματα που κατάφεραν σέ κάθε είδους όρθοδοξίες και μονολιθικές διεθνή γεγονότα, όπως οι έμπόλεμες συγκρούσεις ανάμεσα σέ χώρες του «ύπαρκτου σοσιαλισμού» και οι «διεθνιστικές βοήθειες» σάν κι αυτή που δόθηκε στό 'Αφγανιστάν, τότε οδηγούμαστε σ' ένα συμπέρασμα έντελώς διαφορετικό: ότι ή κρίση της μεζονος 'Αριστεράς και τών πολιτικών της φορέων θά όξυνθεί ακόμα περισσότερο, ότι τά άδιέξοδά της θά γίνουν ακόμα πιό έμφανη: ότι τά φαινόμενα αποδέσμευσης από τόν κομματικό της λόγο κι από τά οργανωτικά της σχήματα θά πολλαπλασιαστούν και θά γενικευτούν.

Τί σηματοδοτούν όμως αυτές οι διαπιστώσεις; Τί υποδηλώνει ή αδυναμία της 'Αριστεράς στην Ελλάδα να θέσει πρόβλημα έξουσίας, ή αναδιοργάνωση κι ό εκσυγχρονισμός της Δεξιάς, ή κρίση τών προτύπων του «ύπαρκτου σοσιαλισμού», τό βάθαιμα τών διασπασών στούς κόλπους του παγκόσμιου κομμουνιστικού κινήματος;

Τό ιστορικό ζητούμενο

ΣΤΙΣ σημερινές συνθήκες τείνει να ξαναγίνει έπίκαιρο τό αίτημα μιάς αυτόχθονης επαναστατικής στρατηγικής στηριγμένης στίς έσωτερικές επαναστατικές διεργασίες. Άναδειχεται ξανά τό πρόβλημα μιάς επαναστατικής στρατηγικής που θά αποδίδει καθοριστικό ρόλο στή συμμετοχή τών μαζών, στήν αυτενέργειά τους, στή συνειδητή τους δράση, στά ζητήματα πολιτικής δημοκρατίας.

Μ' ΑΛΛΑ λόγια τίθενται ξανά στήν ήμερήσια διάταξη τά ζητήματα που άνέδειξε ή διάσπαση του '68, και που τό ΚΚΕ έσ. έσπευσε στή συνέχεια να «κλείσει» μέ τίς μονοσήμαντες και λαθεμένες άπαντήσεις που τό έδωσε, ταυτίζοντας τελικά τήν ανανέωση μέ τήν επαγγελία μιάς... μετριοπαθούς και πολιτισμένης 'Αριστεράς.

ΜΕΤΑ τίς έκλογές μάλιστα, κι όταν οι ψευδαισθήσεις θά καταρρέουν και θά διαψεύδονται για μιά ακόμα φορά, όσοι θεωρούν τή δεξιά άντιπαλο εύκολο και έξουθενώμενο, τά ζητήματα αυτά θά προκύψουν μέ όξύτερο τρόπο, θά αγκαλιάσουν εύρύτερες δυνάμεις και θά προσλάβουν μαζικές διαστάσεις. Νά τελειώνουμε, λοιπόν, μέ τά πολιτικά σχόλια ρουτίνας! Κάποτε, έπιτέλους, πρέπει να μάθουμε να διακινδυνεύουμε κάποιες εκτιμήσεις και να προετοιμάζουμε έγκαίρια τις έξι εκτιμήσεις.

ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ της κομμουνιστικής ανανέωσης τίθεται – ή μάλλον τείνει να τεθεί ξανά στήν ήμερήσια διάταξη, αλλά μέ όρους έντελώς διαφορετικούς άπ' ότι τό '68. Γι' αυτό άλλωστε και, όπως σωστά διαπιστώνει ό Α.Π.: «ή όποια άποψη για άνασυγκρότηση και νέα δυναμική πορεία διά του ΚΚΕ έσ., μέσα από τή συσπείρωση όλων τών ανανεωτών στούς κόλπους του, ούτε πείθει, ούτε "περπατάει", όπως είναι φυσικό...». Αυτό άλλωστε τό κατανοούν οι πάντες, έκτός από τόν ίδιο τό ΚΚΕ έσ.

ΠΡΟΚΥΠΤΕΙ, λοιπόν, ή έξις άντιφατική κατάσταση: Άπό τή μιά μεριά όλοένα και εύρύτερες δυνάμεις συσσωρεύονται στόν λεγόμενο ανανεωτικό χώρο, συνειδητοποιώντας μέ τόν ένα ή τόν άλλο τρόπο τό άδιέξοδο της μεζονος 'Αριστεράς και τά ζητήματα που άναδείχνει ή κρίση της. Άπό τήν άλλη μεριά, τό ΚΚΕ έσ., ό φορές που διαχειρίστηκε, ως πρόσφατα, κατ' άποκλειστικότητα τό ανανεωτικό έγχείρημα – και που φέρει άκέραιη τήν ευθύνη για τήν άποτυχία του – έμμένει στίς βασικές του έπιλογές, έπιμένει να μονοπωλεί τήν ανανέωση, ματαιώνοντας τελικά, κάθε διαδικασία σύγ-

κλισης τών δυνάμεων που άπελευθερώνει ή κρίση της 'Αριστεράς, κάθε προσπάθεια διαμόρφωσης ενός έναλλακτικού πολιτικού λόγου.

ΟΙ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΙ κι άνένταχτοι της ανανέωσης πληθαίνουν: νέα μορφώματα εμφανίζονται άναλαμβάνοντας ή εξαγγέλοντας πρωτοβουλίες ή άπήχηση τών όσων συμβαίνουν εκεί μέσα άρχίζει να άγγίζει και τά μεγάλα κόμματα της 'Αριστεράς: ύπάρχουν ήδη και οι πρώτοι άντίκτυποι στό μαζικό κίνημα – κίνημα καταλήψεων, θεαματική άνοδος τών άνεξάρτητων σημειώσεων και της Β' Πανελλαδικής στίς φοιτητικές έκλογές, παρά τήν «όμογενοποίηση», κάποιες διαφοροποιήσεις εμφανίζονται και μέσα στό ΚΚΕ έσ.: ώστόσο, οι διαδικασίες για τήν συγκρότηση ενός πολιτικού ύποκειμένου – μέ όλες τίς συγκλίσεις, αλλά και τίς διασπάσεις που αυτό ύπονοεί – βρίσκονται στό σημείο μηδέν. Στό μεταξύ ό χρόνος κυλά. Οι έκλογές πλησιάζουν. Και τά έρωτήματα «περί του πρακτέου» γίνονται όλο και πιό άγωνιώδη. Οι πιέσεις του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ αύξάνουν. Και πολύ φυσικά! Όσο ό λεγόμενος άνεναυτικός χώρος παραμένει έτερογενής, και άσυγκρότητος, όσο δεν έχει δική του προοπτική, οι έκδιαστικές πιέσεις που άσκοούνται πάνω του θά έντείνονται, για να τόν διαλύσουν τελικά, διασκορπίζοντας τά θραύσματά του σ' όλα τά σημεία του πολιτικού χάρτη. Και σ' αυτό άκριβώς πρέπει να άντισταθούμε.

Χωρίς «διά ταύτα»

ΕΞΗΓΟΥΜΑΙ άμέσως: Συγκεκριμένα «διά ταύτα» δεν ύπάρχουν. Κι αν ύπήρχαν στίς σημερινές συνθήκες θά 'ταν έγκεφαλικά, άρα άχρηστα. Ύπάρχουν, ώστόσο, κατευθύνσεις που μπορούμε να κινηθούμε, όσο μας μένει καιρός. Νά ένθαρρύνουμε όσες πρωτοβουλίες επαναποθετούν τά προβλήματα της ανανέωσης και άπελευθερώνουν δυνάμεις από τόν κλοιό της ιδιότευσης κι από τά κομματικά στέγανα. Νά προωθήσουμε διαδικασίες άνασυγκρότησης του ανανεωτικού χώρου, αποτολμώντας όλες εκείνες τίς τομές που είναι άπαράτητες για να κερδιστούν ξανά όσες δυνάμεις είναι παροπλισμένες κι όσες υιοθετούν σήμερα για πρώτη φορά τό αίτημα της κομμουνιστικής ανανέωσης. Νά έξουδετερώσουμε κάθε άντίσταση στίς διαδικασίες σύγκλισης. Νά αναλάβουμε όλες εκείνες τίς πρωτοβουλίες που θά έντείνουν τίς διαφοροποιήσεις μέσα στό ΚΚΕ έσ.

Νά άπεγκλωβίσουν τελικά τίς δυνάμεις που από τήν στήρα και άδιέξοδη προοπτική της ήγεσίας του, ή τουλάχιστον εκείνες τίς δυνάμεις του που δέχονται μιά άυτόκριτική εξέταση της πορείας του ΚΚΕ έσ. κι άπορρίπτουν τό συμφυλιωτισμό προς τό ΚΚΕ. Νά άνοίξουμε τελικά μιά προοπτική συγκρότησης ενός *αυτόνομου πολιτικού ύποκειμένου*.

ΜΟΝΟ στό βαθμό που έχει άνοίξει ό δρόμος για μιά τέτοια προοπτική είναι δυνατός ό έκλογικός συνασπισμός του ανανεωτικού χώρου και μόνο έτσι άλλωστε θά 'χε και κάποιο νόημα: να καταγράψει όλες εκείνες τίς δυνάμεις που συνειδητοποιούν σήμερα τά άδιέξοδα της 'Αριστεράς και συσπειρώνονται στήν προοπτική ύπέρβασης της κρίσης της.

Άντί για ύστερόγραφο

ΞΕΡΩ, βέβαια, ότι θά βρεθούν διάφοροι μεγάλοςχημοί της πολιτικής που θά θεωρήσουν ότι όλα αυτά – μιά και δεν άπαντάνε εύθως στό έρώτημα: τί θά κάνουμε στίς έκλογές – είναι τελικά ύπόγειες διεργασίες που διόλου δεν έπηρεάζουν ή δεν άφορούν τήν πολιτική σκηνή. Άλλοίμονο όμως σ' όσους – και ιδιαίτερα σ' όσους *άριστερους* – κάνουν μόνο πολιτική *έπιφανείας*, άγνοώντας τίς κοινωνικές διεργασίες που συντελούνται άθόρυβα, κάτω από τά πόδια τους, στόν εύρύτερο χώρο της έπιρροής τους, μέσα στά ίδια τά γραφεία τους...

ΠΡΕΠΕΙ κάποτε έμεις οι άριστεροί, για να ξαναγίνουμε μαρξιστές, για να ξανά ανακαλύψουμε τόν Λένιν, τόν Μάο, τόν Γκράμσι – που ως τώρα τούς άποστηθίζαμε ή τούς άπορρίπταμε, αλλά δεν τούς κατανοούσαμε – να διευρύνουμε τήν άντίληψη μας περί πολιτικής: να *κοινωνικοποιήσουμε* τήν πολιτική, να σταματήσουμε τίς ασκήσεις έπί χάρτου πάνω στήν πολιτική σκακιέρα που άλλοι έστησαν κι άλλοι *διευθύνουν*: να άφουγκραστούμε τό κοινωνικό ύπέδαφος: να κατανοήσουμε όσες διεργασίες συντελούνται εκεί: να συνδεθούμε μ' αυτές και να ύπάρξουμε στήν πολιτική σκηνή, φέρνοντας στήν *έπιφάνεια* αυτές άκριβώς τίς διεργασίες: να *έκπροσωπήσουμε* τή δική τους δυναμική και να *ανατρέψουμε* τούς κανόνες του παιχνιδιού. Μ' άλλα λόγια, να κάνουμε έπί τέλους Πολιτική κι όχι γκρουπουσκουλάρικα καμώματα ή καντρίλιες άριστερού πολιτικαντισμού. ■

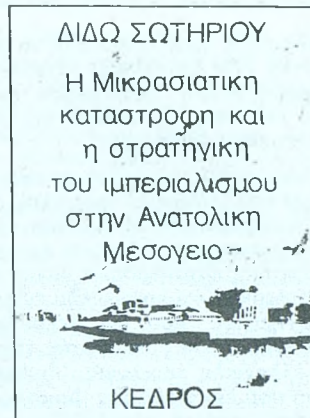
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

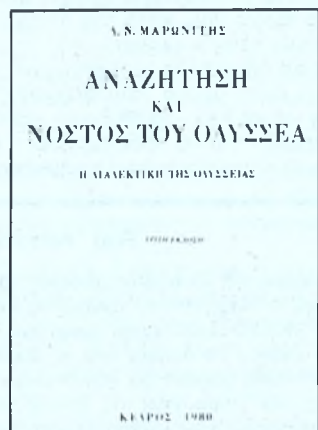
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΣΤΗΝ ΚΙΤΡΙΝΗ ΩΡΑ (Μυθ.)

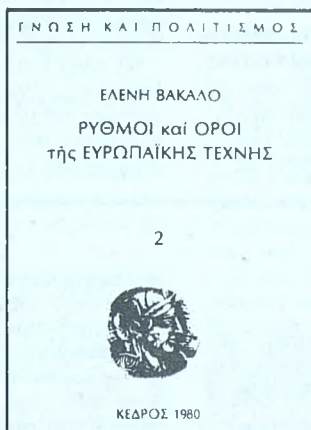
Δ.Η. ΔΕΛΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΣ
ΚΥΚΛΑΔΕΣ

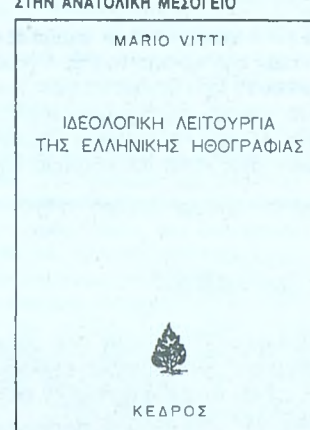
ΔΙΔΩ ΣΩΤΗΡΙΟΥ
Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ
ΚΑΙ Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΥ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

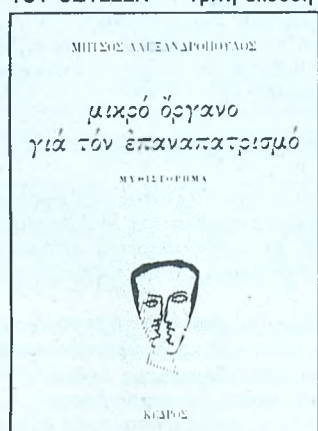
Δ. Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ
ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΝΟΣΤΟΣ
ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ - Τρίτη έκδοση

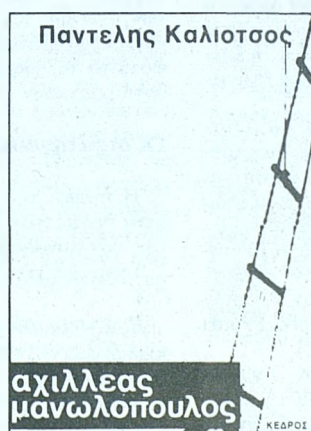
ΕΛΕΝΗ ΒΑΚΑΛΟ
ΡΥΘΜΟΙ ΚΑΙ ΟΡΟΙ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

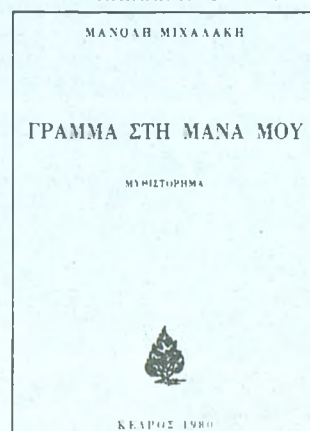
MARIO VITTI
ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΗΘΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΜΙΚΡΟ ΟΡΓΑΝΟ ΓΙΑ
ΕΠΑΝΑΠΑΤΡΙΣΜΟ Μυθιστόρημα

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΚΑΛΙΟΤΣΟΣ
ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΣ
Μυθιστόρημα

ΜΑΝΩΛΗ ΜΙΧΑΛΑΚΗ
ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗ ΜΑΝΑ ΜΟΥ (Μυθ.)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 - Τηλ: 3615.783

Ἡ κρίση τῆς Ἀριστερᾶς καί οἱ προοπτικές τῆς ἀνανέωσης

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ πού ἀκολουθεῖ προέρχεται ἀπό τό βιβλίο τοῦ Ἀντώνη Μπριλλάκη μέ τίτλο «ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ-Ἱστορική διαδρομή, Κρίση Προοπτικές» πού κυκλοφορεῖ σέ λίγες μέρες ἀπό τίς ἐκδόσεις «ΕΞΑΝΤΑΣ» καί ἀναφέρεται σέ κρίσιμα θέματα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀριστερᾶς.

ΣΤΟ βιβλίο αὐτό, ὁ συγγραφέας κάνει μιά κριτική θεώρηση τῆς πορείας τοῦ διεθνoῦς καί τοῦ ἑλληνικοῦ κινήματος, ρίχνοντας κύρια τό θᾶρος του στήν ἀναζήτηση καί τήν ἀνάλυση τῶν αἰτίων πού, κατά τήν ἀποψή του, ὁδήγησαν τήν ἑλληνική Ἀριστερά στήν σημερινή κρίσιμη καί ἀντιφατική κατάσταση. Κρίσιμη, γιατί γίνονται πιά ὁρατοί οἱ κίνδυνοι πολιτικῆς καί κοινωνικῆς περιθωριοποίησης τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος, πού ἐπὶ δεκαετίες ὑπῆρξε ὁ ἀδιαμφισβήτητος σηματοφόρος καί ἐμπνευστής τῶν πιό ριζοσπαστικῶν δυνάμεων τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ἀντιφατική, γιατί ἡ σημερινή σύνθετη κρίση πού διαπερνᾷ τήν Ἀριστερά συνυπάρχει μέ μιά ραγδαία ριζοσπαστικοποίηση τῶν λαϊκῶν μαζῶν, πού ἀπό πολλές πλευρές ἀμφισβητοῦν τήν πολιτική ἐξουσία, τῆς Δεξιᾶς, υἱοθετοῦν στόχους ριζικῶν κοινωνικῶν ἀλλαγῶν καί ἔλκονται ἀπό τήν προοπτική τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Σ' ΑΥΤΗ τή συγκυρία τό βιβλίο τοῦ Α.Μ. ἔρχεται νά συμβάλλει στήν διερεύνηση τῶν αἰτίων τῆς κρίσης τοῦ ἀριστεροῦ κινήματος. Τό γεγονός ὅτι ὁ συγγραφέας ἔχει διαδραματίσει ἑναν ἔντονο καί ἡγετικό ρόλο σέ ὅλες τίς φάσεις πού πέρασε ἡ ἑλληνική Ἀριστερά μετά τόν ἐμφύλιο πόλεμο, δίνει στήν «κατάθεσή» του τήν ἐγκυρότητα τῆς μαρτυρίας, ἐνῶ ταυτόχρονα τήν κάνει νά

ἀπεικονίζει ὅλη τή βασανιστική διαδικασία συνειδητοποίησης τῶν προβλημάτων καί ἀναζήτησης λύσεων, κι αὐτό ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ὀπτική πού ἔχει ὁ ἴδιος ἐπιλέξει.

ΣΤΟ ΠΡΩΤΟ μέρος τοῦ βιβλίου ἀσχολεῖται μέ τήν πορεία καί τίς σημαντικότερες ἐξελίξεις πού συντελέστηκαν στό διεθνές κομμουνιστικό κίνημα. Μέσα ἀπό μιά ἐκτεταμένη καί συχνά πρωτότυπη θεώρηση τῆς πορείας του, πρὶν καί μετά τόν Β' Παγκόσμιο πόλεμο, ἀναδεικνύονται τά μεγάλα ἐρωτήματα πού τίθενται μπροστά στό διεθνές κίνημα καί τά ἀντίστοιχα ρεύματα πού διαμορφώνονται.

ΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ μέρος περιλαμβάνει μιά διερεύνηση τῶν κυριότερων πτυχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος, ὡς τό πραξικόπημα τοῦ 1967.

ΣΤΟ ΤΡΙΤΟ, τέλος, μέρος γίνεται μιά συστηματική προσπάθεια ἀνάλυσης τῆς πορείας πού ἀκολουθήθηκε μετά τό 1968, γιά τήν ἀνανέωση τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος. Στό μέρος αὐτό περιγράφονται οἱ αἰτίες πού ὁδήγησαν στήν σημερινή κατάσταση τήν ὑπόθεση τῆς ἀνανέωσης, ἀναλύονται τά στοιχεῖα πού χαρακτηρίζουν τό φαινόμενο τῆς γενικότερης κρίσης τῆς Ἀριστερᾶς καί σκιαγραφοῦνται προτάσεις πού, κατά τήν ἀποψη τοῦ συγγραφέα, μποροῦν νά βοηθήσουν στήν ὑπέρβασή της.

ΤΟ ΑΝΤΙ ἐπέλεξε καί δημοσιεύει στό σημερινό τεῦχος ὁρισμένα ἀποσπάσματα ἀπ' τό τρίτο μέρος, πού δείχνουν τίς ἀπόψεις τοῦ Ἀντώνη Μπριλλάκη γιά τό ΚΚΕ, τό ΚΚΕ ἐσ., καθώς καί γιά τίς δυνατότητες πού ὑπάρχουν γιά νά προσχωρήσει ἡ προσπάθεια ἀνανέωσης τοῦ ἑλληνικοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος.

Τοῦ Ἀντώνη Μπριλλάκη

Ὁ ἀρνητικός ρόλος τοῦ «ΚΚΕ»

Ὅπως ἔχουμε ἤδη σημειώσει, τό κόμμα πού ἐμφανίστηκε σάν «ΚΚΕ», μετά τό 1968, ἐξέφρασε – στήν ἰδεολογικοπολιτική φυσιογνωμία καί τήν πρακτική του – ὅλες τίς ἀντιλήψεις πού εἶχαν συνθέσει τά ἀρνητικά χαρακτηριστικά τοῦ ἐνιαίου ΚΚΕ. (...)

Τά στοιχεῖα αὐτῆς τῆς πραγματικότητας ὥστόσο δέν ἦταν αὐταπόδεικτα στίς συνθήκες πού προέκυψαν μετά τή διάσπαση μέ τή συγκρότηση καί ἀντιπαράθεση δύο ΚΚΕ στή χώρα μας. Ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά νά συνειδητοποιήσουν οἱ Ἕλληνες κομμουνιστές τόν ἀληθινό χαρακτήρα τοῦ «ΚΚΕ» ἦταν τό ἀνοιγμα ὅλων τῶν μετώπων ἀπέναντί του – μέ σταθερότητα καί ἐπιθετικό πνεῦμα – καί ταυτόχρονα, ἡ ἐπιβεβαίωση στήν πράξη τοῦ ΚΚΕ ἐσ. ὡς φορέα τῶν ἀνανεωτικῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν. (...)

Σοβαρές ἀδυναμίες καί λάθη δέν ἐπέτρεψαν στό ΚΚΕ ἐσ. νά ἀναποκριθεῖ ἀποτελεσματικά σ' αὐτό τό ρόλο. Ἔτσι τό «ΚΚΕ» διαστρεβλώνοντας τά πραγματικά προβλήματα πού ὁδήγησαν στήν κρίση καί τή διάσπαση, κατόρθωσε σέ μεγάλο βαθμό, νά συγκαλύψει τά ἀδιέξοδα τοῦ ἐξαρχαϊκοῦ, δογματικοῦ καί γραφειοκρατικοῦ του χαρακτήρα· νά προβάλλει μιά σχεταριστική, μὴ ἐπαναστατική καί θαυότατα συντηρητική πολιτική, σάν τήν «ἀριστερή» πολιτική ἔναντι τοῦ «δεξιοῦ ὀπορτουнизμοῦ» τῶν «ἀναθεωρητῶν»· νά ἐμφανιστεῖ σάν ὁ πιό συνεπῆς ἐκφραστής τῶν «μαρξιστικολενινιστικῶν» ἰδεῶν· νά προσελκύσει καί νά ἀποπροσανατολίσει μεγάλο τμήμα κομμουνιστῶν. (...)

Παρά τό γεγονός ὅτι ἡ «εὐφορία» του παρέρχεται πλέον – καθώς συνειδητοποιοῦνται ἀκόμα καί στίς γραμμές του τά ἀδιέξοδα τῆς ἰδεολογίας καί τῆς πολιτικῆς του – τό «ΚΚΕ» ἐξακολουθεῖ νά παραμένει ὁ πιό ἰσχυρός πόλος συσπείρωσης κομμουνιστικῶν καί ἀριστερῶν δυνάμεων. Γι' αὐτό καί εἶναι ἀναγκαῖο νά ἐντοπιστεῖ, ἀπ' ὅλες τίς πλευρές, ποιός ὑπῆρξε καί πῶς διαγράφεται ὁ ρόλος του στό ἑλληνικό ἐργατικό κίνημα, στήν πάλη γιά τή δημοκρατία καί τό σοσιαλισμό. Πολύ περισσότερο πού σήμερα, ἡ σαφής καί ἀντιπαραθετική ὀριοθέτηση ἀπέναντί του ἀποτελεῖ πρωταρχικό ὄρο κάθε προσπάθειας γιά τή συσπείρωση τῶν ἀνανεωτικῶν δυνάμεων σέ στέρεα καί δημιουργικά πλαίσια, κάθε προσπάθειας γιά τήν ἀνάκαμψη καί τήν ἀποτελεσματικότητα τῶν δυνάμεων τῆς κομμουνιστικῆς ἀριστερᾶς, στό σύνολό τους. (...)

«ΚΚΕ» καί διδάγματα ἀπό τοὺς ἐπαναστατικούς ἀγῶνες

Τά μέχρι σήμερα ἐπίσημα κείμενα τοῦ «ΚΚΕ» δέν κάνουν καμιά οὐ-

σιαστική κριτική θεώρηση τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ ἑλληνικοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος... Ἀποφεύγουν ἀκόμα νά διευκρινίσουν ἂν ἡ σημερινή ἡγεσία τοῦ «ΚΚΕ» ἀποδέχεται ἐστω καί τίς ἐκτιμήσεις τῆς ὁγῆς Ὀλομείας τοῦ 1956... Τό Κόμμα τοῦ Χ. Φλωράκη ὑπογραμμίζοντας μονότονα τόν δίκαιο χαρακτήρα τῶν ἀγῶνων τοῦ λαϊκοῦ κινήματος στή χώρα μας, καί ἐξαίροντας τίς θυσίες τῶν κομμουνιστῶν, περιορίζεται στήν καταγγελία τῶν «ξένων ἰμπεριαλιστῶν καί τῆς ντόπιας ἀντίδρασης» γιά τήν κατάσταση πού ἐπέβαλαν στόν λαό μας ὕστερα ἀπό τίς ἡττες τοῦ κινήματος, τό 1945 καί τό 1949. Γιά τήν ἡγεσία τοῦ «ΚΚΕ» δέν ὑπάρχουν προβλήματα ἀποτελεσματικότητας τῶν ἀγῶνων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κομμουνιστικοῦ Κινήματος. Δέν ὑπάρχουν ἐρωτηματικά γιά τό τί θά μπορούσε καί τί θά ἔπρεπε νά γίνει ὥστε νά μὴν προωθηθοῦν οἱ ἐπιδιώξεις – δεδομένες ἄλλωστε – τῶν ἀντιδραστικῶν δυνάμεων. (...)

Οἱ στρατηγικές διακηρύξεις τοῦ «ΚΚΕ» καί ἡ ἀσάφειά τους

Ἡ ἡγεσία τοῦ «ΚΚΕ», προβάλλοντας στά προγραμματικά της κείμενα θέσεις περί ἐνιαίας ἐπαναστατικῆς διαδικασίας, μέ πρῶτο στάδιο τήν ἀντιμονοπωλιακή, ἀντιιμπεριαλιστική «Δημοκρατία τοῦ Λαοῦ» (...) περιορίζεται σέ γενικόλογες καί ἀσαφείς στρατηγικές διακηρύξεις. (...)

Ἡ ἡγεσία τοῦ «ΚΚΕ», ἐνῶ ἀρνεῖται τή δυνατότητα τῶν διαρθρωτικῶν ἀλλαγῶν καί τό δημοκρατικό δρόμο, δέν προσδιορίζει μέ σαφήνεια ποιός δρόμος, κατά τήν ἀποψή της, πρέπει ν' ἀκολουθηθεῖ, ποιές συγκεκριμένες ἀλλαγές πρέπει νά μεσολαβήσουν, ποιές προϋποθέσεις πρέπει νά ἐξασφαλισθοῦν, ποιές οὐσιαστικές συμμαχίες ἀπαιτοῦνται κάθε φορά, ὥστε νά εἶναι ρεαλιστικά δυνατή ἡ ἐγκαθίδρυση μιᾶς ἀντιμονοπωλιακῆς, ἀντιιμπεριαλιστικῆς δημοκρατίας στή χώρα μας. Πῶς θά γίνει, δηλαδή, δυνατό νά ἐξουδετερωθοῦν οἱ ἀντιστάσεις πού προβάλλουν οἱ ἀντιδραστικές δυνάμεις καί νά προωθηθεῖ στήν ἐξουσία ἡ συμμαχία τῆς ἐργατικῆς τάξης μέ τίς ἄλλες ἐπαναστατικές κοινωνικές δυνάμεις. (...)

Ἡ στρατηγική τοῦ «ΚΚΕ» καί οἱ ἀντιφάσεις της

Τό «ΚΚΕ», παρουσιάζοντας σάν «ἐξελικτική» καί «λεγκαλιστική» τή στρατηγική τοῦ δημοκρατικοῦ δρόμου, δέν μπορεῖ νά κρύψει μιά πολύ σοδαρή δική του ἀντίφαση: Παρά τό γεγονός ὅτι ἀρνεῖται κατη-

γορηματικά την πάλη για διαρθρωτικές αλλαγές «όσο διαρκεί η έξουσία των μονοπωλίων και του ιμπεριαλισμού», σέ βασική προγραμματική του εκτίμηση, υποστηρίζει πώς «ένα πανίσχυρο και καλά οργανωμένο μαζικό κίνημα» μπορεί να διαμορφώσει μια «τέτοια υπεροχή των λαϊκών επαναστατικών δυνάμεων, που να παραλύσουν την αντίδραση και να την κάνουν να εγκαταλείψει κάθε σκέψη ένδοξης αντίστασης στη θέληση του λαού». Μπορεί, δηλαδή, να οδηγήσει στην έπιτευξη ενός στόχου, (πού, χωρίς βέβαια να έχουν προηγηθεί διαρθρωτικές αλλαγές και αποδυνάμωση της εξουσίας των μονοπωλίων, είναι αδιανόητος) έτσι ή αλλιώς, ασύγκριτα πιο δύσκολοι αλλά και πιο «λεγκαλιστικοί» από τις διαρθρωτικές αλλαγές. Έτσι, ο «έξελικτισμός» στον οποίο ενδίδει τελικά το «ΚΚΕ» είναι πολύ περισσότερο προφανής από αυτόν που καταγγέλει. (...)

Τό «ΚΚΕ» (...) έχει, τελικά, διαμορφώσει μια στρατηγική που, υποσταθμίζοντας το ρόλο των μαζών στις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις, και θεωρώντας την κρατική ισχύ και διεθνή πολιτική της ΕΣΣΔ σαν καθοριστικό παράγοντα για την πορεία της επανάστασης, δέν στοχεύει σέ αποφασιστικές αλλαγές των εσωτερικών αντιδικειμενικών όρων ανάπτυξης της. Άρκεϊται στην «προετοιμασία» μιας περιορισμένης «πρωτοπορίας», πού, απλά, έξασκείται αγωνιστικά, για να έξορμώσει πρὸς τήν έξουσία, σέ μια «αποφασιστική στιγμή», πού θά κριθεί από έξωτερικές εξελίξεις και παρεμβάσεις. Πρόκειται για μια στρατηγική πού δέν είναι επαναστατική και πού οι έπαγγελίες της για μια αντιιμπεριαλιστική και σοσιαλιστική αλλαγή είναι άνεφικτες. (...)

Τό «ΚΚΕ» και τά προβλήματα του διεθνισμού

Η συνολική άποψη του «ΚΚΕ» για τά προβλήματα του διεθνισμού και, γενικά, του παγκόσμιου κομμουνιστικού κινήματος παρουσιάστηκε στο 10ο Συνέδριό του, μέ τέσσερις διακηρυκτικές θέσεις. (...)

Από τις τέσσερις αυτές θέσεις, καθοριστική, βέβαια, είναι αυτή πού ορίζει σαν βασικό κριτήριο του διεθνισμού τή στάση απέναντι στη Σοβιετική Ένωση, θυμίζοντας κείμενα του ενιαίου ΚΚΕ, πρίν πολλές δεκαετίες. (...)

Τό «ΚΚΕ», κινούμενο σέ τέτοια πλαίσια (...) θεωρεί «διεθνιστικό» ό,τι ταυτίζεται μέ τήν κρατική πολιτική της ΕΣΣΔ, ακόμα και όταν στρέφεται ενάντια στά συμφέροντα των επαναστατικών κινήματων άλλων χωρών. (...)

Όσον αφορά τις θέσεις του «ΚΚΕ» για τή στενή αλληλεξάρτηση αυτονομίας και διεθνισμού, και για το ρόλο της κριτικής στά πλαίσια του κομμουνιστικού κινήματος είναι πολύ λιγότερο άθωες και καλοπροαίρετες από όσο φαίνονται. Ένώ έχει επανειλημμένα έκτοξεύσει μύδρους έπικρίσεων τόσο κατά του ευρωκομμουνισμού και των ΚΚ τά όποια είναι φορείς του, όσο και κατά του ΚΚ Κίνας, δέν έχει τολμήσει να έκοτομει ούτε μια λέξη κριτικής απέναντι στην ΕΣΣΔ και τήν έπιεμβασιική πολιτική της στο διεθνές πεδίο.

Έτσι, τό «ΚΚΕ» υπήρξε ένα από τά ελάχιστα ΚΚ της Δ. Ευρώπης πού υποστήριξε άνεπιφύλακτα τήν σοβιετική στρατιωτική έπιέμβαση στην Τσεχοσλοβακία, χαρακτηρίζοντας την «άδελφική βοήθεια». (...)

Έξάλλου, ή ένοπλη έπιέμβαση της ΕΣΣΔ στο Άφγανιστάν θά υποστηριχθεί από τό «ΚΚΕ» μέ τέτοιο τρόπο πού, εκτός των άλλων, γελοιοποίησε τις διεθνιστικές άσυναρτησίες του: Τό «ΚΚΕ» και τά όργανά του υποχρεώθηκαν σέ διάστημα λίγων μηνών να ύννήσουν σαν επαναστάτες και ύστερα να καταγγείλουν σαν πράκτορες τους έπιεφαιείς των διαδοχικών πραξικοπημάτων. Στο τέλος, βρέθηκαν να υπερασπίζονται άνεπιφύλακτα τή σοβιετική έισβολή, άναιρώντας όλες τις διακηρύξεις για σεβασμό της άνεξαρτησίας των λαών και καταδικάζοντας τους Άφγανούς μουσουλμάνους άντάρτες σαν όργανα του ιμπεριαλισμού, τή στιγμή πού έχουν άναγνωρίσει τους Άρσους όμόφρονες και όμόθητους τους σαν επαναστάτες και αντιιμπεριαλιστές. (...)

Οί «διεθνιστικές» αντίληψεις του «ΚΚΕ» δέν είναι άμοιρες πολιτικών συνέπειών άμεσα στο έσωτερικό πεδίο: Τό «ΚΚΕ» δέν διατύπωσε – ούτε μπορούσε άλλωστε – όποιαδήποτε θέση για τό Κυπριακό, τό Αιγαίο, τις Έλληνοτουρκικές διαφορές, πού να έξόχταν σέ διάσταση μέ τήν έξωτερική πολιτική της Σ. Ένωσης. (...)

Ταυτόχρονα, χαρακτηρίζει σαν ένισχυση της αντισοσιαλιστικής έκστρατείας των ιμπεριαλιστών κάθε κριτική για τά άρνητικά των προτύπων του «ύπαρκτου σοσιαλισμού» και διακηρύσσει ότι όσοι ύποστηρίζουν πώς τά πρότυπα αυτά δέν μπορεί να γίνουν άποδεκτά στην Έλλάδα, είναι φορείς «ένός σοσιαλισμού ξένου πρὸς τή μαρξιστική και λενινιστική αντίληψη». (...)

Τό «ΚΚΕ» μέ «διεθνιστικές» αντίληψεις πού οδηγούν σέ πρακτική περιορισμένης εύθνης για τά έσωτερικά και διεθνή προβλήματα, έχει άπεμπολήσει ένα από τά ουσιαστικά στοιχεία της ιδεολογικοπολιτικής φυσιογνωμίας κάθε πραγματικά επαναστατικού κόμματος: τόν έθνικό

χαρακτήρα του. Γι' αυτό και δέν μπορεί να παίξει ρόλο ήγετικής πολιτικής δύναμης. Δέν μπορεί να έκφράσει μέ φερεγγυότητα τό αίτημα του λαού για έθνική άνεξαρτησία και να προωθήσει τόν άγώνα στη χώρα μας για μια άδέσμευτη πολιτική μέ κατεύθυνση τήν αντιιμπεριαλιστική αλλαγή.

Τό «ΚΚΕ» και τό πρότυπο του «σοσιαλισμού» του...

Σύμφωνα μέ τά προγραμματικά κείμενα του «ΚΚΕ», «τό κράτος της Δημοκρατίας του Λαού θά μετεξελιχθεί σέ κράτος της σοσιαλιστικής δημοκρατίας τό όποιο, όποια συγκεκριμένη μορφή και άν πάρει, από τήν άποψη της ταξικής του ούσίας θά είναι επαναστατική έξουσία της έργατικής τάξης, ίκανή να οίκοδομήσει τό σοσιαλισμό και να τόν υπερασπίζεται, θά είναι, δηλαδή, ή έξουσία πού οι κλασικοί του Μαρξισμού-Λενινισμού τήν όνόμασαν δικτατορία του προλεταριάτου».

Προβόλλοντας αυτή τήν προγραμματική θέση, τό «ΚΚΕ» άποσιωπά, κατ' άρχήν, πώς αυτό πού οι κλασικοί του μαρξισμού όνόμασαν δικτατορία του προλεταριάτου δέν έχει σχέση μέ τά πρότυπα του «ύπαρκτου σοσιαλισμού». Ταυτόχρονα δέν παίρνει καθόλου ύπόψη τό γεγονός ότι σέ πολλά ΚΚ έχει άναπτυχθεί ένας δόκλιχος προβληματισμός σχετικά μέ τή ιστορική έπικαιρότητα πού μπορεί να 'χει σήμερα μια τέτοια θέση και μέ τις έναλλακτικές μορφές μεταδαιτικού κράτους πού μπορούν να έκφράσουν τήν ήγεμονία της έργατικής τάξης στο συνασπισμό των λαϊκών δυνάμεων, μέσα από θεμούς γνήσια δημοκρατικούς και άυθεντικά πλουραλιστικού χαρακτήρα. Άπό τό σημείο αυτό άρχίζουν τά μισόλογα του «ΚΚΕ». (...)

Ένώ τά προγραμματικά κείμενα του «ΚΚΕ» είναι λαλίστατα σέ διαβεβαιώσεις για τήν διασφάλιση του δικαιώματος των έργαζόμενων στη δουλειά, στην ύγειονομική περίθαλψη, στην άνάπαυση, στη μόρφωση, στην κατοικία κλπ, δέν άφιερώνουν ούτε μια λέξη προκειμένου να διευκρινίσουν άν στη «σοσιαλιστική δημοκρατία» πού ύπόσχεται (τό «ΚΚΕ») θά διατηρηθούν και θά διασφαλιστούν τά άτομικά δικαιώματα και οι πολιτικές έλευθερίες πού κατέκτησαν οι έργαζόμενοι και όλος ο λαός μέ σκληρούς και αίματηρούς άγώνες μέσα στο καπιταλιστικό καθεστώς: Τό δικαίωμα της άπεργίας, των συγκεντρώσεων και διαδηλώσεων, της έλευθερης έκφρασης και ύποστήριξης δημόσια αντίθετων άπόψεων πρὸς εκείνες των κομματικών και κυβερνητικών όργανων, κλπ. Πρόκειται, φυσικά, για παράλειψη διόλου τυχαία. (...)

Σέ τελευταία άνάλυση, τό «ΚΚΕ» δέν θεωρεί τους δημοκρατικούς θεμούς σαν ουσιώδες στοιχείο της σοσιαλιστικής οίκοδόμησης, ούτε τή συμμετοχή των έργαζόμενων μαζών – μέσα από τήν αυτόνομη ταξική τους όργάνωση – σαν άποφασιστικό παράγοντα επαναστατικού μετασχηματισμού της κοινωνίας. Περιορίζεται, λοιπόν, σέ γενικόλογες διακηρύξεις περί «μιας καινούριας μορφής δημοκρατίας» και στην άπαρίθμηση όρισμένων λειτουργιών του νέου «επαναστατικού κράτους». Για τις πιο κερσιμες άπ' αυτές τις λειτουργίες παραπέμπει, προφανώς, στην πρακτική των προτύπων του «ύπαρκτου σοσιαλισμού», των όποιων είναι σήμερα προπαγανδιστής.

Είναι προφανές πώς ή ήγεσία του «ΚΚΕ» παραμένει άγκιστρωμένη στην άπλοστυχεική αντίληψη ότι τά κύρια προβλήματα της σοσιαλιστικής επανάστασης έξαντλούνται μέ τήν κατάληψη της έξουσίας από τήν έργατική τάξη και τους συμμάχους της, μέ τήν κρατικοποίηση των μέσων παραγωγής. Όλα τά άλλα – δημοκρατικοί θεσμοί, έλευθερίες κλπ. – είναι... δευτερεύοντα.

Μέ μια τέτοια, όμως αντίληψη και μέ άπόλυτη προσήλωση στά πρότυπα του «ύπαρκτου σοσιαλισμού», τό «ΚΚΕ» άκυρώνει ένα ακόμα από τά βασικά γνωρίσματα του επαναστατικού κόμματος: τό δημοκρατικό του χαρακτήρα. Έτσι, ούτε τις λαϊκές δυνάμεις μπορεί να πείσει για τό «σοσιαλισμό» πού θέλει να έπιβάλλει, ούτε να εκπροσωπήσει τήν πάλη των έργαζόμενων ενάντια στον άυταρχισμό και για τή διεύρυνση των δημοκρατικών κατακτήσεων τους, ούτε να έμπνεύσει έμπιστοσύνη για κοινωνικές και πολιτικές συμμαχίες. (...)

Ένα κόμμα πού δέν έχει να δώσει καμιά άπάντηση στά στρατηγικά προβλήματα του έλληνικού επαναστατικού κινήματος, ένα κόμμα μέ φαλκιδευμένο τόν έθνικό και δημοκρατικό χαρακτήρα του, ένα κόμμα μέ λειτουργίες πού άναπαράγουν αυτά τά χαρακτηριστικά του, ένα κόμμα πού ή παρουσία και ή δράση του οδηγούν, ουσιαστικά, στην παθητικοποίηση των μαζών, μόνο έμπόδιο και τροχοπέδη μπορεί να είναι στην ύπόθεση της ένότητας του έλληνικού κομμουνιστικού και άρριστερο κινήματος.

Τό ΚΚΕ έσ. και ή πορεία της άνανεωτικής προσπάθειας

Η άνανέωση του έλληνικού κομμουνιστικού κινήματος συνταυτίστηκε μέ τό ΚΚΕ έσ., τήν παρουσία του σαν ξεχωριστό κόμμα και τή

δράση του συνολικά. Έτσι, οι καθυστερήσεις της ανανεωτικής προσπάθειας, οι αντιφάσεις και η μέχρι σήμερα αποτυχία της παραπέμπουν, στις βασικές επιλογές και την πολιτική πρακτική που διαμόρφωσε το ΚΚΕ έσ. σε όλη την πορεία του μετά το 1968. Και όπως θα δούμε, πρόκειται για μία πορεία όχι ευθύγραμμη.

Η πρωτοβουλία που λάβθηκε το Φλεβάρη του 1968, ανεξάρτητα από το επίπεδο ωριμότητας και τις δυνατότητες αυτών που την ανέλαβαν, είχε μία αδιαμφισβήτητη ιστορική δυναμική. Άνοιγε το δρόμο και έθετε σε κίνηση διαδικασίες για τον επαναστατικό επαναπροσδιορισμό του ελληνικού κομμουνιστικού κινήματος, για την ανανέωση και τον εκσυγχρονισμό του, για τη διαμόρφωση μιάς ελπιδοφόρας προοπτικής προς τη Δημοκρατία και το Σοσιαλισμό.

Γι' αυτό άλλωστε, και παρά τα σοβαρά αρνητικά που παρουσιάστηκαν αργότερα στην πορεία του ΚΚΕ έσ., μία σειρά από βασικές τομές μέσα στον ελληνικό κομμουνιστικό κίνημα ήταν αποτέλεσμα της παρουσίας και δράσης του - στην περίοδο της δικτατορίας και μεταδικτατορικά. Οι συγκεκριμένες δε επεξεργασίες του, όπως διατυπώνονται σε όρισμένα κεφάλαια του προγράμματος και του καταστατικού του, άνοιξαν νέους δρόμους. Τέλος, σημαντικό γεγονός αποτελεί η ίδια η επιδίωξη του ΚΚΕ έσ. μέσα σε συνθήκες όπου εσωτερικά και διεθνή «κομμουνιστικά» κατεστημένα δε διατάζουν να χρησιμοποιήσουν οποιοδήποτε μέσο προκειμένου να εξαφανίσουν κάθε ανανεωτική έστια στο ελληνικό κομμουνιστικό κίνημα.

Ούτε, όμως, η ιστορική σημασία της ρήξης του 1968, ούτε οι ανανεωτικές διακηρύξεις και θέσεις, ούτε η άντοχη του ΚΚΕ έσ. στις δυσκολίες άρχουσας για να προωθήσουν την υπόθεση της κομμουνιστικής ανανέωσης.

Το ΚΚΕ έσ. κρίθηκε τελικά από τη συνολική ιδεολογικο-πολιτική παρουσία και δράση του - από την ακτινοβολία των βασικών επιλογών του - από τις αγωνιστικές διεξόδους που προσέφερε ή δεν προσέφερε στα κινήματα των εργαζόμενων και της νεολαίας. Κρίθηκε ακόμα από το βαθμό στον οποίο οι επιλογές αυτές εξέφραζαν τα κοινωνικά ρεύματα που θέτουν στόχο τους τη Δημοκρατία, την Έθνική Άνεξαρτησία και το Σοσιαλισμό - από τη δυνατότητα του ΚΚΕ έσ., τέλος, να συγκροτήσει αυτά τα κοινωνικά ρεύματα σε δύναμη αλλαγής, από τη ικανότητά του να καθιστά δρατή και φερέγγυα την προοπτική του σοσιαλισμού. Πάνω στα ζητήματα αυτά κρίθηκε το ΚΚΕ έσ. και μαζί του το ανανεωτικό έγχειρμα. Και τό στίγμα του ΚΚΕ έσ. σήμερα - ύστερα από 12 χρόνια αγωνιστικής πορείας - δείχνει με τρόπο αποκαλυπτικό την αναντιστοιχία που υπήρξε τελικά ανάμεσα στη συνολική φυσιογνωμία και την πρακτική του με τα πραγματικά προβλήματα που οδήγησαν στη διάσπαση και στην αυτόνομη συγκρότησή του.

Το ΚΚΕ έσ. ούτε τον «παραδοσιακό χώρο» της κομμουνιστικής άριστερας κατόρθωσε να συσπειρώσει, ούτε εξέφρασε τις ευρύτερες κοινωνικές δυνάμεις που ριζοσπαστικοποιήθηκαν στο μεταξύ. Η πολιτική του έμβλημα βαθμιαία συρρικνώθηκε, και το μεγάλο μέρος των λαϊκών δυνάμεων στις όποιες απευθύνθηκε άμφισβητεί την ικανότητά του να προωθήσει μία πραγματική ανανεωτική κομμουνιστική πολιτική.

Ήταν άραγε αναπόφευκτη αυτή η πορεία και άξεπέραστες οι αντικειμενικές δυσκολίες στις όποιες προσέκρουσε;

Τά έρωτηματικά που προβάλλουν σήμερα δεν άφορούν μόνο το ΚΚΕ έσ. σαν κόμμα, αλλά τις ίδιες τις ιδέες της ανανέωσης. Και, τό σπουδαιότερο, την προοπτική της ανανεωτικής προσπάθειας.

Οι βαθύτερες αιτίες

Η έκβαση του ανανεωτικού έγχειρήματος στο ελληνικό κομμουνιστικό κίνημα δεν επιδέχεται απλές και εύκολες έρμηνείες. Είναι αναμφισβήτητο σύνθετο πρόβλημα. Μέσα όμως έχουμε ήδη αναλυτικά επισημάνει, μπορούν να εξαχθούν όρισμένα συγκεκριμένα συμπεράσματα, που μάς επιτρέπουν να διατυπώσουμε, σε γενικές γραμμές, μία άποψη για τις αντιφάσεις και τις άποτυχίες της πορείας του ΚΚΕ έσ. Καί, ταυτόχρονα, - αντικρούοντας τις διαφορετικές άποψεις για τό ίδιο θέμα - να κατανοήσουμε τό σημερινό στίγμα της ανανέωσης και να προδιαγράψουμε την προοπτική της.

● Η διάσπαση έθεσε τά καιρία προβλήματα του κομμουνιστικού κινήματος της χώρας μας: τό πρόβλημα της αυτόνομίας του και της κατάργησης κάθε έξαρτησιακής σχέσης από διεθνή κέντρα - τό πρόβλημα μιάς πραγματικά επαναστατικής στρατηγικής, στηριγμένης στις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες της Ελλάδας και στις εσωτερικές δυνάμεις της επανάστασης - τό πρόβλημα της ουσιαστικής συμμετοχής των μαζών στις επαναστατικές διαδικασίες για τό σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας και της σαφούς όριοθέτησης από τά πρότυπα του «ύπαρκτου σοσιαλισμού». Όλες τις πλευρές του δημοκρατικού δρόμου προς τό σοσιαλισμό.

Τά προβλήματα αυτά - που συνοψίζουν τελικά τό αίτημα της κομμουνιστικής ανανέωσης - άναδείχθηκαν, κυρίως μετά τό 1968, από τις δυνάμεις και τούς προβληματισμούς που άπελευθέρωσε ή διάσπαση και σαν άποτέλεσμα των πρωτοβουλιών του ΚΚΕ έσ. και του διαλόγου που άναπτύχθηκε.

● Παρά τις άρχικές δυσκολίες και αντιξοότητες - διεθνείς και εσωτερικές - οι επεξεργασίες του ΚΚΕ έσ. στά παραπάνω προβλήματα προχώρησαν προς θετική κατεύθυνση, με άποτέλεσμα μία ισχυρή συσπειρωτική παρουσία του στους περισσότερους χώρους δράσης των Έλλήνων κομμουνιστών και άριστερών. Μετά τις «διαδικασίες» του 1973 ώστόσο, και όταν οι εξέλιξεις επέβαλαν να προβληθεί με τόν πιο σαφή τρόπο ή φυσιογνωμία του, άνατρέπονται, σε σημαντικό βαθμό, οι άρχικές κατευθύνσεις του ανανεωτικού έγχειρήματος και επιβάλλονται νέες αντιλήψεις και πρακτικές.

● Οι άποψεις που επικράτησαν στο ΚΚΕ έσ. συμπυκνώθηκαν, κατ' άρχήν, σε μία πολιτική γραμμή που χαρακτηριζόταν από έντονο υποκειμενισμό - έδινε άπόλυτη προτεραιότητα στις μείζονες πολιτικές πρωτοβουλίες κορυφής και στο έθνικό άκροατήριο - υποτιμούσε τούς αυτόνομους κανόνες ανάπτυξης και την ιδιαίτερη λογική των κοινωνικών και πολιτικών άγώνων - αντίκριζε τό μαζικό κίνημα άποφασιστικά έξαρτημένο από τις πρωτοβουλίες κορυφής - έριχνε τό κύριο βάρος σε συμπαρατάξεις με την αντιδικτατορική δεξιά - είτε αυτές ήταν έφικτές είτε όχι - και υποτιμούσε την άνάγκη για την άναδείχθηκαν στον αντιδικτατορικό άγώνα και στην πρώτη περίοδο της μεταπολίτευσης, συμβάλλοντας, αντικειμενικά, στο να στραφούν προς τό «ΚΚΕ» και προς τό ΠΑΣΟΚ.

● Άντιστοιχη με την πολιτική «έθνικού άκροατηρίου» που επικράτησε στο ΚΚΕ έσ., υπήρξε και ή πολιτική του στον τομέα της κομματικής οίκοδόμησης. Άποτέλεσμα ήταν: Πρώτο, να μη δημιουργηθούν όργανωτικές ύποδομές που θα μπορούσαν να άπορροφήσουν σταθερά και δημιουργικά όσες δυνάμεις συσπειρώθηκαν, τελικά, στο φορέα της ανανέωσης, παρά τις λαθεμένες πολιτικές κατευθύνσεις της ήγεσίας του. Δεύτερο, να μη δημιουργηθούν εκείνοι οι κρίκοι σύνδεσης με τις λαϊκές δυνάμεις που θα επέτρεπαν στο ΚΚΕ έσ. να διαδραματίσει τό διαπλαστικό του ρόλο μέσα στα μαζικά κινήματα, αλλά και να άφουγκραστεί τόν παλμό και τη βαθύτερη δυναμική τους. Η όργανωτική χαλαρότητα και ή άμορφία, βάθυναν τη διάσταση ανάμεσα στο ΚΚΕ έσ. και τις λαϊκές δυνάμεις.

● Τά μέτωπα που άνοιχθηκαν έναντι του «ΚΚΕ», σε συνδυασμό με τη συμπυκνωτική-ένωτική πολιτική που άκολούθησε, ιδιαίτερα από τη μεταπολίτευση, άποθάρρυναν και τις δυνάμεις που είχαν ήδη άποδεχτεί τό ανανεωτικό έγχείρημα και καθιστούσαν τό κόμμα της κομμουνιστικής ανανέωσης άφερέγγυο άπέναντί τους, ενώ, τελικά, στον ευρύτερο χώρο των άνέντακτων κομμουνιστών λειτουργήσαν ύπέρ του «ΚΚΕ».

Έτσι, παρατηρήθηκε τό έξης παράδοξο: Στά βασικά ζητήματα που άνέδειχναν την ιστορική άναγκαιότητα της ανανέωσης και της αυτόνομης ύπαρξης του ΚΚΕ έσ., εκεί δηλαδή όπου έπρεπε να έπιμείνουμε έστω και «κόντρα στο ρεύμα» της «ένωτολογίας» και του συμφυλιωτισμού, ή πρακτική της ήγεσίας του ΚΚΕ έσ. εντάχθηκε στο «ρεύμα». Όσο, όμως, δέν έξηγούνταν στους κομμουνιστές, και ιδιαίτερα στους άνέντακτους, τό βαθύτερο περιεχόμενο της διάσπασης και οι λόγοι που την κατέστησαν αναπόφευκτη, τό ρεύμα αυτό ένισχυόταν και στρεφόταν ένάντια στο ΚΚΕ έσ. Άντίθετα, ή ίδια ή ήγεσία έσπευδε να πάει «κόντρα στο ρεύμα» στα θέματα της πολιτικής γραμμής και του μαζικού κινήματος, χωρίς να διατάζει να συγκρουστεί με τις διαθέσεις των μαζών, κάθε φορά που ό ριζοσπαστισμός των κινήμάτων τους ξεπερνούσε την σφύρα πολιτική της - πράγμα που επίσης στρεφόταν ένάντιον του ΚΚΕ έσ. Με τό ρεύμα, ή ένάντια στο ρεύμα, ή ήγεσία του ΚΚΕ έσ. έκανε αυτό άκριδώς που δε συνέφερε στην υπόθεση της κομμουνιστικής ανανέωσης.

● Οι αντιλήψεις που επικράτησαν στο κόμμα μετά τό 1972-73, σε συνδυασμό με τη συρρίκνωση της πολιτικής του έμβλειας, είχαν σά συνέπεια τη δημιουργία μιάς σειράς αντιπολιτευτικών τάσεων τόσο στο κόμμα, όσο και στη νεολαία του. Ό τρόπος που αντιμετωπίστηκαν αυτές οι τάσεις υπήρξε μία από τις κύριες πλευρές της μέχρι σήμερα άποτυχίας του ανανεωτικού έγχειρήματος. (...)

Τελικά: οι συγκεκριμένες επιλογές που βάριναν άρνητικά στη συνολική φυσιογνωμία του ΚΚΕ έσ., δέν μπορούν να θεωρηθούν απλά λάθη. Έκφράζουν στην ουσία γενικότερες αντιλήψεις της ήγετικής του ομάδας για την κομμουνιστική ανανέωση, αντιλήψεις σαφώς δεξιάς άπόκλισης. Τό γεγονός ότι οι αντιλήψεις αυτές παρουσιάστηκαν σαν ή

μοναδικά γνήσια έκδοχή της ανανέωσης ενώ, ταυτόχρονα, ή κριτική τους από τα αριστερά θεωρείται, συχνά, συνώνυμη με την... πολιτική του «ΚΚΕ»· υποδηλώνει μαζί με το δεξιό, και το δογματικό χαρακτήρα τους. (...)

Με την έκταταμένη αναφορά που κάναμε στην ιστορική πορεία διαμόρφωσης του ΚΚΕ έσ. επιχειρούμε, μεταξύ άλλων, να αντικρούσουμε τους έξι ισχυρισμούς:

α. Την ταύτιση της κομμουνιστικής ανανέωσης με όλες τις επιλογές της ήγερτικής ομάδας του ΚΚΕ έσ.

Δείξαμε ήδη ότι από το 1968 ως το 1973 ή ανανεωτική προσπάθεια είχε προχωρήσει προς διαφορετική κατεύθυνση απ' αυτή που ακολουθήθηκε μετά τις «διαδικασίες» του '73. 'Αν, λοιπόν, ήττήθηκαν κάποιες ιδέες και αντιλήψεις στα δώδεκα χρόνια που μεσολάβησαν από τη διάσπαση του 1968, αυτές δεν είναι οι πραγματικά ανανεωτικές ιδέες, αλλά ή δεξιά-δογματική έκδοχή τους, όπως διαμορφώθηκε μετά το 1973-74. Καί αυτό τό γεγονός είναι φυσικό νά θέτει σήμερα και προβλήματα επαναπροσδιορισμού της ανανεωτικής προσπάθειας, μέ βάση τη δωδεκάχρονη εμπειρία του ΚΚΕ έσ.

6. Τόν ισχυρισμό ότι οι αποτυχίες της ανανεωτικής προσπάθειας ήταν αναπόφευκτες ή, άλλως, ότι ή διάσπαση ήταν λαθεμένη.

Δείξαμε παραπάνω ότι, παρά τις αντικειμενικές αντιξοότητες που υπήρχαν, τόσο ή συσπείρωση των κομμουνιστών γύρω από τό ΚΚΕ έσ. - από τό '68 ως τό '73 - όσο και ή διαδικασία συρρίκνωσης του μετά τό 1973, όφειλόνταν κύρια στίς γενικότερες επιλογές και την πολιτική πρακτική που ακολουθήθηκαν. Τό ΚΚΕ έσ. υπήρξε προϊόν της κρίσης της κομμουνιστικής αριστεράς και ή πορεία του καθορίστηκε από τις διεξόδους που επέχειρησε νά άνοιξει γιά τό ξεπέρασμα αυτής της κρίσης. 'Η άντεπίθεση του «ΚΚΕ», παρά τόν όγκο της διεθνούς ύποστήριξης του, θά 'χε, αναμφισβήτητα, πολύ φτωχότερα αποτελέσματα, άν δεν έκμεταλλευόταν τά σοβαρότατα λάθη του ΚΚΕ έσ. Μπορούμε νά τό πούμε άπερίφραστα: 'Η κατιούσα πορεία του ΚΚΕ έσ. ούτε σέ αντικειμενικούς παράγοντες όφείλεται, κατά κύριο λόγο, ούτε ήταν έξαρ- χής άναπόφευκτη. Τό αντίθετο μάλιστα. 'Αλλωστε, άν εξέτασουμε όλες τις περιπτώσεις, μετά τό 1968, όπου ήττηρήθηκαν ή επιβλήθηκαν διασπάσεις σέ Κ.Κ. καπιταλιστικών χωρών - πάνω σέ παρόμοια βάση μέ αυτήν του ένιαίου ΚΚΕ - θά δοίμε ότι ή ελληνική περίπτωση είναι ή μόνη όπου καθόρθωσε νά ύπερισχύσει, σέ συσχετισμό δυνάμεων, ό φορέας της έξάρτησης και του δογματισμού. Σ' όλες τις άλλες, περιόρι- στηκε σέ πολύ μικρή δύναμη ή και άπομονώθηκε πλήρως ('Ισπανία, Σουηδία, Φιλανδία, Βενεζουέλα, Αυστραλία, κ.λ.π.). Τέλος, από τό 1968, μέχρι σήμερα, δυνάμεις γενικότερα οι τάσεις έκινες στό διε- θνές κομμουνιστικό κίνημα που θέτουν προβλήματα παρόμοια μ' αυτά που τέθηκαν μέσα από τό ανανεωτικό έγχείρημα στή χώρα μας. (...)

Η παρατεινόμενη κρίση και οι σημερινές προοπτικές

Στήν πολιτική πραγματικότητα που διαμορφώθηκε στήν Ελλάδα, αναπτύσσονται δύο φαινόμενα άντιφατικά, από πρώτη τουλάχιστον άποψη: από τό ένα μέρος ολοένα και περισσότερα τμήματα της ελληνι- κής κοινωνίας υίοθετούν τό αίτημα βαθιών κοινωνικο-πολιτικών άλ- λαγών, συνειδητοποιώντας τά άδιέξοδα στα όποία όδηγει ή διακώνιση της έξουσίας της μονοπωλιακής άστικής τάξης· από τό άλλο μέρος, όμως, ή κομμουνιστική αριστερά, που γιά άρκετές δεκαετίες στάθηκε ό άναμφισβήτητος πολιτικός φορέας γιά τόν επαναστατικό μετασχηματι- σμό της κοινωνίας, δοκιμάζεται από μία σύνθετη και μετατεινόμενη, ιδεολογική, πολιτική και οργανωτική κρίση. 'Αδυνατεί, έτσι, νά άντα- προκριθεί στίς άπαιτήσεις της σημερινής φάσης, νά διαδραματίσει τόν ιστορικό της ρόλο...

'Η πλήρης άδυναμία του «ΚΚΕ» νά προσφέρει πραγματικά επανα- στατική προοπτική γιά τή δημοκρατία και τό σοσιαλισμό και τό γεγο- νός ότι τό ΚΚΕ έσ., οι ανανεωτικές κομμουνιστικές δυνάμεις γενικά, δεν κατόρθωσαν μέχρι σήμερα νά προωθήσουν άποτελεσματικά μία τέ- τοια προοπτική, δίνουν τό σημερινό στίγμα αυτής της κρίσης...

Ο ρόλος και οι δυνατότητες των ανανεωτικών δυνάμεων

'Ο ανανεωτικός χώρος, παρ' όλη τήν ήττα που γνώρισε στίς προη- γούμενες βουλευτικές εκλογές, άρχισε τελευταία νά διευρύνεται μέ νέες δυνάμεις που είτε ριζοσπαστικοποιούνται μέσα στίς συνθήκες της έντι- νόμηνς κοινωνικής κρίσης, είτε άποδεσμεύονται από άριστερές πολι- τικές οργανώσεις και κόμματα, που χαρακτηριστικά τους είναι ή γρα- φειοκρατική λειτουργία, οι δογματικές και σεχταριστικές αντιλήψεις και ή άκριτη άποδοχή κάποιον ξένου προτύπου.

Κυρίαρχο φαινόμενο τέτοιου είδους αποτέλεσε ή πρόσφατη μαζική διαφωνία και άποχώρηση έκτοντάδων μελών και στελεχών του

«ΚΚΕ», γεγονός που είχε σοβαρό αντίκτυπο στό συνολικό χώρο της 'Αριστεράς.

Κι αυτό, γιάτί περισσότερο απ' όλα έδειξε τή δυνατότητα νά ξανα- κερδηθούν πολλές δυνάμεις που έχουν έμπλακει στή λογική του «ΚΚΕ». έξ αίτίας και των μέχρι σήμερα άποτυχιών και άδιεξόδων στήν προώθηση της ανανέωσης του κομμουνιστικού κινήματος. 'Αναγκαίος όρος γιά τή συνέχιση του φαινομένου είναι ή διαμόρφωση ενός ισχυ- ρού αντίπαλου δέους άπέναντι στό «ΚΚΕ» που θά άποκαλύπτει και θά άντιμάχεται άποτελεσματικά τά ιδεολογικά χαρακτηριστικά του και θά άπομονώνει τήν άδιέξοδη πολιτική του.

Παράλληλα μέ τις μαζικές άποχωρήσεις κομμουνιστών από τό «ΚΚΕ» έμφανίζεται μία προϊούσα κρίση σέ μικρότερους σχηματισμούς (ΕΚΚΕ, ΚΚΕ μ-λ, Μ-Λ ΚΚΕ, κλπ). Δέν είναι καθόλου τυχαίο ότι όλες οι δυνάμεις που άποδεσμεύονται, παρά τους διαφορετικούς δρόμους τους όποίους βάδισαν, συναντώνται στήν άπόρριψη της έτερόφωτης λογικής, και των γραφειοκρατικών αντιδημοκρατικών δομών, άναζη- τώντας ένα αυτόνομο προσδιορισμό του ελληνικού κινήματος μέ πλα- τιά συμμετοχή των μαζών, στό έδαφος του έπιστημονικού σοσιαλισμού και στήν προοπτική της άντιμπεριαλιστικής και της σοσιαλιστικής άλ- λαγής.

'Η διεύρυνση του ανανεωτικού χώρου προβλέπεται νά πάρει μεγα- λύτερες διαστάσεις, καθώς οι γενεσιουργές αίτίες των διαφοροποιή- σεων δεν μπορούν νά άρθούν. Καί αυτό τό γεγονός ύποδηλώνει τρία πράγματα:

- τήν έκταση της κρίσης που δοκιμάζουν οι ξεπερασμένες, έξαρτη- σιακές, δογματικές και, τελικά, άντεπαναστατικές αντιλήψεις,

- τή δυνατότητα κοινής πορείας των δυνάμεων που, άποδεσμεύον- ται από αυτές τις αντιλήψεις - τουλάχιστον στήν πλειοψηφία τους - μέ τις άλλες δυνάμεις που έχουν τοποθετηθεί κατά τη δεκαετία 1968-1978 στόν ανανεωτικό χώρο (ένταγμένες ή άνέντακτες κομματικά),

- τήν άναγκαιότητα σύνδεσης των ριζοσπαστικών κοινωνικών δυ- νάμεων μέ τό αίτημα της ανανέωσης του κομμουνιστικού κινήματος και της αριστεράς συνολικότερα. Σύνδεση, όμως, που προϋπόθεση έχει τή διαμόρφωση μιάς πειστικής πρότασης γιά τήν κοινωνική άλλαγή. Κι αυτή ή διπλή διαδικασία θέτει μέ όξυτητα σήμερα, τό πρόβλημα της σύγκλισης όλων των κομμουνιστικών ανανεωτικών δυνάμεων.

'Η προσπάθεια γιά μία τέτοια σύγκλιση άπαιτεί, πρώτα-πρώτα, νά ύπερνικηθούν πολλές άμοιβαίες δυσπιστίες άνάμεσα στίς ανανεωτικές κομμουνιστικές δυνάμεις-κληρονομιά της πολιτικής άνελαστικότητας που χαρακτηρίζει τις περισσότερες οργανωμένες και μη συνιστώσες του χώρου. Πρέπει, έξάλλου, νά υίοθετηθούν διαδικασίες κοινού προ- βληματισμού και διαλόγου, κοινές πολιτικές πρωτοβουλίες και συλλο- γικά οργανωμένες κοινωνικές παρεμβάσεις, όπου θά ήπιχειρείται μία μόνη σύνθεση άπόψεων και ιδεών. Παράλληλα θά δοκιμάζονται οι δυνατότητες μόνης συνύπαρξης και ένιαίας έκφρασης τους.

Δέ μās διαφεύγει ότι από πολλές πλευρές προβάλλονται επιφυλάξεις γιά τή δυνατότητα σύγκλισης των διαφόρων άπόψεων και ρευμάτων τιν άνανεωτικού χώρου. 'Η σύγκλιση τους όμως, άποτελεί ταυτόχρονα αίτημα μέ τό όποιο συναντώνται όλο και περισσότερες δυνάμεις και πολιτικές αντιλήψεις. 'Αλλωστε, τό άν μπορούν νά συγκλίνουν οι άνα- νεωτικές δυνάμεις και σέ ποιο εύρος, θά κριθεί μέσα από συγκεκριμέ- νες διαδικασίες, όπως αυτές που περιγράψαμε και τελικά, από τήν ίδια τή ζωή. Μέ αυτή τήν έννοια, είναι άνώφελες - άν όχι βλαβερές και άντιφατικές - οι άπόψεις που κάνουν α ριστί άποκλεισμούς, ή θεω- ρούν προκαταβολικά άναπόφευκτη τή διάσπαση του ανανεωτικού χώ- ρου.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ

1-4

"Α γ ρ α

ΙΟΥΝΙΟΣ 1980

Πλατεία Σταδίου 5, 'Αθήνα 501, τηλ. 728.263

Τιτοϊσμός και ευρωκομμουνισμός

του Δημήτρη Δελιολάνη

ΜΕ ΤΟΝ θάνατο του Τίτο ίσως μās δίνεται ή εύκαιρία γιά μία προσέγγιση μέ τήν γιουγκοσλαβική έμπειρία πού νά ξεφεύγει απ' τούς συνηθισμένους άγιογραφικούς επιτάφίους του άδέσμευτου άντάρτη του κομμουνιστικού κινήματος. Είναι πράγματι περίεργο πώς οί γιουγκοσλαβικές έπιλογές του παρελθόντος αποκτούν νέα άξία μέ τήν πάροδο του χρόνου όχι χάρη στην έσωτερική δυναμική τους, αλλά χάρη σέ μία κάποια «άντιηγεμονική» προφητική έμπνευση τους, πού τότε άποτελούσε αίρεση, αλλά σήμερα είναι ήδη κοινός τόπος.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ σημερινούς ύμνητές του Τίτο φτάνει μία, όπωσδήποτε θαρραλέα και άναγκαία, αντίθεση πρós τίς ήγεμονικές θλέψεις της Σοβιετικής Ένωσης, γιά νά δικαιολογηθεί όλη ή κατοπινή πορεία του γιουγκοσλαβικού πρότυπου στό σύνολό του. Νά δικαιολογηθούν άκόμα και τά στοιχεία του πού φέρουν μία άνεξίτηλη σοβιετική σφραγίδα.

ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ άγιογραφικό κύμα είναι ύστερόβουλο, έπιδεινώνεται από τήν κρίση της διεθνούς ύφεσης και συγκαλύπτει τά όρια της τιτοϊκής αίρεσης στό έσω-

τερικό και στό διεθνές επίπεδο.

ΥΠΑΡΧΕΙ ή γνώμη ότι ή μετα-τιτοϊκή Γιουγκοσλαβία έχει νά άντιμετωπίσει μία σειρά από έσωτερικά και διεθνή προβλήματα. Τό κυριότερο από αυτά είναι μία πιθανή σοβιετική έμμεση ή άμεση επέμβαση. Κάθε μή ύμνητική θεώρηση θά ήταν άντικειμενικά ένα πλήγμα πρós τήν άνεξαρτησία και τόν σοσιαλιστικό άντικομφορμισμό του θόρειου γείτονα. Ή ίδια μανιχαϊκή λογική εξόρκισε τά δράματικά προβλήματα της οικοδόμησης του σοσιαλισμού, μέ τήν αίτιολόγηση ότι μία πιθανή γνώση τους θά βοηθούσε «άντικειμενικά» τόν ταξικό έχθρό. Σήμερα είναι πιά φανερό ότι άκριβώς τό αντίθετο, ή πιό πλατιά διάδοση της κριτικής, είναι μία έγγύηση ότι κανένας «ταξικός έχθρός» δέν μπορεί νά έκμεταλλευτεί πιθανά «λάθη», γιά νά άπορρίψει δημαγωγικά τό σύνολο μιάς έμπειρίας. Τό ίδιο ισχύει και γιά τήν γιουγκοσλαβική έμπειρία. Τό πρώτο πρόβλημα είναι αυτό: γιατί ό τιτοϊσμός έμεινε μία πολιτική αίρεση, πού δέν κατάφερε νά επηρεάσει τούς ιδεολογικά γειτονικούς του χώρους και ιδιαίτερα τήν ευρωπαϊκή άριστερά;

Ο ΤΙΤΟ κάνει τήν εμφάνισή του στην ήγηση του Γιουγκοσλαβικού Κομμουνιστικού Κόμματος τό 1935, σάν άνθρωπος της Τρίτης Διεθνούς. Θά είναι πραγματι ό μόνος από τά κομματικά στελέχη πού όχι μόνο θά επιζήσει, αλλά και θά βασίσει τήν άνοδο του στη γραμματεία του κόμματος στίς αυτηρότατες σταλινικές έκκαθαρίσεις της περιόδου εκείνης. Ό Τίτο, κατά τήν περίοδο εκείνη, έπεξεργάστηκε τήν άντίληψή του περί σοσιαλισμού, πού όμως θά έρθει πολύ σύντομα σέ σύγκρουση μέ τά συγκεκριμένα προβλήματα του άντιφασιστικού ένοπλου άγώνα πού τό γιουγκοσλαβικό Κ.Κ. θά άναπτύξει από τό 1941. Δηλαδή, τόκατά πόσο ή Σοβιετική Ένωση είχε τήν δικαιοδοσία νά προγραμματίσει, μέ τούς δυτικούς συμμάχους, τόν μεταπολεμικό χάρτη της Ευρώπης, άκόμα και γιά λογαριασμό εκείνων τών χωρών πού δέν άπελευθερώθηκαν από τά στρατεύματα τών τριών μεγάλων, αλλά κυρίως από τή δική τους αίματηρή και γενικευμένη άντίσταση.

Η ΠΡΩΤΗ σύγκρουση μεταξύ του Τίτο και του Στάλιν πραγματοποιείται γύρω από τήν ύπόθεση μιάς διπλής σοβιετο-βρετανικής κατοχής της Γιουγκοσλαβίας. Ό Τίτο τήν άρνείται στό διπλωματικό επίπεδο και άποδεικνύει στην πράξη τήν ικανότητα του κόμματος του νά άπελευθερώσει τό έθνικό έδαφος. Ματώνει τό, έπίσης σοβιετο-βρετανικό, σχέδιο μιάς κυθέρησης συνασπισμού μέ τόν στρατηγό Μιχαήλοβιτς (πού θά άντιπροσώπευσε τήν έξόριστη κυθέρηση του βασιλιά Πέτρου). Διαλύει τίς μοναρχικές δυνάμεις και τουφεκίζει, χωρίς ένδοιασμούς, τόν ίδιο τόν Μιχαήλοβιτς. Γιά τόν Στάλιν, πρόκειται γιά μία πρωτοφανή και άπρόβλεπτη άπειθαρχία, άφού προερχόταν από έναν από τούς έκπρόσωπους της κομ-

μουνιστικής γενιάς, πού μέ τόσο μεγάλη προσπάθεια ή Τρίτη Διεθνής είχε επιβάλλει στά έθνικά τμήματά της. Οί διασυμμαχικές συμφωνίες, πάντως, διατηρούσαν τήν ισχύ τους, άφού, στην περίπτωση αυτή, ματαιώθηκαν όχι χάρη στην «προδοσία» ενός από τούς συνέταιρους, αλλά μέ πρωτοβουλία ενός άνεξέλεγκτου παράγοντα.

ΟΙ ΙΔΙΟΙ, σχεδόν, λόγοι οδήγησαν τόν Τσώρτσιλ νά έγκαταλείψει τήν ύπόθεση μιάς άπόβασης στη Γιουγκοσλαβία κατά τά έλληνικά πρότυπα. Ό ίδιος ύποστηρίζει, στό άπορνημονεύμα του, ότι ή άπειθαρχία του Τίτο ήταν μία ώρολογιακή βόμβα στό έσωτερικό του «σοσιαλιστικού στρατόπεδου». Και πράγματι, ή βόμβα αυτή δέν άργησε νά έκραγεί μέ τρόπο θεαματικό τό 1948. Στίς κατηγορίες πού τότε ή Κομινφόρμ έξαπόλυσε έναντίον τών Γιουγκοσλάβων κομμουνιστών ή μόνη, ίσως, πού είχε μία κάποια σχέση μέ τήν πραγματικότητα ήταν ή σχετική μέ τή δυσπιστία μέ τήν όποία έγιναν άποδεκτοί οί σοβιετικοί σύμβουλοι στη νέα σοσιαλιστική δημοκρατία.

ΑΝΤΙΘΕΤΑ, ή κατηγορία ότι οί τιτοϊκοί ήταν «ρεβιζιονιστές» δέν δικαιολογείται. Στην πρώτη κιόλας σύσκεψη της νεοϊδρυθείσης Κομινφόρμ, τό Γιουγκοσλαβικό Κόμμα άνάλαβε τήν εύθύνη νά συντάξει ένα κείμενο ιδιαίτερα κριτικό πρós τό Ιταλικό και τό γαλλικό κόμμα, πού εκείνη τήν έποχή άκολουθούσαν τήν τακτική της έθνικής ένότητας, πού οί Γιουγκοσλάβοι είχαν ματαιώσει μέ τά όπλα πριν από μερικά χρόνια.

Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ αίτία της σοβιετο-γιουγκοσλαβικής διένεξης του '48 ήταν τό θέμα της έθνικής κυριαρχίας πού ήδη, από τήν έποχή του πολέμου, είχε προκαλέσει προστριβές μεταξύ του Στάλιν και του Τίτο. Τό γεγονός ότι ή Γιουγκοσλαβία ήταν μία

από τίς λίγες χώρες του «σοσιαλιστικού στρατόπεδου» πού άπελευθερώθηκε άποκλειστικά και μόνον χάρη στίς δικές της δυνάμεις άφαιρούσε κάθε έπιχείρημα από τίς άπαιτήσεις τών σοβιετικών νά καθορίσουν άμεσα (διά μέσου της έγκατάστασης συμβούλων στίς θέσεις κλειδιά του κρατικού μηχανισμού) ή έμμεσα (διά μέσου τών συλλογικών αποφάσεων της Κομινφόρμ) τήν πολιτική και οικονομική πορεία της νέας σοσιαλιστικής δημοκρατίας.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ της έθνικής κυριαρχίας, έξ άλλου, φτάνει γιά νά δικαιολογήσει τή σφοδρότητα της πολεμικής. Δέν χρειάζεται καμιά «ιδεολογική» διαφορά. Άν οί Γιουγκοσλάβοι κατάφεραν νά πολιτογραφήσουν τήν έθνική κυριαρχία στό μεταπολεμικό «σοσιαλιστικό στρατόπεδο», είναι πολύ πιθανό ότι πολλές από τίς λαϊκές δημοκρατίες της Άνατολικής Ευρώπης θά άναγκάζονταν νά άντιμετωπίσουν μία έσωτερική κρίση, χωρίς προηγούμενο. Καί αυτό τό γεγονός ήταν, βέβαια, παρών στό σοβιετικό προβληματισμό. Ήταν, άρα, άναγκαίος, γιά τούς σοβιετικούς, ένας κατακόρυφος έξορκισμός της κεντροφυγής αυτής τάσης, μία βίαιη άπομόνωση της από τούς άλλους σοσιαλιστικούς συνεταίρους. Ή διαμάχη έπρεπε νά μεταφερθεί στό έξωτερικό του κομμουνιστικού κινήματος, νά πάρει, δηλαδή, τήν όψη μιάς σύγκρουσης μεταξύ σοσιαλισμού και καπιταλισμού.

ΤΟ 1948 τό γιουγκοσλαβικό πρότυπο σοσιαλισμού δέν διάφερε, στην ούσία, από τό σοβιετικό και οί κατηγορίες γιά «ρεβιζιονισμό» ήταν άδικαιολογητες. Αυτό όμως δέν έμπόδισε τούς γιουγκοσλάβους κομμουνιστές νά άναζητήσουν ύστερα από τό 1950 – και μέ τρόπο ιδιαίτερα συστηματικό μόνον ύστερα απ' τό 1965, μέ τήν οικονομική

μεταρρύθμιση του Γκλικόρφ - νέα πρότυπα οικονομικο-κοινωνικής ανάπτυξης, αυτή τη φορά πράγματι «ρεβιζιονιστικά» σέ σχέση με τη σοβιετική ὀρθόδοξη. Ἀλλά καί ἡ ἔρευνα τοῦ Καρντέλι γύρω ἀπ' τὴ διαχειριστικά συμβούλια καὶ ἡ ἥττα τοῦ Ράνκοβιτς πού εἶχε ἐναντιωθεῖ τὸ 1966 στὴ μεταρρύθμιση πού εἰσήγαγε μίαν ἐλεγχόμενη οἰκονομία ἀγορᾶς, δέν κατάφεραν ποτέ νά ξεπεράσουν τίς θεωρητικοποιήσεις τῆς Τρίτης Διεθνούς στοὶ πολιτικό ἐπίπεδο. Ἡ ἴδια ἡ σύγκρουση μετὰ τὸν Στάλιν ἐγίνε ἀπὸ «σταλινικές» θέσεις.

ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ σταθερές ἰδεολογικές ἀναφορές τοῦ «κράτους ὀδηγοῦ», ὅπως ὁ μονοκομματισμός, ἡ ex officio ἀντιπροσωπευση τῆς ἐργατικῆς τάξης ἀπὸ μέρους τοῦ κόμματος στοὶ πολιτικό ἐπίπεδο, ἀποτελοῦν, ἀκόμα καὶ σήμερα, ἀναπαράστο κομμάτι τοῦ τιτοϊσμοῦ. Στὸ διεθνὲς χωρὶς, διαφορετικά ἀπ' ὅ,τι εἶχε συμβεῖ στοὶ παρελθόν κατά τὴ σύγκρουση μεταξύ Στάλιν καὶ Τρότσκι καὶ ἀπὸ ὅ,τι θὰ συμβεῖ στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '60 μετὰ τὴν Κίνα τοῦ Μάο, ὁ Τίτο δέν ἀπόβλεψε ποτέ στὴ δημιουργία ἑνὸς τιτοϊκοῦ διεθνούς ρεύματος. Ἡ ἰδεολογική ἐπιρροή του, σέ διεθνές ἐπίπεδο, ἦταν πάντα δεσμευμένη ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς ὁμοσπονδιακῆς δημοκρατίας. Ἡ πιὸ σημαντικὴ διεθνὴς πρωτοβουλία του, ἡ δημιουργία τοῦ κινήματος τῶν ἀδεσμεύτων, εἶχε ἐξ ἀρχῆς ἕναν καθαρὰ ἀμυντικό χαρακτήρα. Ἦταν μιά προσπάθεια ἐξασφάλισης τῆς πολυτιμῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας ἀπέναντι στὰ δύο ἀντιμέτωπα στρατιωτικά μπλόκ, καὶ τίποτα παραπάνω.

ΑΥΤΟ τὸ γεγονὸς ἐξηγεῖ, ἐξ ἄλλου, γιατί ἡ εὐρωπαϊκὴ ἀριστερά, μπροστὰ στὴ σοβιετο-γιουγκοσλαβικὴ ἀντίθεση, δέν ἦταν σέ θέση νά πιάσει τὴν οὐσία τοῦ προβλήματος. Τὸ ἐλληνικὸ κομμουνιστικὸ κόμμα θιάστηκε νά ταχτεῖ ὑπὲρ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης, δημιουργώντας ἔτσι μεγάλα προβλήματα γιὰ τίς πολεμικές ἐπιχειρήσεις πού διεξάγονταν στὰ ἐλληνογιουγκοσλαβικά σύνορα. Πολλὰ ἄλλα Κ.Κ. υἱοθέτησαν ἀνάλογες θέσεις. Οἱ πιὸ ἐπιεικῆς θέσεις πού ἀκούστηκαν τότε στὴν ἀριστερά ἦταν ὅτι «... οἱ Σοβιετικοὶ κάνουν λάθος...» καὶ ὅτι «... δέν εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ Γιουγκοσλάβοι δέν εἶναι κομμουνιστές». Αὐτὴ ἡ ἐκτίμηση ἦταν τοῦ Ἰταλικοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος καὶ δείχνει πόσο δυσκόλο ἦταν γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴ ἀριστερά νά κατανοήσῃ μιά θεωρητικοποίηση πού ὑπῆρχε τότε μόνον μερικά. Ἀφοροῦσε, δηλαδή, μόνο τὴν ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία τῶν σοσιαλιστικῶν δημοκρατιῶν. Τὸ πρόβλημα ἦταν γιὰ τοὺς Γιουγκοσλάβους στὴν ἡμερήσια διάταξη. Γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴ ἀριστερά, ὅμως, ἀποτελοῦσε, στὴν καλύτερη περίπτωση, ἓνα στρατηγικὸ πρόβλημα τοῦ μέλλοντος. Κατὰ τὰ ἄλλα, ὁ Χρυστοφ εἶχε ἀπολυτὸ δικαίωμα ὅταν μετὰ μεγάλο ρεαλισμὸ δικαιώσε τὸν γιουγκοσλαβικὸ σοσιαλισμὸ μετὰ τὸ ξαφνικὸ ταξίδι του στοὶ Βελιγράδι τὸ 1955. Τότε, ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ τώρα, οἱ διαφορές μετὰ τὴν «ὀρθόδοξη» ἀντίληψη ἦταν πολὺ περιορισμένες.

ΣΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ χρόνια ἐπικράτησε ἡ ἀντίληψη ὅτι ὁ εὐρωκομμουνισμός ἐμπνέεται, κατὰ κάποιον τρόπο, ἀπὸ τὴν γιουγκοσλαβικὴ ἐμπειρία, χωρὶς τὴν ὁποία ἀφήνεται νά ἐννοηθεῖ ὅτι ἡ ἐμφάνισή του θὰ ἦταν πολὺ πιὸ δύσκολη, ἂν ὄχι ἀδύνατη. Τὸ 1948 ἡ εὐρωπαϊκὴ ἀριστερά ἔδειξε πολὺ μικρὴ εὐαισθησία γιὰ τὸν τιτοϊκὸ «ἐθνικὸ» προβλημα-

τισμό. Τίποτα δέν ἐξηγεῖ γιατί ἡ σημερινὴ ἐμφάνιση τοῦ εὐρωκομμουνιστικοῦ φαινομένου θὰ ἔπρεπε νά διευκολύνει μιά συνεννόηση ἀργοπορημένη κατὰ τριάντα, σχεδόν, χρόνια.

ΜΕΝΕΙ λοιπὸν μόνο ἡ κοινὴ ἀντίθεση πρὸς τὸ «κράτος ὀδηγὸ». Αὐτὴ ἡ γιουγκοσλαβικὴ ἐμπειρία ἀξιοποιήθηκε ἀπὸ μέρους τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀριστερᾶς, ἰδιαίτερα ὅταν πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια ἐθρεφε τὴν ἐλπίδα νά ἀναλάβει κυβερνητικὲς εὐθύνες.

ΣΗΜΕΡΑ ἴσως δέ φτάνει ἡ ἀπόρριψη τοῦ σοβιετικοῦ πρότυπου καὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς ΕΣΣΔ γιὰ νά ὑποτεθεῖ κάποια ὁμοιογένεια μετὰ τὴν τοῦ εὐρωκομμουνισμοῦ καὶ τῆς γιουγκοσλαβικῆς ἐμπειρίας. Ἡ κοινὴ ἀντίθεση μετὰ τὴν ΕΣΣΔ ἐπέτρεψε, πρὶν ἀπὸ

τρία χρόνια, τὴν προσέγγιση μεταξύ τῆς μετα-μαοϊκῆς Κίνας καὶ τῆς Γιουγκοσλαβίας. Ἀλλὰ ὅλοι μποροῦν νά διαπισώσουν πόση ἀπόσταση χωρίζει τὸν τιτοϊσμὸ ἀπὸ τίς θεωρητικοποιήσεις τῆς νέας κινέζικης ἡγετικῆς ομάδας.

Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ μεταξύ τῶν εὐρωκομμουνιστῶν καὶ τῆς τιτοϊκῆς Γιουγκοσλαβίας ἔχει, λοιπόν, αὐτὸν τὸ τομεακὸ καὶ ἀμυντικό χαρακτήρα. Οἱ αἰτίες θρῖσκονται ἀκριθῶς στὴ διαφορετικὴ ἱστορικὴ μνήμη τῶν δύο πολιτικῶν χώρων. Ὁ εὐρωκομμουνισμός δέν παύει νά υπογραμμίζει τὸν ἰδιόμορφο χαρακτήρα τοῦ σὺν κληρονόμος ὅλης τῆς δημοκρατικῆς καὶ προοδευτικῆς παράδοσης τῆς νεώτερης ἱστορίας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐπιμονὴ στοὺν ἀναντικατάστατο ρόλο τῶν θεσμῶν τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς δημοκρατίας στοὺν πολιτικὸ καὶ πολιτιστικὸ πλουραλισμὸ, δέν μπορεί παρά νά ἀνάγει τίς ρίζες τῆς ἀκριθῶς σ' αὐτὴ τὴ δημοκρατικὴ παράδοση τῆς εὐρωπαϊκῆς δύσης.

ΑΠΟ ΑΥΤΗΝ τὴν ἀποψη δικαιολογημένα, ὁ εὐρωκομμουνισμός θεωρεῖ τὸν ἑαυτοῦ του γνήσιο προϊόν τῆς δυτικῆς ἀστικῆς δημοκρατίας. Ὁ μαρξισμός του ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ φιλελεύθερη παράδοση ἐμπλουτισμένη ἀπὸ δευτεροδιεθνιστικὰ στοιχεῖα. Ὁ ἐθνικιστικὸς παράγοντας, ἐξ ἄλλου, πού κυριάρχησε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὴ γιουγκοσλαβικὴ ἀνταρσία, μόνον μερικά ὑπάρχει στὴν εὐρωκομμουνιστικὴ πολιτικὴ ἐπεξεργασία.

ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ὁ ἐθνικισμός (ὄχι, βέβαια, ἡ ἐθνικοφοροσύνη) ἦταν κατὰ κανὸνα μόνιμο συστατικὸ στοιχεῖο κάθε λαϊκοῦ καὶ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος. Στὴ Δύση ὅμως ὁ ἐθνικισμός ταυτίστηκε ἀπὸ αἰῶνες μετὰ μίαν ἱμπεριαλιστικὴ καὶ ἐπιθετικὴ ἀστικὴ πολιτι-

κή. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀποψη, ὁ «ἐθνικὸς δρόμος» τοῦ Τολιάτι ἐπηρέασε, ἔστω καὶ ἀργοπορημένα, ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κομμουνιστικά κόμματα, ἀκριθῶς γιατί ὁ χαρακτήρας τοῦ δέν περιορίζονταν στὴν ἰταλικὴ «ἐθνικὴ» πραγματικότητα, ἀλλὰ μπορούσε εὐκόλα νά γενικευτεῖ σέ ὅλη τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη.

ΑΛΛΑ καὶ στοὶ οἰκονομικὸ ἐπίπεδο ἡ ἐμπειρία τῶν γιουγκοσλαβικῶν αὐτοδιαχειριστικῶν συμβούλιων (τῶν ὁποίων, ἄς μὴν τὸ ξεχνᾶμε, τὸ κύριο καθήκον ἦταν, κατὰ τὰ πρῶτα 15 χρόνια, ἡ ἀνοικοδόμησις) δέν ἔχει πολλὰ κοινὰ σημεῖα μετὰ τὰ ἐργοστασιακὰ συμβούλια τῆς Ἰταλίας ἢ τίς ἄλλες συμβουλευτικὰς πρωτοβουλίες τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς ἐργατικῆς τάξης.

ΑΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙ ὁ εὐρωκομμουνισμός διεκ-

δικεῖ δικαιολογημένα τὴν κληρονομία τοῦ πιὸ προοδευτικοῦ τομέα τῆς ἀστικῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης, ἡ γιουγκοσλαβικὴ ἐμπειρία δέν ἔχασε ποτέ τὸν τριτοδιεθνιστικὸ χαρακτήρα τῆς στοὶ πολιτικό ἐπίπεδο. Ἡ ὑπεράσπιση τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, πρὶν ἀπὸ τὴ λήξη τοῦ δευτέρου παγκόσμιου πολέμου, ἦταν δευτερεύον πρόβλημα γιὰ κάθε κομμουνιστικὸ κόμμα. Δέν εἶχε ἀκόμα παρουσιαστεῖ τὸ δραματικὸ πρόβλημα τῆς «περιορισμένης κυριαρχίας» τῶν λαϊκῶν δημοκρατιῶν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης.

ΟΠΩΣ εἶδαμε καὶ προηγουμένα, στίς ἐθνικές αὐτές θέσεις τοῦ Τίτο δέν παρουσιάζονται «ρεβιζιονιστικές» τάσεις. Ὁ «ρεβιζιονισμός» ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του στίς θεωρητικοποιήσεις γύρω ἀπὸ τὴν αὐτοδιαχείριση, ἀλλὰ ἡ προσπάθεια ἀκόμα καὶ τοῦ πιὸ ἀναγνωστικοῦ Καρντέλι ἦταν νά ἐνταχθῶν στὴ λενινιστικὴ παράδοση τῶν σοβιετῶν. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη, ὁ τιτοϊσμός, σὺν μερικὴ καὶ ὄχι ὀλοκληρωμένη θεωρητικὴ ἐπεξεργασία, φαίνεται περισσότερο σὺν μιά ἀνεξάρτητη μεταβλητῇ τοῦ ὀρθόδοξου μαρξισμοῦ, μιά ἰδιόμορφη ἔκδοσις τοῦ «ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ», παρά σὺν μιά ὀλοκληρωμένη προσπάθεια ρήξης μετὰ τὸν τριτοδιεθνιστικὸ μαρξισμό, κατὰ τὰ πρότυπα τῶν εὐρωκομμουνιστικῶν κομμάτων.

ΜΕΤΑ τὸ θάνατο τοῦ Τίτο δέν θὰ ἐκλείψουν, βέβαια, οἱ λόγοι πού μέχρι σήμερα δικαιολόγησαν τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὸ «σοσιαλιστικὸ στρατόπεδο». Ἡ ἀλβανικὴ ἐμπειρία ἀπόδειξε ὅτι δέν φτάνει ἡ σφοδρὴ ἰδεολογικὴ ρῆξη γιὰ νά ἐξασφαλιστεῖ ἡ ἀνεξαρτησία ἔναντι τοῦ «κράτους ὀδηγοῦ».

Οἱ ΔΡΟΜΟΙ τῆς πολιτικῆς μποροῦν νά εἶναι πιὸ ἐπιμονοὶ καὶ πιὸ ἀποτελεσματικοὶ ἀπὸ χίλιες ἰδεολογικὲς ρῆξεις.

Όργανωμένο καί αὐθόρμητο Κίνημα Νεολαίας

τῆς Κατερίνας Σαίν Μαρτέν

ΜΙΑ μελέτη τῆς συγχώνευσης ἀνάμεσα στὴ Νεολαία τῆς ΕΔΑ καὶ στὴ Δημοκρατικὴ Κίνηση Νέων «Γρηγόρης Λαμπράκης», πού ἔγινε στὶς 14 Σεπτεμβρίου 1964, μπορεῖ νὰ μᾶς μάθει πολλὰ γιὰ τὴ δομὴ πού πρέπει νὰ ἔχει μιά κομματικὴ ὁργάνωση νεολαίας τῆς ἀριστερᾶς. Ἀλλὰ καὶ γιὰ μιά καλύτερη γνώση τῆς πρόσφατης ἐλληνικῆς πολιτικῆς ἱστορίας αὐτὴ ἡ πολιτικὴ ἐξέλιξη ἔχει κάποια σημασία. Ἔτσι δημιουργήθηκε ἡ

Δημοκρατικὴ Νεολαία Λαμπράκη, ἡ μεγαλύτερη ὁργάνωση νεολαίας στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ΕΠΟΝ καὶ μιά ἀπὸ τίς μαζικότερες πολιτικὲς νεολαίες στοῦ δυτικὸ κόσμο.

Ἡ Νεολαία τῆς ΕΔΑ εἶχε ἤδη κατακτήσει μιά σημαντικὴ παρουσία μέ τὴ συμμετοχὴ τῆς στὸς ἀγῶνες τῆς νεολαίας· γιὰ τὴν Κύπρο, γιὰ νὰ δοθεῖ τὸ 15% τοῦ προϋπολογισμοῦ γιὰ τὴν παιδεία, γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τοῦ Συντάγματος μέ σημαία τὸ ἀρθρο 114. Ἡ ΔΚΝΓΛ εἶναι ἓνα καινούριο καὶ σχετικὰ ἄμορφο, ἀλλὰ ἐξαιρετικὰ μαζικὸ καὶ πρωτότυπο πολιτικὸ καὶ πολιτιστικὸ κίνημα τῆς νεολαίας. Ἡ Νεολαία πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὴ συγχώνευσή τους ἔχει σάν ἀξονα τῆς δράσης τῆς τὴν ὁργανικὴ σύνδεση τῆς πολιτικῆς δράσης καὶ τῆς πολιτιστικῆς δημιουργίας.

Ἡ Δ.Κ.Ν. «Γρηγόρης Λαμπράκης» δημιουργεῖται μέσα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες πού ἀκολουθοῦν τὸ ἐκλογικὸ πραξικόπημα τοῦ 1961 καὶ ἀμέσως μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ βουλευτῆ πού τῆς ἔδωσε τὸ ὄνομά του, στὶς 22 Μαΐου 1963. Ἡ δυναμικὴ αὐτῶν τῶν λαϊκῶν κινητοποιήσεων ὁδήγησε στὴν ἀνατροπὴ τῆς κυβερνήσεως Καραμανλῆ καὶ στὴν πρώτη ἐκλογικὴ νίκη τῆς Ἐνώσεως Κέντρου τοῦ Γ. Παπανδρέου.

Ἡ ΑΡΙΣΤΕΡΑ εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσει ἓνα καινούριο πρόβλημα: τὴν μορφή πού ἔπρεπε νὰ δοθεῖ στοῦ κινήματος τῆς νεολαίας τῆς, μέσα στὶς συνθήκες σχετικῆς ὁμαλότητος τῆς πολιτικῆς ζωῆς καὶ κάποιων δημοκρατικῶν ἐλευθεριῶν, πού εἶχε τότε φανεῖ ὅτι εἶχαν δημιουργηθεῖ. Οἱ προοπτικὲς μπορούσαν νὰ σχηματοποιηθοῦν ἔτσι:

- Ἡ μιά ὁργάνωση στενὰ κομματικὴ, πού θὰ ἦταν ἀποτελεσματικότερη σάν μηχανισμός, ἀλλὰ κινδύνευε νὰ βρεθεῖ ἀπομονωμένη ἀπὸ τὰ εὐρύτερα ρεύματα πού διατρέχαν τὴ νεολαία.

- Ἡ μιά μαζικὴ ὁργάνωση μέ συζητήσιμη ὁμῶς ἱκανότητα ἀντίδρασης σὲ αἰφνιδιστικὲς μεταβολὲς τῆς πολιτικῆς κατάστασης καὶ ἰδιαίτερα στὴν ἐνδεχόμενη πάντα προοπτικὴ ἀνωμαλίας.

ΜΕ ΑΛΛΑ λόγια, τὸ πρόβλημα τῆς συγχώνευσης ἔθετε ἤδη, ἀπὸ τότε καὶ γιὰ πρώτη φορά, ὑπὸ συζήτησιν τὴν ἱκανότητα ἀντίστασης τῆς ἀριστερᾶς σὲ μίαν αὐταρχικὴ, στὴ χειρότερη περίπτωση, δικτατορικὴ ἐκτροπὴ.

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ παρουσιάζει καὶ ὁ τρόπος μέ τὸν ὁποῖο ἀποφασίστηκε καὶ ἐκτελέστηκε ἡ συγχώνευση. Εἶναι ἓνα δείγμα τῆς γενικότερης μεθοδολογίας ἐσωτερικῆς λειτουργίας πού ἴσχυε καὶ στὴ νόμιμη ΕΔΑ καὶ στὸ παράνομο ΚΚΕ. Ἡ κριτικὴ τῆς συγχώνευσης, ἀπὸ μερικὰ στελέχη τουλάχιστον, ἀπηχοῦσε τὴν ἀμφισβήτηση αὐτῶν τῶν ὁργανωτικῶν συνθηκῶν, πού εἶχε ἀρχίσει τότε νὰ διαδίδεται στὴν ἐλληνικὴ ἀριστερά.

Ἡ Κατερίνα Σαίν-Μαρτέν κατάγεται ἀπὸ τὴ Νότια Γαλλία. Ζεῖ ἀπὸ καιρὸ στὴν Ἑλλάδα, μιλάει καὶ γράφει τὰ Ἑλληνικὰ καὶ ἐρευνᾷ ζητήματα τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, μέ μεταπτυχιακὴ εἰδίκευση

στὴν ἱστορία τῆς νεολαίας τοῦ ἀριστεροῦ κινήματος. Ἡ ἐρευνα καὶ οἱ συνεντεύξεις πού ἀκολουθοῦν ἔγιναν εἰδικὰ γιὰ τὸ «ΑΝΤΙ».

ΟΙ ΚΡΙΤΙΚΕΣ προέρχονται από δύο συμμετρικά αντιμέτωπες πηγές:

● Από τα μέλη της Νεολαίας της ΕΔΑ που αρνιούνται τη διάλυση της οργάνωσής τους και τη διαδικασία που τους επιβάλλεται.

● Από στελέχη της Δ.Κ.Ν. «Γ.Λ.» που θέλουν να διατηρήσουν το κίνημά τους με την ανόθευτη μορφή του, υπολογίζοντας σ' αυτό σαν ένα παράγοντα διενύρυνσης της επιρροής της άριστερας.

ΚΑΙ ΟΙ δύο αυτές θέσεις όμως, αν και ξεκινούν από αντίθετη προβληματική, συσπείρωναν σημαντικό αριθμό νέων γύρω από το συμπέρασμα ότι η συγχώνευση είναι ένα επικίνδυνο λάθος μέσα στο γενικό πολιτικό κλίμα εκείνης της εποχής και ειδικότερα σ' ότι αφορά το κίνημα της νεολαίας. Οι διαφωνίες καθόριζαν και τον τόνο των αντιδράσεων της ηγεσίας της άριστερας και τα πράγματα δεν ήταν καθόλου τόσο απλά, όσο προσπαθούσε να τα εμφανίσει η «ΑΥΓΗ» εκείνης της εποχής.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΜΕ τις μαρτυρίες τεσσάρων από τους πρωταγωνιστές εκείνης της διαδικασίας. 'Η αντιπαράθεση των απόψεών τους θα επιτρέψει στους αναγνώστες μας να δγάλουν τα δικά τους συμπεράσματα για το πολιτικό γεγονός που εξετάζουμε. Κι ίσως ορισμένα από αυτά τα συμπεράσματα να έχουν

κάποιαν αξία και για τα σημερινά κινήματα της νεολαίας. Θα δρείτε με τη σειρά τα κείμενα των:

● **ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ**, Πρόεδρος της Δ.Κ.Ν. «Γ.Λ.» που έγινε Πρόεδρος της Δ.Ν.Α., βουλευτής της ΕΔΑ, Πρόεδρος του Πατριωτικού Μετώπου τον καιρό της δικτατορίας. 'Ο Θεοδωράκης αφού πήρε μέρος στην ηγεσία του ΚΚΕ έσ. ήταν ένας από τους ηγέτες της 'Ενωμένης 'Αριστερας στις εκλογές του 1974. 'Υποψήφιος Δήμαρχος με την υποστήριξη του ΚΚΕ στις εκλογές του 'Οκτώβρη 1978, ηγείται σήμερα της ΚΕΑ.

● **ΑΝΤΡΕΑ ΛΕΝΤΑΚΗ**, μέλους της ηγεσίας της Δ.Κ.Ν. «Γ.Λ.» και αργότερα της Δ.Ν.Α. 'Ηγετικό στέλεχος του ΠΑΜ και μεταδικτατορικά της σημερινής ΕΔΑ, εκλέχτηκε πρόσφατα Δήμαρχος 'Υμηττού με την υποστήριξη του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ έσ.

● **ΤΑΚΗ ΜΠΕΝΑ**, Γεν. Γραμματέα της Ν.ΕΔΑ και μέλους της Ε.Ε. της ΕΔΑ. 'Αργότερα ο Τ. Μπενάς έγινε Γεν. Γραμματέας της Δημοκρατικής Νεολαίας Λαμπράκη και σήμερα είναι μέλος του Ε.Ε. του ΚΚΕ έσ.

● **ΜΑΚΗ ΠΑΠΟΥΛΙΑ**, ηγετικού στέλεχους του σπουδαστικού τμήματος της Νεολαίας ΕΔΑ και αργότερα πρώτος Πρόεδρος της ΠΑΝΔΗΚ «Σωτήρης Πέτρουλας». 'Ο Μάκης Παπούλιας εκδίδει σήμερα στη συνοικία του την εφημερίδα «'Ελεύθερη Γνώμη».

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ:

«'Ηλπιζαν ότι μέ τον περιορισμό μου στο χώρο της νεολαίας θα μέ εκτόνωναν και θα μέ έβαζαν στο περιθώριο...»

ΕΡ: 'Η συγχώνευση ήταν μία ανάγκη για την ΔΚΝΓΛ; Προσωπικά για ποιούς λόγους την ήθελες και τα στελέχη της ΔΚΝΓΛ την πρόβλεψαν από πολύ καιρό;

ΑΠ: 'Όλη η περίοδος 1961-1963 ήταν περίοδος ριζοσπαστικοποίησης του λαού και κυρίως της νεολαίας. Την ίδια εποχή το μουσικό κίνημα που άρχισε με τον ΕΠΙΤΑΦΙΟ ξεσήκωνε το λαό. 'Όμως θα ήταν λάθος αν πιστεύαμε ότι είναι το κίνημα αυτό, το πολιτιστικό, που «όργάνωσε» τους νέους. 'Όπωςδήποτε συνέβαλε για την απόκτηση πολιτικής συνείδησης, όμως τα αίτια που έστρεψαν τα πλήθη της νεολαίας προς την 'Αριστερά ήταν πολιτικά. Οι δεκάδες, χιλιάδες νέοι που ξεχύθηκαν μαχητικά στην κηδεία του Λαμπράκη από την άποψη της διάθεσης, της πίστης, και της απόφασης ήσαν ήδη λαϊκοί αγωνιστές που φλέγονταν να οργανωθούν και να παλέψουν για τα ίδια της 'Αριστερας. Δεν λέω ότι ήσαν κομμουνιστές, γιατί πολλοί ίσως δεν ήξεραν τότε τί σημαίνει κομμουνισμός. 'Όμως αργότερα όταν μπήκαν στη ΔΚΝΓΛ συνειδητοποίησαν μέσα στον αγώνα ότι είναι οι συνεχιστές του ενιαίου κινήματος της ελληνικής 'Αριστερας που ξεκίνησε από το ΚΚΕ για να περάσει από το ΕΑΜ και να φτάσει στην ΕΔΑ. Δηλαδή νέοι κομμουνιστές. 'Επομένως θα λέγονται για πολιτιστική οργάνωση είναι ανιστόρητα. Τότε το πολύ «στενό», δηλαδή το πολιτικό, ήταν συγχρόνως και το πολύ «πλάτυ», δη-

λαδή το πολιτιστικό-μαζικό. Χωρίς μία πρωτοπόρα και μαχητική πολιτική γραμμή και καθημερινή δράση η νεολαία θα μάς γυρνούσε την πλάτη.

Αυτό το γεγονός τό συνειδητοποίησα εύθυσ άμέσως και γι' αυτό σαν Γραμματέας της ΔΚΝΓΛ θέλησα από την πρώτη στιγμή να της δώσω χαρακτήρα πρωτοποριακό, μαχητικό, που έδενε άρμονικά και δημιουργικά με το πλατύ κοινωνικό και πολιτιστικό πρόγραμμα δράσης. Οι στόχοι μας ήταν ό,τι πιο πλατύ και μαζικό μπορούσε να επιστρατεύσει ή φαντασία, ή αγωνιστική παράδοση και ή Τέχνη του Λαού.

'Οδηγημένος από την πολύτιμη πείρα της ΕΠΟΝ φιλοδοξούσα να βοηθήσω την ελληνική νεολαία να ξαναμπεί στην κοίτη του επαναστατικού μας κινήματος.

'Ετσι γρήγορα ή ΔΚΝΓΛ εξέλιχθηκε σε μία δυναμική νεολαία που κατακτούσε τό ρόλο της πρωτοπορίας καθημερινά μέσα σε αγώνες. 'Η 'Εξουσία έστρεψε τούς μηχανισμούς της ενάντια σε μάς. 'Απειλές, διώξεις, συγκρούσεις σώμα με σώμα, δικαστήρια, φυλακίσεις, τραυματισμοί. Αύτα όμως καταξίωσαν τούς νέους Λαμπράκηδες μέσα στην συνείδηση του λαού και ιδιαίτερα της νεολαίας.

Τότε θα μου πείτε, τί ρόλο έπαιζε ή Νεολαία της ΕΔΑ;

Στό πρώτο διάστημα τα στελέχη της πλαισίωσαν τις οργανώσεις μας. 'Αργότερα, όταν οι οργανώσεις μας άρχισαν να

μορφοποιούνται, τα στελέχη αυτά προσπαθούσαν να παίξουν τό ρόλο του «κομισάριου». 'Ετσι ένας διαχωρισμός επικίνδυνος μπήκε μέσα στις γραμμές μας, ανάμεσα στους «μαζικούς» και τούς «κομματικούς». Καί τό πιο σπουδαίο ήταν τό ότι ή ζωή είχε στην πράξη καταργήσει αυτή τη διάκριση: Τόσο ή ηγεσία της ΔΚΝΓΛ όσο και ή βάση πίστευαν και ήθελαν να ανήκουν στο χώρο της μαρξιστικής 'Αριστερας. Για ποιά λόγοι λοιπόν να έχουμε δύο

πρωτοπόρες νεολαίες; Για όλους αυτούς τους λόγους έθεσα πολύ γρήγορα το θέμα της συγχώνευσης.

ΕΡ: Συζητήσεις με στελέχη της αριστεράς έξω απ' την ΕΔΑ γι' αυτό το θέμα; με την ηγεσία της ΕΔΑ; Υπήρχαν διαφωνίες, επιφυλάξεις;

ΑΠ: Δεν θυμάμαι πιά ποιοί από την ηγεσία της ΕΔΑ είχαν αντιρρήσεις και για ποιούς λόγους. Θυμάμαι μόνο ότι σε κάθε ευκαιρία μιλούσα γι' αυτό. Είχα γίνει φορτικός...

ΕΡ: Γιατί η συγχώνευση άργησε τόσο πολύ;

ΑΠ: Έκ των υστέρων φάνηκε καθαρά ότι το μοναδικό πρόβλημα που απασχόλησε τότε την ηγεσία της ΕΔΑ και του ΚΚΕ ήταν η περιπίπτσή μου.

Στά 1962 είχα ηγηθεί, σε μία κίνηση κομμουνιστών εκτός της ΕΔΑ. Κυκλοφορήσαμε το ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ επιδιώκοντας εξυγίανση της ΕΔΑ και αλλαγή της πολιτικής της. Αρχές του 1963 συζητούσαμε με την ηγεσία της ΕΔΑ τους όρους για την είσοδό μας στο κόμμα. Τότε δολοφονήθηκε ο Λαμπράκης. Άλλαξε το πολιτικό κλίμα και μου έγινε πρόταση να εγκαταλείψω τις ιδέες μου για ένα πλατύ λαϊκό κίνημα ή μάλλον να τις εφαρμόσουμε μαζί στο χώρο της Νεολαίας.

Συμφωνήσαμε να έχουμε κοινή ευθύνη και με πλαισίωσαν με δυο στελέχη της Ν.ΕΔΑ: τόν Γρηγόρη Γιάνναρο και τόν Άνδρεα Λεντάκη. Από την πλευρά μου πρότεινα τόν Δημήτρη Καραχάλιο και τόν Θ. Πάγκαλο. Στή συνέχεια παρέμεινα κομμουνιστής εκτός κόμματος, γιατί εξακολουθούσα να διατηρώ τις επιφυλάξεις μου για την ηγεσία της ΕΔΑ. Όποτε ήμουνα ένα αναγκαίο κακό.

Νομίζω ότι οι ηγέτες της ΕΔΑ δεν πίστευαν στην επιτυχία του κινήματος των Λαμπράκηδων. Και ήλπιζαν ότι με τόν περιορισμό μου στο χώρο της νεολαίας θα με έκτόνωναν και θα με έβαζαν στο περιθώριο. Για τόν λόγο αυτό τα δυο στελέχη της Ν.ΕΔΑ τόν πρώτο καιρό περισσότερο με επέβλεπαν παρά συνεργάζονταν μαζί μου. Έτσι λοιπόν κάτω απ' αυτό τόν πρίσμα πρέπει να εξετάζει κανείς τή στάση της ηγεσίας.

Όταν τόν κίνημα φούντωσε ήταν φυσικό να άνησυχούν... Βέβαια στήν πράξη δεν υπήρχε καμμία σοβαρή διαφωνία μεταξύ μας. Τά στελέχη της Ν.ΕΔΑ σιγά-σιγά απομώθηκαν πλήρως από τόν καινούριο πνεύμα. Στό κάτω-κάτω όλοι μας προσερχόμεθα από τόν κοινό κορμό ΕΑΜ-ΕΠΟΝ-ΚΚΕ... και δώ βρίσκεται τόν τραγελαφικό

στοιχείο της υπόθεσης. Γιατί νομίζω ότι υπήρχε συντροφικότητα και έμπιστοσύνη θά 'λεγα απόλυτη μεταξύ μας. Τό μόνο μου ελάττωμα ήταν ότι δεν ήμουν τυπικά μέλος τού κόμματος. Άλλωστε δεν μου είχε γίνει καμμία πρόταση ιδιαίτερα από τήν εποχή - 1964 και μετά - πού ή κοινή κομματική ζωή και δράση με είχε πιά ταυτίσει και με τήν ΕΔΑ και με τόν ΚΚΕ. Άρχισα νά θγαίνω και στό εξωτερικό και νά συνεδριάζω με μέλη τού Π.Γ. Πήρα μέρος και σέ ολομέλειες τού Π.Γ. Όμως κομματικό μέλος δεν ήμουν, όχι πιά γιατί είχα επιφυλάξεις, αλλά γιατί δεν μου τό εξήγησε κανείς νά γίνω. Νόμιζα ότι τό έκαναν για νά με προφυλάξουν και ότι ισχύει για όλα τά μέλη και τά στελέχη της ΕΔΑ. Άργότερα έμαθα - στή Δικτατορία - ότι όχι μόνο στελέχη της ΕΔΑ αλλά και της ΔΝΛ είχαν στρατολογηθεί στό ΚΚΕ και ότι μέσα στό Προεδρείο της Νεολαίας υπήρχε φράξια κομμουνιστών... Ποιοί και γιατί είχαν αποφασίσει τόν εξοστρακισμό μου; Αυτό ίσως δέ θά τό μάθουμε ποτέ. Τώρα σκέφτομαι ότι όριζόμενοι ηγέτες της ΕΔΑ με προσωπικά κριτήρια έστελναν έξω εκθέσεις και εισηγήσεις και έτσι παρέμενε άνοιχτό ένα πλασματικό και φτιαχτό πρόβλημα - τής μη κομματικότητας μου - πού καθυστέρησε τή συγχώνευση και σέ συνέχεια διάλυσε από τά μέσα τούς Λαμπράκηδες μιάς και οι φράξεις γινόντανε ασφαλώς μέ κριτήρια «κάστας» και όχι αντικειμενικά. Οι πονηρές εισηγήσεις - ότι λ.χ. ο Θεοδωράκης πάει όπου θέλει τή νεολαία - φόβιζαν τόν Π.Γ. πού έδωσε πράσινο φώς στή διάβρωση της ΔΝΛ μέ διάφορες φαιρίες πιστές στόν τάδε ή τόν τάδε ηγέτη της ΕΔΑ απ' αυτούς πού άργότερα πρωτοστάτησαν στήν ίδρυση τού ΚΚΕ έσωτερικού... Όπως θλέπουμε όλα πληρώνονται σέ τούτη τή ζωή. Όμως τό μεγαλύτερο τίμημα τό πληρώνει ο λαός και τό κίνημά του.

ΕΡ: Πώς εφαρμόστηκε η συγχώνευση μέσα στην ΔΚΝΓΛ; έγινε μία προετοιμαστική δουλειά;

ΑΠ: Ήταν μία ατέλειωτη διαδικασία από συνεδριάσεις πού με έφεραν σέ επαφή με τόν άποστεωμένο, τυπολατρικό δογματικό χαρακτήρα τού «άπαράτ» τών κύριων στελεχών της Ν.ΕΔΑ. Είλικρινά δεν κατάλαβα για ποίο λόγο δαπανούσαμε τόσες ώρες έξω από τή δράση και τό κίνημα για νά ακούμε τις «έκ θαθέως» εκμυστηρεύσεις τών στελεχών. Τελικά, τήν τελευταία μέρα, μείναμε στόν τότε γραμματέα, τόν Τάκη Μπενά, μονάχα δυο πιστοί και τόν συνοδεύσαμε στό σπίτι μου. Ο Χριστοφιλόπουλος - πού ήταν εκτός της κάστας - και ο ύποφαινόμενος. Είχε καταρρεύσει γιατί όλα τά πιστά του στελέχη τόν είχαν κυριολεκτικά κατεδαφίσει...

Ήσαν όλοι σύντροφοι με σοβαρά εφόδια. Ήθικά, αγωνιστικά, πολιτικά. Όμως οι γραφειοκρατικές λειτουργίες στήν ηγεσία της ΕΔΑ - έξ ου και οι επιφυλάξεις μου - τούς είχαν σχεδόν άχρηστεύσει.

Μέ τή συγχώνευση όλοι αυτοί με έπικεφαλής τόν Μπενά ξαναβρήκαν τόν έαυτό τους. Αναβαπτισμένοι μέσα σέ ένα όρμητικό κίνημα αναδείχθηκαν σέ σπουδαία πολιτικά μαζικά στελέχη. Όποτε ή κρίση πού διαπίστωνα πρίν δεν ήταν κρίση προσώπων αλλά κρίση πολιτικής έπιλογής. Τούς άφηνα νά εκπληρώνουν όλα τά τυπικά τους καθήκοντα, ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ, ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΑ, κ.λ.π., με τή βεβαιότητα ότι τό κύριο πεδίο

τής σύγκρουσης, τής μάχης της σωστής διαπαιδαγώγησης και της πολιτικής και ιδεολογικής άνδρωσης τών μελών μας ήσαν οι σωστές πολιτικές και αγωνιστικές έπιλογές, μέσα στό στίβο της ζωής.

Ή πρόταση λ.χ. για τήν ΕΞΟΡΜΗΣΗ για τό ΒΙΒΛΙΟ, πού καταπολεμήθηκε - και καθυστέρησε για πολλές βδομάδες - από τήν «κομματική φράξια», άξιζε 100 Εισηγήσεις και 100 Καταστατικά. Ήξερα ότι οι «κομματικοί» κάπου τά μαγειρεύουν και είλικρινά τούς διασκέδαζα όταν μέσα στίς συνεδριάσεις τού Προεδρείου αγωνιούσαν άν θά τά περάσουν. Τούς τυραννούσα λίγο και μετά τά «ένέκρινα».

ΕΡ: Πώς άντέδρασε η ηγεσία της ΔΝΛ κατά τούς διαφωνούντες και ποιά ήταν η άποψη σου;

ΑΠ: Ο πού σκληρός για τούς διαφωνούντας - πού ήταν άλλωστε ελάχιστοι - ήμουν εγώ. Για λόγους καθαρά πολιτικούς. Θυμάμαι ότι τότε είχαν αναπτύξει τή θεωρία για τούς δυο άξονες. Τόν κάθετο και τόν όριζόντιο. Ο πρώτος, ή ιδεολογική-πολιτική δουλειά. Ο δεύτερος, ή κοινωνική-πολιτιστική μαζική. Άν μείνουμε στόν ένα, τότε οδηγούμαστε στό σεκταρισμό. Άν μείνουμε στόν άλλο στόν άμορφισμό. Για μένα ένα πραγματικά λαϊκό επαναστατικό κίνημα πρέπει νά φροντίζει ώστε νά υπάρχει χρυσή τομή ανάμεσα στήν πολιτική και μαζική του δράση. Όσο προχωρεί ο ένας άξονας τόσο αναπτύσσεται και ο άλλος.

Γιά τό λόγο αυτό επεδίωξα από τήν πρώτη στιγμή τή συγχώνευση. Γιατί πίστευα ότι ή μέθεξη ανάμεσα στίς δυο νεολαίες θα οδηγούσε σ' αυτό τό άρμονικό αποτέλεσμα. Κι έτσι έγινε. Γιατί τά στελέχη της Ν.ΕΔΑ βρήκαν μάζες για νά κινηθούν και νά δημιουργήσουν πολιτικά ενώ οι Λαμπράκηδες βρήκαν ώριμα πολιτικά στελέχη για νά άνεβάσουν τό πολιτικό-ιδεολογικό και οργανωτικό τους επίπεδο.

Επομένως εκείνος πού έβλεπε στούς Λαμπράκηδες μόνο τόν πολιτιστικό τους χαρακτήρα ξεκομμένο από τήν πολιτική δράση πίστευα ότι και γενικά άγνοεί βασικούς κανόνες τού λαϊκού κινήματος αλλά και ειδικά για τήν περίοδο εκείνη βρίσκεται εκτός πραγματικότητας. Ποιός νεος θά 'μπαινε σέ μία όργάνωση όπως οι Λαμπράκηδες μόνο και μόνο για νά τραγουδήσει, ή νά καθαρίσει τά πεύκα από τίς κάμπιες - όπως μάς κατηγορούσαν ότι υπερεπαναστάτες της εποχής-. Τό τίμημα ήταν δυσανάλογο για τόσο «μαλακές» πράξεις. Άν γινόντουσαν Λαμπράκης έμπαινες αυτόματά στήν μπούκα τού κανονιού. Επομένως οι έπιλογές εκείνη τήν περίοδο γινόντουσαν μέ κριτήρια μαχητικά. Βεβαίως υπήρχε ένθουσιασμός, όμως εύθυσ άμέσως μπροστά στό νέο όρθώνονταν τόσα και τέτοια έμπόδια και κίνδυνοι πού θά έπρεπε νά τό σκεφτεί καλά πρίν κάνει τό βήμα τό άποφασιστικό. Ίσως μερικούς τούς ξεγελούσε τό γεγονός της μαζικότητας. Γιατί όμως ύποτιμούν τίς μάζες; Μήπως δεν προϋπήρξε ή μαζικότητα τού ΕΑΜ και της ΕΠΟΝ σέ άκόμα πιά δύσκολες στιγμές; Τί συνέβαινε όμως, και στίς δυο περιπτώσεις; Συνέβαινε τό γεγονός ότι οι μάζες απ' τή μία μεριά είχαν στυγνά καθεστώτα πού τίς έσπρωχναν στά άκρα ενώ απ' τήν άλλη - κι αυτό είναι τό σπουδαιότερο - υπήρχε ή πρωτοπόρα πολιτική όργάνωση πού άνοιγε προοπτική πού ενέπνεε, έπειθε και κέρδιζε

τήν εμπιστοσύνη τών μαζών. Αυτό έγινε τότε και με τούς Λαμπράκηδες. Κερδήθηκαν γιατί πείστηκαν και έμπνευστηκαν από την προοπτική που άνοιγε μπροστά τους ή ΔΝΛ σε πρώτο πλάνο και τό ΚΚΕ, που λειτουργούσε σάν ζωντανός και δυνατός μύθος. Η ζημιά προέρχονταν από την ήγεσία της ΕΔΑ. Γι' αυτό και μία βδομάδα πριν την Δικτατορία και όταν πιά όλοι σχεδόν οι καθοδηγητές της Ν.ΕΔΑ είχαν περάσει σε οξύτατη κριτική κατά της ήγεσίας της ΕΔΑ και μου πρότειναν με έπιμονή νά φύγουμε από την ΕΔΑ, κάποιος σημαντικό στέλεχος της Μακεδονίας μου είπε: «Συντρίψαμε όλα τά εμπόδια. Δεν μάς μένει παρά μόνο ή ΕΔΑ...».

ΕΡ: Η συγχώνευση βοήθησε ή όχι την νεολαία κατά την δικτατορία, δηλαδή, τό μαζικό κίνημα που δημιουργήθηκε με την συγχώνευση ήταν πιό κατάλληλο γιά νά αντιδράσει από μία κομματική όργάνωση όπως ή Ν.ΕΔΑ;

ΑΠ: Νομίζω ότι οι Λαμπράκηδες ύλοποίησαν στην πράξη τό πνεύμα και την τακτική τών κομμουνιστών καλύτερα από την ΕΔΑ. Τό τραγικό ήταν όπως είπα ότι τό ΚΚΕ τότε είχε τυφλή εμπιστοσύνη στά γνωστά στελέχη της ΕΔΑ και έτσι ή προσωπική μου περίπτωση έφτανε παραμορφωμένη. Οι ιστορικές εξελίξεις νομίζω ότι ξεκαθαρίζουν σήμερα όρισμένα πράγματα. Λ.χ., πού βρίσκομαι σήμερα εγώ και πού βρίσκονται οι χτεσινοί μου δικαστές. – Γιατί πράγματι με δίκασαν και με καταδίκασαν καθημερινά –. Άν τό ΚΚΕ μπορούσε νά δει τί συμβαίνει μέσα στους Λαμπράκηδες, τότε μπορεί ή ροή τών γεγονότων νά ήταν διαφορετική. Μήπως ή κριτική που διατυπώθηκε γιά την πολιτική της ΕΔΑ από τό ΚΚΕ δεν ήταν και ή δική μας κριτική; Όπως λ.χ. γιά τά τρία μείζονα θέματα:

- Τό χαρακτήρα της κηδείας του Γρ. Λαμπράκη.

- Τίς έκτιμήσεις και την τακτική μας γιά τά γεγονότα του Γοργοπόταμου.

- Και τέλος γιά την πρόβλεψη και την προετοιμασία γιά τή Δικτατορία... Και στά τρία θέματα είχαμε έρθει σε σφοδρή σύγκρουση με την ήγεσία της ΕΔΑ ή όποια γιά νά διασκεδάσει τή δική μας «φοβία» γιά την επερχόμενη Δικτατορία έβαλε τόν Άγγ. Διαμαντόπουλο νά γράψει τό γνωστό άρθρο της 21.4.67 στην ΑΥΓΗ με τίτλο: ΓΙΑ ΠΟΙΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΔΕΝ ΘΑ ΓΙΝΕΙ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ και τόν Τάκη Μπενά νά καλέσει, μυστικά από μέσα, τό «άπαράτ» της Σπουδάζουσας λίγες ώρες πριν θγούν τά τάνκς γιά νά τούς καθυσχύσει...

Έτσι ακόμα και σήμερα τό ΚΚΕ δεν έχει ακόμα έκτιμήσει σωστά γιά ποιούς λόγους ή πρωτοβουλία γιά την Άντίσταση και την δημιουργία του Πατριωτικού Μετώπου πέρασε στά χέρια τών Λαμπράκηδων. Γιατί οι ήγέτες της ΕΔΑ είχαν αὐταπάτες και αιδιόπαθησαν από τίς εξελίξεις ενώ έμεις τίς προβλέπαμε, τίς περιμέναμε και τουλάχιστον ψυχολογικά και πολιτικά ήμασταν από την πρώτη στιγμή στο κλίμα της Άντίστασης. Άλλωστε στις 20 Άπρίλη, δηλ. μία μέρα πριν τή Δικτατορία, απογοητευμένος από την μυωπία της ήγεσίας της ΕΔΑ – και τόν ουσιαστικό αποκλεισμό μου από τό ΚΚΕ – έστειλα τόν αγωνιστή Γαλανόπουλο στον Άνδρέα Παπανδρέου και του πρότεινα νά συνεργαστούμε γιά τή δημιουργία Μετώπου κατά της Δικτατορίας...

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΕΝΤΑΚΗΣ:

«Οί πολιτικές διαφωνίες δεν λυνόντουσαν με πολιτική συζήτηση, αλλά με την απομάκρυνση τών διαφωνούντων...»

Η κηδεία του Γρηγόρη Λαμπράκη.

ΕΡ: Δεν ήσουν σύμφωνος με την συγχώνευση. Τί σου άρεσε στην ΔΚΝΓΛ και πού δικαιολογούσες την αντίθεσή σου στην συγχώνευση;

ΑΠ: Δεν ήμουν σύμφωνος εκείνη την εποχή, και δεν έχω αλλάξει γνώμη, μόνο πού σήμερα ξέρω τούς λόγους αυτής της συγχώνευσης. Δεν ήμουν σύμφωνος γιατί, κατά την γνώμη μου, ό σκοπός μας ήταν νά δημιουργήσουμε μία κίνηση πλατειά, μαζική και προοδευτική, της νεολαίας και όχι στενά κομματική. Αυτή ή κίνηση θά αγωνιζότανε γιά τήν Δημοκρατία, την ειρήνη, την Έθνική Άνεξαρτησία και την Κοινωνική Πρόοδο, και, προπάντων, γιά τά δικαιώματα της νεολαίας, δικαίωμα στην εκπαίδευση, στην δουλειά, στην ψυχαγωγία και την μόρφωση (κοιλούρα). Θά έπρεπε νά αγωνιστεί πρώτα απ' όλα με τά προβλήματα της νεολαίας, συνδεόντάς τα με τά γενικότερα πολιτικά προβλήματα. Σέ μία εύτυχη στιγμή ανάπτυξης του κινήματος της νεολαίας και του λαϊκού κινήματος, δημιουργήσαμε την ΔΚΝΓΛ που εξέφραζε άκριβώς αυτό τό αίτημα. Η συγχώνευση, αντίθετα, της έδινε την κομματική στενότητα, ήταν αντίθετη με την πολιτική της, ή όργάνωση δεν μπορούσε πιά ν' άπλώσει τίς δυνάμεις της άνάμεσα στην νεολαία.

Ζητούσε νά καπελώσει τό νεολαϊστικό μαζικό κίνημα.

Σέ μία στιγμή δήλωσα καθαρά ότι τό πρόβλημα ήταν «άν θά λαμπρακοποιήσουμε την Ν.ΕΔΑ ή άν θά εδαίτοποιήσουμε την ΔΚΝΓΛ»! Ήμουν άπέρ της πρώτης λύσης.

ΕΡ: Όμως, μετά την συγχώνευση διαπιστώνουμε μίαν άνάπτυξη της όργάνωσης.

ΑΠ: Υπήρξε βέβαια μετά την συγχώνευση τό κέρδος του διπλασιασμού, ή τριπλασιασμού τών μελών, αλλά υπήρξε επίσης ή άπώλεια τών πρωταρχικών μας στόχων. Οι σκοποί μας έγιναν αυτοσκοποί και όχι πιά νά κερδίσουμε τή νεολαία. Πριν, είχαμε μία σωστή πολιτική δουλεύοντας γιά την μαζικοποίηση. Θέλαμε νά αγκαλιάσουμε όσο τό δυνατόν περισσότερους νέους, μέσα από μία όργάνωση μαζική, άν υπήρχε (συνδικάτα, σύλλογοι κλπ.) ή δημιουργώντας καινούριους. Τό πρόβλημα ήταν νά δώσουμε μία πολιτική συνείδηση στην νεολαία: μία όργάνωση στενά πολιτική τραβάει πολύ λίγους νέους γιά νά προσεγγίσουμε τούς άλλους, πρέπει νά τούς μιλήσουμε γιά τά καθημερινά τους προβλήματα. Μία όργάνωση που άσχολείται με αυτά τά προβλήματα βρίσκειται σε άμεση έπαφή με την νεολαία, πού με την σειρά της, ενδιαφέρεται γιά την όργάνωση.

15% από τον προϋπολογισμό για δαπάνες Παιδείας. Είναι το σύνθημα που κυριάρχησε στις αρχές της δεκαετίας του '60.

Ένα άλλο πρόβλημα μιάς στενά πολιτικής οργάνωσης είναι η μικρότερη δυνατότητα αντίστασης σε μία δικτατορία. Αν αντίθετα η οργάνωση είναι πλατεία πολλοί περισσότεροι θα αντιδράσουν, και διαφορετικών πεποιθήσεων. Ο αγώνας θα είναι πιο πλατύς, πιο μαζικός, άρα και πιο αποτελεσματικός. Η αστυνομία μπορεί πιο εύκολα να συλλάβει 20 χιλ. πρόσωπα παρά 200 χιλ. Η συγχώνευση είχε σαν αποτέλεσμα το αδυνάτισμα της οργάνωσης και της δυνατότητας της για αντίσταση. Στα πρώτα θέματα της ΔΚΝΓΛ κάναμε μία συγκέντρωση στο θέατρο «Χατζηχρήστου», όπου ήμουν αμέλητης μαζί με τον Μ. Θεοδωράκη. Παρουσιάσαμε το «πρόγραμμα από 5 σημεία» της ΔΚΝΓΛ. Το θέμα της συγκέντρωσης ήταν: «Έμπρός για να ανοίξουμε τις πύλες του πολιτιστικού στη νεολαία». Τα 5 σημεία ήταν:

1. Έκστρατεία κατά του αναλφαριθμητικού.

2. Δημιουργία μιάς λέσχης της νεολαίας σε κάθε συνοικία, δηλαδή η νεολαία θα

δημιουργήσει τη λέσχη της, ή πολιτική οργάνωση θα ήταν απλώς η πρωτοπορία.

3. Η δημιουργία Έλεούθρων Πανεπιστημίων.

4. Η εξύγιανση του αθλητισμού.

5. Η δημιουργία φεστιβάλ της ελληνικής νεολαίας. Η πολιτική αυτή αντιστράφηκε και βαρβαρώθηκε εν όνόματι της κομματικοποίησης. Τελικά, στην πραγματικότητα, οι λέσχες της νεολαίας έγιναν λέσχες της ΔΝΛ, με την ταμπέλα της. Μόνο οι Λαμπράκηδες σύχναζαν εκεί, και όχι άλλοι.

Αυτό το παράδειγμα δείχνει την στενότητα στην οποία είχε κιάλας πέσει η οργάνωση. Είχα επίσης αντιταχθεί στην υποψηφιότητα του Μ. Θεοδωράκη στις βουλευτικές εκλογές (έξ άλλου, όλα τα μέλη του Ε.Γ. της ΔΚΝΓΛ ήταν υποψήφιοι της ΕΔΑ στις εκλογές), γιατί δείχναμε έτσι ότι η ΔΚΝΓΛ ήταν ουσιαστικά η Νεολαία της ΕΔΑ.

ΕΡ: Με ποιο τρόπο υποστήριζες την άποψή σου και ποιές οι συνέπειες της αντίθεσής σου αυτής;

ΑΠ: Σέ μία συνεδρίαση του Κ.Σ. της Ν. ΕΔΑ, τα μέλη του πληροφορήθηκαν την συγχώνευση. Πολλά μέλη είχαν την ίδια μέντα γνώμη. Τότε ένα μέλος της Ε.Ε. της ΕΔΑ επενέβη και καταπολέμησε τη θέση μου. Ζήτησα λοιπόν την αναστολή της απόφασης συγχωνεύσεως, για να έχουν τον καιρό τα μέλη της Ν.ΕΔΑ να συζητήσουν την πρόταση, πράγμα που άρχισε να κατακτά έδαφος. Τελικά, με τις επεμβάσεις ζητήθηκε η απόφαση να παρθεί εκείνη τη στιγμή. Έτσι ήμουν ο μόνος που ψήφισα έναντιόν. Και αυτό φαίνεται και στα πρακτικά αυτής της συνεδρίασης.

Στό παγκόσμιο forum νεολαίας της Μόσχας, στο οποίο συμμετείχα μαζί με τον Τ. Μπενά, είτοιμάζαμε συγχρόνως την εισήγηση για το συνέδριο της Νεολαίας Λαμπράκη. Έπρεπε να ασχοληθώ με τα προβλήματα της Έλληνικής Νεολαίας και για την πολιτική της οργάνωσης για τα προβλήματα αυτά. Ο Τ. Μπενάς θα έγραφε το μανιφέστο της ΔΝΛ. Μετά το forum παραμείναμε για ένα μήνα στο ξενοδοχείο της κομμουνιστικής νεολαίας στην Μόσχα για να ετοιμάσουμε αυτά τα κείμενα. Συγχρόνως είχαμε έπαφή με τον Πάνο Δημητρίου, μέλος του Π.Γ. του ΚΚΕ, στον οποίο εξέφρασα τις διαφωνίες μου.

Ο Πάνος Δημητρίου εκδήλωσε ενδιαφέρον αλλά επέμενε στις θέσεις του. Όταν τελειώσαμε πήγαμε στο Βουκουρεστί και εκεί συναντήσαμε τούς Κολιγιάννη, Παρσαλίδη και Φαράκο (υπεύθυνος της νεολαίας για το κόμμα.) Συζητήσα με τον Φαράκο την αντίθεσή μου για την συγχώνευση, αλλά δεν καταλαβαινόμαστε, δεν μιλούσαμε την ίδια γλώσσα.

Επιστρέψαμε στην Ελλάδα για την προετοιμασία του Α' Συνεδρίου. Περιμέναμε τα κείμενα από το εξωτερικό, με την έγκριση του ΚΚΕ. Όταν έφτασα, διαπίστωσα πως οι ιδέες για την πολιτική της ΔΝΛ είχαν ολότελα ανατραπεί. Μετά, πήρα έντολη από τον Τ. Μπενά να γράψω την εισήγηση για το συνέδριο βάσει των θέσεων του ΚΚΕ. Εγώ διαφώνησα και όταν του παράδωσα το κείμενο, έγινε θηρίο, γιατί δεν είχα γράψει τις θέσεις του ΚΚΕ, αφού ήμουν έναντιόν. Άρνήθηκα τις ντιρεκτίβες της.

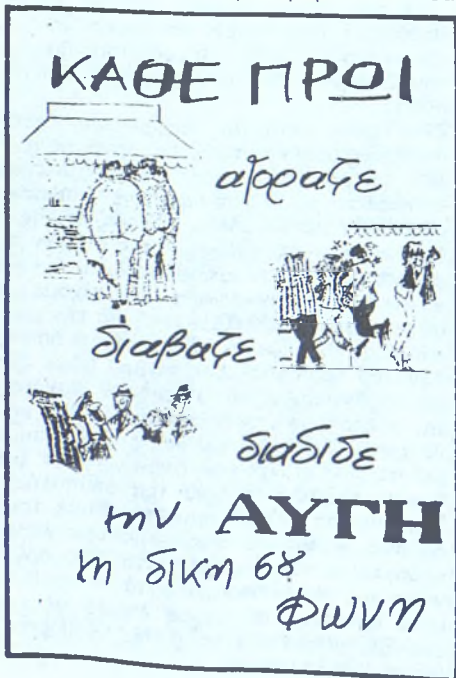
Λίγες μέρες μετά, ο Τ. Μπενάς μου τη-

λεφώνησε για να με πληροφορήσει ότι γίνεται μία έκτακτη συνεδρίαση της γραμματείας της ΔΝΛ την ίδια μέρα. Σ' αυτή τη συνεδρίαση που έγινε στην οδό Πειραιώς, συμμετείχαν τα μέλη της γραμματείας, και ο Γιώργος Χριστοφιλόπουλος που δεν ήταν μέλος. Θέμα της συνεδρίασης ήταν η αναδιάρθρωση της γραμματείας της ΔΝΛ. Κατάλαβα τότε ότι απομακρύνθηκα από την γραμματεία, και ο αντικαταστάτης μου ήταν κιάλας έτοιμος. Ο Τ. Μπενάς δήλωσε, πως στην πορεία για το Α' Συνέδριο η ΔΝΛ αύξησε την δύναμή της και κατά συνέπεια έπρεπε ο οργανωτικός γραμματέας, δηλαδή ο Χριστοφιλόπουλος, να συμμετέχει στη γραμματεία, και πως δεν υπήρχε λόγος αυτοί που δεν ασχολούνται με τις οργανώσεις να μετέχουν σ' αυτήν, δηλαδή εγώ. Πραγματικά δεν ασχολούμουν με τις οργανώσεις αλλά με το μαζικό κίνημα, ενώ ο Χριστοφιλόπουλος ήταν οργανωτικός υπεύθυνος.

Εκείνη την εποχή δεν μπορούσα, δεν τολμούσα να αποκαλύψω πως οι πραγματικοί λόγοι της απομάκρυνσής μου ήταν οι διαφορές μου με το ΚΚΕ. Είπα απλώς πως ήταν η πρώτη φορά που έβλεπα μία αλλαγή στη γραμματεία με βάση κριτήρια οργανωτικά και όχι πολιτικά. Σύμφωνα με αυτόν τα κριτήρια η γραμματεία πολύ γρήγορα μπορούσε να γίνει ένα μωσαϊκό. Κάθε υπεύθυνος οργανώσεων μπορούσε να διεκδικήσει μία θέση σ' αυτήν, ενώ, κατ' έμέ, τα κριτήρια για την εκλογή ενός μέλους της γραμματείας, έπρεπε να είναι η επιτελική ικανότητα χάραξης πολιτικής. Η πολιτική ικανότητα. Η συνεδρίαση διάρκεσε δέκα λεπτά, η ψηφοφορία ήταν άρνητική για μένα, και ο Χριστοφιλόπουλος έκανε την εισήγηση στο Α' Συνέδριο.

Μετά από αυτό, δεν συμμετείχα πιά στην γραμματεία της ΔΝΛ παρά μόνο στο προεδρείο. Έπιπλέον στο Α' Συνέδριο έγινε μία προσπάθεια για να εμποδιστεί και η εκλογή μου. Μόλις τελείωσε το συνέδριο, πριν από την εκλογή προεδρείου, έγινε μία συνεδρίαση στο Μπόκολα, για να συζητήσουμε τις προτάσεις για το προεδρείο. Ο Μ. Θεοδωράκης είπε πως δεν έπρεπε κανονικά να είμαι στο προεδρείο, έφ' όσον διαφωνούσα. Αυτό ήταν η αλήθεια. Δεν ήξερα τί να απαντήσω. Βρισκόμουν σε δύσκολη θέση. Άλλα οι άλλοι διόρθωσαν το Μίκη, και τελικά εκλέχτηκε στο προεδρείο μαζί με τον Άριστέδη Μανωλάκο. Ήμασταν οι μόνοι που είχαμε διαφωνίες πολιτικής στη βάση που ανέφερα μέσα στο Συνέδριο της ΔΝΛ. Μας άσκηθηκε μία αυστηρή κριτική και μετά εκλεγθήκαμε.

Κάτι άλλο που θέλω να πω και πού για πρώτη φορά λέγεται. Όταν το ΚΚΕ αποφάσισε να δημιουργήσει παράνομες οργανώσεις μέσα στην ΕΔΑ και στη ΔΝΛ, ενώ σε πολλά μέλη του προεδρείου έκανε πρόταση συμμετοχής σ' αυτές τις οργανώσεις, σ' έμένα ποτέ δεν απευθύνθηκε, ενώ είχα συλληφθεί τον Φλεβάρη του '66 και κρατήθηκα ως τον Φλεβάρη του '67 με την κατηγορία ότι ήμουν κομμουνιστής, ενώ στο προεδρείο λειτουργούσε για φράξια κι ενώ εγώ ήμουν υπεύθυνος για την οργάνωση της ΕΠΟΝ οτά πανεπιστήμια από το 1955-58. Έξ αιτίας των διαφωνιών μου, και γιατί ο Τ. Μπενάς ήταν ο τοποτηρητής του ΚΚΕ, ποτέ δεν μου έγινε μία τέτοια πρόταση. Αυτό το παράδειγμα δείχνει την ουσία

της κρίσης του κομμουνιστικού κινήματος γενικά. Το ΚΚΕ στο εξωτερικό θέλει να ελέγχει όλη την λειτουργία της οργάνωσης, με πρόσωπα τοποθετημένα στις κατάλληλες θέσεις. Θέλει να περάσει την γραμμή του και αρνείται κάθε διαφωνία. Οι διαφωνούντες παραμερίζονται άμεσα, καταδικάζονται για ρεβιζιονισμό και φιλελευθερισμό, όπως είναι η περίπτωση μου, ενώ η δράση μου για τον σοσιαλισμό και το κόμμα ήταν όλη μου η ζωή.

Αλλά εκείνη την εποχή δεν τολμούσα να δηλώσω άνοιχτά τις διαφωνίες, έκρινα μάλιστα σωστή και φυσική την ύπαρξη μιάς τέτοιας ηγεσίας. Ο Τ. Μπενάς ήταν υπεύθυνος για το πέρασμα της γραμμής του κόμματος στη νεολαία με ένα στεγνό τρόπο.

ΕΡ: Τελικά η ΔΝΑ δεν είχε επιτυχία;

ΑΠ: Καί είχε και δεν είχε. Η ΔΚΝΓΛ είχε μία μεγάλη επιτυχία, και η ΔΝΑ γνώρισε μία αρχή εξασθένησης, δεν μπορούσε πιά να παίξει το ρόλο της. Καί χωρίς τη δικτατορία πιστεύω πως το μαζικό κίνημα θα εξασθενούσε σιγά-σιγά.

Η πολιτική του Μπενά ήθελε να δείξουμε το πρόσωπό μας, να πούμε καθαρά ποιοί είμαστε, ενώ για μένα το πρόβλημα δεν ήταν να πατρωνάσουμε ηγεμονικά το μαζικό κίνημα, αλλά να το αναπτύξουμε σε πλατειά, αγωνιστική, προοδευτική βάση. Μετά την συγχώνευση η οργάνωση γνώρισε πραγματικά μία ανάπτυξη, αλλά η πολιτική μας ήτανε λαθεμένη. Για παράδειγμα, στις τελευταίες φοιτητικές εκλογές, τέλη Μαρτίου - αρχές Απριλίου '67, η ΔΝΑ βρισκόταν σε σύγκρουση με την ΕΔΗΝ. Στην νομική σχολή, χαρακτηριστικά, στο πρώτο έτος, κατεθήκαμε στις εκλογές χωριστά. Η ΕΚΟΦ πήρε πέντε έδρες, οι δημοκρατικοί καμμία. Μπροστά σ' αυτή την άποτυχία, δημιουργήθηκε ένα μέτωπο στο Β' και Γ' έτος. Οι δημοκρατικοί κέρδισαν, και στις δύο περιπτώσεις, πέντε έδρες. Έτσι μπροστά στον κίνδυνο δικτατορίας, είμαστε διχασμένοι, και η συσπείρωση έγινε την τελευταία στιγμή, όχι στη βάση μιάς πολιτικής, αλλά σαν αντίδραση σε μία άποτυχία. Πράγμα που δείχνει την λαθεμένη πολιτική γραμμή της ΔΝΑ. Ακόμα στο Ε' Συνέδριο της ΕΦΕΕ, η ΔΝΑ προσπάθησε άνοιχτά να το ελέγξει, δημιουργώντας έτσι σύγκρουση με την ΕΔΗΝ (γύρω από το πρόβλημα της Ι.Υ.Σ.)

Ένα πνεύμα στενό και σεχαριστικό επικρατούσε στην ΔΝΑ που πέρα από το άνοιγμα είχε μία στενή πολιτική στην λειτουργία της, και ήθελε να καπελώσει το κίνημα της νεολαίας. Ακόμα και αν η νεολαία της Ε.Κ., με την κυβέρνηση Παπανδρέου, ήθελε να επιβάλει την ηγεμονία της σε όλο το κίνημα της νεολαίας, δεν δικαιολογεί την ίδια τακτική εκ μέρους μας.

Σάν συμπέρασμα, πρέπει να υπογραμμίσουμε πως οι πολιτικές διαφωνίες δεν λυνόντουσαν με πολιτική συζήτηση, αλλά σύμφωνα με την πρακτική του κόμματος, με την γρήγορη και άμεση απομάκρυνση των διαφωνούντων. Η ΔΝΑ δεν είχε εσωτερική δημοκρατική λειτουργία. Αν η γραμμή είναι σωστή, δεν υπάρχει πρόβλημα, αλλά αν είναι λαθεμένη, δεν μπορεί να διορθωθεί, αφού η ηγεσία εμποδίζει την ελεύθερη έκφραση των ιδεών, και αυτό είναι το κεντρικό πρόβλημα κάθε κομμουνιστικής οργάνωσης.

ΤΑΚΗΣ ΜΠΕΝΑΣ:

«Έλειπε το όξυμένο πολιτικό αίσθητήριο από την κομματική ηγεσία...»

ΕΡ: Τι ήταν η ΔΚΝΓΛ; η Ν.ΕΔΑ αποδέχτηκε την δημιουργία της; και ποιά ήταν η δύναμη της Ν.ΕΔΑ πριν από την συγχώνευση;
ΑΠ: Η ΔΚΝΓΛ, που ιδρύθηκε με πρωτοβουλία και πρόταση προς την ΕΔΑ, του Μ. Θεοδωράκη, από την αρχή κιόλας, περιλάμβανε στους κόλπους της δύο ηγετικά στελέχη της Ν.ΕΔΑ, τους Γρ. Γιάνναρο και Α. Λεντάκη. Η συμμετοχή αυτή αποδεικνύει και την συγκατάθεση-συμφωνία της Ν.ΕΔΑ για την ίδρυση της ΔΚΝΓΛ.

Η ΔΚΝΓΛ αναπτύσσεται γρήγορα μέσα από πολλαπλές πολιτικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις και αρχίζει να συγκεντρώνει πολλές χιλιάδες νέους, αν και δεν τους οργανώνει σε οργανώσεις βάσης, όπως τις ξέρουμε. Δεν είχε τον απαιτούμενο αριθμό στελεχών που χρειαζόνταν γι' αυτό. Όλα τα στελέχη της άριστης νεολαίας που είχαν πείρα οργανωτικής, βρίσκονταν εκείνη την περίοδο στην Ν.ΕΔΑ που έχει μπει και αυτή σ' ένα παράλληλο στάδιο μαζικοποίησης, από το καλοκαίρι του 1963. Από 4-5 χιλιάδες μέλη που είχε στην αρχή του '63, φθάνει στις 17 χιλιάδες όταν γίνεται η συγχώνευση και η ίδρυση της ΔΝΑ.

ΕΡ: Γιατί έγινε αυτή η συγχώνευση και ποιός ή ποιοί την αποφάσισαν;

ΑΠ: Μετά την εμφάνιση της ΔΚΝΓΛ, για μία μακρία περίοδο, υπάρχουν δύο παράλληλες οργανώσεις, και αυτό ήταν λάθος. Νομίζω πως η συγχώνευση έπρεπε να είχε γίνει πίο νωρίς, από την αρχή, γιατί τα χρόνια 63-64 είναι εποχή που όλο και πίο μεγάλες μάζες νέων πολιτικοποιούνται, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι δέχονται να ένταχθούν σε μία κομματική οργάνωση.

Η ΔΚΝΓΛ λοιπόν, δίνει στις μάζες αυτές την δυνατότητα να συμμετέχουν στην πολιτική. Αν το 1963 η ΕΔΑ είχε μία πολιτική

περισσότερο θαρραλέα, και αν η συγχώνευση γινότανε εγκαίρως, η ΔΝΑ θα ήταν πολύ πίο ισχυρή. Η καθυστέρηση της συγχώνευσης είχε σαν αποτέλεσμα μία μεγάλη απώλεια χρόνου, αν σκεφτούμε πως το βασικό πραξικόπημα της 15 Ιουλίου 1965 εξήσπασε 10 μήνες μετά την ίδρυση της ΔΝΑ.

Υπήρχαν πολλά κέντρα επεξεργασίας των αποφάσεων, από τις οποίες εξαρτιόταν η συγχώνευση. Η πρώτη απόφαση πάρθηκε από την ΕΔΑ, προς τα τέλη του 1963. Το Π.Γ. του ΚΚΕ πήρε μία τέτοια απόφαση το Γενάρη του 1964.

Η ηγεσία της Ν.ΕΔΑ επιθυμεί μία τέτοια συγχώνευση γιατί καταλαβαίνει πως η ύπαρξη δυο παράλληλων οργανώσεων αποτελεί λάθος, αφού ουσιαστικά διασπεί τις προσπάθειες να συγκεντρωθεί και να οργανωθεί αποτελεσματικά μία μεγάλη και μαζική άριστη οργάνωση νεολαίας.

Υπάρχουν βέβαια και αντίθετες απόψεις και προπάντων οι φόβοι που εκφράζονται από όρισμένα στελέχη του ΚΚΕ. Στο τέλος του Γενάρη του 1964 μία σύσκεψη που έγινε στο εξωτερικό ασχολήθηκε με το θέμα αυτό. Στην σύσκεψη μετέχουν τα μέλη του Π.Γ. του ΚΚΕ, καθώς και όρισμένα μέλη της Κ.Ε. του ΚΚΕ: Φαράκος, Α. Τζεφρώνης, Καραντζάς και εγώ, ο μόνος που είχα έλθει από την Ελλάδα, ειδικά για αυτή την συζήτηση. Ο Φαράκος εξέφρασε τις κυριώτερες απόψεις που διαφωνώσαν στην συγχώνευση με βασικά επιχειρήματα δύο: ότι η διάλυση της Ν.ΕΔΑ σε μία πλατιά οργάνωση θα προκαλέσει την εξασθένηση της κομμουνιστικής διαπαιδαγώγησης των νέων, και ότι ο πρωτοποριακός αγωνιστικός χαρακτήρας της οργάνωσης θα μεταβληθεί προς την κατεύθυνση του μαζικού - εκπολιτιστικού. Το Π.Γ. του ΚΚΕ πήρε τελικά την απόφαση για την συγχώ-

νευση, και μās τήν ανακοίνωσε στο τέλος της σύσκεψης.

ΕΡ: Γιατί ή συγχώνευση άργησε τόσο πολύ;

ΑΠ: Ο βασικός λόγος ήτανε οι ταλαντεύσεις της ήγεσίας του κόμματος. "Όταν, από τα μέσα του 1963 άκόμα, θά έπρεπε νά είχε πάρει αυτή τήν απόφαση. Ταλαντεύσεις κυρίως πολιτικές. Παράλληλα ή ύπαρξη δύο κομματικών κέντρων, νόμιμου και παράνομου, ΕΔΑ και ΚΚΕ, δυσκόλευε τίς διαδικασίες ανταλλαγής και προέγγισης των απόψεων πάνω σε τόσο κρίσιμο θέμα.

Άλλά και μετά τήν λήψη της απόφασης από τό Π.Γ. (Γενάρη 64) ή συγχώνευση και πάλι άργησε γιατί μέσα στην ίδια τήν απόφαση ύπρχε ή κατεύθυνση νά αναβληθεί ή εφαρμογή της «γιά νά μήν άποσπαστεί ή προσοχή μας από τίς ζ.τικίνδυνες έκλογές» και επίσης «γιά νά προετοιμαστεί πρόσεκτικά και σωστά».

Άκριβώς αυτές οι θέσεις δείχνουν και τίς ταλαντεύσεις πού αναφέραμε. Έλεπε δηλαδή τό όξυμένο πολιτικό αίσθητήριο από τήν κομματική ήγεσία πού άφηνε πολύτιμο χρόνο νά χάνεται.

Υπόβαθρο αυτών των ταλαντεύσεων, όσο και άν έδώ όμολογούνταν ήτανε ή διάχυτος φόθος όχι τόσο της απώλειας, αλλά της μείωσης του έλέγχου του κόμματος στη νεολαία. Όρισμένοι μάλιστα δέν διασταζαν νά επισείουν τόν κίνδυνο του «άβαγκαρντισμού».

ΕΡ: Είναι πολλοί αυτοί πού επικρίνουν τήν συγχώνευση, λέγοντας ότι παρουσιάστηκε άπότομα και δέν ήταν άντικείμενο συζητήσεων στην βάση. Μήπως ύπήρξε καμιά προπαρασκευή γι' αυτό;

Στά Προπύλαια, ό Κοραής τυλιγμένος με τήν ελληνική σημαία και μιά τεράστια κονκάρδα με τό 114.

ΑΠ: Ναι, ύπήρξε μιά σοβαρή προετοιμασία γιά τήν συγχώνευση. Έγιναν συζητήσεις μέσα στην Ν. ΕΔΑ και μιά προπαρασκευή των μελών της γιά τό θέμα αυτό.

Υπήρχαν στην Ν.ΕΔΑ μερικά στελέχη πού αντιδρούσαν γιά δυό βασικούς λόγους: μερικοί (λίγοι) είχαν τούς ίδιους φόβους με τόν Φαράκο, άλλοι (άκόμα λιγότεροι) ήταν άντίθετοι γιατί θεωρούσαν ότι έτσι θά στένενε ό πλατύς χαρακτήρας της ΔΚΝΓΛ.

Είναι πιθανόν κάμποσα μέλη της Ν. ΕΔΑ νά μήν έννημερώθηκαν γιά τό σχέδιο συγχώνευσης, μά αυτό είναι φυσικό σε μιά όργάνωση 17 χιλιάδων περίπου. Άλλά ύπάρχει ένα ντοκουμέντο σχετικά με τήν ψηφοφορία και τήν απόφαση πού πάρθηκε στην Γ' σύνοδο του Κ.Σ. της Ν.ΕΔΑ, τό καλοκαίρι 64.

ΕΡ: Έγιναν συζητήσεις στην ΕΔΑ, και ύπήρξαν άντιθέσεις;

ΑΠ: Έγιναν συζητήσεις στην Ε.Ε. της ΕΔΑ και ύπήρξαν έπιφυλάξεις από όρισμένα μέλη της. Οι έπιφυλάξεις αυτές προερχόντουσαν ιδίως από τούς «σοσιαλιστές» της ΕΔΑ, και όχι από τούς «κομμουνιστές». Γιά παράδειγμα οι Πασαλίδης και Σπ. Ήλιόπουλος έκφράζανε άμφιβολίες, όχι τόσο με τήν ίδια τήν νέα όργάνωση πού θά ίδρύονταν, όσο γιά τήν προσωπικότητα του Μ. Θεοδωράκη: δέν είχαν έμπιστοσύνη στην σταθερή πολιτική στάση του. Νομίζω πώς αυτές οι άπόψεις ήταν λαθεμένες, γιατί και άν άκόμα ό Θεοδωράκης είχε καμιά φορά διαφορετικές πολιτικές άπόψεις, δέν ύπήρχε καμιά άμφιβολία πώς ήθελε νά δημιουργήσει μιά μαρξιστική όργάνωση όπως ή ΔΝΛ. Ήμουν σίγουρος πώς ό Μ. Θεοδωράκης ήθελε μιά τέτοια όργάνωση.

ΕΡ: Προσωπικά ήσουν άνέρ ή κατά μιάς τέτοιας συγχώνευσης, και γιατί;

ΑΠ: Προσωπικά ήμουνα ύνέρ της συγχώνευσης, γιά πολλούς λόγους. Γιά τούς λόγους πού υπογράμμισα προηγουμένως: ή νεολαία πολιτικοποιούνταν μαζικά και γρήγορα, αλλά δέν μπορούσε νά έκφραστεί στά πλαίσια μιάς στενής κομματικής όργάνωσης, ή ύπαρξη δυό όργανώσεων πού είχαν τά ίδια ιδεώδη, τούς ίδιους σκοπούς, δέν βοηθούσε τό κίνημα γενικά, προκαλούσε άντίθετα, τήν διασπορά των μελών και των στελεχών, με άποτέλεσμα τήν διπλή λειτουργία.

Γιά πολιτικούς, λοιπόν, λόγους, αλλά και γιά όργανωτικούς. Τέλος, ή συγχώνευση ανταποκρίνονταν στην ελληνική παράδοση πού επικράτησε από τόν πόλεμο και πού ήθελε, ή νεολαία νά έκφράζεται με μιά πλατειά, άνοικτή όργάνωση. Έννοώ κυρίως τήν παράδοση της ΕΠΟΝ πού επιδίωκε και μετά τόν έμφύλιο πόλεμο. Είναι χαρακτηριστικό ότι ή πρώτη προσπάθεια της ΕΔΑ - τό 1952 - νά όργανώσει νεολαία άκολούθησε αυτό τό πνεύμα, με τήν ίδρυση της ΕΔΝΕ πού γρήγορα τήν διάλυσε και τήν απαγόρευσε ή τότε κυβέρνηση της δεξιάς. Άμεσοι φορείς αυτής της παράδοσης ήταν τά στελέχη της ΕΠΟΝ πού βρίσκονταν στην ήγεσία της Ν. ΕΔΑ τότε (περίπου 10 τόν αριθμό) αλλά και στην ήγεσία του κόμματος της ΕΔΑ. Και τά νεώτερα ήγετικά στελέχη της νεολαίας είχαν μπολιαστεί μ' αυτό τό πνεύμα, άκόμα και γιατί προέρχονταν οι περισσότεροι από τήν παράνομη ΕΠΟΝ της δεκαετίας του 1950-60.

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ:

«Ή απόφαση διάλυσης της Νεολαίας ΕΔΑ ήταν παράτυπη...»

ΕΡ: Είναι γνωστό ότι ή Σπουδαστική Όργάνωση της Νεολαίας ΕΔΑ διαφώνησε με τή «συγχώνευση» και σύ ήσουν άπό τούς πρώτους της διαφωνίας. Τι άκριβώς είχε συμβεί;

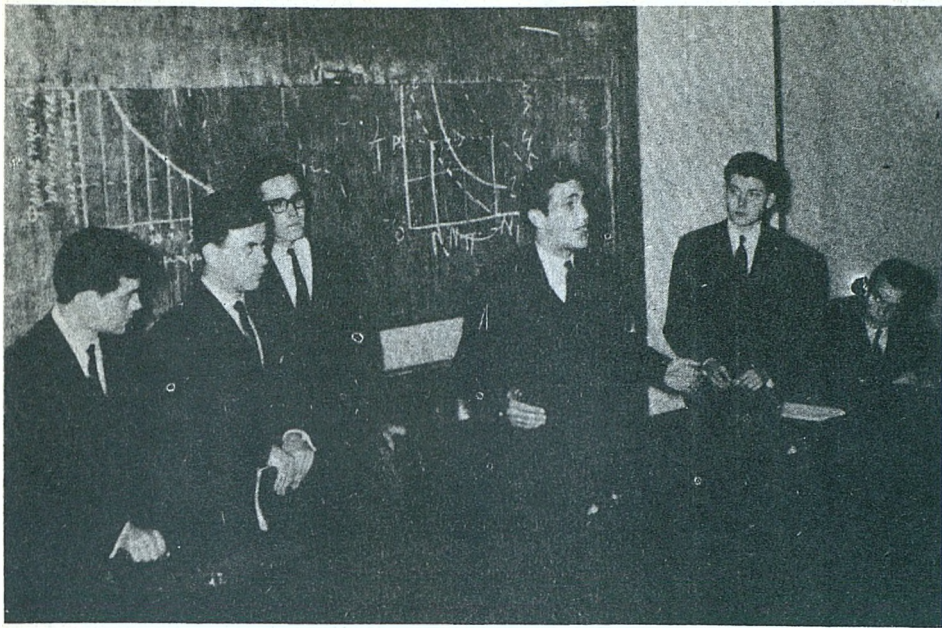
ΑΠ: Είναι πολύ μακρινή αυτή ή περίοδος (1963-1965) και άδυνατισμένη ή μνήμη γι' αυτά τά γεγονότα. Ή Σπουδαστική Όργάνωση, έπειδή ύπήρχαν οξύτερες διαφωνίες, καθυστέρησε νά συγχωνευθεί στη Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη. Ή διαδικασία ολοκληρώθηκε τέλος '64 με άρχές '65. Είναι άλήθεια ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό ήταν ύνέρ της συγχώνευσης. Τό μεγαλύτερο μέρος της Σπουδαστικής Όργάνωσης, και μάλιστα τά πιό δραστήρια στελέχη της, τάχθηκαν με άπόλυτο και τελεσίδικο τρόπο κατά της ένοποίησης των δυό όργανώσεων. Άκριβώς σ' αυτή τή διαδικασία, με διέγραψαν από τή Νεολαία της ΕΔΑ με τήν κατηγορία του φραξιονισμού, λίγο άληθινή μά και λίγο προκατασκευασμένη και καθάίρεσαν τόν Σωτήρη Πέτρουλα από κάθε καθοδηγητικό πόστο πού διατηρούσε. Επίσης, πολλά μέλη άπογοητεύτηκαν και άποχώρησαν.

ΕΡ: Τά προβλήματα στη Σπουδαστική Όργάνωση της Νεολαίας ΕΔΑ δημιουργήθηκαν με τή συγχώνευση;

ΑΠ: Όχι βέβαια. Ή Σπουδαστική Όργάνωση της ΕΔΑ ήταν πάντοτε μιά «προβληματική» όργάνωση γιά τήν ήγεσία της ΕΔΑ. Πίστευε ή ήγεσία της ΕΔΑ ότι ή Σπουδαστική Όργάνωση περνούσε κρίση. Μιά κρίση πού κατά τήν άποψη της έκδηλωνόταν «με τή συστηματική διαβολή και τόν περίγελο του κόμματος, με τή μανιακή λαβολογία, με τήν άπουσία όρεξης γιά όργανωτική δράση, με τή γελοιοποίηση της καθοδήγησης και των προσώπων της καθοδήγησης, με τόν διαχωρισμό από τή γραμμή, με τή διαρροή των πάντων στο πεζοδρόμιο, με προσυνεννοήσεις και φραξιο-νιστική δουλειά».

Ή Σπουδαστική Όργάνωση της ΕΔΑ απέρριψε πολλές άπό τίς θέσεις της ήγεσίας του κόμματος εκείνη τήν έποχή, αλλά με άρνητικήν τρόπο. Δέν κατόρθωνε, άπό τήν άλλη μεριά, νά παραθέσει θετικές προτάσεις. Ένώ ήταν εύστοχη στις παρεμβάσεις της γιά τό τί δέν ήθελε, ήταν άσαφής και άνώριμη νά έκθέσει αυτά πού ήθελε.

Ύπήρχε τότε, άπό τή Σπουδαστική Όργάνωση, μιά φορτισμένη καχυποψία γιά τήν ήγεσία της ΕΔΑ σε σχέση με τήν εύθύνη των προσώπων πού τήν άποτελούσαν γιά τά λάθη της περιόδου του έμφύλιου και

Στή Νομική γίνονται ελεύθερες συζητήσεις για θέματα επιστήμης. Στή φωτογραφία πρώτος από αριστερά ο Μιχ. Περιστεράκης, δεύτερος ο Βασ. Κοντογιαννόπουλος, ομιλητής ο Κώστας Βεργόπουλος, και τελευταίος δεξιά ο Μιχ. Παπαγιαννάκης, στα φοιτητικά τους χρόνια.

μετά. Μεγαλύτερη ήταν η καχυποψία για την ηγεσία της Νεολαίας της ΕΔΑ, που την αποτελούσαν άτομα υπερήλικα, χωρίς κανένα ουσιαστικό δεσμό με τη νέα γενιά της εποχής μετά το '60 και το κίνημά της. Διάχυτη ήταν η πεποίθηση ότι το μεγαλύτερο μέρος της ηγεσίας της ΕΔΑ ήταν κατευθυνόμενο από κέντρα εκτός Ελλάδας. Αυτό ήρθε να επιβεβαιωθεί από πολλά περιστατικά. Δύο από τα σπουδαιότερα που θυμάμαι, είναι: 'Η Κινεζοσοβιετική διένεξη που στην πρώτη φάση της είχε χαρακτήρα ανταλλαγής μακροσκελών επιστολών και η έκρηξη στη γιορτή για την επέτειο του Γοργοπόταμου, με 13 θύματα. Τό αρθρο 2 του καταστατικού της ΕΔΑ, εκτός των άλλων έλεγε ότι: «'Η ΕΔΑ είναι ανεξάρτητος πολιτικός φορέας του 'Ελληνικού Λαϊκού 'Αριστερου Κινήματος». Στην περίπτωση όμως της διένεξης, η ηγεσία της ΕΔΑ διαστρέβλωσε το χαρακτήρα του κομματος και προσπάθησε να παρουσιάσει το κόμμα εύθυγραμμισμένο με τις αντιλήψεις μιάς μερίδας κομμουνιστών. Βέβαια, σάν κόμμα της 'Αριστεράς, δέν μπορούσε παρά να ενδιαφέρεται για τη διένεξη που υπήρχε μέσα στο κομμουνιστικό κίνημα. 'Αλλά σάν κόμμα όλων των αριστερών δυνάμεων, δέν μπορούσε να γίνει ο φορέας της μιάς ή της άλλης αντίληψης. Μέ τό να πάρει η ηγεσία επίσημα μέρος στη διένεξη (Β' Συνέδριο) και να εύθυγραμμίσει την ΕΔΑ δίκριτα μέ μία παράταξη του Διεθνους κομμουνιστικού Κινήματος, που ακολουθούσε μάλιστα δουλικά (άφου δέν επέτρεψε ποτέ στην Αύγη να δημοσιεύσει ούτε μιά από τις απαντήσεις του ΚΚ Κίνας) προκαλούσε τό κοινό αίσθημα των μελών και όπαδών, πολύ δέ περισσότερο τό φιλελεύθερο πνεύμα των αριστερών φοιτητών.

Στήν περίπτωση του Γοργοπόταμου, εύθυγραμμίστηκε, δύο μέρες μετά τό γεγονός μέ την ανακοίνωση... σκοπιμότητας του ΚΚΕ που μιλούσε για δυστύχημα, εκθετόντας έτσι και την ΕΔΑ σάν κόμμα υπετέλειας, άφου λίγους μήνες μετά αποδεί-

χτηκε περίτρανα ότι η έκρηξη στο Γοργοπόταμο ήταν στα πλαίσια του σχεδίου Arrow των 'Αμερικάνων για μαζικές δολοφονίες στην 'Ελλάδα.

Όλα τά παραπάνω είναι μιά πολύ γενική εικόνα της ατμόσφαιρας που επικρατούσε εκείνη την εποχή, μέσα στην όποια προσπαθούσε να άνδρωθεί η Σπουδαστική 'Οργάνωση.

ΕΡ: Καί όταν έφτασε τό πράγμα στη συγχώνευση;

ΑΠ: Αυτό ήταν τό αποκορύφωμα. Αύθόρμητα διαμορφώθηκε η κοινή πεποίθηση στους άριστερους φοιτητές, ότι κάποια άλλη σκοπιμότητα έξυπνηρετούσε η συγχώνευση και δέν ήταν καρπός της ανάλυσης της ελληνικής πραγματικότητας εκείνης της περιόδου και των συγκεκριμένων αναγκών του νεολαιίστικου κινήματος. Γι' αυτό μίλησαν άμέσως για ξενο «πρότυπο» (ανατολικών χωρών) ή ελληνικό «πρότυπο» άλλης εποχής (ΕΠΟΝ).

ΕΡ: Ποιά ήταν η άποψη της ηγεσίας και ποιά των διαφωνούντων;

ΑΠ: 'Απ' ότι μπορώ να θυμηθώ, η ηγεσία της νεολαίας της ΕΔΑ έλεγε ότι η Σπουδαστική 'Οργάνωση δέν αντιμετώπισε σωστά τη δημιουργία της Δημοκρατικής Νεολαίας Λαμπράκη ότι η προηγούμενη κατάσταση της Σπουδαστικής 'Οργάνωσης, μά και οι συγκεχυμένες και άτελεις πληροφορίες γύρω από την ΔΝΛ, δέν της επέτρεψαν να εκτιμήσει σωστά την προσφορά της ΔΝΛ στο χώρο της ελληνικής νεολαίας. Μιλούσε ακόμη για παραμορφωτικούς ψίθυρους και οργανωμένες ομάδες. Βασική της άποψη ήταν πως η καινούρια οργάνωση θά έχει «σάν ιδεολογία της την ιδεολογία της άριστεράς και σκοπούς της την διαπαιδαγώγησή της νεολαίας πάνω στά πιο προοδευτικά ιδανικά, την έξύψωση του αγωνιστικού της ήθους, ώστε να συγκεντρώσει γύρω της όσο τό δυνατόν εύρύτερες μάζες της νεολαίας, να τις βάλει να

παλέψουν για τά καθημερινά πολιτικά, έθνικά, κοινωνικά και οικονομικά θέματα».

«Οι διαφωνούντες» έλεγαν ότι ήταν παράτυπη ή άπόφαση διάλυσης της Νεολαίας ΕΔΑ, ότι έσκεμμένα διαλύθηκε για να γλιτώσει την κριτική τό κόμμα, ότι τό κόμμα θά δημιουργήσει κομματική οργάνωση άπό άρεστά, πειθήνια σ' αυτό μέλη, άποκλείοντας όλους τους άλλους στην ΔΝΛ, ότι δέν ήταν μιά σοβαρή πολιτική οργάνωση, αλλά μιά έλαφριά εκπολιτιστική μάζα που φυτεύει δέντρα, κάνει χορούς και λοιπά..., ότι χρειαζόταν ένιομετωπική, πλατιά οργάνωση νεολαίας, αλλά χωρίς να διαλυθεί η κομματική νεολαία. 'Ακόμη, τόνιζαν ότι τό κόμμα βρίσκεται σέ «δεξιά παρέκκλιση» και ότι μιά νεολαιίστικη οργάνωση αυτού του τύπου δέν μπορούσε να 'ναι μιά οργάνωση πρωτοπόρα, και πολλά άλλα...

ΕΡ: Τελικά η Σπουδαστική 'Οργάνωση προσχώρησε στη ΔΝΛ;

ΑΠ: 'Η Σπουδαστική 'Οργάνωση, μέσα στο προκατασκευασμένο θερμοκήπιο που βρέθηκε και που πολύ «άπλοϊκά» έχω περιγράψει παραπάνω, τό μόνο που κατάφερε να άποκαταστήσει ήταν ένας «διάλογος μουγκών». Τά περισσότερα μέλη και στελέχη της Σπουδαστικής 'Οργάνωσης άπορροφήθηκαν από άλλες κινήσεις (Φίλοι Νέων Χωρών, 'Αναγέννηση) που είχαν αρχίσει να υπάρχουν στον έλλαδικό χώρο και λίγο άργότερα, μετά τό θάνατο του Σωτήρη Πέτρουλα, πολλοί άπ' αυτούς προσχώρησαν στην «ΠΑΝ.ΔΗ.Κ. ΣΩΤΗΡΗΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΣ». Βέβαια, υπήρξαν και πολλοί που πήγαν στα σπιτία τους... 'Αποτέλεσμα ήταν η Σπουδαστική 'Οργάνωση της ΔΝΛ να σχηματισθεί από αυτούς που προσχώρησαν και - κυρίως - από καινούρια μέλη. ■

κυκλοφορεί

MONTAIGNE

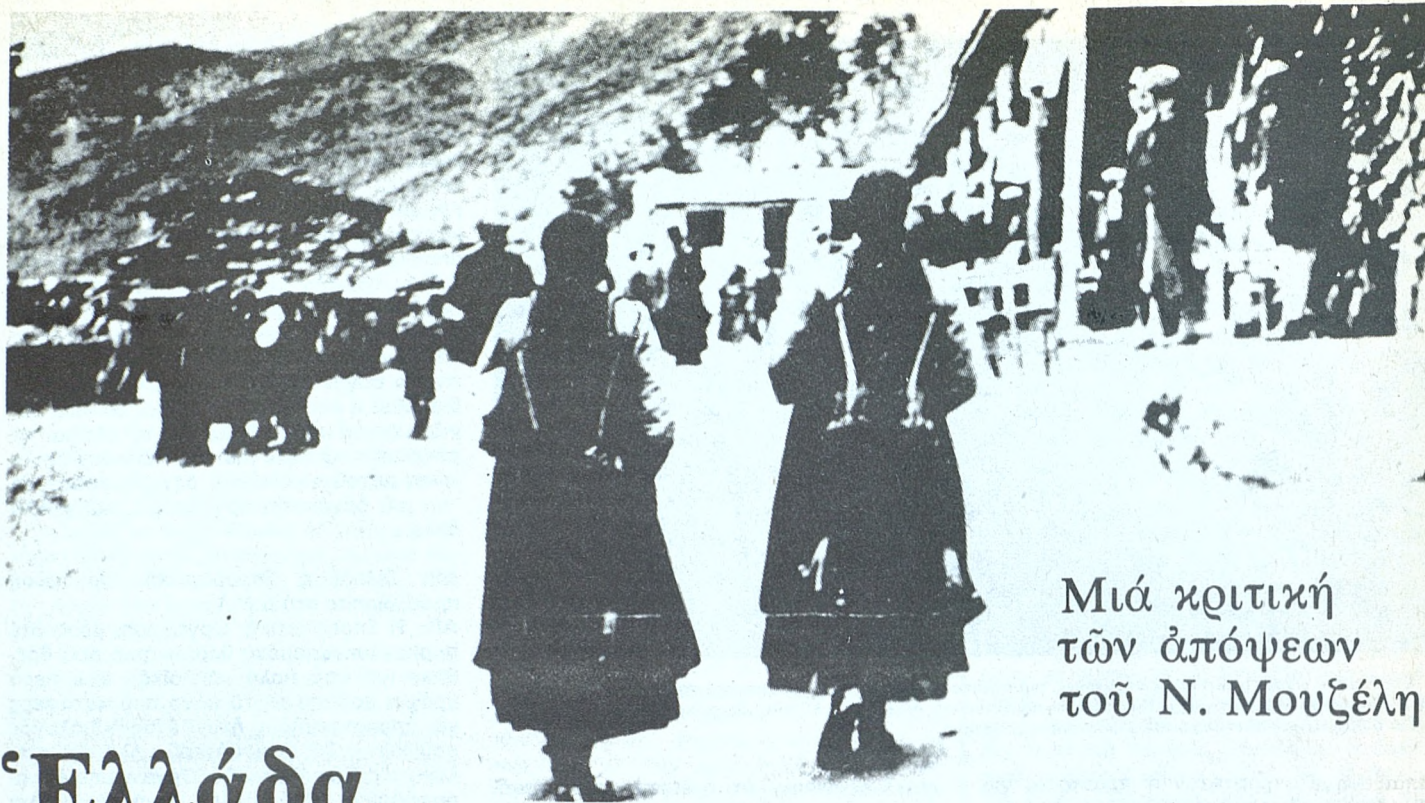
ΔΟΚΙΜΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΚΑΛΒΟΣ»

'Αναξαγόρα 1, 'Αθήνα τ.τ.112

τηλ. 52.46.241

Μιά κριτική
τῶν ἀπόψεων
τοῦ Ν. Μουζέλη

Ἑλλάδα καί Βουλγαρία στό Μεσοπόλεμο

τοῦ Δημήτρη Ψυχιοῦ

1. Κοινωνιολογική θεωρία ἢ Σοβαρή Οἰκονομικοῖστορική Ἔρευνα;

Τό βιβλίο τοῦ Ν. Μουζέλη (ἢ καλύτερα, ἡ συλλογή δοκιμίων, ὅπως τό ὀνομάζει καί ὁ ἴδιος) *Νεοελληνική Κοινωνία, ὀψεις ὑπανάπτυξης* (Ἐξάντας, Ἀθήνα 1978), ἀποτελεῖ πράγματι ἕνα ἀπό τά πιό ἐνδιαφέροντα πού κυκλοφόρησαν τά τελευταῖα χρόνια. Τόσο γιατί εἰσάγει τόν Ἕλληνα ἀναγνώστη στή γνώση τῶν σχετικά σύγχρονων ἐργασιῶν τῆς κοινωνιολογικῆς ἀνάλυσης, ὅσο καί γιατί προσπαθεῖ νά δει ὀψεις τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας μεταχειριζόμενος αὐτά τά ἐργαλεῖα. Γι' αὐτόν ἀκριβῶς τό λόγο τό βιβλίο του ἔχει προκαλέσει καί πολυάριθμες κριτικές.

Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ δέν θά εἶχε γραφτεῖ καί οἱ διαφωνίες ἡ παρατηρήσεις πού περιέχει θά εἶχαν πιθανότατα ἐνσωματωθεῖ σέ κάποια γενικότερη μελέτη, ἂν δέν διατυπωνόταν, στήν Εἰσαγωγή κιόλας τοῦ βιβλίου τοῦ Ν. Μουζέλη (σελ. 9), ὁ ἰσχυρισμός ὅτι «παρά τή σχετική ἔλλειψη σοβαρῆς οἰκονομικο-ἱστορικῆς ἐρευνας γιά τήν νεώτερη Ἑλλάδα, ἡ ἐφαρμογή τῆς κοινωνιο-λογικῆς θεωρίας στό ὕλικο πού ἤδη ὑπάρχει θά μπορούσε (ἀκόμη καί χωρίς συστηματική βασική ἐρευνα τῶν πηγῶν) νά ρίξει κάποιο νέο φῶς στήν ἱστορικῆ ἐξέλιξη τῆς χώρας καί νά δώσει τό πλαίσιο γιά μιὰ νῆα θεώρηση ὁρισμένων ζωτικῶν προβλημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ κοινωνικοῦ σχηματισμοῦ». Ἡ ἀποψη αὕτη ἀποκτά καί θεωρητική θεμελίωση στίς σελίδες 168-173 τοῦ βιβλίου, ὅπου, μέσα ἀπό μιὰ ὑποτιθέμενη ἐπίθεση στόν ἐμπειρισμό, δηλώνεται ὅτι «εἶναι ἀδύνατο νά καθορίσουμε τί ἀποτελεῖ ἀπόρριψη ἢ ὄχι μιᾶς θεωρίας ἔξω ἀπ' αὐτή τήν ἴδια τή θεωρία» καί διεκδικεῖται τό δικαίωμα τῶν «θεωρητικῶν» πού κινοῦνται σέ «ὑψηλά ἐπίπεδα ἀνάλυσης καί ἀφαίρεσης» νά διαπράττουν τιποτένια λάθη σέ ἡμερομηνίες ἢ ὀνόματα.

Φοβάμαι πῶς τέτοιου εἶδους ἐπιστημολογικές ἀκροβασίες (πού δέν διορθώνονται μέ ὅσα γενικά σωστά λέγονται στή σελ. 173 γιά τή σχέση θεωρίας-ἐμπειρικῆς ἐρευνας) κάνουν διπλό κακό: δίνουν τή σφραγίδα τῆς ἐγκυρότητας σέ μιὰ σειρά «γενικεύσεις» καί «ἀναλύσεις» τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητας πού ἔχουν γίνει μέ κριτήριο τήν ἄμεση πολιτική πρακτική καί ὅπου ἡ ἐπιστημονική ἀνευθυνότητα συμβαδίζει μέ τόν πολιτικό καιροσκοπισμό: Ταυτόχρονα, ἐπιτρέπουν τή μελλοντική

κατασκευή θεωριῶν «στό πόδι», χωρίς (ἢ μέ ὑποτυπῶδη) θεμελίωση στή γνώση τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας ἢ, στήν καλύτερη περίπτωση, δίνουν τό ἀναγκαῖο ἐπιστημολογικό ἄλλοθι σέ ὅσους προσκρούουν στή φοβερή ἔλλειψη στοιχείων γιά τήν ἑλληνική κοινωνία, νά ἀντιπαρέλθουν τό πρόβλημα καταφεύγοντας ἀκριβῶς στούς κανόνες τῆς τυπικῆς λογικῆς. Νομίζω πῶς ἡ ἀνάλυση πού κάνει ὁ Ν. Μουζέλης γιά τούς Ἕλληνες καί Βούλγαρους ἀγρότες στό μεσοπόλεμο δέν δοθᾶ καθόλου, μέ τόν τρόπο πού γίνεται, νά ξεπεραστοῦν τά προβλήματα θεωρίας-ἐμπειρικῆς ἐρευνας πού καί ὁ ἴδιος θέτει.

Θά ἀσχοληθῶ λοιπόν μέ αὐτό ἀκριβῶς τό δοκίμιο τοῦ βιβλίου του (Μέρος Τρίτο, Κεφάλαιο 5, σελ. 213-245). Γιά τρεῖς λόγους: Γιατί φαίνεται ξεκάθαρα ὅτι τό εἶδος τῶν ἐμπειρικῶν στοιχείων πού χρησιμοποιεῖ δέν ἐπιτρέπει τίς γενικεύσεις πού ἐπιχειρεῖ. Ἐπειδή χρησιμοποιεῖ μέ λανθασμένο τρόπο τή θεωρία τῆς ἀρθρώσεως τῶν τρόπων παραγωγῆς². Διότι ὁ ἴδιος τό ζήτησε ἐπανελημμένα ἀπαντώντας σέ κριτικές πού τοῦ ἔγιναν, διαμαρτυρόμενος γιά τό «ἀφρημένο» καί «θεωρητικόλογο» ἐπίπεδό τους.

Θά ἀσχοληθῶ ἀρχικά μέ μιὰ κριτική τῶν στοιχείων πού παρουσιάζει καί στά ὁποῖα στηρίζει, κατά τή γνώμη του, τά συμπεράσματά του. Προβλήματα χώρου δέν ἐπέτρεψαν διεξοδικότερη παρουσίαση τῶν ἀντιρρήσεων μου, οὔτε ἀναλυτική παράθεση τῶν σημείων ὅπου γίνεται κριτική. Νομίζω πῶς χρειάζεται νά ἔχει κανεῖς ταυτόχρονα μπρός του τίς «ὀψεις τῆς Ὑπανάπτυξης» γιά νά μπορεῖ νά παρακολουθήσει τό κείμενο καί νά κρίνει τήν ὀρθότητα καί τή σοβαρότητα τῶν ὅσων γράφονται. Οἱ σχετικές πηγές ἀναφέρονται στό τέλος.

Πρέπει νά τονίσω, βέβαια, ὅτι δέν διεκδικῶ τόν τίτλο τοῦ εἰδικοῦ ἐπὶ τῶν Βαλκανικῶν ἢ Βουλγαρικῶν ζητημάτων. Οἱ φιλοδοξίες μου περιορίζονται στή διερεύνηση ἐνός συγκεκριμένου ἐρωτήματος: ὕπρχαν δομικές διαφορές ἀνάμεσα στόν ἑλληνικό καί τό βουλγαρικό κοινωνικό σχηματισμό στήν ἐποχή τοῦ μεσοπολέμου;

2. Κριτική τῶν θέσεων τοῦ Ν. Μουζέλη

Α. Ἡ ἐμπορευματοποίηση τῆς γεωργίας (σελ. 223-224)

Κατ' ἀρχήν, δέν εἶναι σωστό ὅτι ἀποτελεῖ ἀσφαλῆ δείκτη γιά τό βαθμό ἐμπορευματοποίησης τῆς ἀγροτικῆς-κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς μιᾶς χώρας ὁ βαθμός τῆς κοινωνικῆς τῆς διαφοροποίησης. Χαρακτηρι-

στικό ακριβώς των άποιμιακών χωρών είναι ή έντονη έμπορευματοποίηση της γεωργίας (ορισμένων τομέων της πού ενδιαφέρουν τή μητρόπολη), χωρίς συνακόλουθη ανάπτυξη της βιομηχανίας. Έπιπλέον, τά στοιχεία πού δίνει ο Ν. Μουζέλης (πάνω από 80% του ένεργου πληθυσμού άσχολεϊται με τή γεωργία στή Βουλγαρία, λιγότερο από 60% στήν Έλλάδα) δέν είναι σωστά. Οί έλληνικές στατιστικές μέχρι τό 1951 ύποτιμούν σημαντικά τή γυναικεία άπασχόληση στή γεωργία (Μακρής, 1972:148. Γριτσόπουλος, 1972:224). Γι' αυτό, άλλωστε, και οί άπογραφές του 1907 και του 1920 έμφανίζουν μόλις ένα 46% και ένα 58% αντίστοιχα του ένεργου πληθυσμού νά άπασχολείται στή γεωργία. (ΕΣΥΕ, 1931:75). Γι' αυτό και ενώ με βάση τήν άπογραφή του 1920 γιά τή Βουλγαρία και του 1928 γιά τήν Έλλάδα (ΕΣΥΕ, 1931:470-472) ο άριθμός των άνδρων πού άπασχολούνται στή γεωργία είναι περίπου 1.000.000 και για τίς δύο χώρες, ο άριθμός των γυναικών έμφανίζεται νά είναι 1.110.000 στή Βουλγαρία και μόλις 470.000 στήν Έλλάδα. Με τή μέτρια ύπόθεση ότι ή αναλογία άνδρων-γυναικών πού εργάζονταν προπολεμικά στή γεωργία είναι ίδια με τή μεταπολεμική, (τό 1961 ήταν 100:65), τό έλληνικό ποσοστό φθάνει τό 70% γιά τό 1928, έναντι 82,5% γιά τή Βουλγαρία τό 1920. Άν άναφερθούμε στό 1907, τό 77% του πληθυσμού τής Βουλγαρίας ζούσε από τή γεωργία (Iaranoft, 1919:14), ύπολογίζουμε τό ένεργό δυναμικό τής Έλλάδας στή γεωργία σέ 79% τουλάχιστο. Βλέπουμε πώς πριν τόν Α' Πόλεμο οί δυο χώρες είναι «ομόιμες», ώς πρós τό συγκεκριμένο χαρακτηριστικό. Τή διαφορά πού διαπιστώνουμε μετά τό μεσοπόλεμο θά πρέπει, κατά τή γνώμη μου, νά τήν άποδώσουμε και στό - καθοριστικό γιά τήν έλληνική κοινωνία του μεσοπολέμου - γεγονός τής εγκατάστασης των προσφύγων, στήν όποιαν ο Ν. Μουζέλης άναφέρεται en passant στό κείμενό του (σελ. 227), γιά νά τής άποδώσει μόνο τήν έπιτάχυνση στή διανομή τής γής κατά τή μεταρρύθμιση.

Ύπερβολική σημασία δίνει έπίσης ο Ν. Μουζέλης στό ρόλο πού έπαιξε ή Ζάντρονγκα, σάν τρόπος οίκογενειακής οργάνωσης των Σλάβων, στό νά προφυλάξει τούς άγρότες από τήν άγορά, νά τούς δέσει με τή γή. Στηρίζεται κύρια στίς άπόψεις πού έχουν διατυπώσει γιά τό θέμα αυτό οί Καραβίδας (1931) και Δανηλίδης (1934). Όμως, τόσο ο Καραβίδας (1931:253, 254, 257) όσο και ο Mosely (1976:60-61, 66) άναφέρουν ρητά ότι ή *κλασική Ζάντρονγκα είχε εκλείψει στίς αρχές του αιώνα μας στήν κυρίως Βουλγαρία* και είχε διατηρηθεί μόνο περιθωριακά, δυτικά τής Σόφιας, στά σύνορα με τή Σερβία. Τίς ίδιες εκτιμήσεις σχετικά με τή γεωγραφική εξάπλωση τής Ζάντρονγκα και τή βαθμιαία διάλυσή της στή Βουλγαρία δρίσκουμε και στούς Fanny Milkova (1975:117-127) και R. Pecheva (1965). Τό πρόβλημα όμως δέν είναι ή Ζάντρονγκα αυτή καθαυτή, πού μοιάζει τελικά νά είναι άλλα και μόνο γενικός όρος πού καλύπτει πολλές πραγματικότητες (δλέπε σχετικά Emile Sicard (1976), Milenko Filipovic (1976), E. A. Hammel (1972), αλλά ή δομή τής οίκογένειας τόσο στήν Έλλάδα, όσο και στή Βουλγαρία τήν περίοδο πού εξετάζουμε. Φοβάμαι πώς τά «στοιχεία» των Καραβίδα και Δανηλίδη έχουν ένα έντονο ιδεολογικό χρωματισμό, πού τά καθιστά ύποπτα. Αντίθετα με τόν Καραβίδα, ο Mosely (1976:67) έπιμένει πώς έθνικές ή θρησκευτικές διαφορές στήν οργάνωση τής οίκογένειας δέν διαπίστωσε στίς περιοχές των Βαλκανίων πού μελέτησε. Νομίζω πώς ένα μεγάλο μέρος των άπόψεων του Καραβίδα είναι επηρεασμένο όχι μόνο από τό δικό του ιδεολογικό όραμα, τόν κοινωτισμό, αλλά και από τίς έθνικές αντιθέσεις του μεσοπολέμου, στίς όποιες ύποκύπτουν πολλές φορές τά στοιχεία του.

Όπωσδήποτε, παρά τά λάθος στοιχεία πού έπικαλείται ο Ν. Μουζέλης, ή άναφορά του στήν οργάνωση τής άγροτικής οίκογένειας θίγει ένα έντελώς παραμελημένο θέμα στή φιλόδοξη (κύρια μεταπολιτευτική) κοινωνιολογική φιλολογία πού θέλει νά εξηγήσει τή συνολική πορεία τής έλληνικής κοινωνίας. Οί γνώσεις μας γιά τή δομή τής οίκογένειας είναι έλάχιστες. Γι' αυτό και άποτελούν σημαντική συμβολή οί δυο εργασίες του Ε. Άλεξάνη (1975, 1979) πού ή όπτική τους είναι δέβαια έθνολογική, αλλά δείχνουν με σαφήνεια σέ ποιο βαθμό ο Καραβίδας, ταυτίζοντας τίς έννοιες «Ζάντρονγκα» - «εὐρεία οίκογένεια» - «Σλάβοι», κατέληξε νά μή δλέπει στήν Έλλάδα παρά πυρηνικές οίκογένειες. Κι όμως ακόμη και στήν κατ' έξοχή έμπορευματοποιημένο σταφυδοπαραγωγό Ήλεα έχουμε παραδείγματα χωριών όπου ύπήρχαν οίκογένειες με 20-25 μέλη (3-4 οίκογένειες άδελφών παντρεμένων και γονεϊς) πού δέ φαίνεται ν' άποτελούν εξαιρέσεις στίς αρχές του αιώνα μας (προσωπικά άδημοσίευτα στοιχεία). Πιστεύω πώς οί άπόψεις του Μουζέλη γύρω από τό θέμα αυτό είναι πρόχειρες και άδασάνιστες και πώς μία διεξοδική μελέτη του θεσμού τής οίκογένειας στόν τόπο μας θά μάς δώσει τά κλειδιά γιά τόν κανόνα τών διαδικασιών άλλαγής τής «άγροτικής Έλλάδας».

Έξ ίσου έπισφαλές είναι οί άναφορές του Μουζέλη στίς άντιοδράσεις Σλάβων-Έλλήνων άγροτών μετά τήν μεταρρύθμιση. Ό D. Mitrany (1951:90), στόν όποιο παραπέμπει, άναφέρει ότι μετά τίς άγροτικές

μεταρρυθμίσεις οί 'Αγρότες τής Ανατολικής Εὐρώπης γενικά, προτιμούν νά καλλιεργούν γιά αυτοκατανάλωση και όχι γιά τήν άγορά. Γιά τούς Έλληνες δέν άναφέρει τίποτα και είναι πολύ συζητήσιμο ότι δέν ίσχυσε κάτι αντίστοιχο. Μετά τήν άγροτική μεταρρύθμιση έχουμε μία πολύ μεγάλη πτώση τής στρεμματικής παραγωγικότητας στή χώρα μας πού κυμαίνεται από 10%-30% κατά προϊόντα και περιοχές (Α. Σίδερης, 1934:181-191). Ό Σίδερης ίσχυρίζεται ότι δέν φταίει γιά τήν πτώση αυτή ή μεταρρύθμιση, νομίζω όμως πώς τό θέμα δέν κλείνει με τά έπιχειρήματά του και χρειάζεται παρά πέρα διερεύνηση. Τέλος, ο E. Wolf (1974:284-309) τουλάχιστον, δέν άναφέρει πουθενά ότι ή πολιτική-έπαναστατική δράση του άγρότη διευκολύνεται από τή μη έξάρτησή του από τόν έμπορο και τούς κρατικούς πιστωτικούς μηχανισμούς και έξ όρισμού ο αὐτάρκης άγρότης έχει άσθενείς δεσμούς με τήν άγορά.

B. 'Η Κοινότητα του χωριού (σελ. 225-228)

Η άποψη πού διατυπώνει ο Ν. Μουζέλης [έπικαλούμενος τούς Stoianovich (1979), N. Pasic (1971), Καραβίδα (1931)] είναι πράγματι έκπληκτική. Στά βουλγαρικά χωριά, στό πρώτο τέταρτο του 20ου αιώνα, ο «ντόπιος έμπορος, φούρναρης, τσαγγάρης, σιδεράς κλπ. είχαν ξένη καταγωγή-έλληνική, δλάχικη, ήπειρώτικη». Η φράση αυτή ύπάρχει στόν Καραβίδα (1931:125-126), αλλά με κανένα τρόπο δέν άναφέρεται στή Βουλγαρία ειδικά (άλλά στούς Σλάβους γενικά), ούτε άφορά δέβαια τήν έποχή του Καραβίδα, αλλά γενικά τό παρελθόν. Είναι αλήθεια, ότι ο Καραβίδας κάνει άλματα, αλλά νά πεταχτεί από τό Βυζάντιο καί τή Ραγούζα στό 1925 είναι λίγο παρατόλμο. Ότε ο Stoianovich, ότε ο Pasic στούς όποιους παραπέμπει ο Ν. Μουζέλης ίσχυρίζονται πουθενά ότι ή βουλγαρική άστική τάξη έχει ξενική καταγωγή. Και οί δυο τους άναφέρονται στή δραστηριότητα των Έλλήνων, Βλάχων, Αρμενίων, Σέρβων (πού ο Pasic ύποτιμά τή σημασία τους) έμπόρων μέχρι τά μέσα του 19ου αιώνα. Έπιπλέον, μέσα σέ μία μόνο παράγραφο, ο Μουζέλης περνά από τούς Βουλγάρους στούς Σλάβους κι από κεί στούς Σέρβους, ταυτίζοντας ούσιαστικά τίς τρεις έννοιες, πράγμα πού γίνεται και σέ άλλα σημεία του κειμένου του: γενικές άναφορές γιά τούς Σλάβους τίς χρησιμοποιεί γιά νά έρμηνεύει μόνο τά τής Βουλγαρίας, χωρίς νά μπαίνει στόν κόπο νά εξηγήσει γιατί τά στοιχεία αυτά δέν ήταν καθοριστικά γιά τά άγροτικά κινήματα των άλλων σλαβικών χωρών.

Η αυθαίρετη κατασκευή του σχετικά με τήν κοινωνική διαφοροποίηση του χωριού και τήν «προέλευση» τής Βουλγαρικής άστικής τάξης έπιτρέπει στό Ν. Μουζέλη νά ίσχυριστεί, στήν έπόμενη παράγραφο, ότι όσοι δέν καλλιεργούσαν τή γή «ήταν άνίκανοι νά άσκήσουν ούσιαστική έξουσία και νά άποτελέσουν τούς κατάλληλους μεσοαδιντές ανάμεσα στό χωριό και στήν πόλη». Κι όμως ο Ν. Μουζέλης, πού παραπέμπει στόν Bell, ξέρει πώς ή Λαϊκή Άγροτική Ένωση Βουλγαρίας (ΛΑΕΒ), ή κατ' έξοχήν σύνδεση του χωριού με τήν πόλη, τό αντιπροσωπευτικό διαμεσολαθητικό όργανο των Βουλγάρων χωρικών, δημιουργήθηκε και ίσχυροποιήθηκε από δάσκαλους και γεωπόνους. (J. D. Bell, 1975). Ό ίδιος ο Σταμπολίνσκυ ήταν γεωπόνος και είχε δουλέψει σά δάσκαλος. Η περιγραφή του Bell (1975) γιά τό ρόλο των

ΚΕΡΑΜΙΚΑ

σταχυ
Ξάνθου 7 Κολωνάκι

αντικείμενο
Δημητρίου Γούναρη 30 Θεσσαλονίκη

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ:
Φανερωμένης 48 Χολαργός.
Τηλ. 652 1725

δασκάλων-γεωπόνων, ταιριάζει θαυμάσια μ' αυτό που ο Wolf (1974:298) χαρακτηρίζει «συνένωση των "ξεριζωμένων" διανοούμενων και των αγροτών υποστηρικτών τους».

Τέλος, ότι ο χαρακτήρας του βουλγαρικού χωριού ήταν πράγματι πύο «έξισωτικός» από εκείνον του ελληνικού, είναι μάλλον σωστό. Όμως δεν καταλαβαίνω γιατί επιμένει τόσο σ' αυτόν, αφού ο Wolf (1971) τουλάχιστο, στον οποίο παραπέμπει, δεν τον συσχετίζει πουθενά με την «τάση για συλλογική δράση». Άλλωστε, αν μπορούμε στη συλλογιστική του εξισωτισμού, θά πρέπει να εξηγηθεί γιατί στη Βουλγαρία - εξισωτική κατεξοχήν κοινωνία στο σύνολό της (Iaranoff, 1919:89. Seton-Watson, 1946:254) όπως άλλωστε το παραδέχεται και ο Μουζέλης (σελ. 232) - οι χωρικοί αντιδρούν άπέναντι στους άστούς με διαιότερο τρόπο σε σχέση με την «άνισωτική» Ελλάδα.

Η παραστατικότητα εικόνα που μας δίνει ο Ν. Μουζέλης για τη «δομή» της βουλγαρικής αγροτικής κοινωνίας στις αρχές του 20ου αιώνα, όπου την «τάση για συλλογική δράση» μάθαμε να ξέρουμε από το δόγμα της αυτοσυντήρησης και από την άλλη μια «χούφτα μη αγροτών», ξένων, που οι αγρότες διάκεινται έχθρικά απέναντί τους, μπορεί να εξυπηρετεί τους παραπέρα αποδεικτικούς συλλογισμούς του, [του επιτρέπει (σελ. 233) να ισχυριστεί ότι ο Βούλγαρος αγρότης ταύτιζε την άστική τάξη με την ξένη καταπίεση] δεν προκύπτει όμως από κανένα στοιχείο και φαίνεται να έχει πολύ μικρή σχέση με την πραγματικότητα.

Γ. Άστικοποίηση και μετανάστευση (σελ. 228-231)

Δέν υπάρχει καμιά αμφιβολία πώς η πληθυσμιακή αύξηση της Αθήνας ήταν έκπληκτη. Αυτό που ξεχνά να αναφέρει ο Ν. Μουζέλης είναι ότι «στις αρχές της δεκαετίας του 1920» εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα κάποιοι πρόσφυγες: Τό 1920 Αθήνα-Πειραιάς έχουν περίπου 450.000 κατοίκους, τό 1928 περίπου 710.000 από τους οποίους 230.000 πρόσφυγες (ΕΣΥΕ, 1931:36-40). Όσο για την αύξηση ως τό 1940 ο Μπ. Κανίξερ (1968:35) εκτιμά ότι αν και πολύ μεγάλη (40%) είναι μικρότερη από αυτήν της... Πιερίας και ότι συνολικά οι ρυθμοί αύξησης άστικού-αγροτικού πληθυσμού είναι περίπου ίδιοι. Όπωςδήποτε τά αντίστοιχα φαινόμενα ήσαν ήπιότερα στη Βουλγαρία, όχι όμως και άνύπαρκτα: (σελ. 230) από 20.000 τό 1875 έφθασε τίς 100.000 τό 1910, τίς 200.000 τό 1920 (Damjanov, 1979:24).

Υπερβολικός είναι ο Ν. Μουζέλης και σε ό,τι αφορά τά στοιχεία του για την έξωτερική μετανάστευση Ελλήνων και Βουλγάρων. Ό Χρ. Λουκόπουλος (1934:33-38) αναφέρει ότι, μέ βάση τίς έπίσημες στατιστικές των ΗΠΑ, τό 1930 είχαν εγκατασταθεί μόνιμα 170.000 Έλληνες και ύπήρχαν ακόμη 130.000 γεννημένοι εκεί. Σχετικά μέ τούς Βούλγαρους οι πληροφορίες είναι αντιφατικές. Ό Iaranoff (1919:17) υπολογίζει σε 100.000 τούς Βούλγαρους μετανάστες που εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο Νέο Κόσμο, χωρίς να προσδιορίζει χώρες - μή υπολογίζοντας τούς Βούλγαρους της Μακεδονίας. Ό J. Roucek (1937:60) υπολογίζει σε 60.000 τούς Βούλγαρους που βρίσκονται σε ΗΠΑ-Καναδά και σε 35.000 στίς ΗΠΑ - περιλαμβανομένων όσων γεννήθηκαν στην Μακεδονία, Ντομπρουτσά, Θράκη. Ό ίδιος, σε άλλο άρθρο του (1938), τούς υπολογίζει σε 12.000 (στίς ΗΠΑ) επί συνόλου 700.000 Γιουγκοσλάβων. Τέλος, οι Ρ. Rolley και M.de Visme (1912:28) αναφερόμενοι στη μετανάστευση από τό δилаέτι του Μοναστηριού μόνο, υπολογίζουν σε 87.000 τούς μετανάστες για την περίοδο 1895-1909 από τούς οποίους 75% (60.000) ήσαν Βούλγαροι - μέ ό,τι μπορεί να σημαίνει ή όνομασία αυτή για την περιοχή και την εποχή και 25% Έλληνες, Ρουμάνοι, Έβραίοι. Τό μεγαλύτερο κύμα εμφανίζεται τό 1902 ως 1906 μέ 70.000 μετανάστες. Τό πιο ενδιαφέρον όμως είναι ότι σάν κυριότερη χώρα προορισμού αναφέρεται ή Αργεντινή, ή όποια στά στοιχεία του Roucek δέν εμφανίζεται καθόλου. Οι αριθμοί των Rolley και Visme μοιάζουν να προέρχονται από στοιχεία της τότε τούρκικης δικαιοσύνης και επομένως μπορούν να θεωρηθούν σχετικά ακριβείς. Τό πρόβλημα όμως δέν είναι τόσο οι αριθμοί, όσο ο προσδιορισμός των εθνικοτήτων, δεδομένου ότι μέ τόν όρο «Βούλγαροι» έννοούν όλους τούς Σλάβους της περιοχής. Πάντως οι αριθμοί τους ένισχύουν μάλλον τη θέση του Iaranoff και όχι του άσυνεπτος Roucek. Υπάρχουν και οι αριθμοί που παραθέτει ο Σταυριανός (1958:606) που άθροιστικά μέχρι τό 1937 μάς δίνουν 125.000 Βούλγαρους και 392.000 Έλληνες μετανάστες. Πάντως, όποια έκδοχή και άν δεχτούμε - μέ εξαίρεση αυτή που υίοθετεί ο Ν. Μουζέλης - καμιά δέ δίνει την αναλογία 1:13 για τί σχέση μετανάστευσης Βουλγάρων-Ελλήνων πρίν τόν Α' Πόλεμο και κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, όπως αφήνουν να έννοηθεί τά στοιχεία του.

Άποδεικνύει άραγε ή μετανάστευση πάντα άσθενέστερες συγγενικούς δεσμούς; Τό 1930 ύπήρχαν στίς ΗΠΑ 70.185 παντρεμένοι Έλληνες άντρες μετανάστες και 38.041 γυναίκες (Λουκόπουλος, 1934:35). Αυτό σημαίνει πώς 32.000 έγγαμοι είχαν αφήσει τίς οικόγένειές τους

για να δουλέψουν στην Αμερική, να στείλουν έμβάσματα, να γυρίσουν μέ τό κομπόδεμα. Δείχνει αυτό μικρότερο δέσιμο μέ τό σύστημα της συγγένειας; Μήπως από τίς 7 Ζάντρουγκα που περιγράφει ο Καραβίδας (1931:211-233) οι 5 δέν είχαν στείλει ένα ή περισσότερα μέλη τους στην Αμερική για να αγοράσουν μέ τά έμβάσματα τους γη;

Σχετικά μέ τόν υπερπληθυσμό και την «άπελπιστική κατάσταση» των χωρικών της Βουλγαρίας θά παρατηρήσω ότι ή πυκνότητα πληθυσμού της ήταν σχετικά μεγαλύτερη απ' αυτήν της Ελλάδας (53 άτομα κατά τετραγωνικό χιλιόμετρο έναντι 48), αλλά ή Βουλγαρία διέθετε όχι μόνο περισσότερα στρέμματα καλλιεργούμενης γής (36 εκ. στρεμμ. έναντι 24 της Ελλάδας) και μεγαλύτερο ζωικό κεφάλαιο, αλλά γενικά είχε και ψηλότερες στρεμματικές αποδόσεις κατά 30%-40% κύρια στά δημητριακά (Ευελπίδης, 1930:186-225), ενώ ο Σταυριανός τίς παρουσιάζει (συνολικά, για όλα τά προϊόντα) λίγο ανώτερες στη Βουλγαρία. Πρέπει ακόμα ν' αναφέρουμε ότι ή μεγαλύτερη άποδοτικότητα της έργασίας (50 έναντι 47) και ή μικρότερη πυκνότητα αγροτικού πληθυσμού (87 έναντι 95) που παρουσιάζει ή Ελλάδα (Σταυριανός 1958:596, 597) εξαλείφονται αν λάβουμε υπόψη μας τόν πραγματικό πληθυσμό που άπασχολείται στη γεωργία, όπως τόν υπολογίσαμε παραπάνω. Ακόμη, από τά στοιχεία που παραθέτουν οι Σταυριανός (1958:601,603) και Ευελπίδης (1930:111, 342) προκύπτει ότι παρά τό γεγονός ότι τό κατά κεφαλή εισόδημα στην Ελλάδα είναι στά 1930 όπωσδήποτε ανώτερο, ή διατροφή των κατοίκων της Βουλγαρίας είναι όπωσδήποτε καλύτερη απ' αυτή των Ελλήνων, μέ βάση τίς ποσότητες τροφίμων που καταναλώνονταν κατά κεφαλή. Τό περίεργο είναι ότι ο Ν. Μουζέλης παρακάτω (υποσημείωση 65) παραδέχεται ότι πράγματι οι Βούλγαροι αγρότες ήσαν σε καλύτερη μοίρα, αλλά αυτό δέν τόν έμποδίζει να βλέπει μόνο στη Βουλγαρία «έντάσεις... που δέν έβρισκαν διέξοδο».

Πρέπει τέλος να σημειώσουμε ότι ο Ε. Wolf, που συχνά ο Ν. Μουζέλης τόν επικαλείται για τά θέματα πολιτικής κινητοποίησης των χωρικών, έχει ριζικά αντίθετη και οσωπότερη άποψη σχετικά μέ τίς επιπτώσεις των δεσμών πόλης-χωριού, που άναπτύσσονται μέ τη μετανάστευση. Τονίζει ότι «Ο μεσαίος παραγωγός (σε αντίθεση μέ τό φτωχό που φεύγει) μένει στη γη του και στέλνει τά παιδιά του να δουλέψουν στίς πόλεις. Η κατάσταση του είναι τέτοια που ένα μέρος της οικόγένειας παραμένει στη γεωργία, ενώ ενώ ένα άλλο υφίσταται "τήν εκπαίδευση των πόλεων". Γίνεται έτσι τό όργανο μεταφοράς της δυσάρεσκιας των πόλεων και των πολιτικών ιδεών» (Ε. Wolf, 1974:301). Τό πρόβλημα δέν είναι άν μικραίνει ή μεγαλώνει τό «χάσμα» πόλης-χωριού, όπως θεωρεί ο Ν. Μουζέλης, αλλά ποιές είναι οι άποδιαρθρωτικές συνέπειες της πόλης πάνω στην κοινωνία του χωριού.

Δ. Πολιτικοί Δεσμοί (σελ. 231-232)

Τό κριτήριο που προτείνει ο Ν. Μουζέλης για να εκτιμήσουμε τό βαθμό διείσδυσης του κράτους στη société civile είναι ίσως ενδιαφέρον αλλά σαθρό: Η βουλγαρική société civile έδινε (τό 1914) 11 δολάρια για κάθε μέλος της στο φορομνηχτικό κράτος, ενώ ή ελληνική 10,7 (Ευελπίδης, 1930:379). Τό 1928, τό βουλγαρικό κράτος «άποσύρεται» λίγο από την κοινωνία των πολιτών (φύρος κατά πολίτη 8,6 δολάρια) ενώ στην Ελλάδα διπλασιάζει τη «διείσδυσή» του (18,9 δολάρια). Τό θέμα δέν είναι λοιπόν πόσο μπαινοβγαίνει τό κράτος στην κοινωνία των πολιτών, αλλά μέ ποιους τρόπους και σε ποιο βαθμό οι άρχουσες τάξεις άπορροφούν και διαχειρίζονται για δικό τους λογαριασμό την ύπερεργασία των άμεσων παραγωγών. Σε κάθε περίπτωση όμως ή διαφορά και πάλι δέν είναι τόσο μεγάλη, όσο θέλει να την παρουσιάσει ο Ν. Μουζέλης, γιατί σημασία δέν έχουν οι άπόλυτοι αριθμοί, αλλά ή σχέση της φορολογίας μέ τό κατά κεφαλή εισόδημα. Μέ βάση τά στοιχεία του Ευελπίδη (1930: 342, 379) τό βουλγαρικό κράτος άπορροφούσε τό 13% των εισοδημάτων των κατοίκων του και τό ελληνικό τό 24%.

Αυτό, τέλος, που αναφέρονται για τά ελληνικά και βουλγαρικά άστικά κόμματα, εκτός του ότι δέν στοιχειοθετούνται (ειδικά σε ό,τι αφορά τη Βουλγαρία), ήχουν και λίγο περίεργα όταν θυμηθεί κανείς τη δολοφονία του Σταμπούλοφ τό 1895, τό έρώς που έπαίξαν οι βουλγαρομακεδόνες κομτατζήδες στά πολιτικά πράγματα της χώρας, τίς ίδιές τυπικές σύγκρουσης-ύποταγής μέ τη Ρωσία. Πάντως ότι «οι ελληνικές πολιτικές φατρίες... κατάφεραν να έλέγξουν και να ένσωματώσουν τούς αγρότες στούς κεντρικούς θεσμούς του άστικού κράτους», είναι αυτό ακριβώς που πρέπει να άποδειχθεί αν ήταν ήδη γνωστό όλη ή σχετική επιχειρηματολογία του Ν. Μουζέλη περί τελευ.

Ε. Η ιστορική εξέλιξη της ελληνικής και της βουλγαρικής άστικής τάξης (σελ. 220-223)

Άφησα τελευταίο τό τμήμα αυτό της επιχειρηματολογίας του Ν. Μουζέλη, παρόλο που ο ίδιος τό προτάσσει, ακριβώς γιατί, σε τελευ.

ταία ανάλυση, αποτελεί τόν πυρήνα της συλλογιστικής που διατρέχει όλο το δοκίμιο: 'Η βουλγαρική αστική τάξη, αποτελεί ξένο σώμα μέσα στον βουλγαρικό κοινωνικό σχηματισμό. Γοητευμένος από την έποποιία του «κατακτητή ορθόδοξου έμπορου», που για να διευκολύνει την αποδεικτική του τόν βαρτίζει ελληνορθόδοξο, παραγνωρίζει και υποτιμά τις διαδικασίες που οδήγησαν στην εμφάνιση της βουλγαρικής αστικής τάξης και τις διεργασίες στους κόλπους των Βουλγάρων χωρικών, μηδενίζει το ρόλο των άστων στη δημιουργία του βουλγαρικού κράτους και της βουλγαρικής εθνικής συνείδησης.

Κι όμως ο Σταυριανός (1958:368), μετά από μία συνοπτική περιγραφή της ανάδειξης των Βουλγάρων εμπόρων γράφει: «Αυτή η οικονομική αναγέννηση των Βουλγάρων είχε έξ' ίσου σπουδαίες πολιτιστικές και πολιτικές έπιπτώσεις με αυτή των 'Ελλήνων. 'Η νέα τάξη των εμπόρων και των πλουσίων εξέσκησε μία δυναμική επίδραση στη βουλγαρική κοινωνία. Οι επαφές με τον έξω κόσμο τους έφοδίασαν με νέες ιδέες, ενώ ο πλούτος τους τους επέτρεψε να δράσουν». 'Ο Ν. Μουζέλης παραγνώνει ή αγνοεί τους εμπόρους του Cirones, που από τα μέσα του 17ου αιώνα κινούνται μεταξύ Κωνσταντινούπολης και Βλαχίας (Telbijon, 1976) για να διαχυθούν τελικά στην Αυστρο-Ουγγαρία. Δέν παίρνει υπόψη του τις διotechνίες του Slinvo και του Gabrono που έφοδίασαν, ακόμη και μετά την ανεξαρτησία της Βουλγαρίας, με ύψίσματα τόν τουρκικό στρατό (Iaranoff, 1919: 44). Και έξαιτίας της πεποίθησής του ότι Σέρβος = Βούλγαρος = αγρότης, δέν φρόντισε να πληροφορηθεί για τους Βούλγαρους χτίστες που κατέβαιναν στην ανατολική Μακεδονία (Βακαλόπουλος, 1975: 170). Δέν αναφέρει τίποτα για τη βουλγαρική παροικία στην Κωνσταντινούπολη με 30-40.000 μέλη (Σταυριανός, 1958:368), που ο ρόλος της στην καθιέρωση της βουλγαρικής Έξαρχίας ήταν ουσιαστικός, έστω κι αν η ίδρυσή της καθορίστηκε τελικά από πολιτικές έπιλογές της Τουρκίας, μετά την επανάσταση της Κρήτης (Jorga, 1925: 368). Στο δοκίμιο του Ν. Μουζέλη δέν αναφέρονται ούτε οι τσελεπήδες, που έφοδιάζουν την Πόλη με ζώα, ούτε καν οι πασίγνωστοι τσορπατζήδες, οι αντίστοιχοι των δικών μας κοτσαμπάσηδων.

Στην πραγματικότητα, όλα τα παραπάνω στοιχεία που αποδεικνύουν τη διαμόρφωση μιας βουλγαρικής αστικής τάξης, αντίστοιχη με την ελληνική στις έθνογενετικές συγκεντρωτικές λειτουργίες της, είναι εκ του περισσού. 'Η ανάγκη της προκύπτει θεωρητικά από τη γνώση και μόνο της έπικρατηκής πολιτικής που προσπάθησε να εφαρμόσει το βουλγαρικό κράτος από την πρώτη στιγμή της δημιουργίας του, άπεναντι στους γείτονές του των Βαλκανίων, Σλάβους ή Έλληνες. Πίσω απ' αυτή την πολιτική βρίσκονταν οι... Έλληνες και Βλάχοι φουρναραίοι, τσαγγάρηδες και σιδεράδες; 'Η μήπως οι άπροσδιόριστοι «ξένοι» που ανέλαβαν να παίξουν το ρόλο της αστικής τάξης; 'Η το «μοναρχικό κράτος», αυτόνομημένο από τη βουλγαρική κοινωνία;

Δέν θα έπρεπε να στα της δημιουργίας του βουλγαρικού άστισμού, στο ρόλο των διανοουμένων, όπως ο Ρακόφσκι, στις σχέσεις των διανοουμένων με τη Ρωσία [ή πολιτιστική επίδραση της οποίας αντικαθιστά κατά το Σταυριανό (1958:370) από τα μέσα του 19ου αιώνα την ελληνική, την έπιροή των Ρώσων ποπουλιστών στη βουλγαρική πολιτική σκέψη] κλπ, κλπ. 'Ο Ν. Μουζέλης έχει παρασυρθεί από τόν Καραβίδα που ισχυρίζεται (1931: 147) ότι ή Βουλγαρία «δέν ήδυνήθη ν' αποκτήσει οργανικώς... ήγγετιδα αστικήν τάξιν». Θα δώσουμε μία σειρά από άλλα στοιχεία που ο Ν. Μουζέλης δέν αναφέρει.

Κατ' αρχήν ή έξιωτική δομή του άγροτικού χωριού στη Βουλγαρία δέν έπεσε από τόν ουρανό. Οι Βούλγαροι χωρικοί στην περίοδο 1830-1850 αποδύονται σε σκληρούς αγώνες για να διαφυλάξουν τη γη τους από την άρπαγή μετά την κατάργηση των τιμαρίων τό 1832 (Kosev, 1970: 70-75). Κάθε χρόνο σχεδόν αυτή την είκοσαετία υπάρχει και μία αίματηρή τοπική εξέγερση, κύρια στις βορειοδυτικές επαρχίες. Τελικά οι χωρικοί κρατούν τη γη τους με την υποχρέωση να την πληρώσουν. Μετά την άνακήρυξη της ανεξαρτησίας (1879) οι Τούρκοι τοιφικάδες δέν τολμούν να γυρίσουν στη γη τους, που περιέρχεται σχεδόν δωρεάν στα χέρια των χωρικών.

Αξίζει να σημειώσουμε πως τό σιδηροδρομικό δίκτυο της Βουλγαρίας ήταν πιο έπιταμένο από τό ελληνικό ήδη πριν από τόν Α' πόλεμο, ενώ τό 1930 αντιστοιχούσαν στη Βουλγαρία 28 χιλιόμετρα σιδηροδρομικών γραμμών για 1.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα και στην Ελλάδα 22. Ακόμη αντιστοιχούν 13,6 χιλιόμε. δρόμων (για 100 τετρ. χιλιόμε.) έναντι 9,1 της Ελλάδας (Ευελπίδης, 1930: 155-159). Φυσικά ή Ελλάδα ήππερέχει σε θαλάσσιες συγκοινωνίες, ή εικόνα όμως που έχουμε δέν δείχνει ότι τα βουλγαρικά χωριά ήταν πιο άπομονωμένα από τα ελληνικά.

Σχετικά με την εκπαίδευση, και ο Iaranoff (1919: 13) και ο Ευελπίδης αναφέρουν ότι οι άναλφάβητοι είναι κατά πολύ λιγότεροι στη Βουλγαρία παρά στην Ελλάδα, παρά τό γεγονός ότι ή άναλογία δα-

σάλων, σχολείων, μαθητών ήταν μεγαλύτερη στη χώρα μας. Τούτο γιατί στη Βουλγαρία «οι κυβερνήσεις ενδιαφέρθηκαν για τη λαϊκή εκπαίδευση, ενώ οι γείτονές της έσοδούντουσαν για να δημιουργήσουν άνώτερες σχολές», σημειώνει ο Ευελπίδης που δίνει ποσοστό άγραμμάτων 25% στη Βουλγαρία και 50% στην Ελλάδα (1930: 141).

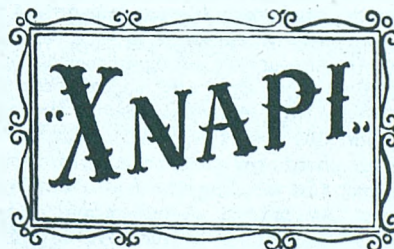
Ένα άλλο καίριο πρόβλημα είναι ο εκχρηματισμός της γεωργίας. 'Ο τρόπος εισπραξης των φόρων αποτελεί μία ένδειξη. Και στις δύο χώρες ή «δεκάτη» καταργήθηκε σχεδόν ταυτόχρονα - τό 1880 στην Ελλάδα, τό 1883 στη Βουλγαρία - για να αντικατασταθεί στην Ελλάδα με φόρο «έπί των άροτριώντων ζώων», στη Βουλγαρία με φόρο έπί της γης. Και στις δύο χώρες έξασπασαν ταραχές όταν (στη Βουλγαρία τό 1900, στην Ελλάδα τό 1925) οι κυβερνήσεις προσπάθησαν να επαναφέρουν τη «δεκάτη». Με άφορη μάλιστα την κινητοποίηση εναντίον της «δεκάτης» ιδρύθηκε και ή ΛΑΕΒ τό 1900, όπως ήδη έχουμε αναφέρει (Bell, 1975). Πάντως τό καθεστώς της άγροτικής φορολογίας ήταν πολύπλοκο και πέρασε από πολλές φάσεις και στις δύο χώρες (Σίδερισ, 1930. Kosev, 1970).

Πρέπει ακόμη να αναφερθούμε και στη δύναμη του Κομμουνιστικού Κόμματος Βουλγαρίας. 'Ο Ν. Μουζέλης αντιπαρέχεται τό όλο θέμα σε μία υποσημείωση (τήν 56,σελ. 231), όπου αναφέρει ότι αποτελούσε «μία πολύ σημαντική πολιτική δύναμη στη μεσοπολεμική Βουλγαρία». Για την ακρίβεια στις πρώτες μεταπολεμικές εκλογές (1919), τό ΚΚΒ είχε 47 έδρες και 25% των ψήφων και οι Σοσιαλιστές 28 έδρες (Seton-Watson, 1946 : 243). Μέχρι να τεθεί εκτός νόμου, μετά την έξεγερση του Σεπτέμβρη 1923, τό ΚΚΒ είναι τό δεύτερο σε δύναμη κόμμα της χώρας μετά την ΛΑΕΒ και στηρίζει κοινοβουλευτικά την πρώτη αυτόνομη κυβέρνηση του ΛΑΕΒ (1920-1923), όταν οι Άγροτικοί δέν έχουν την άπόλυτη πλειοψηφία στο Κοινοβούλιο (Σταυριανός, 1958: 647). Σοσιαλδημοκράτες δουλευτές υπάρχουν ήδη πριν τόν Α' πόλεμο και τό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τό 1919 βρίσκεται στον 22ο Συνέδριό του. Πώς άραγε συμβαδίζει αυτή ή σημαντική - σε σχέση με την Ελλάδα - σοσιαλιστική παράδοση και ή δύναμη του ΚΚΒ με την εικόνα της άδιαφοροποίητης άγροτικής κοινωνίας που μάς δίνει ο Μουζέλης;

Last but not least, υπάρχει και τό θέμα των συνεταιρισμών. Όπως αναφέρει και ο Ν. Μουζέλης (σελ. 226) τό «συνεταιριστικό κίνημα και τα κρατικά άγροτικά δάνεια αναπτύχθηκαν νωρίτερα στη Βουλγαρία παρά στην Ελλάδα». Ένώ ή άγροτική συνεταιριστική κίνηση - με τη σύγχρονη έννοια του όρου - εμφανίζεται στη Βουλγαρία τό 1890 (Σιουλεμέζοφ, 1977: 25) και στην Ελλάδα τό 1900 (Παπαγαρυφάλλου, 1973: 99), τό 1910 υπάρχουν στη Βουλγαρία 566 συνεταιρισμοί με 40.000 μέλη, ενώ στην Ελλάδα τό πολύ 87 με άγνωστο αριθμό μελών. Οι διάφορες πηγές που υπάρχουν δέν συμφωνούν για τόν αριθμό των συνεταιρισμών και των μελών τους στις δύο χώρες στα έπόμενα χρόνια, φαίνεται όμως ότι, ως τό τέλος της περιόδου που μάς ενδιαφέρει, είναι παραπλήσιοι. 'Η έξάπλωση των συνεταιρισμών και συνακόλουθα της άγροτικής πίστης, αποτελεί έναν από τους ασφαλέστερους δείκτες για τό βαθμό εκχρηματισμού - έμπορευματοποίησης της άγροτικής παραγωγής.

3. 'Η άρθρωση των τρόπων παραγωγής

Νομίζω πως απ' όσα προηγήθηκαν προκύπτει με σαφήνεια ότι οι δομικές διαφορές που προσπαθεί να ανακαλύψει ο Μουζέλης στους Ελληνικό και βουλγαρικό, κοινωνικούς σχηματισμούς του μεσοπολέ-

βιβλία
δισκοί
αφίσσες

γιώργος τοιλερικής

κίαφας 5 και ακαδημίας - τηλ. 36.05.493
σωστη επιλογή βιβλίων - χαμηλές τιμές

μου, για να εξηγήσει έτσι την απουσία/παρουσία αγροτικών κομμάτων, είναι ανύπαρκτη. Η μακροσκοπική προσέγγιση που επιχειρεί, οι δείκτες που χρησιμοποιεί δεν είναι αρκετοί για να διαφοροποιήσουν δύο χώρες με τόσο όμοια χαρακτηριστικά. Η «σοβαρή οικονομικοιστορική έρευνα» που τόσο την υποτίμα, παίρνει την εκδίκαση της.

Θά μπορούσαμε βέβαια να ελπίζουμε πως στη «μακρόπνοη μελέτη των αγροτικών κινημάτων στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία», που προαναγγέλει στην εισαγωγή του διβλίου του (σελ. 9), τα μεθοδολογικά εργαλεία του Μουζέλη θα εφαρμοστούν σε πιο πρόσφορο υλικό, ώστε να προκύψουν πράγματι οι υπάρχουσες εידωποιοί διαφορές. Όμως το πρόβλημα με την ανάλυση του δεν περιορίζεται στο είδος των στοιχείων που επεξεργάζεται, αλλά και στον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιεί τα εργαλεία της μαρξιστικής κοινωνιολογίας.

Παραδέχεται και ο ίδιος στην Εισαγωγή του (σελ. 12) πως η έννοια του τρόπου παραγωγής δεν παίζει σημαντικό ρόλο στο δοκίμιο που μας ενδιαφέρει. Όμως, υποστηρίζει, γίνεται προσπάθεια «να τοποθετηθεί η έννοια της κοινωνικής τάξης στο επίκεντρο της ανάλυσης». Το πρόβλημα είναι ότι η προσέγγισή του στο συγκεκριμένο δοκίμιο είναι ριζικά αντίθετη με τη μέθοδο της άρθρωσης των τρόπων παραγωγής και ότι η προσπάθεια – που δεν έχω λόγους να την αμφισβητήσω – δεν πετυχαίνει. Το αντίθετο θά ήταν άλλωστε περίεργο γιατί δεν βλέπω με ποιο τρόπο (στο βαθμό που μένει κανείς στα πλαίσια του μαρξισμού) θά μπορούσε να χρησιμοποιηθεί η έννοια της κοινωνικής τάξης ανεξάρτητα από τις έννοιες «τρόπος παραγωγής», «σχέσεις παραγωγής» που την καθορίζουν.

Ποιό είναι το συμπέρασμα του δοκιμίου του Ν. Μουζέλη; – «Οι διάφοροι μηχανισμοί που ενσωμάτωσαν τους αγρότες στο αστικό κέντρο ήταν πολύ ισχυρότεροι στην Ελλάδα» (σελ. 233). Αν μείνουμε σε αυτή τη διατύπωση το μόνο που μπορούμε να της καταλογίσουμε – πέρα από την αμφισβητούμενη ορθότητά της – είναι η άοριστολογική περιγραφική μόνο άξια της που θά ήταν ίσως αποδεκτή, αν χρησιμοποιούσε να δώσει πιο άδρά την εικόνα των ταξικών σχέσεων στους δύο κοινωνικούς σχηματισμούς που εξετάζονται. Όμως τη διατύπωση αυτή πρέπει να τη συνδέσουμε με όσα αναφέρονται στην ίδια σελίδα για «ασθενείς δεσμότης πόλεις / υπαίθρου», το «στεγανό τύπο καπιταλισμού που επικρατούσε στην Ελλάδα και στη Βουλγαρία». Επίσης με τις αναφορές στην «αργητική συνάρθρωση που υπήρχε ανάμεσα στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής που επικρατούσε σε μερικούς κλάδους της διομηχανίας και την άπλη έμπορευματική παραγωγή», στην «έλλειψη θετικών διασυνδέσεων ανάμεσα στον καπιταλιστικό και το μη καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής» (σελ. 218) και στην ερμηνεία της κινητοποίησης των Βουλγάρων αγροτών μέσω της «σχετικής απομόνωσης τους σε συνδυασμό με την όμοιογένεια των οικονομικών τους συμφερόντων, που τους έκανε να νιώθουν την πίεση της καπιταλιστικής αποδιοργάνωσης με έναιο τρόπο» (σελ. 235). Παρόλο που ο Ν. Μουζέλης αποφεύγει να το διατυπώσει ρητά, όλες αυτές οι αναφορές δείχνουν ότι το παράδειγμα που έχει μπροστά του είναι οι «δυαδικές κοινωνίες» και όχι οι «κοινωνικοί σχηματισμοί» στους οποίους άρθρώνονται ο καπιταλιστικός και προκαπιταλιστικοί (ή μη καπιταλιστικοί) τρόποι παραγωγής).

Ακριδώς αυτή η οπτική αναγκάζει τον Ν. Μουζέλη να μεταχειρίζεται στοιχεία που δείχνουν – κατά την άποψή του – ότι οι Βούλγαροι αγρότες έμειναν «έξω» από τις διαδικασίες «έκσυγχρονισμού» και παρέμειναν προσκολλημένοι στην «παράδοση». Γι' αυτό καταλήγει να αντιμετωπίζει σαν ξένο σώμα τη βουλγαρική αστική τάξη μέσα στον κοινωνικό της σχηματισμό. Αναφέρεται συχνά βέβαια στις «αποδιοργανωτικές συνέπειες της διείσδυσης του δυτικού καπιταλισμού», αλλά συνεχώς επιμένει να μηδενίζει αυτές τις συνέπειες σε ότι αφορά τους Βούλγαρους αγρότες: σε βαθμό που να αναρωτιέται κανείς τελικά για ποιο λόγο οι Βούλγαροι αγρότες στράφηκαν ενάντια στην αστική τάξη. Αν οι αγρότες στη Βουλγαρία έμειναν δεμένοι με τη γη, ξαναγύρισαν στη μη έμπορευματική γεωργία, παρέμειναν μια όμοιογενή μάζα, δεν αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν, δεν είχαν τους φορατζήδες στο κεφάλι τους, δεν επέτρεψαν στους άστούς να συγκεντρώσουν δύναμη και πλούτο – ή εν πάση περιπτώσει όλα αυτά έγιναν, αλλά όμως δεν τους εμπόδισαν να παραμείνουν πιο κοντά στην «παλιά τους κατάσταση» σε σχέση με τους Έλληνες αγρότες, τότε πως εξηγείται η πολιτική αντιπαράθεσή τους με τους άστούς; Αν υπάρχει κάποιο «παράδοξο» που χρειάζεται να μελετηθεί είναι γιατί ενώ οι «αποδιοργανωτικές συνέπειες» του καπιταλισμού υπήρξαν έντονότερες στην Ελλάδα, «η ανισόρροπη και εξαρτημένη ανάπτυξη της συντελέστηκε χωρίς να υπάρξει καμιά σοβαρή αμφισβήτηση και απειλή από κείνους που υφίστανται τις συνέπειες της» (σελ. 234).

Στην πραγματικότητα βέβαια τέτοιο «παράδοξο» δεν υπάρχει παρά μόνο για όσους θά νομίζουν – όπως οι αναγνώστες του δοκιμίου του Ν. Μουζέλη, αν το διαβάσουν χωριστά από τα υπόλοιπα – ότι η ιστορία

του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού σταμάτησε το 1939. Όμως, στην επόμενη δεκαετία, έγινε στην Ελλάδα ένας εμφύλιος πόλεμος που φαίνεται ότι οφείλεται σε κάποιους άλλους λόγους και όχι στην αντίδραση αυτών που υπέστησαν τις «αποδιοργανωτικές συνέπειες» της ανάπτυξης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής.

Ξαναγυρίζοντας στη μεθοδολογία του Ν. Μουζέλη, τη δρίσκω – στο συγκεκριμένο δοκίμιο – ριζικά αντίθετη από τη μέθοδο προσέγγισης που επιτρέπει η θεωρία της άρθρωσης των τρόπων παραγωγής, γιατί εκεί ακριδώς που η τελευταία δίνει μια εικόνα της δυναμικής των κοινωνικών σχηματισμών όταν εισβάλλει ο καπιταλισμός, η προσέγγιση του Ν. Μουζέλη αποτυχαίνει, γιατί δεν μάς επιτρέπει να καταλάβουμε πως δύο στεγανές μεταξύ τους πραγματικότητες τελικά αλληλεπιδρούν. Ός προς τους θεωρητικούς νεολογισμούς του Μουζέλη για «θετική» και «αργητική» άρθρωση των τρόπων παραγωγής, τους θεωρώ περιττούς. Ο Ρ. Ρ. Ρεϋ (1978) έχει ερμηνεύσει θαυμάσια – κατά τη γνώμη μου – τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στους κοινωνικούς σχηματισμούς που προέκυψαν από την άρθρωση φεουδαλισμού – καπιταλισμού, σε σχέση με αυτούς, όπου ο καπιταλισμός άρθρώθηκε με άλλους τρόπους παραγωγής. Έτσι ή άλλως ο καπιταλισμός υποτάσσει ή διαλύει τους άλλους τρόπους παραγωγής και δεν βλέπω τί προσφέρει ο χαρακτηρισμός αυτής της διαδικασίας ως θετικής ή αργητικής που μάς μεταφέρει στο πεδίο των αξιολογικών κρίσεων.

Νομίζω πως ούτε οι κοινωνικές τάξεις είναι στο επίκεντρο της προβληματικής του Ν. Μουζέλη. Στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία του μεσοπολέμου συναντάμε μόνο «αγρότες» και «άστούς», παρά το γεγονός ότι «ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής άρχισε να παίζει κυρίαρχο ρόλο». Και (όπως σωστά επιμένει άλλοι ο Ν. Μουζέλης) καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής σημαίνει ύπαρξη εργατικής τάξης – που «αφησε» να σφαγούν οι αγροτιστές του Σταμπολίνσκι, κρατώντας «άψογη ούδετερότητα» στην «ένδοιαστική σύγκρουση», όπως τη χαρακτήριζε (Merot, 1972), στο βαθμό βέβαια που μπορούμε να δεχθούμε ότι η στάση αυτή του ΚΚΒ (γιατί περί αυτού πρόκειται) εξέφραζε τη στάση της βουλγαρικής εργατικής τάξης απέναντι στη ΛΑΕΒ. Και φυσικά, ένα βασικό ερώτημα: η ΛΑΕΒ ήταν ή όχι αστικό κόμμα, μένει μετέωρο. Γιατί στη σελ. 214 ο Ν. Μουζέλης χαρακτηρίζει σά μοναδικό φαινόμενο την Ελλάδα «όπου οι αγρότες πηδαν στο παίγνιο διά μέσου της εξαρτημένης ενσωμάτωσής τους στα μεγάλα αστικά κόμματα» και στην υποσημείωση 61 συγκρίνει τη ΛΑΕΒ με «τά άλλα αστικά κόμματα» της Βουλγαρίας, για να συμπεράνει ότι η πολιτική της αποτέλεσε «πρόκληση στο παραδοσιακό βουλγαρικό κατεστημένο». Η κατάταξη της στα «Λαϊκιστικά κινήματα του τρίτου κόσμου», (σελ. 234), σαν έκφραση των αγροτών που σφονταίνονται ή αφήνονται «έξω» από τις διαδικασίες «έκσυγχρονισμού», δεν λύνει φυσικά το πρόβλημα, από τη σκοπιά που μάς ενδιαφέρει.

Ανακεφαλαιώνοντας, ο Ν. Μουζέλης συγκέντρωσε και διόγκωσε όσα στοιχεία του επέτρεπαν να ισχυριστεί ότι στη Βουλγαρία υπήρχε μεγαλύτερη απόσταση ανάμεσα στην πόλη και στο χωριό απ' όση στην Ελλάδα για να ερμηνεύσει έτσι μέσω της απομόνωσης των χωρικών, την πολιτική τους δράση ενάντια στην αστική τάξη, σε αντίθεση με την Ελλάδα, όπου δεν υπήρχε αμφισβήτησή της. Πιστεύω πως οι μεθοδολογικές αρχές που επικαλείται ο Μουζέλης επιβάλλουν αντίθετα να δεχθούμε πως το πρόβλημα δεν είναι η απομόνωση, ή απόσταση πόλης-χωριού, ο δυαδισμός στο οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, αλλά οι διαδικασίες ενσωμάτωσης-διάλυσης των μη καπιταλιστικών τρόπων παραγωγής και οι ταξικές συγκρούσεις που δημιουργούν. Αντίθετα με την ερμηνεία του Ν. Μουζέλη οι ταξικές αυτές συγκρούσεις πήραν πολύ πιο έντονη μορφή στην Ελλάδα, φθάνοντας μέχρι και τον εμφύλιο πόλεμο. Το ειδικό πρόβλημα της εμφάνισης της ΛΑΕΒ στη Βουλγαρία και των ειδικών χαρακτηριστικών της σε σχέση με τα άλλα αγροτικά κόμματα της Ανατολικής Ευρώπης μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο στα πλαίσια μιας ταξικής ανάλυσης του βουλγαρικού κοινωνικού σχηματισμού και της ταξικής φύσης της ΛΑΕΒ. Σε ότι αφορά την Ελλάδα δεν μπορούμε βέβαια να παραγνωρίζουμε τη σημασία της άφιξης των προσφύγων και τις συνέπειές της για το χαρακτήρα και την πολιτική έκφραση των ταξικών συγκρούσεων στον τόπο μας. Η προσέγγιση όμως αυτών των θεμάτων απαιτεί και σοβαρή οικονομικοιστορική έρευνα και ορθές μεθοδολογικές αρχές, ώστε να γίνει δυνατό να υπάρξει κοινωνιολογική θεωρία.

1. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να δρουν κατάλογο των σχετικών κριτικών στο άρθρο-κριτική της Μαρίας Άντωνοπούλου (Οικονομία και Κοινωνία, τεύχος 8, Ιανουάριος 1979). Βλ. επίσης νέο άρθρο της Μ. Άντωνοπούλου στο τεύχος 10 (Μάρτης 80) και νέα απάντηση του Ν. Μουζέλη στο τεύχος 11 (Απρίλιος 80) του ίδιου περιοδικού.

2. Ο Ν. Μουζέλης χρησιμοποιεί τον όρο «συναρμογή», αντί «άρθρωση», για να μεταφράσει το «articulation des modes de production». Με γνωστές τις σχέσεις στρουκτουραλισμού-γλωσσολογίας, δεδομένου ότι ο όρος «articulation» στη

γλωσσολογία αντιστοιχεί στην ελληνική λέξη «άρθρωση», νομίζω ότι πρέπει να κρατήσουμε τη λέξη αυτή. Οι έννοιες, όσο κι αν επαναπροσδιορίζονται με όρι-
μοιούς, δεν πρέπει να απογυμνώνονται από την ιστορική τους σημαντικότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. 'Ελληνική - Μεταφράσεις.

- 'Αλεξάκης, Ε. 1975: 'Η δομή της ελληνικής οικογένειας στη Θράκη, περιοδικό Μνήμων, Τόμος 5, σελ. 49-80.
1979: 'Αλληλεπιδράσεις στους οικογενειακούς θεσμούς 'Ελλήνων και Βουλγάρων στη Θράκη, στά Πρακτικά του Γ' Συμποσίου Λαογραφίας του Βορειοελλαδικού χώρου, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1979.
Βακαλόπουλος, Α. 1975: Traits Communs du developpement economique et social des peuples balkaniques, στο Balkan Studies, Vol. 16, σελ. 154-175.
Γριτσόπουλος, Ε. 1972: 'Η ιστορία της γεωργικής στατιστικής της 'Ελλάδος, στο ΕΚΚΕ, Στατιστικά Μελέται 1821-1971, 'Αθήνα.
Δανηλίδης, Α. 1934: Νεοελληνική Κοινωνία και Οικονομία, 'Αθήνα.
ΕΣΥΕ, 1931: Στατιστική 'Επετηρίς της 'Ελλάδος, 'Αθήνα.
Ευελπίδης, Χ. 1930: Les Etats Balkaniques, Rousseau et Cie Editeurs, Paris.
Καραβίδας, Κ. 1931: Τά 'Αγροτικά, 'Αθήνα (φωτογραφική επανέκδοση: Παπαζήσης, 'Αθήνα 1978).
Κάϊζερ, Μπ. 1968: 'Ανθρωπογεωγραφία της 'Ελλάδος, ΕΚΚΕ, 'Αθήνα.
Λουκόπουλος, Χ. 1934: 'Η κατάσταση του 'Ελληνικού πληθυσμού της 'Αμερικής, στο 'Αρχείο Οικονομικών και Κοινωνικών 'Επιστημών, Τόμ. 15, σελ. 33-38.
Μακρής, Ε. 1972: 'Ο οικονομικός ενεργός πληθυσμός της 'Ελλάδος και η απασχόλησιν αυτού, στο ΕΚΚΕ, Στατιστικά Μελέται 1821-1973, 'Αθήνα.
Παπαγαρυφάλλου, Π. 1973: 'Η εξέλιξι των γεωργικών συνεταιρισμών εν 'Ελλάδι, 'Αθήνα.
Σίδερς, Α. 1930: Γεωργική φορολογία, 'Αθήνα.
1934: 'Η γεωργική πολιτική της 'Ελλάδος κατά την λήξαν ενάκονταετιαν, 'Εκδόσεις Κ. Σ. Παπαδογιάννη, 'Αθήνα.
Σιουλεμέζοφ, Σ. 1977: 'Η ανάπτυξη του Συνεταιριστικού Κινήματος στη Βουλγαρία, Bulgarian Books, 'Αθήνα.
Στανριανός, Α. 1958: Βλέπε Stavrinos, L.
Στοιγιάνοβιτς, Τ. 1971: 'Ο κατακτητής ορθόδοξος Βαλκάνιος ξμπρος στο Σπ. 'Ασδραχά, 'Η οικονομική δομή των βαλκανικών χωρών, Μέλισσα, 'Αθήνα, σ. 289-345.

Β. Ξένη

- Bell, J. 1975: The Genesis of Agrarianism in Bulgaria, Balkan Studies, Vol. 16, p. 73-92.
Damjanov, S. 1979: Sur le developpement industriel du Sud-Est Europeen a la fin du XIXe et au debut du XXe siecles, Etudes Balkaniques, n. 4, p. 3-30.
Filipovic, M. 1976: Zadruga, in Byrnes, R.F. (editor), Communal Families in the Balkans: The Zadruga, University of Notre Dame Press, Notre Dame-London.
Hammel, E. The Zadruga as process, in P. Laslett, R. Wall (editors) Household and Family in Past Time, Cambridge University Press, Cambridge.
Iaranoff, A. 1919: La Bulgarie Economique, Imprimerie Potter, Giesser, Held, Lausanne.
Iorga, N. 1925: Histoire des Etats Balkaniques, Librairie Universitaire J. Gam-ber, Paris.
Kosev, D. 1970: Les rapports agraires et le developpement paysan en Bulgarie de la fin du XVIIIe siecle a nos jours, Etudes Historiques, Vol. 5, p. 57-99.
Merot, J. 1972: Dimitrov, un revolutionnaire de notre temps, Editions Sociales, Paris.
Milkova, F. 1975: Sur certaines institutions originales bulgares en matiere de droit coutumier dans le droit bourgeois de famille et successoral, Etudes Balkaniques, n. 3, p. 117-127.
Mitrany, D. 1951: Marx against the peasants, The University of North Carolina Press, Chapel Hill.
Mosely, R. 1976: The distribution of the Zadruga within the Southwestern Europe, in Byrnes, R. F. (editor) Communal Families in the Balkans: The Zadruga, Univ. of Notre Dame Press, Notre Dame-London.
Pasic, N. 1971: Factors in the formation of nations in the Balkans and among the South slaves, International Social Science Journal, s. 23, 399-420.
Pecheva, R. 1965: Structure de la famille et des grandes familles en Bulgarie..., Bulletin de l'Institut et Musée d'Ethnographie, Vol. 8, p. 114-115 (περίληψη στα γαλλικά).
Rey, P.P. 1978: Les Alliances de classes, Maspero, Paris.
Bolley, P. et de Visne, M. 1912: La Macédoine et l' Epire, Annales de l'Institut National Agronomique, 2e serie, Vol. 11, p. 5-75.
Roucek, J. 1937: Les Bulgares d'Amerique, Les Balkans, Vol. 9, p. 55-70.
1938: Les Yougoslaves d'Amerique, Les Balkans, Vol. 10.
Seton-Watson, H. 1946: Eastern Europe between the wars, Cambridge University Press, Cambridge.
Sicard, E. 1976: The Zadruga Community: A phase in the evolution of property and family in an agrarian milieu, in Byrnes, R.F. (Editor) Communal Families in the Balkans, Univ. of Notre Dame Press, Notre Dame-London.
Stavrinos, L. 1958: The Balkans since 1453, Holt Riemart, New York.
Telbijoy, K. 1976: Liste des chartes de privileges octroyees aux XVIIe-XIXe siecle aux compagnies commerciales de Bulgares de Ciprovec..., Etudes Balkaniques, n. 4, p. 64-78.
Wolf E. 1971: On Peasant Rebellions, T. Shanin (editor) Peasants and Peasant Societies, Penguin Books, Middlesex England.
1974: Les Guerres paysannes du XXe siecles, Maspero, Paris.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΛΑΡΟΣ

η Μοντεσσόρι και το παιδί σας

απλά μυστικά μιας πρωτοποριακής αγωγής

Τέρρυ Μαλλού

Απελευθερώστε
το πνεύμα
του παιδιού σας,
δημιουργώντας
ένα περιβάλλον
στις δικές του
διαστάσεις

'Η Μέθοδος Μοντεσσόρι είναι ένα παιδαγωγικό σύστημα σχεδιασμένο να δώσει στο παιδί την απαραίτητη έλευθερία να κινηθεί και να δράσει σ' ένα προπαρασκευασμένο περιβάλλον. Τό περιβάλλον αυτό ενθαρρύνει και υποβοηθεί την αυτοανάπτυξη του παιδιού, χωρίς τις άστοχες παρεμβολές των μεγάλων.

Τό παιδί σάν δουλευτής, όταν του επιτραπεί να συγκεντρωθεί σέ δραστηριότητες πού τίς διάλεξε τό ίδιο, μέσα σ' ένα περιβάλλον έλεύθερο και προσαρμοσμένο στις δικές του διαστάσεις, μπορεί νά επιδείξει έκπληκτικές ικανότητες και νά κατακτά όλο και ύψηλότερα επίπεδα ανεξαρτησίας, αυτογνωσίας και κοινωνικότητας.

Τό γεγονός ότι όλα τά παιδιά ύποφέρουν κατά την ανάπτυξη τους από την άγνοια των μεγάλων, κάνει πιό επιτακτικό τό αίτημα της Μοντεσσόρι γιά μία νέα έκπαίδευση από τη στιγμή πού γεννιέται τό μωρό. 'Η έκπαίδευση αυτή θά βασίζεται σέ μία έπιστήμη γιά τη φροντίδα του παιδιού, σέ μία έπιστήμη πού θά κατανοήσει κάτω από ποιές περιστάσεις ενεργοποιείται ή δύναμη της αυτοανάπτυξης του Παιδιού.

Εκδόσεις Γλάρος

Κεντρική διάθεση - παραγγελίες:

ΑΘΗΝΑ: ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 31, ΑΘΗΝΑ 142, ΤΗΛ. 3618.457

ΘΕΣ/ΝΙΚΗ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ, ΕΡΜΟΥ 71, ΤΗΛ. 273686

ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ, ΤΥΧΑΙΟ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΠΡΑΞΗ

του Εύτυχη Ι. Μπίτσάκη

Στό σημερινό τεύχος δημοσιεύουμε τό Β' – και τελευταίο μέρος – του κεφάλαιου «Αναγκαιότητα, Τυχαίο και Άνθρωπινη Πράξη», από τό βιβλίο του Εύτυχη Ι. Μπίτσάκη «Θεωρία και Πράξη, πού κυκλοφορεί προσεχώς από τις εκδόσεις «Gutenberg».

Η μοναδική δυνατότητα ενός κοινωνικού σχηματισμού δεν είναι ή πρόοδος. (Γιατί αλήθεια νά υπάρχει μόνο πρόοδος; Έτσι θέλησε μήπως κάποιος αγαθός, ή έστω βλοσυρός καλδινικός θεός, ή κάποιος Απόλυτο Ήγελιανό Πνεύμα πού πραγματώνει την άνοδική πορεία του μέσα από την 'Ιστορία;) Οί ανθρώπινες κοινωνίες γνώρισαν και γνωρίζουν και την όπισθοδρόμηση και τή στασιμότητα και τή σήψη. 'Ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων σήμερα, δεν σημαίνει υποχρεωτικά σοσιαλιστική επανάσταση σέ ένα άμεσο μέλλον. Κορυφαίο παράδειγμα ό ύπεραναπτυγμένος καπιταλισμός των ΗΠΑ πού περνά μιά μόνιμη οικονομική κρίση και μιά κοινωνική, πολιτική και ήθική σήψη, κι όσotόσο διατηρείται και αναπτύσσεται χωρίς νά καταρρέει από τις έσωτερικές αντίνομιές του. 'Η σοσιαλιστική αλλαγή είναι προϊόν του συνόλου των αντιθέσεων πού λειτουργούν σ' ένα κοινωνικό σχηματισμό (ας θυμηθούμε την έννοια του αδύνατου κρίκου), μαζί και της έπαρκειας του υποκειμενικού παράγοντα. Γι' αυτό δεν μπορεί νά προβλεφθεί μέ βάση κάποια άπλοϊκή έξίσωση: ανάπτυξη παραγωγικών δυνάμεων + σύγκρουση παραγωγικών δυνάμεων μέ παραγωγικές σχέσεις = επανάσταση! 'Αν ό Λένιν λειτουργούσε έτσι άπλοϊκά, στη Σοβιετική Ένωση θά κυβερνούσαν ίσως ακόμα οι έπίγονοι του Κερένσκυ (γιατί δέβαια στη Ρωσία εκείνης της εποχής δεν υπήρχε αναπτυγμένος καπιταλισμός, όπως δεν υπήρχε και στην Κίνα, στην Κούβα ή στο Βιετνάμ).

Γιατί αλήθεια τό μέλλον νά είναι ή νίκη του καλού πάνω στο κακό, του φωτός πάνω στο σκότος, κλπ.; Αυτές οι αντιπαράθεσεις κρατούν, όπως είναι γνωστό, από πρωτόγονες μυστηριακές δοξασίες και αναπαράχθηκαν από τον άστικό ούμανισμό. Κι όσotόσο οι πανουργίες της ιστορίας τις μπόλιασαν, αν όχι στο θεωρητικό σώμα του μαρξισμού, τουλάχιστον στην καθημερινή πολιτική – προπαγανδιστική πρακτική του. Έτσι δουλύνουμε μέ άφελή αισιοδοξία για τό αύριο «πού τραγουδάει», μέσα από την άλλοτρευμένη μας καθημερινότητα όραματισμόμαστε τό φωτεινό αύριο, και μεταθέτουμε την αλλαγή της ζωής εδώ και σήμερα, στις μαγικές δυνάμεις του μέλλοντος.

Ο ιστορικός φатаλισμός μπορεί – όπως έχουμε σημειώσει στο εισαγωγικό κεφάλαιο – νά είναι υποκειμενικά, πηγή καρτερίας. 'Ωστόσο, όπως γράφει ό Γκράμσι, δεν χρησιμοποιεί παρά στο νά επικαλύπτει την άδυναμία μιας ενεργού και πραγματικής δούλησης. Γι' αυτό πρέπει νά αποδεικνύουμε πάντα τό μάταιο του μηχανιστικού ντετερμινισμού, πού είναι πηγή παθητικότητας, και ήλιθιας αυτοεπάρευνας.¹⁸ 'Ο καλδινισμός είναι, κατά τον Γκράμσι, μιά ανέλετη ιστορική αντίληψη του προκαθορισμένου. 'Αντίστοιχα, θά μπορούσαμε νά πούμε ότι στο καλδινίζοντα μαρξισμό, καλδινισμό, στη θέση της θείας δούλησης βρίσκεται ή σύγκρουση των παραγωγικών σχέσεων μέ τις παραγωγικές δυνάμεις.

Στά όσα επικρίνουμε εδώ υπάρχει αναμφισβήτητη κάποια βασική αλήθεια: και ή ιστορία κινείται – σέ τελευταία ανάλυση – από τη σύγκρουση παραγωγικών σχέσεων – παραγωγικών δυνάμεων, και ή ανθρώπινη πέραςε περίπου από πέντε στάδια, παρόλο πού ποτέ δεν υπήρξε κάποιος καθάρος κοινωνικός σχηματισμός, και μέσα από τις περιπέτειες του ανθρώπινου γένους επιβάλλεται συνολικά μιά πρόοδος γεμάτη αντίφασεις. 'Η πορεία αυτή είναι αντιφατική. Γι' αυτό χρειάζεται ή «συγκεκριμένη ανάλυση της συγκεκριμένης κατάστασης», πού μπορεί νά όδηγήσει στην έκτίμηση των δυνατοτήτων της δομικής στιγμής. 'Ο Μάρξ χαρακτήρισε την ιστορία, σαν την ιστορία της πάλης των τάσεων. 'Ο άφορισμός αυτός τονίζει την τραγικότητα του ιστορικού γίνεσθαι. Έτσι, ενώ προδιαγράφει μιά αισιόδοξη προοπτική πού συνδέεται μέ την πραγμάτωση της αταξικής κοινωνίας, ό Μάρξ δεν γίνεται ό άφελής όραματιστής κάποιου παραδεισιακού κόσμου άφθονίας, ειρήνης και αδελφικής αγάπης. Ένας τέτοιος κόσμος θά σήμαινε τό τέλος της ιστορίας. 'Αλλά και μετά τό τέλος των ταξικών ανταγωνισμών, ή ιστορία θά συνεχίζεται, και θά κινείται βασικά από πραγματικές αντιθέσεις.

Ο οικονομισμός είναι μιά παλαιά ασθένεια του μαρξισμού, στην όποια ή γνωστό ύπέκφυ ή 2η Διεθνής. Και φαίνεται ότι ό λόγος νόσου είναι άνθεκτικός! 'Ωστόσο ό Λένιν τονίζει ότι μόνον ό οικονομικός παράγοντας δεν άρκεί για τη σοσιαλιστική αλλαγή, και υπογράμ-

μιζε τον ενεργό ρόλο της ιδεολογίας. (Οι σχέσεις της ιδεολογίας μέ την οικονομία διαμεσολαβούνται από την πολιτική και την κουλτούρα). 'Ο μηχανιστικός οικονομικός ντετερμινισμός παραβλέπει τό ρόλο του υποκειμενικού παράγοντα. 'Ο χώρος της κουλτούρας είναι όσotόσο ένας βασικός χώρος της μάχης για την πολιτική ήγεμονία. Καί τελικά ό σοσιαλισμός δεν είναι μόνο ή αλλαγή των σχέσεων παραγωγής, αλλά μιά συνολική κοινωνική αναγέννηση μέσα από τη μαζική πολιτισμική αναγέννηση της εργατικής τάξης.¹⁹

Ο ρόλος του πολιτισμικού παράγοντα γίνεται περισσότερο σημαντικό σήμερα, όπου στις οικονομικές αντιθέσεις προστέθηκαν και άλλες πού χαρακτηρίζουν προπαντός τη δική μας εποχή. (Σχετική άνοδος του μορφωτικού επιπέδου, προβλήματα ποιότητας ζωής, προβλήματα εξάντλησης πρώτων ύλων, οικολογικό πρόβλημα, κινήματα νεολαίας, γυναικίων κλπ.). 'Ο μαρξισμός όφείλει νά πείθει όλο και περισσότερο, τόσο στο επίπεδο της θεωρίας, όσο και στο επίπεδο της πράξης. 'Η άφελής ούμανιστική – ούτοπική αισιοδοξία είναι σήμερα αναξιόπιστη, όπως και ή φλύαρη και άχρωμη γενικολογία. Τό ίδιο ίσχύει και μέ την πατερναλιστική ήθικολογία και την προοπτική ενός ιεραρχικού «σοσιαλισμού», πού θά εκχωρεί στις μάζες ύλικά και πολιτικά δικαιώματα. 'Η μόνη έλπίδα για έξοδο από τη σημερινή οικονομική, κοινωνική, πολιτική, ιδεολογική και ήθική κρίση, είναι ό σοσιαλισμός. 'Αλλά για νά κερδίσει τις μάζες ή σοσιαλιστική προοπτική πρέπει νά είναι συγκεκριμένη, και σύμφωνη μέ τις θεωρητικές επεξεργασίες των ιδρυτών του επιστημονικού σοσιαλισμού.

Ο οικονομικός ντετερμινισμός εξαφανίζει τις δυνατότητες της ιστορικής κίνησης. Έτσι όμως παρουσιάζει τά προϊόντα της εργασίας των ανθρώπων νά δεσπόζουν κατά τρόπο άνέκλητο πάνω στους ανθρώπους και στη δράση τους. 'Αλλά τότε οι μάζες, από δημιουργοί της ιστορίας, μετατρέπονται σέ παθητικά υποκείμενα μιας προκαθορισμένης πορείας, και τότε τίθεται τό ερώτημα για τις δυνατότητες και για τό νόημα της ανθρώπινης πράξης.

Όσotόσο ή κοινωνική αναγκαιότητα δεν ταυτίζεται μέ τη φυσική. 'Η αντίθετη άποψη, είτε στηρίζεται στον εκχυδαϊσμένο μαρξισμό (οικονομισμό), είτε στην άφελή αντίληψη για την αναγκαιότητα της προόδου, πού είναι μορφή άστικού όπτιμισμού μέ μαρξιστική μεταμφίεση.

Αν ή ιστορική αναγκαιότητα πραγματώνεται μέσα από τό τυχαίο και τό συμπτωματικό, αν δηλαδή στην ιστορία είναι ούσιαστικές οι κατηγορίες του δυνατού, του τυχαίου και του συμπτωματικού, τότε ή θεωρία δεν μπορεί νά τις άγνοεί. Έτσι π.χ. διαδίδουμε στον Γκράμσι: «Βρισκόμαστε πάντα σέ άμυνα – εναντίον του «τυχαίου», δηλαδή εναντίον της προβλέψιμης συνδρομής αντίθετων δυνάμεων πού δεν μπορούν πάντα νά άναγνωρισθούν όλες (και τό νά άγνοήσουμε έστω και μιά άπ' αυτές της δυνάμεις, έμποδίζει νά προβλέψουμε τον πραγματικό συνδυασμό των δυνάμεων, πού δίδει πάντα στα γεγονότα την πρωτοτυπία τους) και μπορούμε νά «έπιτεθούμε» στο τυχαίο, μέ την έννοια ότι, εμερδαίνουμε δραστήρια στην παραγωγή του, ή, από την άποψη μας, τό κάνουμε λιγότερο «τυχαίο», λιγότερο «φύση», και περισσότερο αποτέλεσμα της δράσης μας και της δούλησής μας».²⁰

Τό τυχαίο ύπακούει σέ νόμους. Μπορούμε συνεπώς νά τό προβλέψουμε, έστω μέ πιθανότητες, και νά παρέμβουμε ενεργητικά για νά τό προκαλέσουμε ή νά τό άποτρέψουμε. Τό συμπτωματικό, αντίθετα, μπορεί νά συμβεί ή νά μή συμβεί, δεν ύπακούει σέ νόμους, και ή πρόβλεψη του είναι συνήθως άδύνατη. Τό συμπτωματικό μπορεί νά είναι έξωτερικό ως προς την κύρια τάση, ως προς την αναγκαία διαδικασία, αλλά δεν είναι έξωτερικό ως προς τό φαινόμενο συνολικά: Έστω κι αν προκαλείται από άπροόδλεπτους έξωτερικούς παράγοντες, πραγματοποιείται μέσα από τη δυναμική της όλότητας, και μπορεί νά τη βελτιώσει, νά την άλλιώσει, ή νά την καταστρέψει. 'Αντίστοιχα οι συνέπειες μιας συρροής γεγονότων πού παρουσιάζει κάποια κανονικότητα, μπορεί νά εκδηλωθούν μέ τό νόμο του τυχαίου. (Τό συμπτωματικό, κατά τον Χέγγελ, έξασφαλίζει την άλληλοδιδέουση του έξωτερικού και του έσωτερικού).

Τή διαλεκτική αναγκαίου, τυχαίου και συμπτωματικού την είχε ήδη

συλλάβει ο Χέγγελ, όταν έγραφε ότι η πραγματική αναγκαιότητα περιέχει τη συμπτωματικότητα, ότι η έσώτητα της αναγκαιότητας και του τυχαίου υπάρχει πραγματικά, και ότι η αναγκαιότητα όχι μόνο περιέχει τη συμπτωματικότητα, αλλά και γίνεται.²¹ Κατά το Σπινόζα αντίθετα, «τίποτε στο σύμπαν δεν είναι συμπτωματικό, γιατί όλα τα πράγματα καθορίζονται να υπάρχουν και να λειτουργούν με ένα ειδικό τρόπο, από την αναγκαιότητα της θείας φύσης».²²

Ο «μαρξιστικός» οικονομικός ντετερμινισμός είναι μάλλον ένα είδος σπινοζισμού, όπου το ρόλο της θείας βούλησης τον παίζει ο οικονομικός παράγων.

Οι έννοιες του αναγκαίου, του τυχαίου και του συμπτωματικού, οδηγούν στην έννοια της δυνατότητας, στην οποία έχουμε αναφερθεί συχνά. Ο οικονομισμός δεν βλέπει τις δυνατότητες, γιατί βλέπει μία και μοναδική αναγκαιότητα, που είναι εν τέλει άπατηλη. Η αναγκαιότητά του αποδεικνύεται τότε άπλη φαινομενικότητα. Από την άλληλεπίδραση των εσωτερικών, των εξωτερικών και των υποκειμενικών παραγόντων, καθορίζονται δυνατότητες που πραγματώνονται ή που δεν θα πραγματοποιηθούν. Έτσι μόνη η άνοδος των παραγωγικών δυνάμεων, χωρίς την ώριμηση της πολιτικής συνείδησης και του αντίστοιχου πολιτικού φορέα, δεν οδηγεί αυτόματα στο σοσιαλισμό. Μπορεί να οδηγήσει στη σήψη, σε μία κατάσταση πολιτικού αδιεξόδου, που καθορίζεται από την οικονομική, την πολιτική και την ιδεολογική κυριαρχία των μονοπωλίων και από την αντίστοιχη ιδεολογική στρέβλωση των εργαζομένων, οι οποίοι αγωνίζονται μόνο για τα στενά οικονομικά τους συμφέροντα. Τα παραδείγματα των ΗΠΑ, της Μεγάλης Βρετανίας και της Δυτικής Γερμανίας, είναι εύγλωττα ως προς αυτό. Μία οικονομική και κοινωνική κρίση δεν οδηγεί αναπόφευκτα στο σοσιαλισμό: στο μεσοπόλεμο οδήγησε στο φασισμό, και στις μέρες μας στον πόλεμο του Βιετνάμ, με τη συγκατάθεση της πλειοψηφίας των Αμερικανών εργατών. Η έκβαση της σύγκρουσης των παραγωγικών δυνάμεων με τις παραγωγικές σχέσεις δεν είναι μοιρασμένη, καθορισμένη. Έδώ χρειάζεται η έννοια της πολλαπλής δυνατότητας, και στην έκβαση παίζει αποφασιστικό ρόλο η απαλλαγή των μαζών από την κυρίαρχη ιδεολογία και η ύπαρξη πολιτικού φορέα ικανού να πραγματοποιήσει την αλλαγή.

Χωρίς να δέχεται κανείς την άστική αντίληψη για το ρόλο της προσωπικότητας στην ιστορία, ή τη «θεωρία» της προσωπολατρίας, δεν μπορεί να παραβλέψει τον αποφασιστικό ρόλο της ήγησης στην πραγματικότητα ή μί μιάς ιστορικής δυνατότητας. Η ήγηση π.χ. του ελληνικού κινήματος μετά τον πόλεμο, δεν ήταν νομοτελειακά καθορισμένη. Αποφασιστικό ρόλο στη μη πραγμάτωση της σοσιαλιστικής δυνατότητας έπαιξε η ανεπάρκεια, και η μικροαστική, όπορουνιστική και τυχοδιωκτική πρακτική της τότε ήγησης. Παρόμοια θα μπορούσε να πει κανείς ότι η άντεπαναστατική στροφή της Κίνας δεν ήταν καθορισμένη νομοτελειακά. Και τέλος, η έκτρωματική κατάληξη της αντιϊμπεριαλιστικής περσικής επανάστασης στη θεοκρατική «δημοκρατία» των αγιατολάχ, και ο αυριανός περίπου δέβιος μετασχηματισμός της σε καθαρή δικτατορία του περσικού κεφαλαίου με ένδεχόμενη θεοκρατική επικάλυψη, ήτανε πράγματι ένα αναπόφευκτο ιστορικό φαινόμενο; Και είναι δέβαιο ότι άλλες δυνατότητες δεν άτρώφισαν και δεν εξαφανίστηκαν για το άμεσο μέλλον, από έλλειψη καθαρής προοπτικής, και πολιτικής πρακτικής σύμφωνης μ' αυτές τις δυνατότητες;

4. Κοινωνική νομοτέλεια, θεωρία και πράξη

Οι άστικές αντιλήψεις της ιστορίας δεν αναζητούν γενικά τους ένδογενείς παράγοντες που καθορίζουν την κοινωνική εξέλιξη. Ειδικά δεν συνέλαβαν θεωρητικά την έννοια της πάλης των τάξεων. Όταν δεν είναι άπλη καταγραφή γεγονότων, ή άστική ιστοριογραφία αναζητεί εξωτερικούς και συνήθως δευτερεύοντες ή δευτερογενείς παράγοντες για να εξηγήσει την ιστορία: το ρόλο της προσωπικότητας, του φυσικού περιβάλλοντος, των «ιδεών», του τυχαίου, των πολέμων ή της θείας βούλησης. Ειδικά η θετικιστική αντίληψη της ιστορίας αρνείται, κατ' αρχήν, την έννοια του κοινωνικού νόμου και της νομοτέλειας.

Οι άστικές πολιτικές θεωρίες δεν έρμηνεύουν την άστική πραγματικότητα. Πρόκειται είτε για ιδεαλιστικές φραιβοποιήσεις της ουσίας του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής, είτε για θετικιστική επάλυψη της πραγματικότητας, κάτω από έπιστημονικοφανεές στατιστικές και περιγραφές. Αλλά οι εξωπραγματικές θεωρητικές κατασκευές αντίστοιχούν σε ρεαλιστικές πρακτικές. Ο έμπειρισμός του άστού είναι άποτελεσματικός, ακριβώς επειδή είναι έμπειρισμός. Έτσι λοιπόν η άστική κοινωνία διέπεται από την τυφλή, τη μη κατανοημένη αναγ-

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

«ΜΙΝΩΑΣ»

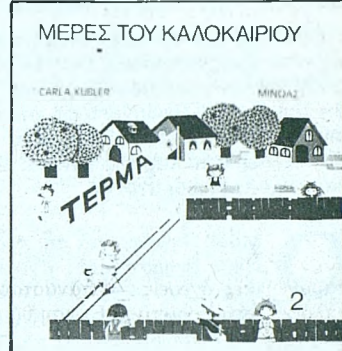
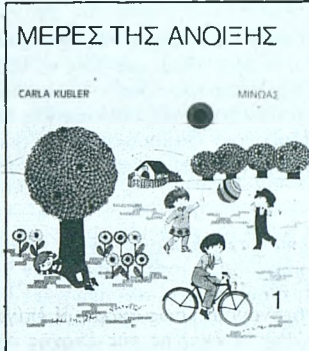
Ανδρου 6 τηλ. 8231669 ΑΘΗΝΑ

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΑΣ

1. ΜΕΡΕΣ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ
2. ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ
3. ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΥ
4. ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ ΧΕΙΜΩΝΑ

Απόδοση: Γ. Αναστασιάδη-Δελιγιάννη

4 πρωτότυπα βιβλία με τις εποχές που προτείνουν παιχνίδια, σχέδια, αινίγματα, κατασκευές, βοηθούν τα παιδιά να γίνουν αυτόνομα διασκεδάζοντας και δημιουργώντας.

Επίσης τα βραβευμένα από τον κύκλο Έλληνικού Παιδικού βιβλίου και τη Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά έργα της καθιερωμένης πλέον συγγραφώς παιδικών βιβλίων ΣΟΦΙΑΣ ΦΙΛΑΝΤΙΣΗ

1. Μία πόλη λουσμένη στον ήλιο
2. Νιότη χωρίς τραγούδια
3. Ο μεγάλος μας αδερφός
4. Μισά της στεριάς μισά της θάλασσας.

Τό καλό παιδικό βιβλίο είναι κοινωνική προσφορά

καιότητα, και ή νομοτελειακή της ανάπτυξη πραγματώνεται μέσα από τους ανταγωνισμούς και τις συγκρούσεις των ατομικών συμφερόντων, δηλαδή μέσα από το τυχαίο.

Η εργατική τάξη αντίθετα έχει συμφέρον να γνωρίσει τους νόμους αυτής της πραγματικότητας: να γνωρίσει τους δρους του κοινωνικού είναι της και να τους εκμηδενίσει. Γι' αυτό έχει ανάγκη από την επιστημονική γνώση της κοινωνίας.

Η μεγάλη προσφορά του Μάρξ και του Ένγκελς βρίσκεται στο ότι αναζητήσαν τις ενδογενείς και «ύλικές» αιτίες της ιστορίας και διαμόρφωσαν μία νέα επιστήμη: τον ιστορικό υλισμό. Σύμφωνα με την υλιστική αντίληψη της ιστορίας, ένας κοινωνικός σχηματισμός χαρακτηρίζεται από την ενότητα: παραγωγικές δυνάμεις – παραγωγικές σχέσεις, δηλαδή από τον τρόπο παραγωγής των υλικών αγαθών. Στις ταξικές κοινωνίες ή αντίθεση των παραγωγικών σχέσεων με τις παραγωγικές δυνάμεις, και ή συνακόλουθη πάλη των τάξεων, είναι ο καθοριστικός παράγοντας της εξέλιξης.

Οι Μάρξ και Ένγκελς αναζητήσαν στην υλική βάση της κοινωνίας τις κινητήριες αντιθέσεις της. Ωστόσο, καθώς τονίστηκε ήδη, το νόμο αυτό δεν τον συνέλαβαν μηχανικά. Στις αναλύσεις τους – θεωρητικές και ιστορικές – έλαβαν υπόψη την περιπλοκότητα της οικονομικής δάσης, την αλληλεπίδρασή της με το ιδεολογικό οικοδόμημα, το ρόλο των εξωτερικών παραγόντων και του τυχαίου, και τέλος το ρόλο του υποκειμενικού παράγοντα.

Ο Μάρξ έγραφε για το πρόβλημα της αλλαγής ενός κοινωνικού σχηματισμού: «Ένας κοινωνικός σχηματισμός δεν εξαφανίζεται ποτέ, πριν αναπτυχθούν όλες οι παραγωγικές δυνάμεις που μπορεί να περιλάβει, και ποτέ δεν αντικαθίσταται από νέες και ανώτερες σχέσεις παραγωγής, πρώτου δημιουργηθούν στο έσωτερο της παλαιάς κοινωνίας οι υλικές συνθήκες αυτών των σχέσεων. Γι' αυτό το λόγο ή ανθρώπινη δέν θέτει ποτέ παρά μόνο προβλήματα που μπορεί να λύσει, γιατί, αν κοιτάξουμε από πιο κοντά, θα δούμε ότι το ίδιο το πρόβλημα δεν ανακύπτει παρά μόνο εκεί όπου οι υλικοί δροι για την επίλυσή του υπάρχουν ήδη, ή τουλάχιστον βρίσκονται στην πορεία της πραγμάτωσής τους»²³.

Τό παραπάνω χωρίο τονίζει έντονα το νομοτελειακό χαρακτήρα των κοινωνικών αλλαγών. Αλλά απολυτοποιώντας σχεδόν το ρόλο της υλικής δάσης, δίδει την εντύπωση – σε μία αποσπασματική και σχολαστική ανάγνωση – ότι δέν αφήνει περιθώρια για ή δημιουργική δράση του υποκειμενικού παράγοντα. Βέβαια ή ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων – και ειδικά της σύγχρονης τεχνικής – μεταμορφώνει και ή φύση και τις κοινωνικές σχέσεις, και θέτει νέα προβλήματα για λύση. Ωστόσο ο ρόλος της θεωρίας δέν περιορίζεται στο να έρμηνεύει αυτό που ήδη υπάρχει.

Ρόλος της θεωρίας είναι να έρμηνεύει τις νέες πραγματικότητες (κατανοούμε τον κόσμο για να τον αλλάξουμε) και τις δυνατότητές τους. Αλλά αυτό δέ σημαίνει ανάλυση μόνο της θεμελειικής αντίθεσης παραγωγικών δυνάμεων – παραγωγικών σχέσεων. Έργο της θεωρίας είναι να αναλύσει συνολικά το πλέγμα των αντιθέσεων του κοινωνικού σχηματισμού. Μέσα σε καθορισμένες συνθήκες, μία δευτερεύουσα αντίθεση μπορεί να γίνει κυρίαρχη. Και σε μία δοσμένη συγκυρία (πόλεμος, οικονομική κρίση, ήττα, κλπ.) ή δξυνση των αντιθέσεων μπορεί να είναι τέτοια, ώστε ή αλλαγή του κοινωνικού σχηματισμού να είναι πραγματοποιήσιμη, έστω κι αν οι παραγωγικές δυνάμεις δέν έχουν φτάσει στο δαθμό ώριμότητας που θα απαιτούσε μία άφρημένη (δηλαδή εν τέλει μη διαλεκτική) αντίληψη της ιστορίας. Ακόμα και ή υποανάπτυξη, στα πλαίσια ενός πλέγματος αντιθέσεων (εξάρτισης, πολέμων, κλπ.) μπορεί να γίνει αίτια της αλλαγής. Αυτό τό είδαν και ο Λένιν, και ο Μάο, και ο Κάστρο, και δέν κάθισαν να περιμένουν (σάν την άλεπου του μύθου) την «ώριμανση» των συνθηκών, με την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων!

Κάθε φιλοσοφία αντιστοιχεί σε μία καθορισμένη κοινωνική πρακτική (Γκράμσι). Η φιλοσοφία, και γενικότερα ή ιδεολογία, αντιστοιχούν σε συγκεκριμένες πρακτικές και τις δικαιώνουν ή τις αναπτύσσουν. Γιατί όπως έγραφε ο Μάρξ στην *Κριτική της φιλοσοφίας του Δικαίου* του Χέγκελ, ή θεωρία γίνεται και αυτή υλική δύναμη μόλις ελαχιστήσει στις μάξες. Κι ακόμα ότι, όπως ή φιλοσοφία δρίσκει τα βίικά της δπλα στο προλεταριάτο, τό ίδιο και τό προλεταριάτο δρίσκει στή φιλοσοφία τα πνευματικά του δπλα. Τό κεφάλι αυτής της χειραφέτησης είναι ή φιλοσοφία και ή καρδιά της τό προλεταριάτο. Η θεωρία δέν προωθεί συνειδή μόνο την κατανόηση της πραγματικότητας αλλά και την αλλαγή της, που δέν πραγματώνεται με κάποια εξωανθρώπινη αναγκαιότητα, αλλά με την συνειδητή δράση των ανθρώπων. Γιατί ή συνειδητή δράση επιταχύνει τις κοινωνικές διαδικασίες, και χωρίς

συνειδητή δράση καμμία αλλαγή δέν θα πραγματοποιηθεί από μόνη την αντίθεση των παραγωγικών σχέσεων με τις παραγωγικές δυνάμεις.

Έχουμε ήδη τονίσει τον ένεργητικό ρόλο του εποικοδομήματος στην κοινωνική εξέλιξη. Παρά ταύτα αξίζει να παραθέσουμε άλλο ένα σχετικό απόσπασμα του Ένγκελς (1894): «Η πολιτική, νομική, φιλοσοφική, θερησκευτική, λογοτεχνική, καλλιτεχνική, κλπ. ανάπτυξη, στηρίζεται στην οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο όλες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και επιδρούν πάνω στην οικονομική δάση. Κι αυτό δέν συμβαίνει επειδή ή οικονομική κατάσταση είναι ή αίτια, ή μόνη ένεργή, και επειδή όλα τα άλλα δέν είναι παρά παθητική δράση. Υπάρχει αντίθετα αμοιβαία δράση πάνω στή δάση της οικονομικής αναγκαιότητας, που επιδύλλεται πάντα σε τελευταία ανάλυση»²⁴.

Ο Μαρξισμός δέν είναι θεωρησιακή φιλοσοφία αποκομμένη από την πράξη. Η τελευταία θέση του Μάρξ για τον Φόνερμπαχ, ότι δηλαδή οι φιλόσοφοι ως τότε έξηγοσαν τον κόσμο, αλλά ότι τό πρόβλημα είναι να τον αλλάξουμε, δρήκε, όπως γράφει ο Λούκατς, στο πρόσωπο του Λένιν, την έπαρκέστερη εκπλήρωση της. «Ο Μάρξ, γράφει ο Λούκατς, έδωσε μία έρμηνεία της κοινωνικής πραγματικότητας σάν κατάλληλη θεωρητική δάση για την αλλαγή της. Ωστόσο μόνο με τον Λένιν – χωρίς ή θεωρία να καταργηθεί ή να παραμεριστεί – ή θεωρητική-πρακτική ούσα της νέας κομμοαντίληψης έγινε δράση που έπεμβαίνει στην ιστορική πραγματικότητα»²⁵.

Ο μαρξισμός προκύπτει από την κοινωνική πράξη σάν ή θεωρητική της έκφραση, δοκιμάζεται στην πράξη και δικαιώνεται με την πράξη. Σ' αυτό δρίσκεται ή θεμελειική διαφορά του από τις θεωρησιακές φιλοσοφίες. (Παρά τό θεωρησιακό χαρακτήρα τους, αντανακλούν κι αυτές συγκεκριμένες κοινωνικές και πρακτικές και τις δικαιώνουν, αποτελώντας έμπόδιο στην κοινωνική εξέλιξη). Ο μαρξισμός, κατά τους ιδρυτές του, δέν έρμηνεύει την πράξη με τις ιδέες. Αντίθετα έξηγει τό σχηματισμό των ιδεών, με δάση την πρακτική.

Η ενότητα θεωρίας και πράξης, δηλαδή ή *επάρκεια* της θεωρίας και ή δράση που δρίσκεται σε συμφωνία με τη θεωρία, επιταχύνει τις κοινωνικές αλλαγές και κάνει πιο αποτελεσματικές τις αντίστοιχες δυνάμεις. Αλλά γι' αυτό ή θεωρία πρέπει να ξεπεράσει τις υπάρχουσες θεωρητικές κατασκευές, να τις εξαρθρώσει με τό δπλο της κριτικής, και να γίνει αποδεκτή. Στή διαδικασία αυτή θα έρθει αντιμετώπιση με τις προλήψεις και συνολικά με τό εποικοδόμημα που δεσπόζει στις μάξες, που δέν αποδεσμεύονται «αυθόρμητα» από την κυρίαρχη ιδεολογία. Η μαρξιστική ιδεολογία έρχεται αντιμετώπιση με τον κόσμο του κεφαλαίου συνολικά, τόσο στή δάση όσο και στο εποικοδόμημα. Δέν ανήκει – γράφει ο J. Lacroix – στον κεφαλαιοκρατικό κόσμο. Στρατοπεδευει εκεί σάν έχθρος που δρίσκεται αδιάκοπα σε έπιφυλακή, και δέν έχει άλλη σχέση μαζί του από τό να τον νικήσει και να τον εκμηδενίσει»²⁶. Ο αυθεντικός μαρξιστής δέν μπορεί να διανοείται χωρίς να δρά, κι ούτε να δρά χωρίς να σκέφτεται. Η στάση του είναι έπιστημονική, και είναι «ή ριζική άρνηση κάθε δογματισμού»²⁷.

Η μαρξιστική φιλοσοφία αναπτύχθηκε σά συνεκτική κομμοαντίληψη στο έσωτερο του κεφαλαιοκρατικού συστήματος. Στόχος της είναι να απελευθερώσει τις μάξες από την άστική ιδεολογία, να αλλάξει ή νοοτροπία τους και να μεταμορφώσει την καθημερινή τους ζωή: τις σχέσεις με την εργασία, τις οικογενειακές σχέσεις, ή σχέση με την κοινότητα. Η ριζική αυτή πολιτισμική επανάσταση αρχίζει μέσα στον ίδιο τον καπιταλισμό, αλλά μπορεί να ολοκληρωθεί και να καθολικευθεί μόνο σε σοσιαλιστικές συνθήκες. Ωστόσο – αλλά και μετά από τότε – θα δρίσκει μπροστά της την αδιαφορία, τό μικροαστικό ατομισμό, και τη αντίφαση ανάμεσα στο δερμαλισμό που δεσπόζει στο χώρο της «θεωρίας», και στην φτώχεια της καθημερινής πραγματικότητας.

5. Η έννοια του λάθους

Η θεωρία μπορεί να είναι αληθινή και έπαρκής (με την ιστορική έννοια) σε σχέση με την πραγματικότητα. Αυτό δέν σημαίνει ότι προσυλλάσσει υποχρεωτικά από τα λάθη. Αντίθετα, τό λάθος είναι μέσα στις δυνατότητες της θεωρίας, όπως και της πρακτικής. Τα κόμματα που στηρίζονται στον έπιστημονικό σοσιαλισμό είναι τα μόνα που διαθέτουν μία φιλοσοφία που τους επιτρέπει να αυτοπροσδιορίζονται συνειδητά, και να προσδιορίζουν με σαφήνεια τον κοινωνικό τους ρόλο: να δημιουργούν και να χρησιμοποιούν την πολιτική έπιστήμη. Η πολιτική θεωρία επιτρέπει να δημιουργηθεί μια εικόνα γενικά σύμφωνη με την πραγματικότητα. Αλλά οι δυνατότητες για λάθος ενυπάρχουν τόσο στή θεωρία, όσο και στην πράξη.

Οι αιτίες που καθορίζουν αυτή τη δυνατότητα είναι πολλές: Η

παράδοση, «πού θαρραίνει σά δραχνάς στο μυαλό των ζωντανών» (Μάρξ), ή καθημερινή επίδραση της αντίπαλης ιδεολογίας, τὰ κατάλοιπα καὶ οἱ ἐπιβιώσεις της στὸ ἐσωτερικὸ τῆς νέας θεωρίας, οἱ ὑποκειμενικὲς ἀνεπάρκειες καὶ οἱ διαστρεβλώσεις τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς θεωρητικῆς πρακτικῆς. Ὁ οἰκονομισμὸς καὶ γενικὰ ἡ μηχανιστικὴ ἀντίληψη τῆς ἱστορίας, ἡ δογματικὴ καὶ ἡ ὀππορουνιστικὴ τακτικὴ, ὁ ἀκτιβισμὸς καὶ ὁ ἐμπειρισμὸς, εἶναι ὁρισμένους ἀπὸ τὶς διαστρεβλώσεις πού ἐκδηλώνονται στὴν πολιτικὴ πράξη.

Φυσικὰ δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτο ἀντίδοτο σ' αὐτὲς τὶς ἀρνητικὲς δυνατότητες. Ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐλαχιστοποίησή τους εἶναι ἀπαραίτητες ὁρισμένες προϋποθέσεις: Πλήρης, ἀκριβὴς καὶ ἐλεύθερη πληροφόρηση, συζήτηση καὶ θεωρητικὴ διερεύνηση τῶν γεγονότων, δημοσιότητα τῶν συζητήσεων, δικαίωμα (καὶ καθήκον) γιὰ ἔκφραση γνώμης, θεωρητικοποίηση τῆς πρακτικῆς καὶ καθοδήγηση τῆς πράξης μὲ βάση τὴ θεωρία. Ὅταν ὅμως μιά ἡγετικὴ ὁμάδα ὁρίζει τὸν ἑαυτὸ της θεματοφύλακα τῆς ἀλήθειας καὶ φρουρὸ τῆς καθαρότητος καὶ τῶν συμφερόντων ἑνὸς κινήματος, ὅταν ἀποφασίζει αὐτὴ γιὰ τὴ δόση ἀλήθειας πού θὰ χορηγήσει στὶς «ἀνήλικες» μάζες, τότε ἀργὰ ἢ γρήγορα ὁ θεματοφύλακας θὰ κλειστῇ σὲ ἓνα δικό του ἰδεολογικὸ κόσμο, καὶ ὁ «παιδαγωγὸς» θὰ μείνει πίσω ἀπὸ ἐκείνους πού φαντάζεται ὅτι παιδαγωγεῖ. Ἡ δυσπιστία, ἡ ἀπόκρυψη τῆς ἀλήθειας, ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ δὴθεν προσήλωση στὶς ἀρχές, θὰ εἶναι οἱ ἰδεολογικὲς συνέπειες μιάς τέτοιας πρακτικῆς. Ἡ ἡγετικὴ ὁμάδα μετατρέπεται βαθμιαίᾳ σὲ κλειστὸ κύκλο πού φαντάζεται ὅτι κατέχει τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἀρετὴ, ἐνῷ ἥδη ἔχει ὑποστῇ μιά ἰδεολογικὴ παραμόρφωση πού τὴν ἀντιποδίζει νὰ ἀσκήσει τὴν ἱστορικὴ λειτουργία της. Τὸ ἀλάθητο εἶναι καὶ ἀμετακίνητο. Καὶ καθὼς ἡ πραγματικότητα μετακινεῖται, οἱ νέες ἀντιθέσεις ἀντιμετωπίζονται ὄχι ἐπιστημονικὰ, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμη πού διαθέτει ἡ ἔξουσία.

Ἡ πληρότητα τῆς θεωρίας δὲν εἶναι ποτὲ δεδομένη. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ὁρθότητα μιάς θεωρητικῆς ἀνάλυσης, καὶ ἡ πολιτικὴ δράση πού θὰ στηριχθεῖ πάνω της. Ἀρα ἡ δυνατότητα τοῦ λάθους εἶναι μέσα στὰ δεδομένα τῆς πράξης. Οἱ αἰτίες μποροῦν νὰ εἶναι γνωσιοθεωρητικὲς, πολιτικὲς ἢ ὁργανωτικὲς, καὶ οἱ αἰτίες αὐτές δὲν δροῦν παράλληλα: ἀλληλεπιδροῦν καὶ ἀλληλοκαθορίζονται. Ἐνα σφάλμα μπορεῖ νὰ εἶναι συμπτωματικὸ. Μπορεῖ ὅμως νὰ ἔχει βαθύτερα αἰτία. Βαθμιαία, μπορεῖ νὰ διαμορφωθεῖ — καθὼς ἔχουμε σημειώσει — σὲ φάση, καὶ τελικὰ σὲ ἀπόκλιση. Πρώτῃ αἰτία μπορεῖ νὰ ἴπται ὁ ἐντικειμενικὸς δυσκολίες καὶ ἡ ἀνεπάρκεια τῆς ἡγετικῆς ὁμάδας. Ἀλλὰ ἡ σχετικὴ αὐτονομία τῶν πολιτικῶν φορέων καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῶν ἰδεολογικῶν μηχανισμῶν (προπαντὸς στὴν ἐποχὴ μας), μπορεῖ στὴν πορεία νὰ δημιουργήσουν μιά κατάσταση μὴ ἀντιστρέψῃ, ὅπου τὸ συμπτωματικὸ ἢ τὸ τυχαῖο ἔχει ἥδη μεταμορφωθεῖ σὲ ἀναγκαιότητα. Τὸ παράδειγμα τῆς βαθμιαίας ἀπόκλισης τῆς Κίνας εἶναι τὸ τραγικότερο παράδειγμα τῆς νεώτερης ἱστορίας, καὶ ἡ ἀπόκλιση αὐτὴ ἔχει καὶ θὰ ἔχει ἀπρόδλεπτες συνέπειες γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος.

Μία μονοσήμαντὴ σχέση ἡγετικῆς ὁμάδας-μαζῶν (ἀπὸ τὰ πάνω πρὸς τὰ κάτω) ὁδηγεῖ βαθμιαίᾳ στὴν ἀπομόνωση, στὴ γραφειοκρατία καὶ στὴν αἴσθηση ὅτι ἡ ὁμάδα εἶναι ὁ προνομιοῦχος κάτοχος τῆς ἀλήθειας. Ἡ ὁμοιογένεια τῆς ὁμάδας ἐξασφαλίζει τὴ συνοχὴ καὶ τὴν ἀναπαραγωγή της. Ἡ τεχνητὴ ἑλλησιφὴ ἀντιθέσεων καὶ κριτικῆς ὁδηγεῖ ἔτσι σὲ μιά βαθμιαία ἰδεολογικὴ παραμόρφωση: βαθμιαία, ἡ ἰδεολογικὴ εἰκόνα πού ἔχει διαμορφώσει ἡ ὁμάδα ταυτίζεται μὲ τὴν πραγματικὴ κατάσταση. Ἡ σχετικὴ αὐτονομία τῆς ὁμάδας παραμορφώνει ἀπαρατῶς τὶς σχέσεις της μὲ τὴ βάση. Τὴ θέσι τῆς ἀδιάκοπης ἀνταλλαγῆς καὶ τῆς κριτικῆς, τὴν παίρνει ἡ ἠθικολο-

γική, σχηματικὴ καὶ τυπικὰ ἀπολιτικὴ «διαπαιδαγώγηση».

Ἐκεῖ ὅπου ὁ πολιτικὸς φορέας ὁρίζεται στὴν ἐξουσία, ἡ διαδικασία αὐτὴ ὁδηγεῖ, καθὼς δὲν ἀντιροπτεῖται ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῆς καθημερινῆς μάχης μὲ τὸν ἀντίπαλο, σὲ βαθύτερες ἀλλοιώσεις: Ὁ πολιτικὸς φορέας καὶ τὸ κράτος πού ἐλέγχει αὐτονομούντι ὅλο καὶ περισσότερο ἀπὸ τὴν κοινωνία, καὶ ἡ ἐξουσία ἀσχεῖται πλέον στὸν ὄνομα καὶ πρὸς τὸ «συμφέρον» τῶν ἐργαζομένων. Οἱ δυνατότητες γιὰ προνόμια ὁδηγοῦν στὸν κονφορμισμὸ, οἱ ἀντιθέσεις λύνονται πλέον μὲ τὰ μέσα τῆς ἐξουσίας, καὶ ἡ κατάσταση αὐτὴ αὐξάνει τὴ δυσπιστία καὶ τὸν κονφορμισμὸ. Τὸ ἀποκορύφωμα, εἶναι αὐτὸ πού ὀνομάσθηκε «προσωπολατρεία».

Βέβαια ἓνα πρόσωπο δὲν δημιουργεῖ ἱστορία. Ὡστόσο ἡ δύναμη τοῦ προσώπου ἢ τῆς ὁμάδας, σὲ περιπτώσεις συγκεντρωτικῆς ἐξουσίας, πολλαπλασιάζεται ὥς τὸ ἀπείρο, καθὼς ἐλέγχει μηχανισμοὺς καὶ κινεῖ ἓνα τεράστιο ἀνθρώπινο δυναμικὸ. Οἱ σχέσεις τώρα ἱεραρχοῦνται, καὶ στὴν ἱεραρχία τῶν ἀξιομάτων ἀντιστοιχεῖ ἡ ἱεραρχία τῶν κοινωνικῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν προνομίων. Οἱ στρεβλωμένες αὐτὲς σχέσεις ἐκφράζονται στὸ χώρο τῆς ἰδεολογίας (ἐδῶ πάλι ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν ἀρνητικὴ ἔννοια) μὲ τὴν πατερναλιστικὴ ὑπεροψία, τὸ μικροαστικὸ ἐγωῖσμὸ καὶ τὴν «σοφροσύνη» τῶν μὲν, μὲ τὴν παθητικότητα, τὴν ἀπολιτικότητα, τὴν ὑποταγὴ ἢ τὴν πεισματικὴ ἀντίσταση τῶν δέ. Ἡ κατάσταση αὐτὴ γεννᾷ νέες ἀντιθέσεις, πού ἡ ἡγετικὴ ὁμάδα ἀγωνίζεται νὰ λύσει μὲ τὴ βία, ἢ μὲ μικροπαραχωρήσεις μικροαστικοῦ χαρακτῆρα καὶ μὲ ἠθικολόγες παροτρύνσεις καὶ νοουθεσίες. (Ὁ ἐργάτης δὲν χρειάζεται νὰ εἶναι πρωτοπόρος: εἶναι σενός, τίμιος, πειθαρχημένος, παραγωγικός, διαθέτει ὅλες τὶς ἀρετὲς τοῦ ἐργάτη στὴ φάση τῆς πρωταρχικῆς καπιταλιστικῆς συσσώρευσης). Ἡ θεωρία τῆς προσωπολατρείας ὑπῆρξε ἓνας πολιτικὸς καὶ θεωρητικὸς συμβιβασμὸς, πού ἐπικάλυψε, ἀντὶ νὰ λύσει, τὶς ἀντιθέσεις πού εἶχαν δημιουργηθεῖ σὲ μιά συγκεκριμένη ἱστορικὴ περίοδο.

Τὸ κράτος λοιπὸν τῆς ἐργατικῆς τάξης μπορεῖ νὰ ἔλθει σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἐργατικὴ τάξη; Ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα ἔχει δοθεῖ ἀπὸ τὴν ἱστορία. Κι ἂν οἱ ἀντιθέσεις ὀξυνθοῦν, ἡ ἀντίδραση μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ βία τοῦ ἐργατικοῦ κράτους ἐναντίον τῶν ἐναντῶν ὅπως στὴ Γερμανία τοῦ 1953 * ἢ στὴν Πολωνία τοῦ 1971, ἢ ἡ μυστικὴ πολιτικὴ πού εἶναι προνόμιο τῆς ἐξουσίας καὶ ἡ ἐξαπάτηση τῶν μαζῶν (Κίνα) καὶ τέλος, οἱ μικροπαραχωρήσεις καὶ οἱ συμβιβασμοὶ πού νοθεύουν τὸ πολιτικὸ πρόβλημα καὶ ἀπομακρύνουν τὴ λύση του.

Ἡ ἀντίθεση κράτους-λαοῦ μπορεῖ νὰ ὀξυνθεῖ καὶ νὰ φτάσει στὰ ὅρια τῆς γενοκτονίας, ὅταν κάποια μικροαστικὴ ἡγετικὴ ὁμάδα ἐπικαλεῖται τὶς ἐννοιες τῆς ἐπανάστασης ἢ τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἐνῷ στὴν οὐσία ἐκπροσωπεύει, μὲ ἰδιόμορφο καὶ ἱστορικὰ ἀνέκδοτο τρόπο, τὰ συμφέροντα τῆς ὑπάρχουσας ἢ τῆς ἀνερχόμενης προνομιοῦχας τάξης. (Παράδειγμα, ἡ γενοκτονία τῶν Κούρδων ἀπὸ τὴ «σοσιαλιστικὴ» κυβέρνηση τοῦ Ἰράκ, καὶ ἀπὸ τὴν «ἐπαναστατικὴ» κυβέρνηση τῶν ἀγιοταλάχ).

Αλλὰ τὰ κεφαλαιώδη λάθη δὲν εἶναι ἀναπόφευκτα ὅταν λειτουργεῖ ἡ ἐργατικὴ δημοκρατία, καὶ συνεπῶς ὁ ἀμοιβαῖος ἐλέγχος καὶ ἡ αὐτοκρατικὴ. «Οἱ ἄστικες ἐπαναστάσεις, γράφει ὁ Μάρξ, ζοῦνε λίγο καιρὸ. Ἀντίθετα οἱ προλεταριακὲς κάνουν ἀδιάκοπα κριτικὴ στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους, διακόπτουν κάθε τόσο τὴν ἴδια τους τὴν πορεία, ξαναγυρίζουν σὲ κείνο πού φαίνεται ὅτι ἔχει πραγματοποιηθεῖ γιὰ νὰ ξαναρχίσουν ἀπὸ τὴν ἀρχή, περιγελάνε μὲ ὦμῃ ἀκριβέως τὶς μισοτελειωμένους δουλειές, τὶς ἀδυναμίες καὶ τὶς ἐλλειψιότητες τῶν πρώτων τους προσπαθειῶν, φαίνονται νὰ ξαπλώνουν

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΝΕΟΚΛΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΜΠΡΑΧΑΜΙ ΣΕ ΣΤΙΓΜΕΣ ΥΠΕΡΤΑΤΗΣ ΓΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΗΣ ΗΔΟΝΗΣ ΜΑΕ ΕΙΠΕ:

ΣΤΟ ΜΠΟΕΤΑΝΙ* ΤΟΥ ΡΟΔΟΛΦΟΥ ΤΡΕΣ ΚΑΛΑ-ΠΙΟ ΚΑΛΑ ΔΕΝ ΓΙΝΕΤΑΙ. ΤΑ ΞΕΡΒΙΤΕΙΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΘΑΡΑ. ΤΟ ΚΡΕΑΣ ΑΛΛΟ ΠΡΑΓΜΑ!! ΤΑ ΨΑΡΙΑ ΕΞΑΡΤΑΡΑΝΕ!!

ΤΑΒΕΡΝΑ "ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΟΥ ΡΟΔΟΛΦΟΥ."

ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ 59 και ΑΓ. ΖΩΝΗΣ τηλ 8676 590

ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ
ΒΙΒΛΙΑ ΔΙΣΚΟΙ ΑΦΙΣΕΣ
ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ
ΕΚΠΤΩΣΗ 30%
ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ

ΚΩΛΕΤΤΗ ΚΑΙ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ
ΤΗΛ. 32.49.557

χάμω τόν αντίπαλό τους μόνο και μόνο για να του δώσουν την ευκαιρία ν' αντλήσει καινούργιες δυνάμεις από τη γη και να όρθωθεί πάλι πιο γιγάντιος μπροστά τους, όπισθοχωρούν συνεχώς μπροστά στην ακαθόριστη άπεραντοσύνη των σκοπών τους, ώσπου να δημιουργηθεί ή κατάσταση που κάνει αδύνατο κάθε ξαναγύρισμα»²⁸. Φαίνεται όμως ότι τη συγκεκριμένη ανάλυση και τόν αυτοσαρκασμό της μαρξιστικής κριτικής και αυτοκριτικής, τείνει να την αντικαταστήσει ή άοριστολογία και ή ήθικοπλαστική ρητορεία.

Οι κυρίαρχες ιδεολογίες – γράφει ο M. Verret – δέν φοβούνται τό κριτήριο της κυρίαρχης πρακτικής, που αναπαράγει την ίδια την εικόνα τους. Την άποζητούν λοιπόν σάν κάτι που συνιστά την ίδια τους την αλήθεια. 'Η ιδεολογία δέν αγαπά τίποτα, τόσο, όσο τόν «κοινό νου», που τρέφεται από τίς πρακτικές αλήθειες της συνήθειας. Μιά συντηρητική ιδεολογία δέν είναι αληθινή: είναι προσαρμοσμένη. Και είναι προσαρμοσμένη, όχι επειδή είναι αληθινή, αλλά επειδή δέν είναι. 'Η πρακτική επαληθεύει όχι την αλήθεια της, αλλά την άποτελεσματικότητα του σφάλματός της»²⁹. Τά παραπάνω άφορούν τίς σχέσεις ανάμεσα στή συντηρητική ιδεολογία και την αντίστοιχη κοινωνική πρακτική. 'Ωστόσο δέν φαίνεται να είναι άσχετα μέ ιδεολογικές και κοινωνικές πρακτικές που άσκοούνται στό όνομα της προόδου.

'Εκφραση, αλλά και προϋπόθεση όρθης κοινωνικής πρακτικής, είναι ή ένότητα θεωρίας και πράξης. 'Η πρακτική χρησιμεύει τότε σάν πηγή, αλλά και σάν κριτήριο της αλήθειας. Γιατί τό πρόβλημα της αντικειμενικότητας της γνώσης δέν λύνεται στή σφαίρα της «καθαρής» θεωρίας: δέν λύνεται μέ τά μέσα της θεωρησιακής φιλοσοφίας. 'Η νόηση θεβαιώνει την αλήθεια των δημιουργημάτων της μέσα στην πράξη. 'Ωστόσο μία στρεβλή πρακτική οδηγεί σέ μία αντίστοιχη ιδεολογία. Οί δυό έκτρέφονται και δικαιώνονται άμοιβαία. Πώς μπορεί τότε να ισχύσει τό κριτήριο της πράξης; Τό κριτήριο αυτό μπορεί παρά ταύτα να ισχύσει μέσα σέ μία ιστορική προοπτική. Οί νέες πραγματικότητες θα έκφραστούν άργά ή γρήγορα στό χώρο της θεωρίας, σάν άρνηση της καθιερωμένης ιδεολογικής κατασκευής. 'Ο μαρξισμός, σά θεωρία, μπορεί να οδηγεί, μέσα από την άρνηση των διαστρεβλώσεών του, σέ μία όρθή αντίληψη της πραγματικότητας.

Οί διαστρεβλώσεις της μαρξιστικής θεωρίας και πρακτικής δέν είναι αναπόφευκτες. 'Ωστόσο κάτω από ιδιόμορφες συνθήκες (ύποανάπτυξη, καπιταλιστική περικύκλωση, πόλεμοι και έμφύλιοι πόλεμοι) οί αντικειμενικές συνθήκες ώθούν στό συγκεντρωτισμό και κάνουν αναπόφευκτη την επαναστατική βία. 'Αλλά τότε δημιουργούνται πρακτικές και μηχανισμοί, που αν δέν έλεγχθούν συνειδητά, άποκτούν τή δική τους δυναμική και συνεχίζουν να λειτουργούν σάν ιστορικά μη άναγκαίς, αλλά ένεργές μορφές, και σέ μεταγενέστερα στάδια.

Εδω μπορεί να παίξει σημαντικό ή και άποφασιστικό ρόλο ή προσωπικότητα (ας θυμηθούμε τίς προειδοποιήσεις του Λένιν για την προσωπικότητα του Στάλιν) άρα τό συμπτωματικό. 'Αλλά τό συμπτωματικό επιβλήθηκε από συγκεκριμένες αίτίες, και στην πορεία, ένσωματωμένο στην κοινωνική δυναμική, μεταμορφώνεται σέ άναγκαίο.

Σύμφωνα μέ όρισμένους κοινωνιολόγους και φιλοσόφους, ό «όλοκληρωτισμός» είναι μέσα στην φύση του μαρξισμού. Μάλιστα, κατά τους «νέους φιλοσόφους» της Γαλλίας, τά «γκουλάγκ» είναι ή κανονική κατάληξη της μαρξιστικής θεωρίας. Οί προπαγανδιστές αυτοί ταυτίζουν την έργατική έξουσία στην πρώτη φάση της, μέ την άκραία δικτατορία της τάξης τους (ναζισμός, φασισμός). 'Η ταύτιση αυτή είναι μία άφελής αντίληψη της ιστορίας, όταν δέν είναι συνειδητή έξαπάτηση. 'Αλλά στην παρουσίαση των «νέων φιλοσόφων» φαίνεται να δεσπόζει τό δεύτερο στοιχείο³⁰.

'Η κυρίαρχη ιδεολογία εκλαϊκεύει μέ όλα τά μέσα αυτές τίς «θεωρητικές» κατασκευές. 'Αλλά αν όλη αυτή ή έκστρατεία βρίσκει κάποια άναπόκριση, αυτό δέν όφείλεται μόνο στή «μοχθηρία» του ήμπεριαλισμού. 'Η προπαγάνδα αυτή έχει μία όρισμένη άπήχηση, γιατί αντίστοιχεί σέ πραγματικά λάθη και διαστρεβλώσεις. Και ή διαβρωτική τους επίδραση θα είναι τόσο πιο σημαντική, όσο από την άλλη πλευρά ή διαλεκτική δέν θα χρησιμοποιείται σάν όργανο κριτικής και αυτοκριτικής, αλλά σάν άπολογητική ιδεολογία.

'Η άνατροπή του παλαιού τρόπου παραγωγής πρέπει να συμβαδίζει μέ μία άδιάκοπη επανάσταση στό χώρο της ιδεολογίας και των θεσμών. 'Η πολιτική επανάσταση πρέπει να είναι ταυτόχρονα και κοινωνική και πολιτισμική, και άνατροπή των καθιερωμένων σχέσεων στην οικογένεια, στό σχολείο, στους τόπους της παραγωγής, σέ όλες τίς περιοχές της κοινωνικής ζωής. Μόνο σέ μία άναπτυγμένη κοινωνία έλευθερών και έλευθερα συνεταιριζόμενων παραγωγών, ή κοινωνική άναγκαιότητα θα άποτελεί προϋπόθεση της άνθρωπίνης έλευθερίας.

* 'Εδω αξίζει να θυμηθούμε τή μαρτυρία ενός στοχαστή άφροισωμένου στην ύπόθεση του σοσιαλισμού:

'Υστερ' από την έξέγερση της 17 του 'Ιουνή ό γραμματέας της 'Ενωσης Λογoteχνών έβαλε και μοιράσανε στή λεωφόρο Στάλιν προκηρύξεις που λέγανε πως ό λαός έχασε την έμπιστοσύνη της κυβέρνησης, και δέν μπορεί να την ξανακερδίσει, παρά μονάχα μέ διπλή προσπάθεια. Δέ θα 'ταν τότε πιο άπλό, ή κυβέρνηση να διαλύσει τό λαό και να εκλέξει έναν άλλο; Μπέρτολτ Μπρέχτ, 1953.

18. Βλ. Gramsci dans le texte, Ed. Sociales, 1975, σελ. 154.

19. Βλ. σχετικά, W. Simbolov, στό Marxisme and New Left Ideology, Mineapolis, 1977.

20. Gramsci dans le texte, σελ. 716.

21. Hegel, Logique, Aubier, 1947, II σελ. 200-210.

22. Spinoza, Works, Dover, prop. XXIX.

23. K. Marx, Contribution à la critique... σελ. 5.

24. F. Engels, Γράμμα στόν H. Starkenburg (1894).

25. G. Lukacs, La Pensée de Lénine, 'Επιλογή, Denoël, Gonther, 1972, σελ. 135.

26. J. Lacroix, Marxisme, Existentialisme, Personnalisme, PUF, 1962 σελ. 17.

27. Ibid, σελ. 8.

28. K. Μάρξ, 'Η 18η Μπρυμαίρ, έκδ. 'Ηριδανός, σελ. 15.

29. M. Verret, Théorie et Politique Ed. Sociales, 1967, σελ. 139-140.

30. Βλ. D. Lecourt, Dissidence ou Révolution? Maspero, 1978.

νηπιαγωγείο

το αστεράκι

- Κοντά στό σπίτι σας και δίπλα στό Λυκαθηττό λειτουργεί τό νηπιαγωγείο. «Τό αστεράκι».
- Μία μικρή δαση μέσα στό τσιμέντο.
- Πρόγραμμα μελετημένο – Διδασκαλία και επίδλεψη από έμπειρο προσωπικό.
- Παιχνίδι και μάθηση σ' ένα περιβάλλον φροντίδας και αγάπης για τό παιδί.
- 'Ελάτε να γνωριστούμε και να συζητήσουμε για τό παιδί σας.

Γκόλφω Π. Εύθυμίου
Βαλαμώνος 4 και 'Ασκληπιού τηλ. 6447830 – 3635419.

P. PYLARINOS

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΠΟΥ ΑΝΟΙΓΕΙ

'ΝΕΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ

Σας περιμένουμε άπ' τό Μάρτιο στό νέο μας κατάστημα, στή Σοφοκλέους 7-9 (άπέναντι από τό Χρηματιστήριο) όπου θα λειτουργεί και μεγάλη αίθουσα δημοπρασίων για κάθε είδους συλλεκτικά αντικείμενα, όπως:

ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΑ
ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ – ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ
ΠΙΝΑΚΕΣ
ΡΟΛΟΓΙΑ
ΠΟΡΣΕΛΑΝΕΣ κ. ά.

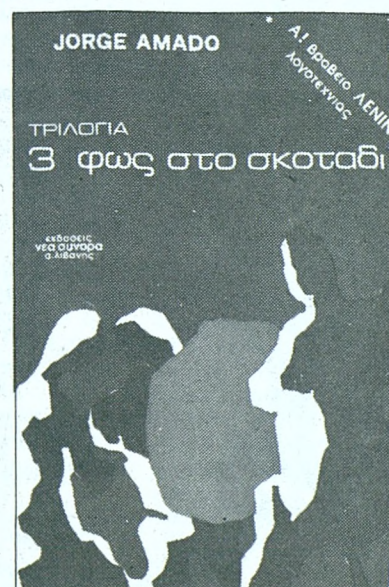
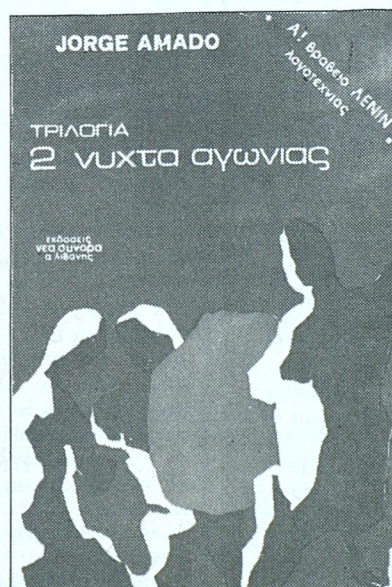
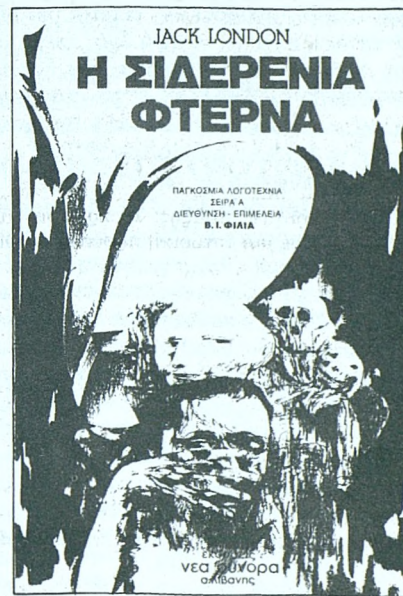
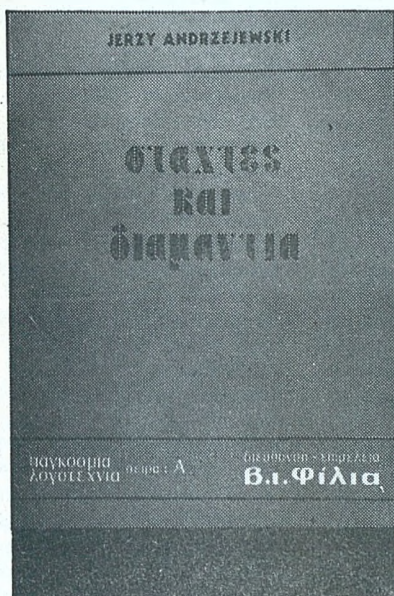
'Επίσης, ή αίθουσα προσφέρεται σέ κάθε ένδιαφερόμενο για έκθέσεις, δημοπρασίες, γενικές συνελεύσεις, διαλέξεις κλπ.

● **ΥΠΟΓΡΑΜΜΙΖΕΤΑΙ**
 ότι ή αίθουσα δημοπρασίων είναι 250 τετρ. μέτρα, μέ κλιματισμό και ότι κατασκευάστηκε ειδικά για τούς άναφερόμενους λόγους.

ΑΝΤ. ΛΙΒΑΝΗΣ & ΣΙΑ "ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ,"
ΣΟΛΩΝΟΣ 94, τηλ.: 36 10 589

Κυκλοφορούν

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Μιά δίωξη

Στις 23 του Ιούνη δικάζεται ο συγγραφέας Ήλιος Πετρόπουλος και ο εκδότης Γιάννης Δουδίτσας για τα «επιλήψιμα» που περιέχονται στο βιβλίο: «Έγχειρίδιον του καλού κλέφτη», ή, άλλως πως, για όσα συμβαίνουν στις φυλακές της ακαθόριστης γεωγραφικά Αντίκλα, που τόσο πολύ... απηχούν τα συμβαίνοντα εις την ήμεδαπήν.

Τό βιβλίο αναφέρεται σε έναν περιθωριακό χώρο και στίς σελίδες του εξεικονίζονται περιθωριακές καταστάσεις και μορφές έκφρασης αυτού του περιθωριακού χώρου. Η περιγραφή κερδίζει πόντους στο βαθμό που τα πράγματα λέγονται με τό όνομά τους και από τη στιγμή που τό περιθωριακό του περιθωριακού υποκαθιστά ή επισκιάζει κάτι τό ευρύτερο. Ένώ ή πρώτη επιδίωξη αποτελεί, ceteris paribus, άρετή, ή δεύτερη μπορεί νά έκτρέψει τη γραφή ενός συγγραφέα προς την υπερβολή μέ απόληξη τη δημιουργία της έντύπωσης ότι τό έξαιρετικό συναντιζέται απόλυτα μέ τόν κανόνα: τήν τελευταία αυτή «περιπλοκή» όπωσδήποτε δέν τήν άποφεύγει ό Ήλιος Πετρόπουλος μέ τό επίδικο βιβλίο του.

Όμως δέν διώκεται γι' αυτό τό λόγο.

Η γλώσσα του βιβλίου είναι δανεισμένη αυτούσια από τό καθημερινό έκφραστικό ιδίωμα των φυλακισμένων μιās όρισμένης κατηγορίας. Τά πράγματα «έκει» έχουν πιά καιρία όνόματα, και αυτά άκριδώς τά όνόματα είναι τά μόνα που μπορούν νά εξεικονίσουν πιστά τήν «περιρρέουσα άτμόσφαιρα» των παραπάνω περιθωριακών καταστάσεων. Βέβαια, τό όποιοδήποτε περιθώριο, όσο άπομακρυσμένο ή έξαιρετικό κι αν είναι, έχει πάντα μία, έστω και νοιητή, σχέση μέ όρισμένες πραγματικές πλευρές και καταστάσεις του θεωρούμενου ως κανονικού «κέντρου». Και έδώ είναι τό ζήτημα που δέν θίγεται από τό «κλητήριον θέασιμα»: ή γραφή του Ήλία Πετρόπουλου υπενθυμίζει τήν ύπαρξη αυτής της σχέσης του περιθωρίου μέ τό κέντρο, όπου ξετυλίγεται (και μπερδεύεται) καθημερινά ή ζωή μας...

Ή έκθεση βιβλίου

Τήν Παρασκευή, 13 Ιουνίου, εγκαινιάστηκε ή έκθεση ελληνικού βιβλίου στην Κηφισιά από τόν ύφυπουργό Παιδείας κ. Β. Κοντογιαννόπουλο.

Η ώραία αυτή πρωτοβουλία, που πραγματοποιείται για τρίτη κατά σειρά χρονιά, ανήκει στο

Σύλλογο Έκδοτών-Βιβλιοπωλών Αθηνών. Η έκθεση αυτή

εντάσσεται στη γενικότερη προσπάθεια που καταβάλλει ό

Σύλλογος αυτός για τη διάδοση του βιβλίου, για τήν οικείωση του κόσμου μ' αυτό, έτσι ώστε νά βοηθηθεί ή γενικότερη άνοδος του πολιτιστικού επιπέδου του τόπου.

Φέτος, για πρώτη φορά, τό ANTI έχει ένα δικό του

περίπτερο. Μέ πολύ κέφι δώσαμε τά τεύχη του περιοδικού μας, τούς τόμους κι

όσες έκδόσεις έχουμε πραγματοποιήσει. Συναντάμε

έκει καθημερινά τούς παλιούς μας φίλους και γνωρίζουμε

καινούριους. Και θά σάς περιμένουμε νά έρθετε ως τήν τελευταία μέρα της έκθεσης, στις 29 Ιουνίου, στο άλσος της Κηφισιάς.

ειδήσεις

● Η Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών στους Άμπελοκήπους, ίδρυσε ένα Συμβουλευτικό Σταθμό - Σταθμό

Άλληλοδοθείας Γυναικών (όδός Σεβαστείας 3). Εκεί, ... «κάθε γυναίκα που έχει συγκεκριμένα προβλήματα, οικογενειακά, στίς σχέσεις της, στην εργασία της ή και ακόμα μέ τήν υγεία της (μπορεί) νά ζητήσει τη συμπαράσταση άλλων γυναικών και τη δοθήθεια και συμβουλή έπιστημόνων που έμεις σάν γυναικες εμπιστευόμαστε και συνεργαζόμαστε μαζί τους».

Η πρωτοβουλία αυτή προστίθεται σε ένα σωρό άλλες δραστηριότητες που έχει ήδη αναπτύξει ή αξιόλογη αυτή γυναικεία κίνηση: μαθήματα Πρώτων Βοηθειών, διαλέξεις για τό φεμινιστικό κίνημα, συζητήσεις για τήν άλλαγή του Άστικού Δίκαιου, ομάδες άλληλοϋποστήριξης και θεατρική ομάδα. Αν λοιπόν μένετε στους Άμπελοκήπους ή στά πέριξ και έχετε προβλήματα - και ποίος δέν έχει στη σημερινή Αθήνα - γράφτε στίς φίλες μας της ΚΔΓ ή, ακόμα καλύτερα, κάντε μάν έπίσκεψη στο συμβουλευτικό τους σταθμό.

Κρίμα που δέν υπάρχει κάτι ανάλογο και για τούς άντρες...

● Ποίος νά είναι άραγε ό θρασύτατος και άδαής λογοκριτής που έκοψε στην τηλεοπτική προβολή της ταινίας ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ του Θόδωρου Αγγελόπουλου, τήν έρωτική σκηνή των δύο δολοφόνων στο Πανδοχείο των Ιωαννίνων;

Έκτός από τήν όμορφη της, ή σκηνή αυτή είναι έντελως κεντρική και κρίσιμη, γιατί έχει κορυφώνεται, μέσα σε μία άτμόσφαιρα βίας και μιζερίας, τό έρωτικό πάθος που τούς οδηγεί στο φόνο.

Ζητήθηκε ή άδεια του σκηνοθέτη γι' αυτόν τόν κτηνώδη άκρωτηριασμό του έργου του; Και τί έχει νά πεί ό κ. Ράλλης που μας «γνώρισε» μία ευρωπαϊκή και σύγχρονη τηλεόραση;

● «Αν θέλετε νά δοθηήστε τόν μικρό άσθενή τάδε που πρέπει νά πάει στην Άγγλία μπορείτε νά στείλετε χρήματα στο λογαριασμό 137... κ.π.». Τέτοιες έκκλήσεις είναι

συνήθισμένες στον τόπο. Μας θυμίζουν τήν ανθρώπινη δυστοχία και είναι ακόμα μία απόδειξη της ούσιαστικής ανηπαθείας κοινωνικής πρόνοιας στη χώρα μας και της άνεπαρκείας του νοσοκομειακού

έξοπλισμού γενικότερα.

Νά εμφανίζει, όμως, τό ίδιο τό κράτος στην έπίσημη τηλεόραση τέτοιες έκκλήσεις και νά όμολογεί έτσι τήν άνεπαρκεία του, τό όρσούμε άνεπανώλητο!

● Ο άναγνώστης μας Θ.

Τέρος μας στέλνει δυό κείμενα μέ περίεργες άναφορές. Ένώ τό πορνογραφικό περιοδικό

«Θαυμάσιο» δημοσιεύει πύρινο άρθρο για τη διεθνή

τρομοκρατία υπό τόν τίτλο

«Αναρχία και παρανομία είναι τό μέλλον της Εύρώπης», τό

περιοδικό «Ο άγών των άναπήρων Χωροφυλακής»

όργανο της «Πανελληνίου Ένώσεως Άναπήρων Όπλιτών Χωροφυλακής Πολεμικής

Περίόδου» ύποστηρίζει ότι πρέπει νά έχουν τό δικαίωμα του

συνδικαλιζέσθαι και της άπεργίας οι πενόμενοι

άστυνομικοί.

Διαβάξτε, λοιπόν τό, «Ο Άγών των άναπήρων...» και κόψτε

άμέσως τό «Θαυμάσιο»!

● Κυκλοφόρησε τό ART DIARY 1980 που περιέχει 20.000

διευθύνσεις καλλιτεχνών, κριτικών τέχνης, περιοδικών,

μουσείων κ.π. από 37 χώρες. Ο

όδηγός είναι συνταγμένος στα άγγλικά και μέ κατάταξη των

διευθύνσεων ανά χώρα. Τιμή του καταλόγου, 12 δολάρια μαζί μέ

τά ταχυδρομικά. Διεύθυνση: Giancarlo Politi editore, 36 Via

Donatello, 20131 Milano, Italy.

Τό μεγάλο διεθνές βραβείο της

Γαλλικής Άκαδημίας Charles

Gros, άπονεμήθη φέτος στο

άλμπουμ Βυζαντινής μουσικής

που πρόσφατα κυκλοφόρησε ή Γαλλική Ραδιοφωνία. Τό

άλμπουμ αυτό περιέχει τίς δυό

θείες Λειτουργίες, Ιωάννου Χρυσοστόμου και Μεγάλου

Βασιλείου. Έρμηνευτής είναι ό

γνωστός Έλληνας πρωτοψάλτης

Θεόδωρος Βασιλικός και

κλιμάκιο της χορωδίας του.

Άξίζει νά σημειωθεί ότι ό

Έλληνας πρωτοψάλτης έχει ήδη

ήχογραφήσει 5 μεγάλους δίσκους για λογαριασμό της Γαλλικής

Ραδιοφωνίας. Η έπιμέλεια του

άλμπουμ, καθώς και τά σχετικά καλλιτεχνικά κείμενα σε δυό

ξένες γλώσσες, όφειλονται στον Έλληνα δημοσιογράφο και

λογιστή Άρη Φακίνο, συνεργάτη της Radio France.

● Τό περιοδικό «Αιχάλας»

βιβλία για παιδιά» κυκλοφόρησε

τό τχ. 3-4. Η πρωτοβουλία

ανήκει στη Β. Άγγελοπούλου

και τη Ζωή Βαλάση που ήδη

έχουν προσφέρει ένα σημαντικό

έργο σχετικό μέ τό παιδικό

Διαλέγουμε βιβλία
για παιδιά

3-4

νά διαμαρτύρεται από την κατάμεστη πλατέα. "Αν θύμιζε κάποιος τη γυναίκα αξιοπρέπεια και στους υπεύθυνους του Γκρήν Πάρκ...

● Το «θαύρι» της ποίησης, περιοδική έκδοση του Σάν Φραντσκο, ξεκίνησε το δεύτερο ταξίδι του, καλοκαίρι '80. Με φροντίδα και αγάπη για την ποίηση ο εκδότης του Ντίνος Σιώτης καταξιώνει ένα έργο διάδοσης της ελληνικής ποίησης του καιρού μας, με δημοσίευση αρκετά αντιπροσωπευτικών ποιημάτων. Και όχι αναγκαστικά «δι καλύτερο γράφεται».

Πρωτοβουλία ιδιαίτερα σημαντική, αν συνδυαστεί και με το παράλληλο εκδοτικό έργο: «Wire Press» και «Coffe house».

● Κυκλοφόρησε το τρίτο τεύχος του περιοδικού «κείμενα» με ντοκουμέντα, απόψεις, στοιχεία πάνω σε ιδεολογικά, πολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά θέματα. "Ανεξάρτητα απ' το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας μας με το έντυπο αυτό, επισημαίνουμε το ενδιαφέρον που περιλαμβάνουν τα διεθνή θέματα του, καθώς και είδησες και πληροφορίες που δεν βλέπουν συχνά το φως της δημοσιότητας στον ελληνικό τύπο.

● Μπορεί να απευθύνεται σε ανθρώπους με έντελώς ειδικά ενδιαφέροντα, χωρίς να απουσιάζει από κάθε τεύχος του και το θέμα που έχει κάποιο γενικότερο ενδιαφέρον. Προκειται για το καλαίσθητο και καλογραμμένο μηνιαίο περιοδικό για συλλέκτες και φιλότεχνους, «Συλλέκτης» Στο τεύχος Μαΐου επισημίναμε την «Αναφορά στον Γ. Μπουζιάνη» του Λεωνίδα Τσιφριτζούλη.

● Με το τεύχος 59 το περιοδικό «Αινίγματα του Σύμπαντος» εγκαινιάζει μία νέα στήλη, όπου θα παρουσιάζονται βιβλία ή περιοδικές εκδόσεις που είχαν ή έχουν σχέση με τα θέματα που πραγματεύεται κάθε φορά. "Ενδιαφέρον παρουσιάζει η συζήτηση με τον καθηγητή Ν. Παπαγεωργίου για τη μουσική των Σομαριών και το άρθρο του Κάρλο ντε Γκράντι για το σέξουαλ και την ιστορία του.

● Την Πέμπτη το απόγευμα στις 12 'Ιωνίων, ξεκινάει η γραμμή των καθηγητών της Νομικής (Σελ. 3) δρομήθηκε μία ποταμία. Παρακάλεται όποιος την έγραψε - πιθανότατα άγνωστο - να ενημερώσει τον «ANTI», μιας και η ποταμία περιείχε τεύχη του περιοδικού - να τη μεταφράσει στο 82.20.402.

Οι γαλλικές άρχες προσπάθησαν να μειώσουν τον αριθμό ξένων φοιτητών που σπουδάζουν στη Γαλλία. Και οι Γάλλοι φοιτητές ξεγέρεθκαν για να προστατέψουν τους συναδέλφους τους. Κι έτσι, χάρη στα πρόσφατα γεγονότα στο Παρίσι, μάθαμε ότι οι Έλληνες (4.251) ξεγονται τέταρτοι στον αριθμό μετά τους Μαροκινούς, τους Τυνησίους, τους

'Αλγερινούς και τους Λιβανέζους.

Και όλες αυτές οι χώρες υπήρξαν, βέβαια, άποικίες της Γαλλίας κι είναι φυσικό να συνεχίζουν να τη θεωρούν πνευματική τους μητρόπολη. "Εμείς, όμως, περιήλαμε σ' αυτήν την «αξιοζήλευτη» θέση, μόνο χάρη στους πανεπιστημιακούς και πολιτικούς προσανατολισμούς του κράτους της Δεξιάς.

Τί θα γίνει τώρα που οι Γάλλοι σύμμαχοι μας θέλουν να μείνουν μόνοι τους στη χώρα τους; Μόνο το χειμώνα, βέβαια. Γιατί το καλοκαίρι περνούν, χωρίς κανένα πρόβλημα, στα ελληνικά νησιά που τα είχαν αγοράσει σε οδαστή έκταση. "Ας επαναπαυόμαστε κι εμείς τους άποδιοπομπαίους φοιτητές. Σε όρισμένες αυτές υπάρχει μεγάλη ζήτηση για γκαρσόνια...

Συμμεζώξεις όμογενών

Δνó συνέδρια 'Ομογενειακά, μέσα σε δέκα μέρες, στην Αθήνα, με αρκετές αναλογίες μεταξύ τους τόσο στη σύνθεση των συνέδρων που τά παρακολούθησαν, όσο και στα αποτελέσματα που... δεν επέτυχαν. Κι αυτό, παρά τις μεγάλες προσδοκίες που έτρεφαν οι διοργανωτές και τα έξοδα που απαιτήθηκαν για την πραγματοποίησή τους.

Τό Α' Πανομογενειακό Συνέδριο Επενδύσεων (Χάιτον 21-25 Μαΐου) απόδειξε τις δυσκολίες μιας πραγματικής επαφής ανάμεσα στο σημερινό ελληνικό κράτος και τους όμογενείς που προέρχονταν ιδιαίτερα από τη Βόρεια Αμερική και την Αυστραλία. Οι επισκέπτες δήλωσαν ότι αδυνατούν να κατανοήσουν τον τρόπο λειτουργίας μιας οικονομίας σαν την ελληνική, όπου στοιχειώδεις διαδικασίες των καθημερινών συναλλαγών απουσιάζουν έντελώς ή λειτουργούν με τρόπο τελείως υποτυπώδη.

"Η άκνησία του χρηματιστηρίου Αξιών, για παράδειγμα, σε σχέση με άλλες χώρες, όπου οι επιχειρήσεις δεν είναι κλειστές οικονομικές εταιρείες ή πολυεθνικές ή ένα μείγμα των δύο, δεν αφήνει πολλά περιθώρια επενδύσεων στα μικρά και μεσαία κεφάλαια. "Επίσης, υπάρχουν ένα πλήθος ουσιαστικές και γραφειοκρατικές δυσκολίες για την όγκηση νέων μονάδων.

Τελικά, αυτό που επιδιώκει το ελληνικό κράτος είναι η αξιοποίηση των καταθέσεων σε συνάλλαγμα στις διάφορες εξαγωγόμενες, έμμεσες ή άμεσες από αυτό, πράξεις.

Τό Συνέδριο παρουσίασε, κατά τα άλλα, μεγάλη ανομοιογένεια. Είχαν προσκληθεί κτήτορες μύρων, αντιπροβουνοί των κτήσεων, εκδότες εντύπων και διεκδικητές γραδιοπρογραμματισμών, καθώς και διάφοροι μεσίτες άγνωστοι οίκοι.

νομισμοί διημενούς, και οι αναπόφευκτοι ντόπιοι άρχοντες τρακαδόροι.

"Ακολούθησε τό Α' Διεθνές Συνέδριο 'Ελληνιστοί Τύπου, που παρουσίασε κι αυτό αντίστοιχες αδυναμίες. Διοργανώθηκε από τους εδώ αντιπροσώπους του 'Ελληνικού Τύπου 'Εξωτερικού με την άρωγή της Γραμματείας Τύπου. Προσκήλησαν οι εκπρόσωποι 40 περίπου εντύπων και διευθυντές τηλεραδιοπρογραμμάτων.

Κι εδώ ή έλλειψη επικοινωνίας όδήγησε τις έργασίες σ' ένα τέλειο αδιέξοδο. Οι συζητήσεις περιόμβιναν έντελώς άνόητοι ζητήματα, όπως ή συνταξιοδότηση των ανταποκριτών ή ή δημιουργία τοπικών ένόσεων στο έξωτερικό.

"Υπάρχει, βέβαια, ή ανάγκη να επικοινωνούν με την Ελλάδα, όσο συχνότερα γίνεται οι Έλληνες όμογενείς από ζών σε άλλες ήπειρους. Τέτοιες, όμως, πρόβλεπες διοργανώσεις μάλλον άφήνουν ένα αίσθημα άπορητισμού στους συμμετέχοντες, μιας και μή μιλήσουμε για τη σπατάλη δημοσίων χρημάτων. Μόνο σάν εκπαιδευτικές επιδιώξεις ενός άνωθυμωκρατικού κράτους μπορούμε να τις δοούμε.

σίου χρηματος. Μόνο σάν εκπαιδευτική επιδιώξη ενός άνωθυμωκρατικού κράτους μπορούμε να τις δοούμε. Μόνο σάν εκπαιδευτική επιδιώξη ενός άνωθυμωκρατικού κράτους μπορούμε να τις δοούμε.

Η.Τ.

βιβλίο. Τό τεύχος διακρίνεται σε δύο βασικά μέρη. Στο πρώτο μέρος, μπορούμε να διαβάσουμε για τη σχέση του παιδιού με τό βιβλίο, για την κίνηση των παιδικών βιβλιοθηκών στην Ελλάδα, καθώς και ειδήσεις σχετικές με διαγωνισμούς και εκδόσεις που άφορούν παιδιά απ' όλο τον κόσμο. Στο δεύτερο μέρος, παρουσιάζονται τά παιδικά βιβλία που έχουν διαλέγει, ακολουθώντας δύο ειδών ταξινομήσεις: κατά ηλικία και κατά θέμα.

"Ενα, πραγματικά, σπουδαίο δοήθημα για τους γονείς που μπορούν, έτσι, να βοηθήσουν τά παιδιά τους, αναπτύσσοντας τους την επιθυμία για έξωσχολική άγνωση. Τό περιοδικό αυτό διατίθεται στά κεντρικά βιβλιοπωλεία, καθώς και κατευθείαν από τη Βίτω 'Αγγελισπούλου, τηλ. 36.18.832 και τη Ζωή Βαλάση, τηλ. 70.15.361.

● Μας άρεσε ή πρωτοβουλία των γυναικών που παραποίησαν μιά άββλα διαφήμιση της COPPERTONE, γράφοντας με πρόσχημο μισογιά πάνω στο ήμισυ γυναικείο σώμα ποή την κοσμοδόξα: «Έχουν κι οι γυναίκες άνθρωπιότητα κι αξιοπρέπεια».

"Υποδεικνύουμε ένα νέο στόχο: Στο πρόγραμμα Γκρήν Πάρκ, δίπλα στους συμπαιθές Λογιστή και Θύμη Άνδρεάδη.

περιλαμβάνεται ένα νόμισμα για τό γυναικείο ποδόσφαιρο - σημαίνοντος, τό έχει γράψει σιχαροπόλος... προσδεντικός - που ξεπερνάει κάθε όριο σε χιούμορ. Άσχετα και τά έμμετρα γίνονται άφορητά για νέ δικαστηριακή και νέ έρευνας οι γυναίκες από σκληρής, χωρίς διορθών κανείς

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΚΡΑΜΟΙ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Στις σελίδες αυτές δημοσιεύτηκαν μιά σειρά από κείμενα (βλ. τχ. 136, 141, 142 και 146) για τις ελληνικές μεταφράσεις του Γκράμοι και για άλλα τινά.

Τη δική του παρεμβολή στη συζήτηση μας έστειλε από τη Ρώμη και ο ANTONIO SOLAPO.

Θά σέ απασχολήσω και πάλι με τό Γκράμοι και τίς μεταφράσεις του. Δέν θά αναμειχθώ στο διάλογο πού άνοιξε ο Μάκης Τρικούκης, γιατί – δυστυχώς! – τό ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ δέ φτάνει στη Ρώμη, κι έτσι δέ μπόρεσα νά διαβάσω τό άρθρο του. Δέν έχω υπόψη μου ούτε τίς μεταφράσεις του Θ. Χ. Παπαδόπουλου και του Κ. Φιλίνη. Έχω διαβάσει μονάχα τή μετάφραση του Τ. Μυλωνόπουλου «Ιστορικός Ύλισμός». Κάνοντας κι εγώ τό μεταφραστικό και μάλιστα μακριά από τήν Έλλάδα και από τήν καθημερινή εξέλιξη τής ζωντανής γλώσσας, ξέρω πόσο δύσκολη είναι ή απόδοση τής σκέψης του Γκράμοι με τρόπο πού νά μήν τήν προδίνουμε, αλλά και νά μπορεί νά γίνει κατανοητή και άφομοιώσιμη από τόν Έλληνα αναγνώστη μέσα από κείμενα γραμμένα κάτω από τόσο αντίξοες συνθήκες και τόσο γερά άγκυροβολημένα πάντοτε στα πολύ συγκεκριμένα προβλήματα τής τοτινής Ιταλίας.

Κάθε προσπάθεια, όμως, έφ' όσον γίνεται με ευσυνειδησία και μέσα σέ λογικά «όρια άσφα-

λείας» ως πρός τίς ικανότητες του μεταφραστή, είναι άξιόπαινη. Φτάνει νά συμβάλλει πραγματικά στη δημιουργία μιάς ελληνικής μαρξιστικής σκέψης πού δέν μπορεί βέβαια ν' αναπτυχθεί μονάχα με τούς «κλασικούς» και με τά έγχειρίδια τής σοβιετικής ακαδημίας Έπιστημών. Όλες οι έμπειρίες είναι χρήσιμες και απαραίτητες όταν δέν αντιμετώπίζονται δογματικά. Τό μόνο πού θά αποτολμούσα νά πώ είναι ότι τίποτε δέν είναι «μόδα» στην κατάλυση τής μονομέρειας και τής στενοκοφιλιάς πού επί δεκαετίες ταιλιώρησε τήν τριτοδιεθνιστική κομμουνιστική διανόηση.

Στό κείμενό του ο Θ. Χ. Παπαδόπουλος (βλ. ANTI, τεύχος 142), έπισημαίνει τίς δυσκολίες του μεταφραστικού προβλήματος και αναφέρει για παράδειγμα τήν «περιπέτεια του όρου *societa civile*», πού ο ίδιος μεταφράζει «ιδιωτική κοινωνία», ο Φιλίνης «κοινωνία πολιτών» και άλλοι «πολιτισμένη κοινωνία», «οικονομικοκοινωνική ένδοχώρα» κλπ.

Η δυσκολία ύπάρχει και για τούς ίδιους τούς Ιταλούς – και όχι μόνο γι' αυτούς. Πρόκειται για ένα όρο πού πολλές φορές μέχρι τώρα άλλαξε περιεχόμενο, προσλαβαίνοντας σήμερα, κατά κάποιον τρόπο, τήν αντίθετη έννοια από εκείνη πού είχε αρχικά, πριν μερικούς αιώνες.

Σήμερα χρησιμοποιούμε – στην Ιταλία – τόν όρο «*societa civile*» σέ αντιπαράθεση με τήν έννοια «κράτος». Κι από αυτή τήν άποψη, ίσως νά είναι ορθότερη ή απόδοση του Φιλίνη «κοινωνία πολιτών». Για τεχνική τυπογραφική εύκολία, θά τόν υιοθετήσω (προσωρινά;) και εγώ. «Στήν αντιπαράθεση κ. πολιτών – κράτος με τόν όρο «κ. πολιτών» έξυπνοούμε τή σφαίρα των σχέσεων μεταξύ ατόμων, μεταξύ ομάδων, μεταξύ κοινωνικών τάξεων πού αναπτύσσονται έξω από τίς σχέσεις έξουσίας οι όποίες χαρακτηρίζουν τούς κρατικούς θεσμούς», λέει ο Ιταλός σοσιαλιστής φιλόσοφος Norberto Bobbio. Με άλλα λόγια ή κ. πολιτών παρουσιάζε-

ται σάν τό πεδίο των οικονομικών, ιδεολογικών, κοινωνικών, θρησκευτικών συγκρούσεων πού τό κράτος έχει καθήκον νά λύσει είτε με τή μεσολάβησή του, είτε με τήν κατάργησή τους. Ο Βέμπο ξεχωρίζει τή ντέ φάκτο από τή ντέ γιοϋρε έξουσία. Δανειζόμενοι αυτή τή θεμεριανή διάκριση θά μπορούσαμε κι έμεις νά χαρακτηρίσουμε τήν κ. πολιτών σάν τό πεδίο των σχέσεων τής ντέ φάκτο έξουσίας και τό κράτος σάν τό πεδίο των σχέσεων τής ντέ γιοϋρε έξουσίας.

Αυτό τό νόημα δίνουν στόν όρο κ. πολιτών στην Ιταλία στή Γαλλία και στίς άλλες ευρωπαϊκές χώρες τής Δύσης, όπου μεγαλύτερη και πιο αίσθητή είναι ή επιρροή του μαρξισμού. Αντίθετα είναι σχεδόν άγνωστος ο όρος στην άγγλοσαξωνική πολιτική φρασεολογία, όπου τό «πολιτικό σύστημα» θεωρείται σάν μια υποθαμίδα του «κοινωνικού συστήματος» στο σύνολό του και όπου ή έκφραση «κ. πολιτών» αντικαθίσταται με τό γενικότερο όρο «κοινωνία».

Ωστόσο, ο Γκράμοι αποδίδει στόν όρο «κ. πολιτών» ένα περιεχόμενο διαφορετικό από εκείνο πού του δίνουμε έμεις σήμερα και πού άπορρέει από τή μαρξιστική του έρμηνεία. Βλέπουμε έτσι ότι ή απόδοση του Φιλίνη, προκειμένου για κείμενα του Γκράμοι, αρχίζει νά δημιουργεί προβλήματα.

Πρώτος ο Hobbes και άργότερα ο Κάντ και οι καντιανοί χρησιμοποίησαν πάντως τόν όρο «*societas civilis*» για νά ξεχωρίσουν τή φυσική κοινωνία από τό κράτος-πόλις και νά αντιπαράθεσουν τήν «*societas civilis*» στή «*societas naturalis*» όπου οι σχέσεις των ανθρώπων διέπονται από τό φυσικό δίκαιο. Στό De cive ο Hobbes προβάλλει τά πλεονεκτήματα τής συμβίωσης μέσα σ' ένα οργανωμένο πλαίσιο, τό κράτος πολιτεία, πού χαρακτηρίζεται από τήν «πολιτισμένη» ζωή, όπου κυριαρχούν ή λογική, ή ειρήνη, ή ασφάλεια, ο πλούτος ή ευπρέπεια, ή κοινωνικότητα, ή λεπτότητα, ή έπιστήμη

και ή καλή προαίρεση». Για τόν Hobbes ή «*societas civilis*» είναι συνώνυμη με τήν πολιτική κοινωνία και συνεπώς με τό κράτος.

Όχι μόνο ο Κάντ και ο Λόκκε, αλλά και οι θεολόγοι, οι συγγραφείς του Έκκλησιαστικού Διακαιού αντιπαράθετουν τήν οργανωμένη έξουσία του Κράτους στους φυσικούς νόμους και ξεχωρίζουν τήν «κοινωνία των πολιτών» από τή «θρησκευτική κοινωνία» τήν κοινωνία πού στηρίζεται στους θρησκευτικούς νόμους και στην έξουσία τής έκκλησιαστικής ιεραρχίας, για νά χαρακτηρίσουν μιά σαφέστερη διαχωριστική τομή ανάμεσα στην «επίγεια» τή «λαϊκή» έξουσία και τήν έξουσία τής Έκκλησίας.

Τόσο ο Hobbes, όσο και ο Locke δέν αντιπαράθετουν τή *societas civilis* μονάχα στή *societas naturalis*, αλλά και στίς πρωτόγονες κοινωνίες των «άγριων» τής Αμερικής, λογουχάρη. Σιγά σιγά ή *Societas civilis* προσλαβαίνει και τήν έννοια τής «πολιτισμένης κοινωνίας», πού προστίθεται στην «πολιτική».

Η διάκριση ανάμεσα στίς δύο έννοιες, τής «πολιτικής» και τής «πολιτισμένης» κοινωνίας, είναι σημαντική. Γιατί, ενώ οι περισσότεροι συγγραφείς του 17ου και 18ου αιώνα ταυτίζουν τίς δύο έννοιες και ο όρος *civilis* χρησιμοποιείται σέ αντιπαράθεση τόσο πρός τούς φυσικούς νόμους, όσο και πρός τήν πρωτόγονη, «άγρια» κοινωνία (τής Αμερικής, ιδιαίτερα), στο Ρουσσώ οι δύο έννοιες ξεχωρίζουν και ή «κ. πολιτών» είναι μέν πολιτισμένη, αλλά δέν είναι κατ' ανάγκη ακόμα και πολιτική. Η κοινωνία των πολιτών θά δημιουργηθεί στή βάση του κοινωνικού συμβολαίου και θά αποτελεί μιάν ανάγκη της φυσικής κοινωνίας και μιά προσέλαση τής πολιτισμένης κοινωνίας.

Στό έγγελιανό σύστημα ή «κ. πολιτών» έμπεριέχει όρισμένα χαρακτηριστικά του κράτους, αλλά δέν είναι ακόμα κράτος, τής λείπει ο χαρακτήρας τής οργανωτικότητας. Για τόν Χέγκελ, ή «κ.

ΥΝΩΘΗ

βιβλία – δίσκοι – δώρα – άφίσες
φωτοτυπίες – φωτοαντίγραφα
Ξενογλώσσα βιβλία

ΓΝΩΣΗ

Γιά τούς φοιτητές έκπτωση 15%

Γρηγ. Αύξεντιου 26-28 – Ίλίσια. Αθήνα – τηλ. 7787997

**ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
«ΕΚΦΡΑΣΗ»**

«Έκπτωση σέ όλα τά βιβλία

**ΣΟΛΩΝΟΣ ΚΑΙ ΣΟΥΛΙΟΥ 4
ΑΘΗΝΑ**

πολιτών» αποτελεί την ενδιάμεση φάση ανάμεσα στη διάλυση της οικογένειας και την οργανική συγκρότηση του κράτους. Μέ την εμφάνιση ανταγωνιστικών οικονομικών σχέσεων που πηγάζουν από τον καταναγκασμό του ανθρώπου να ανταποκριθεί στις ανάγκες του, να τις ικανοποιήσει δουλεύοντας, ή οικογένεια διαλύεται μέσα στις κοινωνικές τάξεις (τό σύστημα των αναγκών).

Η πάλη των τάξεων δρίσκει μία πρώτη μεσολάβηση με την ειρηνική λύση των συγκρούσεων μέσα από την επιβολή του νόμου και την εφαρμογή του (διαχείριση της δικαιοσύνης). Τέλος τα κοινά συμφέροντα βρίσκονται ένα πρώτο διακανονισμό τους τελείως εξωτερικό μέου στη δραστηριότητα της δημόσιας διαχείρισης και στη συγκρότηση των επαγγελματικών σωμάτων (αστυνομία και σωματεία).

Αυτή η διαδικασία, στο σύνολό της αποτελεί για τόν Χέγκελ και τις «αυταρχικές» αντιλήψεις του την «κ. πολιτών». Μία κριτική στους θεωρητικούς του φυσικού δικαίου που προετοιμάζει, προδιαγράφει μία νέα ερμηνεία του όρου «civilis». Ερμηνεία που θα βρει την καθιέρωση και την επικράτησή της στο έργο του Μάρξ.

Ήδη στο «Εδραϊκό ζήτημα», αλλά σαφέστατα στην «Αγία Οικογένεια» και ακόμα περισσότερο στην «Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας», στον περίφημο πρόλογο του, ο Μάρξ ταυτίζει την *societas civilis* με την αστική κοινωνία. Στις ελληνικές μεταφράσεις μάλιστα ο όρος «civilis» εξαιρέθηκε τελείως, ακόμα και όταν χρησιμοποιείται από τον Μάρξ.

«Η έρευνά μου – γράφει ο Μάρξ στον Πρόλογο της Κριτικής και Πολιτικής Οικονομίας – κατάληξε στο συμπέρασμα ότι τόσο οι νομικές σχέσεις, όσο και οι κρατικές μορφές δεν μπορούν να κατανοηθούν ούτε από αυτές τις ίδιες, ούτε από τη λεγόμενη γενική εξέλιξη του ανθρώπινου πνεύματος, αλλά ότι αντίθετα είναι ριζωμένες μέσα στις υλικές συνθήκες ζωής, που στο σύνολό τους ο Χέγκελ τις συνοψίζει σύμφωνα με τη μέθοδο των Άγγλων και των Γάλλων του 18ου αιώνα, με την ονομασία “αστική κοινωνία”, ότι λοιπόν η ανατομία της αστικής κοινωνίας πρέπει να αναζητηθεί στην πολιτική οικονομία».

Εδώ, όμως, πρέπει να κάνουμε μία παρατήρηση. Ο Χέγκελ χρησιμοποιεί τη λέξη «buergerlich» που στα γερμανικά σημαίνει τόσο «civilis», όσο και «αστικό». Στην ελληνική έκδοση των Διαλεχτών Έργων των Μάρξ-Ένγκελς, τόμ. Ιος, σελ. 424, που τύπωσε το ΚΚΕ στο Βουκουρέστι στα 1951,

από όπου παραθέτω τη φράση του Μάρξ ο όρος «buergerlich» αποδίδεται με τη λέξη «αστική». Στην ιταλική μετάφραση, στην έκδοση των Editori Riuniti του 1971 – Marx Engels, Opere Scelte, σελ. 746, βρίσκουμε τον όρο «civile».

Εν πάση περιπτώσει ο Μάρξ κάνει μία σαφέστατη διάκριση ανάμεσα στην «κ. πολιτών» και το κράτος. Στην «Αγία Οικογένεια» μάλιστα ο Μάρξ προσδιορίζει την «κοινωνία πολιτών» με τρόπο που δεν διαφέρει από τον ορισμό του φυσικού κριτίου, όπως τό έννοούν οι «φυσιοκράτες» (ας μου συγχωρεθεί ή ελεύθερη μετάφραση από τά Ιταλικά!): «Τό σύγχρονο κράτος έχει σαν φυσική του βάση (σημειώστε τό «φυσική» – σημ. Α. Σ.) την κοινωνία πολιτών, τόν άνθρωπο της κοινωνίας πολιτών, δηλαδή τόν ανεξάρτητο άνθρωπο που τόν συνδέει με τόν άλλον άνθρωπο μονάχα ο δεσμός του ιδιωτικού συμφέροντος και της ανεπίγνωσης της φυσικής αναγκαιότητας».

Όπως είπαμε και πιο πάνω, ο Γκράμσι επανειλημμένα ξεχωρίζει την κοινωνία πολιτών από τό κράτος. Και μάλιστα ή διάκριση αυτή διατρέχει όλη την ιστορική και πολιτική ανάλυση που κάνει στα *Τετράδια της Φυλακής* της αστικής κοινωνίας και του περάσματος, της μετάβασης από την αστική στή σοσιαλιστική κοινωνία.

Δίνει ωστόσο στον όρο μία έννοια διαφορετική από εκείνη του Μάρξ. Λέει, λ.χ., ο Γκράμσι: «Μπορούμε για τήν ώρα να καταλήξουμε σε δύο μεγάλα υπερδομικά επίπεδα, εκείνο που μπορεί ν' αποκληθεί της κοινωνίας πολιτών και που είναι τό σύνολο των οργανισμών που κοινώς αποκαλούμε ιδιωτικούς, και εκείνο της πολιτικής κοινωνίας, ή τό κράτος, που αντιστοιχούν στην ήγεμονική λειτουργία την οποία ή κυρίαρχη ομάδα ασκεί πάνω σ' όλη την κοινωνία, και στην άμεση ή διοικητική επικυριαρχία ή οποία εκφράζεται με τό κράτος ή με τήν νόμιμη κυβέρνηση». Βλέπουμε έτσι ότι ο Γκράμσι με τόν όρο κοινωνία πολιτών εξυπονοεί μία φάση του εποικοδομήματος, τή φάση εκείνη της ήγεμονεύσης, που διαφέρει

από εκείνη της επικυριαρχίας, γιατί αναφέρεται ιδιαίτερα στην πνευματική ή πολιτισμική χειραγωγήση ή οποία συμπληρώνει, ολοκληρώνει και συνοδεύει τήν άσκηση της εξουσίας των κυρίαρχων τάξεων. Ένώ δηλαδή για τό Μάρξ ή «κοινωνία πολιτών» αφορά τό «σύνολο των σχέσεων» ο Γκράμσι τήν περιορίζει στο σύνολο των ιδεολογικών και πολιτισμικών μονάχα σχέσεων. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ο Γκράμσι εγκατέλειψε τή μαρξιστική προτεραιότητα της οικονομικής δομής. Μάλλον θέλησε να υπογραμμίσει με περισσότερη έμφαση στο σύνολο των στοιχείων που συγκροτούν τό εποικοδόμημα, τή διαμόρφωση και τή διάδοση, τή διοχέτευση των αξιών (σήμερα θά λέγαμε της «κοινωνικοποίησης») από τό ειδικότερα πολιτικό στοιχείο του καταναγκασμού. Ο Γκράμσι δέν χρησιμοποιήσει τήν έκφραση «società civile» για νά αντιπαραθέσει τή δομή στο εποικοδόμημα, αλλά για νά ξεχωρίσει καλύτερα από ό,τι οι πρίν απ' αυτόν μαρξιστές, στα πλαίσια του εποικοδομήματος, τήν πολιτισμική καθοδήγηση, όπως θά λέγαμε στην κομμουνιστική ορολογία, από τήν πολιτική κυριαρχία.

Προκειμένου, λοιπόν, για τις ελληνικές μεταφράσεις των έργων του Γκράμσι, επανερχόμαστε στο αρχικό ερώτημα με τήν ενοχλητική αίσθηση ενός φαύλου κύκλου: ο όρος που χρησιμοποιεί ο Φιλίνης «κοινωνία πολιτών» πλησιάζει περισσότερο ή λιγότερο προς τή γραμμασιανή σκέψη από τούς όρους «ιδιωτική» ή «πολιτισμένη» κοινωνία; Ίσως... χωρίς όμως να πριμοδοτεί και αυτός τήν ιδεολογική – πολιτισμική έννοια σε διάκριση από τόν πολιτικό καταναγκασμό.

Ας μή φανεί «δυσαντινολογία» ή παρέμβασή μου αυτή γιατί ο ακριβής προσδιορισμός των διαφορών όψεων της κοινωνίας είναι απόλυτα αναγκαίος εφόσον κοινωνία νά διαγράψουμε τήν κοινωνία προς τήν οποία θέλουμε νά «μεταδοῦμε»: με – ή δίχως δημοκρατία με – ή δίχως ελευθερία και νά γνωρίζουμε που τελειώνει ή σφαίρα της ιδεολογίας και που αρχίζει ή σφαίρα του καταναγκασμού.

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΕΝΔΥΜΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ '21

10 Χαρακτικά • Έθιμα
30 Χαρακτικά • Ένδυμασίες

Ένα πανόραμα
κοσμοπολιτών και έθιμων
τό πραγματικό απεικονικό υλικό
λαογραφίας γιά τό '21

ΒΙΒΛΙΟΦΙΛΙΑ
ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 7

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΑΝΤΡΕ ΜΠΡΕΤΟΝ
ΑΝΘΛΟΛΟΓΙΑ
ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΥ ΧΙΟΥΜΟΡ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΑΙΓΟΚΕΡΩΣ
ΚΙΑΦΑΣ 5
ΤΗΛ. 360-5493

Κάθε Κυριακή

Εξόρμηση
ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

ΒΔΟΜΑΔΙΑΤΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΕΠΙΣΚΕΦΘΕΙΤΕ ΤΗΝ

3^Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

13-29
ΙΟΥΝΙΟΥ
ΑΛΣΟΣ
ΚΗΦΙΣΙΑΣ

ΟΡΓΑΝΩΣΗ: ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΚ-
ΔΟΣΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ: ΥΠ ΠΟΛ/ΣΜΟΥ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ • ΔΗΜΟΥ ΚΗΦΙΣΙΑΣ

κυκλοφόρησε

ΓΙΑΝΝΗ ΣΧΙΝΑ

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
ΚΑΙ
ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΟΣ
ΤΥΠΟΣ
ΣΤΗ ΜΕΣΣΗΝΙΑ

Φωτίζει τὰ δραματικά κατο-
χικά καί μεταπελευθερωτικά
γεγονότα τῆς Μεσσηνίας
(Μάχες Καλαμάτας, Μελιγαλά
κλπ.)

Θά τό βρεῖτε σέ ὅλα τὰ κεν-
τρικά βιβλιοπωλεῖα τῶν Ἀθη-
νῶν.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΣ

το χρονομετρο

γ' έκδοση

Η ΜΙΚΡΗ ΕΓΓΡΑΦΙΑ

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Χρονικό εκθέσεων

τῆς Ντόρας Ἡλιοπούλου - Ρογκάν

Ἐκθεση τοῦ Ἠλία Παπα-
γιαννόπουλου στήν «Ἀργώ»

Ὁ ἀρχιτέκτονας αὐτός πού θεωρεῖ τή ζωγραφική σάν τή φυσική προέκταση τῆς δουλειᾶς του κατορθώνει καί ὁλοποιεῖ, ἐδῶ, ἕνα ἔργο οὐσιαστικό, προικισμένο μέ τίς ιδιότητες μιᾶς δημιουργικῆς ἐναλλαγῆς. Μέσα ἀπό τοὺς διαφορετικούς τρόπους μέ τοὺς ὁποίους διάλεξε νά ἐκφραστεί, ἀπό τό 1965 μέχρι τώρα, καί πού δέν διαδέχονται πάντα ὁ ἕνας τόν ἄλλο χρονολογικά, ἀλλά συνυπάρχουν, ἐκφράζει διαφορετικές καταστάσεις καί διώματα. Ἀποδεικνύει ὁ Παπαγιαννόπουλος στήν κάθε περίπτωση τήν

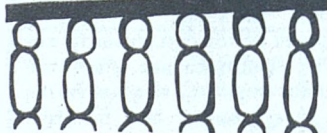

ικανότητά του στή σύνθεση καί στήν ἐπιλογή τῆς κατάλληλης ὀπτικῆς γωνίας, τήν εὐαισθησία του στό χρῶμα καί κυρίως - στά περισσότερα ἔργα - ἕνα νεῦρο στό ἴχνος πού ἀφήνει πάνω στήν ἐπιφάνεια. Αὐτό τό «νεῦρο» εἶναι πού ἐξασφαλίζει στίς συνθέσεις του μιᾶ πνοή. Ἀπό τίς πρώτες ἐξπρεσιονιστικές σέ ὕφος μορφές, τὰ ἐπίσης ἐξπρεσιονιστικά, ἀλλά μέ ἕνα διαφορετικό «ρυθμό» ἰδωμένα κεφάλια τοῦ 1973, τίς συμβολικές σέ «παράστημα» συνθέσεις τῆς ἴδιας χρονιάς, ὁ δημιουργός ἐκφράζει ἀπό τό 1977 καί πέρα τό ἐρέθισμα πού τοῦ δίνει τό θέμα τῶν πυγμάχων καί τῆς πάλης, ἄλλοτε πιο παραστατικά καί ἄλλοτε περισσότερο συνειρμικά. Σέ συνθέσεις, ὅπως Πυγμαχία II καί Πυγμαχία III (παστέλ) κατορθώνει καί ἀναμεταδίδει κάτι τό οὐσιαστικό, ἀκόμη καί ἀπό τήν «κίνηση» καί τήν ἐνταση τῆς στιγμῆς, δίχως τίς διευκολύνσεις πού παρέχει ἡ φωτογραφία. Σέ ἕνα ἀπό τὰ τελευταῖα του ἔργα - τή «Βία» (1980) - ἡ «γαλαμένη», μέσ' ἀπό τό χρῶμα, σύνθεση ἀναμεταδίδει μέ μιᾶ χαρακτηριστική ἀμεσότητα τό συναίσθημα τῆς βίας, παρά τόν ἀμορφικό τρόπο

τῆς ἀπόδοσης. Γενικά, πρόκειται γιά μιᾶ δουλειά πού τεκμηριώνει ἕνα ταλέντο αὐθεντικό.

Εὐλογραφίες τοῦ N. Ojeda
στό «al andar»

Ὁ καλλιτέχνης, πού γεννήθηκε στήν Οὐρουγουάη στό 1939 καί εἶναι ἐγκατεστημένος στήν Οὐάσινγκτον, παρουσιάζει, ἐδῶ, μιᾶν ἀντιπροσωπευτική ἐνότητα ἀπό τή δουλειά του μέ τό μέσον αὐτό πού τό χειρίζεται ὅσο πιο ἄμεσα γίνεται ἀπό τή στιγμή πού ἐξακολουθεῖ νά τυπώνει τὰ ἔργα του μέ τό χέρι. Ἐχοντας ἤδη στό ἐνεργητικό του μιᾶ πολύ ἐντονη δραστηριότητα σά ζωγράφος καί γλύπτης ὁρῆκε ὅτι μπορεῖ νά ἐκφράσει κάτι τό πιο οὐσιαστικό ἀπό τὰ διώματα καί τὰ ἐρεθίσματα του μέσα ἀπό τήν ζωγραφία. Μέ ὁρισμένες σταθερές συντεταγμένες - τή σελήνη, τό λουδοῦδι, τόν ἥλιο, τό πουλί - ὁ καλλιτέχνης δημιουργεῖ ἕνα ἀπόλυτα προσωπικό ἔργο πού ἀντιστέκεται σέ κάθε ἀπόπειρα κατάταξης. Ἔτσι, οἱ κάποιες ἀναλογίες πού τό «παιδευμένο» μάτι θά μπορούσε νά ὁρεῖ μέ τόν συμβολισμό, τό σουρεαλισμό καί τή

λαϊκή τέχνη ἀτονούν, μιᾶ πού ἀντιστοιχοῦν ἀποκλειστικά σέ ἕνα ἰδιόμορφο, μοναδικό ὄραμα. Εἶναι ἀποκρυπτογραφημένο στίς συνθέσεις αὐτές ἕνα πολύ λεπτό πνεῦμα («ψαράς Ψαρεμένος», «Ζωγραφίζοντας μέ τὰ λόγια») δηλωτικό ποιητικῆς ἐκφράσης. Σέ μερικά ἀπό τὰ ἔργα αὐτά ὑπάρχει μιᾶ λυρική χροιά ἀπαλλαγμένη ἀπό κάθε ἀφηγηματικότητα ἢ συναισθηματικότητα («Καί ἡ νύ-

χτα μπορεῖ νά εἶναι ἥλιος»). Σέ ἄλλα παρατηροῦμε μιᾶ λιτή, σέ ἐκφραση, τραγικότητα («Παράθυρα», «Οὐρουγουάη, καθὼς σέ θυμάμαι») καί μιᾶν ἔφεση ψυχολόγησῆς τῆς ἀπεικονιζόμενης μορφῆς («Ἰνδιάνη μητέρα») Καθὼς ὅλα αὐτά ἀξιοποιοῦνται, ἰδιαίτερα μέσα ἀπό τό τέλειο μετιέ θεμελιώνεται, κάθε φορά, μιᾶ ὅσο γίνεται πιο ἄμεση ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στό δίωμα τοῦ δημιουργοῦ καί τό θεατή: ἐπικοινωνία πού ἀποτελεῖ τήν ἐγγύηση ἑνός ἔργου ἀπόλυτα προσωπικοῦ.

Μνήμη Σάββα Τζανετάκη
στός «Νέες Μορφές»

Πρόκειται γιά τήν καλύτερη ἀνάμνηση ἢ μάλλον γιά τήν πιο οὐσιαστική μαρτυρία ζωῆς πού

μᾶς ἄφησε ὁ χαμένος πρόωρα καλλιτέχνης. Μέσα ἀπό τήν ἰδιαίτερα πλούσια, σέ ἀποχρώσεις, εὐαισθησία του ἔχει αἰχμαλωτίσει καί ἀποδώσει τήν οὐσιαστική πνοή, ἀκόμη καί ἀπό αὐτά τὰ συναισθήματα. Καί ὅλα αὐτά δίχως καμιά ἀφηγηματικότητα, διακοσμητικότητα ἢ ἀνοῦσια λυρικά στοιχεῖα. Ἐκφραζόμενος μέ μιᾶ χαρακτηριστική, πηγαία, ἀμεσότητα ὁ Τζανετάκης πραγματοποιεῖ ἕνα ἔργο κατανοητό ἀπό ὅλους καί συνάμα ὑποδλητικό, ὅποιος κι ἂν εἶναι ὁ ἐπιμέρους χειρισμός πού ἐπιλέγει ὁ καλλιτέχνης. Οἱ «πύλες», τὰ «κοιμητήρια», τὰ «κάστρα» εἶναι, μέ τή θετική ἐννοια, προσχήματα γιά τήν ἀπόδοση συναισθηματικῶν καταστάσεων καί προβληματισμῶν πού, ὅμως, ἀγγίζουν ἄμεσα τό θεατή καί δέν τόν ἀφήνουν, σέ καμιά περίπτωση, ἀμέτοχο. Τά «λάβαρα», οἱ «σταυροί», τὰ λογιῆς-λογῆς σχήματα πού, ὅμως, κατορθώνουν νά μὴν εἶναι ποτέ διακοσμητικά, προβάλλουν ἐδῶ ὁρόσημα καί ἐνδεικτικὰ σημεῖα μιᾶς καλλιτεχνικῆς πορείας καί πάνω ἀπό ὅλα μιᾶς προσφορᾶς πραγματοποιημένης μέ σθένος.

Έκτη Συνάντηση Νέων Δημιουργών στην «Ωρα»

Στόν τομέα των Εικαστικών Τεχνών παρουσιάζουν φέτος τη δουλειά τους 7 νέοι ζωγράφοι που επιλέγησαν από ειδική επιτροπή. Πρόκειται για τους Χ. Αντωναρόπουλο - Μεσσήνιο, Γ. Γεωργαρίου, Ν. Δεσεκόπουλο, Β. Κανταρτζή, Γ. Περγάμαλη, Μ. Πετρή, Θ. Τσίτσικα. Από αυτούς ή Μ. Πετρή παρουσιάζει ξεχωριστά - σε ατομική έκθεση - τη δουλειά της, σύμφωνα πάντοτε με τις αποφάσεις της επιτροπής. Τη δουλειά και των 7 νέων δημιουργών χαρακτηρίζει, όπωςδήποτε, ή προσπάθεια για μία ποιότητα και ή έφεση να εκφραστούν μέσα από έναν, όσο γίνεται, πιο προσωπικό τρόπο. Ξεχωρίζουν, ιδιαίτερα, οι δημιουργίες του Ν. Δεσεκόπουλου στο χώρο της χαρκτηικής για την τόσο πρώιμη τελειότητα του μετρί και τό ολότελα προσωπικό ύφος.

Έγκαίνια εργαστηρίου δίντεο τέχνης στο «ΠΟΛΥΠΑΝΟ»

Τό Πολύπανο, στά πλαίσια της δραστηριότητάς του, θέσπισε την ελληνική εταιρία δίντεο εφαρμογών που συνεργάζεται με μερικές από τις καλύτερες του εξωτερικού. «Ας σημειωθεί ότι είναι ή πρώτη φορά που δημιουργείται κάτι ανάλογο στον ελληνικό χώρο. Στή διαφωτιστική διάλεξη που έδωσε ο Ν. Παπαδάκης και στο άρθρο που δημο-

πρώτη φάση - ό Γ. Μόραλης, σά βασικός εκπρόσωπος της διασύνδεσης της ελληνικής τέχνης με τά σύγχρονα δυτικο-ευρωπαϊκά κινήματα. Τέλος, στίς δραστηριότητες που αναλαμβάνει σά φορέας τό Πολύπανο συμπεριλαμβάνεται και ή διανομή σά καταγραφών μουσικών, αρχείων, ιστορικών μνημείων, και άλλων συγκεκριμένων στοιχείων της πολιτιστικής μας παράδοσης.

Σχέδια και άκουαρέλες της Σ. Καστρηόου στο «ΖΥΓΟ»

Σέ αυτή την πρώτη της ατομική έκθεση ή ζωγράφος εκπλήσσει με την ικανότητά της νά αποδίδει με τόσο λιτά μέσα μία τόσο αποκαλυπτική, για την ιδιοσυγκρασία της έπεικονιζόμενης μορφής, εικόνα. Μία πολύ αυθεντική, για ένα τοπίο, ατμόσφαιρα. Τέλος, μία ιδωμένη με ένα καινούριο, κάθε φορά, πνεύμα «νεκρή φύση». Υπάρχει ένα αναμφισβήτητο νεύρο στή μολυβιά της που κατορθώνει νά πιάνει στο ακέ-

ραιο κάτι τό ουσιαστικό από τον παλμό εκείνης της παράστασης που προσφέρει στή δημιουργό τό αρχικό ερέθισμα. Οι μορφές μέσα από μία χαρακτηριστική στάση, τό ίδιο όπως και τά φαινομενικά μόνο στατικά αντικείμενα της νεκρής φύσης, μόνο σε μία επιπλέον πρώτη ματιά θά μπορούσαν νά κριθούν σάν άπλοϊκα. Στήν αυτοδύναμη ύπόστασή τους τά έργα της Καστρηόου χαρακτηρίζονται από την αυθεντικότητα του ταλέντου.

Καί ένα σχόλιο

Τού Α. Γ. Ξούδη

Η κριτική της τέχνης είναι ένα πράγμα. Η κριτική της κριτικής είναι άλλο. Καί τά δυο είναι θεμιτά. Προϋποθέτουν όμως και τά δυο, πέρα από την κρίση και τη γνώση, ήθος. Τό ίδιο ήθος που περιέχει και τό κρινόμενο έργο. Τά έργα του Καραδάτσιο, του Λεονάρντο ή του Βάν Γκόγκ δέν κρίνονται από τους φόνους, την ομοφυλοφιλία ή την τρέλα των δημιουργών τους, ούτε ή ποιότητα της τεχνοκριτικής του Μπωντελαίρ από την όπιμανία του.

Ηθος ακριβώς στερούνται δυο τουλάχιστον από τά «Σχόλια» στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού ΖΥΓΟΣ (άρ. 40, σελ. 5, 6). Γράφθηκαν, όπως είκάω, από την διευθυντή σύνταξης του περιοδικού. Οι κρίσεις του είναι καμιά φορά εύστοχες, τελευταία όμως σχοινοδοτούν συχνά στο μεταίχμιο, που χωρίζει την καλόπιστη κριτική έργων από τό δυσφημιστικό κακογλώσσεμα προσώπων.

Στά συγκεκριμένα «σχόλια» έχει ξεπεραστεί πολύ τό μεταίχμιο εκείνο, προς τό χώρο της συκοφαντικής δυσφήμισης. Ο κ. διευθυντής σύνταξης δέν κρίνει έργα τέχνης, αλλά τεχνοκρίτη ή δημοσιογράφο που τολμούν νά άσοληθούν με καλλιτεχνικά θέματα για τά όποια έχει εκφράσει αντίθετη γνώμη. Δέν είναι αυτό λόγος για νά περιγράψει άρθρο της κυρίας Β. Σπηλιάδη για τον Έλύτη με τ' ακόλουθα λόγια: «... Κάνουμε ένα διάλειμμα για ν' αναπνεύσουμε. Ν' αναπνεύσουμε όμως τί; Τίς αναθυμιάσεις άπ' την καύση του λιθανωτού ή τον ιδρώτα της έράσμιας κυρίας που υπογράφει, στην προσπάθειά της νά συγκρίνει τά κολλάζ του Έλύτη... Λέει ή κριτικός της

«Καθημερινής», έθισμένη και αυτή διά δίον στην τεχνική του κολλάζ, δηλαδή στή συρραφή ξένων κειμένων που τά βρίσκει εδώ κι εκεί έτοιμα και τά κουρσέυει...». Ούτε δικαιολογεί ή ενδεχόμενη καθυστέρηση στην προβολή από την ΕΡΤ μιάς έκθεσης που όργάνωσε ό ΖΥΓΟΣ για τον Μπουζιάνη, για νά στολίξει ό κ. διευθυντής σύνταξης την κυρία Μ. Καραβία με τά επίθετα: «αίρετική μοναχή...», «αίρετική καλόγρια της Αγίας Παρασκευής...» και νά μιλάει για «δάνανση κακοποίηση της αλήθειας», επειδή ή κυρία Καραβία δέ μνημόνευσε τό γεγονός ότι τά έργα του Μπουζιάνη που πρόβαλε, ήταν παραμένα από την έκθεση του ΖΥΓΟΥ. Τέτοιοι προσωπικοί χαρακτηρισμοί και κρίσεις, δέν έχουν καμία σχέση ούτε με την κριτική της τέχνης, ούτε με την κριτική της κριτικής, ούτε και με την αλήθεια. Ούτε, βέβαια, μπορούν νά ήξουν τίς κυρίες Σπηλιάδη και Καραβία.

Πρέπει όμως νά είναι ανάλισθη-τος όποιος προσπεράσει, δίχως νά εκφράσει την άποστροφή και την άποδοκιμασία του, τέτοιους μοχθηρούς λιβέλους, που ντροπιάζουν βέβαια τον συντάκτη τους, αλλά ύποτιμούν και την αξιοπρέπεια όσων διαβάσουν τό περιοδικό του.

Στό γλωσσικό ύφος (μυξοκαθαρεύουσα τύπου «Έστ(ας)» και στο ήθος τους μου θυμίζουν τους όχτους χυδαίων προσωπικών ύδρεων και χλευασμών που ξεχύνονταν καθημερινά από τον χουντικό τύπου, και που ξεκινούσαν από φίλους του κ. διευθυντή σύνταξης. Ντροπή που τολμούν νά εμφανίζονται και σήμερα.

ΑΦΟΙ ΚΩΣΤΑΡΑΚΗ

«ΔΙΕΘΝΕΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ»

ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ
ΚΑΙ ΠΛΗΡΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

Ίπποκράτους 2 - τηλ. 36.15.926 ΑΘΗΝΑ

σιεύτηκε στο Σήμα, έξηγει τά θεμελιακά στοιχεία της τέχνης δίντεο και γενικότερα τους στόχους αυτού του μέσου. Ανακοινώνει άκόμη τίς δραστηριότητες που θά αναπτύξει ή ελληνική εταιρία δίντεο· διαλέξεις, σεμινάρια, πειραματικό εργαστήριο δίντεο, κασέτες προορισμένες για ιδιωτικές προβολές, και πάνω όλοα: τί σειρά 10.000 χρόνια ελληνικού πολιτισμού, για την όποια ήδη εργάζονται 20 ειδικοί αρχαιολόγοι, ιστορικοί, κριτικοί της τέχνης κ.ά. Η σειρά αυτή, αρχίζοντας από τίς ρίζες του πολιτισμού μας, θά συμπεριλάβει μέχρι και τους σύγχρονους Έλληνες δημιουργούς. Από τους τελευταίους, επιλέχθηκε - σε μία

Η ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Πραγματοποιήθηκε τό Σάββατο 7 Ιουνίου ή έτήσια τακτική γενική συνέλευση τών Μετόχων τής Έθνικής Τραπεζής τής Ελλάδος. Κατά τή διάρκειά της ό Διοικητής του Ίδρύματος κ. Εϋθύμιος Χριστοδούλου, μέ τήν παρουσία τών Υποδιοικητών κ.κ. Παναγιώτη Τζαβετάκη καί Ίωάννη Καλλιμασιώτη καί τών λοιπών μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, διάβασε τήν Έκθεση τών πεπραγμένων τής Τραπεζής κατά τόν προηγούμενο χρόνο 1979.

Μιλώντας ό Διοικητής γιά τίς δραστηριότητες τής Έθνικής Τραπεζής είπε:

α. οί καταθέσεις έσωτερικού σέ δραχμές καί συνάλλαγμα αύξήθηκαν τόν περασμένο χρόνο κατά 52,5 δισεκατ. δρχ. (18,1%).

β. από τό σύνολο τών καταθέσεων ναυτικών καί έργατών σέ συνάλλαγμα στίς έμπορικές Τράπεζες καί στούς ειδικούς πιστωτικούς οργανισμούς, ή Έθνική Τράπεζα συγκεντρώνει τό 77,5%.

γ. οί χορηγήσεις έσωτερικού σέ δραχμές καί συνάλλαγμα, αύξήθηκαν κατά 37,3 δισεκατ. δρχ. ή 18,6% (έναντι ανόδου 21,1% τών άλλων έμπορικών Τραπεζών).

δ. τά άκαθάριστα έσοδα τής Τραπεζής ανήλθαν τό 1979 σέ 14.711 έκατ. δρχ., έναντι 12.206 έκατ. δρχ. τό 1978, σημείωσαν δηλαδή αύξηση κατά 2.505 έκατ. δρχ. ή 20,5%.

Στή συνέχεια ό κ. Διοικητής αναφέρθηκε στά προγράμματα γιά τήν ανάπτυξη τής ύποδομής μέ στόχο τήν άρτιότερη λειτουργία του Ίδρύματος. Αύτή περιλαμβάνει α. τόν τεχνολογικό έκσυγχρονισμό τής Τραπεζής β. τή συνεχή εκπαίδευση του προσωπικού καί γ. τή διοικητική διάρθρωση.

Στόν πρώτο τομέα ή Τράπεζα θά εύθυγραμμιστεί μέ τίς σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις. Χαρακτηριστική εκδήλωση αύτών αποτελεί ή ηλεκτρονική διασύνδεσή της μέ διεθνή τραπεζικά καί πληροφοριακά συστήματα, ή όποία γίνεται μέ τά ίδια εξελιγμένα μέσα πού χρησιμοποιούν οί μεγαλύτερες Τράπεζες του κόσμου. Ή ανάπτυξη καί ή καλύτερη αξιοποίηση τής ηλεκτρονικής ύποδομής τής Τραπεζής μέ τήν ανανέωση καί ενίσχυση του μηχανολογικού εξοπλισμού καί τή χρησιμοποίηση νεώτε-

ρων λειτουργικών συστημάτων, άποτελεί άντικείμενο ιδιαίτερης φροντίδας. Μέ τήν αξιοποίηση τής ύψηλης στάθμης τής ήλεκτρονικής ύποδομής τής Έθνικής Τραπεζής, προωθείται μέ ταχύ ρυθμό ή επέκταση στο έπαρχιακό δίκτυο του συστήματος άμεσης συνδέσεως (on line — real time). Τό σύστημα αυτό, πού άποτελεί τόν κυριότερο παράγοντα γιά τήν αυτόματοποίηση τών συναλλαγών, έξυπηρετεί σήμερα τό μεγαλύτερο αριθμό τών λογαριασμών καταθέσεων.

Στή δεύτερη περίπτωση, γιά τή συνεχή εκπαίδευση του προσωπικού, πού είναι ό βασικός συντελε-

Ό Διοικητής τής Έθνικής Τραπεζής κ. Ε. Χριστοδούλου, μιλώντας κατά τήν έτήσια τακτική γενική συνέλευση τών μετόχων του Ίδρύματος, πού πραγματοποιήθηκε στίς 7 Ιουνίου.

στής παραγωγής στήν Τράπεζα, εφαρμόζονται πολλά προγράμματα, στά όποία συμμετέχει σημαντικός αριθμός στελεχών καί υπαλλήλων. Ή Τράπεζα προτίθεται επίσης νά εφαρμόσει σύντομα τό θεσμό τών προτύπων καταστημάτων. Στά καταστήματα αυτά, πού θά είναι έπαρδρωμένα μέ ειδικώς επιλεγμένα στελέχη καί θά διαθέτουν πλήρη σύγχρονο έξοπλισμό, οί εκπαιδευόμενοι θά άποκοϋν μέσα από τήν καθημερινή πρακτική έμπειρία ολοκληρωμένη γνώση τών τραπεζικών έργασιών (on the job training).

Τέλος, γιά τή διοικητική διάρθρωση ό κ. Χριστοδούλου αναφέρθηκε στο εύρύ πρόγραμμα τών ριζικών μεταβολών στή διοίκηση. Ό περιορισμός του αριθμού τών

Διευθύνσεων μέ τή συγχώνευση όρισμένων άπ' αυτές σέ μεγαλύτερες μονάδες, καί ή ανακατανομή τών ύπηρεσιών πού έγινε, άποβλέπουν στήν εξασφάλιση πιό συστηματικής καί άποτελεσματικής επικοινωνίας μέ τούς προϊσταμένους τών κεντρικών μονάδων, στή γρήγορη συνεννόηση καί άλληλοενημέρωση τών προϊσταμένων, στήν άποφυγή παράλληλης άπασχολήσεως περισσοτέρων μονάδων μέ τό ίδιο άντικείμενο καί στήν προώθηση νεώτερων στελεχών σέ ανώτερες θέσεις.

Κατόπιν ό κ. Διοικητής αναφέρθηκε στο διεθνές δίκτυο τής Τραπεζής καί είπε ότι ή Τράπεζα άποδίδει μεγάλη σημασία στήν επέκταση του διεθνούς δικτύου της. Οί νέες συνθηκες συνεργασίας μέ τήν Εϋρώπη καί τόν άραβικό κόσμο άποτελούν σοβαρούς παράγοντες γιά μιά περαιτέρω ανάπτυξη τής διεθνούς δραστηριότητας τής Τραπεζής.

Καταλήγοντας ό κ. Χριστοδούλου είπε ότι πρέπει οί Τράπεζες νά άφεθούν νά αναλάβουν τίς εύθύνες πού τούς επιβάλλει ό ρόλος τους στήν οικονομία, νά αναλάβουν τήν εύθύνη του εκσυγχρονισμού τους, τήν εύθύνη τής έπιλογής τών κινδύνων τους καί τήν εύθύνη τής καλής άμοιβής τών μετόχων τους, ώστε νά μπορούν νά έχουν πάντοτε τά κεφάλαια πού άπαιτούνται. Καί πρέπει νά διαμορφώσουν σχέσεις άμοιβαίας κατανόησης μέ τό προσωπικό τους, ώστε νά έχουν τήν ολόψυχη συμμετοχή του στήν προσπάθειά τους αύτή. Έτσι μόνον θά διασφαλιστεί ή άνταγωνιστική θέση τους στόν ελληνικό καί διεθνή χώρο καί θά καταστεί δυνατό νά συμβάλουν άποφασιστικά στήν πρόοδο τής ελληνικής οικονομίας από τήν όποία εξαρτάται ή εύημερία του ελληνικού λαού.

Κατόπιν, ή Γενική Συνέλευση ένέκρινε τόν Ίσολογισμό τής 31ης Δεκεμβρίου 1979 καί τόν άπολογισμό τής διαχειρίσεως του έτους 1979. Επίσης ένεκρίθη ή τροποποίηση του άρθρου 3 του Καταστατικού τής Έθνικής Τραπεζής, μέ τήν όποία αύξάνεται τό μετοχικό κεφάλαιό της κατά 895.086.400 δρχ. μέ τήν έκδοση 559.429 μετοχών όνομαστικής άξίας 1.600 δρχ. έκάστη. □

‘Ο Αλέξης Πολίτης
παρουσιάζει τό διβλίό τών
Φίλιππου Γλύτση, Χρήστου
Λούκου, Έλένης Μπελιά.
ΕΠΙΤΟΜΑΙ ΕΙΓΓΡΑΦΩΝ
ΤΟΥ ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΥ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ – Γενική
‘Αλληλογραφία – ‘Ελλάς,
τόμος Β’, ‘Αθήνα 1979, σελ.
κ’ + 824. (Έκδοση του
‘Κέντρου Έρευνής της
‘Ιστορίας’ της ‘Ακαδημίας
‘Αθηνών, στή σειρά
‘Μνημεία της ‘Ελληνικής
‘Ιστορίας’, αρ. 9).

Είναι μία δυό γενιές τώρα, πού
οί άπορίες μας γιά τό Ιστορικό
παρελθόν έχουνε άρκετά μετα-
ταπει. ‘Ετσι λοιπόν, ρωτάμε καί
διαφορετικούς μάρτυρες προκει-
μένου νά άντλήσουμε τίς πληρο-
φορίες πού μάς ενδιαφέρουν.
Κοντά στόν άπομνημονευματο-
γράφο, λόγου χάρη, πού ξέρουμε
πώς καταθέτει συνειδητά, ήρθαν
νά προστεθούν καί άλλοι, άκού-
σιοι πληροφορητές αυτοί: οί
Ιστορικοί της σήμερα, θά προτι-
μούσαν, άς πούμε, νά συμβουλευ-
τούν καί μιάν άπρόσωπη κατα-
γραφή τών κτημάτων του Μα-
κρυγιάννη κοντά στά όσα ό ίδιος,
μέ τόση θέρμη, άφηγείται γιά τή
φτώχεια του. Τούς ενδιαφέρει νά
παραβάλουν τόν αριθμό τών άν-
θρώπων πού διάδασαν ένα διβλίο
(ή ένα σύνολο όμοειδών διβλίων)
μέ τήν ‘ποιότητα’ πού του προσ-
γράφεται. ‘Η Ιστορία τείνει νά
πάψει νά είναι Ιστορία τών ξεχω-
ριστών ατόμων πού σημάδεψαν
τό παρελθόν· θέλει νά γίνει Ιστο-
ρία τών κανονικοτήτων, θέλει νά
φύγει από τίς εξαιρέσεις καί νά
αγγίξει τούς μέσους όρους.

Αυτές οί καινούριες τροπές
στούς προσανατολισμούς της,
μαζί μέ τίς ποικίλες τεχνολογικές
διευκολύνσεις, έφεραν στήν επι-
φάνεια έναν τεράστιο όγκο
άγνωστου ή άχρησιμοποίητου ως
χθές Ιστορικού υλικού. ‘Αν αυτά
όλα ισχύουν περισσότερο γιά τήν
ξένη Ιστορική έρευνα, όσoόσο
καί στήν ‘Ελλάδα οί αλλαγές κά-
ποιων προσανατολισμών, καί
πάντως ή αύξηση της πληροφο-
ρίας, γίνεται όπωσδήποτε αι-
σθητή.

‘Ο άπότομος πολλαπλασιασμός
των στοιχείων οδηγεί – όχι αυ-
τόματα, βέβαια – καί σέ άναπρο-
σαρμογή τών μεθόδων προσπέ-
λασης. Ούτε ό Ιστορικός, ούτε ή
έρευνητική ομάδα πού τόν αντι-
κατάσχησε (έκει όπου τόν αντι-
κατάσχησε), έπαρκούν γιά νά κα-
λύψουν όλόκληρο τό πλάτος της

ύλης. Τώρα πού δέν άναζητούμε
πιά μονάχα μεμονωμένους μάρ-
τυρες, παρά έρευνούμε όμοειδείς
σειρές ντοκουμέντων, μάς χρειά-
ζονται καί άλλου είδους βοηθη-
τικά εργαλεία: εύρετήρια, κατα-
λογοί, περιλήψεις – πράγματα
δηλαδή πού νά διευκολύνουν τή
γρήγορη έπισκόπηση καί νά επι-
τρέψουν τούς πολλαπλούς συν-
δυασμούς.

Σέ μία τέτοιου είδους άντίληψη
μάς φέρνει τό διβλίό πού παρο-
ύζεται εδώ: έπιτομή από τή
σχετική μέ τήν ‘Ελλάδα αλληλο-
γραφία του Foreign Office. ‘Ο
δύετος αυτός τόμος συνοψίζει
στις σελίδες του χίλια όχτακόσια
τόσα έγγραφα, πού στο πρωτό-
τυπό τους καλύπτουν δέκα χιλιά-
δες σελίδες περίπου, καί άναφέ-
ρονται στά χρόνια 1833-1835. ‘Ο
προηγούμενος τόμος, γιά τά χρό-
νια 1827-1832 περιλάμβανε έπι-
τομές δυόμισι χιλιάδων έγγρα-
φων, πού έκάλυπταν άντίστοιχα
δεκαέξι χιλιάδες σελίδες. ‘Ολο
αυτό τό υλικό συμπυκνώθηκε σέ
χιλίες έννιακόσιες τυπωμένες σελί-
δες (μαζί μέ τά εύρετήρια
κλπ.) ή σειρά θά όλoκληρωθεί
σέ 25 ή 30 τόμους, πού θά καλύ-
πτουν τό χρονικό διάστημα 1827
έως 1905. Πολύτιμος οδηγός γιά
τά πράγματα τών χρόνων εκεί-
νων, τών πρώτων τού έλεύθερου
έλληνικού κράτους.

‘Η σύλληψη του προγράμματος
μάς άπομακρύνει από τόν ερασι-
τεχνισμό καί τά ‘προσωπικά’
ένδιαφέροντα πού έπίμονα, μερι-
κές φορές, πρυτανεύουν άκόμα
καί στούς συλλογικούς καί έπι-
σημους φορείς της Ιστορικής
έρευνας. Τό Κέντρο Έρευνής της
‘Ιστορίας του Νεωτέρου ‘Ελληνι-
σμού’ οργάνώνει ένα συστηματικό
άρχείο, συγκεντρώνει μικροφίλμ
από όλον τόν κόσμο τά θέτει στή
διάθεση τών έρευνητών, πού
παράλληλα μέ τίς ‘Έπιτομές’
προσφέρει τήν ούσία της πληρο-
φορίας. ‘Αλλωστε τά βρετανικά
έγγραφα 1827-1905 δέν είναι ό
μοναδικός στόχος του άρχείου.

‘Η παρουσίαση τών ‘Επιτών
δείχνει πώς τό πρόβλημα του όγ-
κου του υλικού αντιμετώπιστηκε
μέ εύθύνη άπέναντι στόν άνα-
γνώστη ή ‘πλήρη’ αυτή περι-
ληψη ύποκαθιστά σέ μεγάλο βα-
θμό τά πρωτότυπα έγγραφα, μάς
άπαλλάσσει από τόν όικεανό του
χαρτιού πού, χωρίς νά μάς πλη-
ροφορεί πάντα περισσότερο,
άπομακρύνει τή δυνατότητα της
τελικής έπεξεργασίας, της μετα-
τροπής του δηλαδή σέ Ιστορία.
Πέρα από αυτό, τά πολλαπλά εύ-
ρετήρια διευκολύνουν τίς ζητή-
σεις – άν καί εδώ ίσως νά χρειά-
ζoταν μία περισσότερη προσοχή

στά θεματικά λήμματα, καθώς
καί πρoς τήν κατεύθυνση μιάς
πληρέστερης έπακρίβωσης στά
μικρά όνόματα τών προσώπων.

Τό ίδιο τό αντικείμενο, ή πολι-
τική πού άσκησε ή Βρετανία άπέ-
ναντι στο έλληνικό κράτος πα-
ρουσιάζει, φυσικά, ιδιαίτερα ξε-
χωριστό ενδιαφέρον. Προσ-
άπτουμε μέ έμμονή τόν χαρακτη-
ρισμό ‘ξενοκρατία’ στίς καταβο-
λές της νεώτερης καί νεώτατης
Ιστορίας μας· αδιάκοπα σπλη-
τεύουμε τίς λογής έπεμβάσεις πού
κατάστρεψαν τήν Ιδανική κοινω-
νία πού θά φτιάχνουμε, λείει δί-
χως αυτές – καιρός είναι νά
ιδούμε τό τί ακριβώς συνέβη, νά
βάλουμε τό δάκτυλο ‘έπί τών τύ-
πων’, ώστε νά ξεπεράσουμε τή
συναίσθηματική διαμαρτυρία καί
νά γνωρίσουμε τίς ακριβείς λε-
πτομέρειες κάθε ξένης έπέμβα-
σης. Καλό είναι νά κατανοήσουμε
τό φαινόμενο πού μάς ταλανίζει,
μήπως καί ξεπεράσουμε τίς συν-
θήκες πού τό επιβάλλουν κάθε
φορά. Παρά τά όσα κατά και-
ρούς, έπαναλαμβάνονται, δουλειά
της Ιστορίας δέν είναι νά μάς
‘ένδoσει’ μέ τό παρελθόν, παρά
άντίθετα νά μάς άποδεσμεύσει.
‘Η κάθε γνώση άπελευθερώνει.

Καί τό υλικό αυτό είναι πρόσ-
φορο γιά Ιστορική έπεξεργασία
χάρις ακριβώς στήν αδιάσπαστη
σειρά του· άποτελεί μιά ‘ένιαία’
πηγή, μιά πηγή σειρά. Τό πρίσμα,
ή σκοπιά δηλαδή του βρετανικού
ύπουργείου παραμένει άναλ-
οίωτο (ή περίπου)· αυτό σημαί-
νει γιά τόν Ιστορικό έναν άγνω-
στο λιγότερο όταν έπιχειρήσει τή
θεώρηση. ‘Εξαιρετικά σπάνιες ως
σήμερα οί συναγωγές τέτοιων
‘πηγών-σειρών’· ίσως άπλώς
καί μόνο γιατί δέν τίς άναζητή-
σαμε ή γιατί τίς σπάσαμε μέ τίς
αυθαίρετες έπιλογές. Βέβαια, ή
παρουσίαση δέν σημαίνει άναγ-

καστικά πώς έγινε κιόλας ή όρθή
της χρήση· ή νεοελληνική Ιστο-
ριογραφία πάσχει από έλλειψη
συνολικών ένατενίσεων – δέν
κράτησε άδικα τή θέση του έθνι-
κού Ιστορικού ό Παπαρηγόπου-
λος γιά τόσα χρόνια. Είναι πολύ
πιθανό πώς τό τεράστιο υλικό
πού άρχισε νά προσφέρεται, θά
χρησιμοποιηθεί σάν ‘δεκανίκι
τών παραπομπών’, όχι σάν ύλη
γιά καινούριο προβληματισμό.

‘Αλλωστε, μπορούμε νά διαπι-
τώσουμε κιόλας πώς ή ύποδοχή
του έργου, στούς χώρους μάλιστα
όπου μπορούσε νά έμβολιάσει
γόνιμες ιδέες, στάθηκε από τήν
αρχή της, άν δέν γελιέμαι, στρε-
βλή: είτε ή σωπή, είτε ή έξελε-
κτική στάση, είτε ή στενόκαρδη
μεμφιμορία. Γιατί έτούτη ή
έποχή καί όχι εκείνη, γιατί νά
μήν είναι ταχύτερος ό ρυθμός,
κλπ. Μέ τόν ένα ή μέ τόν άλλο
τρόπο, σπεύσαμε νά άποδεί-
ξουμε, γιά άλλη μιά φορά, τό
πόσο σημαδεύεται ή κοινωνία
μας από μία θεώρηση έντονα
Ιδεολογική: τό αντικείμενο, τό
διβλίο, τό ύποκαταστήσαμε μέ
τήν ‘Ακαδημία ‘Αθηνών’ ή κρι-
τική γίνεται από εδώ καί πέρα
προκατασκευασμένη, καί ή άρνη-
τική στάση εύλογα άπαραίτητη.
Τό κάθε τί πού προέχεται από
τήν ‘Ακαδημία είναι κακοδεχού-
μενο. ‘Ομως, στά Κέντρα Έρεύ-
νης της ‘Ακαδημίας δέν δου-
λεύουν ‘ακαδημαϊκοί’, παρά άν-
θρωποι, μέ χέρια καί μέ πόδια·
άλλοι εργάζονται καλά, άλλοι
ίσως όχι. ‘Ας τούς άποσυνδέ-
σουμε από τίς άμαρτίες τών άθα-
νάτων πού τούς στεγάζουν κι από
κει καί πέρα ό δρόμος είναι άνοι-
χτός γιά όποιον μπορεί νά συλ-
λάβει στο σύνολό του τό πρό-
βλημα της Ιστορικής έρευνας
στήν ‘Ελλάδα, έντός καί έκτός
τών ακαδημαϊκών όρίων.

**όλα τα βιβλία
αφισσες
δισκοί**

“ ποιότητα-φτηνεία ”

“ ο δρομος ”

πατησκων 36 τηλ. 36.21.892

ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Βιβλιο-παρουσίαση

ΑΞΕΛ ΜΑΝΤΣΕΝ

Μέ την καρδιά και τό νοῦ
Έκδ: Γλάρος, 1980

Μετά από τη βιογραφία του Μαλρώ, ο Άξελ Μάντσεν, έχοντας πρώτα ζήσει πολύ καιρό με τη Σιμόν ντέ Μπωδουάρ και τον Ζάν-Πώλ Σάρτρ, περιγράφει το κοινό ταξίδι αυτού του ιδιότυπου ζευγαριού, που κράτησε περισσότερο από πενήντα χρόνια. Στίς σελίδες του βιβλίου καταγράφεται η έρωτική, πνευματική και πολιτική ιστορία δύο ανθρώπων, που με τις ιδέες και τη στάση τους επηρέασαν αποφασιστικά τον προσανατολισμό των αναζητήσεων του καιρού μας. Πίσω όμως από αυτή την εξωτερική όψη των πραγμάτων κρύβεται και το δράμα των ανθρώπων που συνειδητοποιούν βαθμιαία την αδυναμία του γραπτού λόγου να αλλάξει τον «δέκτη» του και πώς κανένας συγγραφέας δεν μπορεί να σκέφτεται για λογαριασμό του άλλου, ούτε, κατά συνεκδοχή, κανένας δεν έχει να πει τίποτα στον άλλο. Αυτή την πνευματική περιπέτεια σκιαγραφεί ο Άλεξ Μάντσεν, που αφηγείται τη Μπωδουάρ και τον Σάρτρ να μιλήσουν και να ιστορήσουν, με το δικό τους τρόπο, τη συναρπαστική ζωή τους.

ΓΙΑΝΝΗ ΣΧΙΝΑ

Αντίσταση και αντιστασιακός τύπος στη Μεσοσημία
Αθήνα 1980

Προσωπική κατάθεση-μαρτυρία για την αντίσταση στη Μεσοσημία. Το κύριο θέμα του βιβλίου είναι ο άντιστασιακός τύπος (41-44) - τομέας από πρώτο χέρι γνωστός στο συγγραφέα, αφού εκεί δούλεψε στα κατοχικά χρόνια. Στην εξιστόρηση αυτή γίνονται και πάμπολλες αναφορές σε γεγονότα και πρόσωπα που διαδραμάτισαν αποφασιστικό ρόλο

στis τότε εξελίξεις. Ίδιατερα παραστατική είναι η περιγραφή των διωγμών των αγωνιστών μετά την υπογραφή της συμφωνίας της Βάρκιζας.

ΡΕΑΣ ΓΑΛΑΝΑΚΗ

ΤΟ ΚΕΪΚ

Έκδ: Κέδρος, Αθήνα 1980

Τό κείκ σάν άφορημή και σάν διάμεσο πού άπ' αυτό κινούνται τά νήματα της ποιητικής διήγησης της Ρέας Γαλανάκη: πού είναι στάδια προπαρασκευής, ποιητικές ιδιότητες, προσφορές, θυσίες, πού είναι, τελικά, αναλογίες, πού κάθε φορά ζυγίζει προσεκτικά και πού όμως παίρνουν τό δικό τους δρόμο.

Μέ έλλειπτικότητα λόγου κι αὐστηρότητα έκφρασης μάς οδηγεί στά ένδότερα της προσωπικής της έμπειρίας, σ' έναν κόσμο όπου οί ρόλοι συνεχώς έναλλάσσονται ανάμεσα σέ θύτη και θύμα, διαστές και διαζόμενους, όπου τό υποκείμενο, παρεμβαίνει παρατηρώντας, σχεδόν, τά τεκταινόμενα και όπου σάν δρών πρόσωπο άποσχίζεται από τόν παρατηρητή.

Η δουλειά της Ρ.Γ. μάς έχει κινήσει τό ένδιαφέρον από παλιότερα. Μέ σταθερά θέματα διευρύνει την έκφρασή της, έτσι πού διαρκώς νά κερδίζει σέ άμεσότητα και παλλόμενο ρυθμό.

JOHN F. DUE

ANN F. FRIEDLAENDER

Δημόσια Οικονομική

Μετάφραση: Θεοφ. Μένων

Έκδ: «Gutenberg», Αθήνα 1979

Ο καθηγητής της Α.Β.Σ.Θ. κ. Μένων είχε την έντιμότητα, αντί νά ληλατήσει τόν ξένο συγγραφέα της προτίμησης του γιά νά μάς έμφανίσει μετά κάποια παράφραση σάν δικό του πρωτότυπο πανεπιστημιακό σύγγραμμα,

όπως κάνουν συνήθως οί καθηγητές των έλληνικών ΑΕΙ, νά μεταφράσει άπλώς τό κλασικό αυτό βιβλίο βάσης γιά τήν οικονομία τού δημόσιου τομέα.

Αποδίδοντας τόν προβληματισμό των μεταρρυθμιστών διάδοχων της σχολής τού welfare economics τό βιβλίο (σέ δύο εύχρηστα τεύχη) είναι έξαιρετικά κατατοπιστικό γιά τά προβλήματα πού δημιουργεί και γιά τις προοπτικές πού άνοίγει ή επέμβαση τού κράτους στis ΗΠΑ, καθώς και γιά τις θεωρητικές αναζητήσεις πού τή στηρίζουν ή τήν άπορρίπτουν. Όποσδήποτε, γιά ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης Έλλήνων φοιτητών πάνω στό θέμα θά έπρεπε νά συμπληρωθεί μέ συγράμματα ή πληροφορίες από χώρες μέ κοινωνική και οικονομική δομή πλησιέστερη πρὸς τή δική μας και μέ άνάλογους συγκεντρωτικούς θεσμούς.

Έξαιρετική απόδοση στή δημοτική - θά λέγαμε μέ κάποιο μεράκι - πού δείχνει ακόμα μία φορά ότι και τά πύο ειδικευμένα έπιστημονικά συγγράμματα είναι δυνατό νά γραφτούν στή γλώσσα πού μιλάει καθημερινά ο λαός.

ΜΙΛΑΝ ΚΟΥΝΤΕΡΑ

Οί κλειδοκράτορες

Μετάφρ. - Σχόλια:

Έρση Βασιλικιώτη

Έκδ: Ρηξίπυλον, Αθήνα 1979

Η υπόθεση ξετυλίγεται στήν κατεχόμενη από τούς Γερμανούς Τσεχοσλοβακία. Ένας άνήσυχος άνθρωπος στέκεται μετέωρος ανάμεσα στή σιγουριά πού τού έχει εξασφαλίσει ή μικροαστική του οίκογένεια και στόν άγώνα πού κάνουν οί φίλοι του γιά ένα καλύτερο αύριο. Κλειδοκράτορες είναι οί βολεμένοι σέ μία ψεύτικη ασφάλεια πού τούς εξασφαλίζει ένα μάτσο κλειδιά. Τά κλειδιά άντιπροσωπεύουν όλη τους τήν ύπαρξη. Είναι αυτοί πού νομίζουν πώς έχουν τό άναμφισβήτητο δικαίωμα νά διαμορφώνουν τόν κόσμο σύμφωνα μέ τά μέτρα τους.

ΑΤΡΕΟΝ

Η προοδευτική νεολαία και τό πολιτικό μας πρόβλημα - Δάφνη: Τό άπελευθερωτικό θέατρο «Αὐτογνωσία» 1980

Τό βιβλίο αυτό έχει σημειώσει 4 εκδόσεις από τό 1976. Χωρίζεται σέ δύο μέρη: Ένα θεωρητικό, πού πραγματεύεται τά προβλήματα των σύγχρονων καταναλωτικών κοινωνιών και τά «αδιέξοδα» από τήν εφαρμογή των λύσεων πού προτείνονται. Τό δεύ-

τερο μέρος, πού άποτελεί τή θεατρική άπεικόνιση όσων έκτίθενται στό πρώτο, μπορεί νά συγκοφαιλωθεί σέ ένα μήνυμα πρὸς τούς νέους, νά προχωρήσουν «τέμνοντας μύθους σύμπαντος κόσμου», σέ μία ριζική άναθεώρηση των κατεστημένων τρόπων σκέψης και σέ μία επανάσταση - εδώ και τώρα - στήν παιδεία. Τό βιβλίο ετοιμάζεται και γιά 5η έκδοση.

Ε. ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΑΥΚΑΛΑ, Γ. ΚΑΥΚΑΛΑΣ, Α. Φ. ΛΑΓΟΠΟΥΛΟΣ.

Θεσσαλονίκη (πολεοδομική διερεύνηση - κριτική ρυθμιστικών προτάσεων και προοπτικές εξέλιξης της πόλης).

Επιμέλεια: Π.Γ. Λαζαρίδης

Έκδ: «Παρατηρητής» Θεσ/νίκη

Στό βιβλίο αυτό παρουσιάζονται οί θέσεις και οί άπόψεις της ομάδας μελέτης πού συγκροτήθηκε από τό έπιστημονικό προσωπικό της Έδρας Β΄ Πολεοδομίας, σχετικά μέ τά πολεοδομικά προβλήματα της Θεσσαλονίκης. Περιλαμβάνει ένα εισαγωγικό κεφάλαιο γιά τό ιστορικό των προτάσεων πού άναφέρονται στό Ρυθμιστικό Σχέδιο Θεσσαλονίκης, όπου διατυπώνεται και ή γενική τοποθέτηση της ομάδας απέναντι στό πρόβλημα αυτό. Οί θέσεις πού εκφράζονται από τήν ομάδα σχετικά μέ τις δυνατότητες επέμβασης στα κύρια προβλήματα της πόλης δέν είναι τελικές γιατί, όπως δηλώνεται, «μία τέτοιον είδους νομιμοποίηση μπορεί νά προκύψει μονάχα από μία μακροπρόθεσμη διαδικασία συμμετοχής έπιστημόνων, πολιτικών φορέων και κατοίκων στα πλαίσια σύνταξης ενός συνολικού ρυθμιστικού σχεδίου».

ΖΕΡΑΡ ΜΑΝΤΕΛ - ΚΡΙΣΤΙΑΝ ΒΟΓΚΤ

Τό παιδαγωγικό μανιφέστο (πρώτο μέρος).

Έκδ: Άνδρομέδα, Αθήνα 1980

Μία πρωτότυπη ανάλυση από μία διαφορετική γωνία. Έξετάζει, σάν ιδεολογικό φαινόμενο, τήν άμφισβήτηση της νεολαίας και τούς άγώνες πού συνταράζουν τό σχολικό θεσμό.

Παράλληλα μέ τήν κυρίαρχη ιδεολογία πού έξαρτάται άμεσα από τήν ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, σύμφωνα μέ τήν κλασική μαρξιστική αντίληψη, ισχύει και ή άνταρχική ιδεολογία πού στηρίζεται στήν μεγιστοποίηση, τή διαιώνιση και τήν εκμετάλλευση της ένοχής και τού

ΤΟ
πληγωμένο
ελεφαντακι

βιβλία

χαρτίκα

γιαννης δαρας

δερिंगνυ 22 (σταση ΟΤΕ, Πατήσια)

σε όλους
ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ 25% τηλ. 8813433
30% 8237431

φόβου ἐγκατάλειψης ἀπὸ τοὺς ἐνήλικες σὲ ἄρος τῶν παιδιῶν.

Τὸ πρόσφατο κίνημα ἀμφισβήτησης δημιούργησε, γιὰ πρώτη φορὰ, προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀποσύνδεση αὐταρχικῆς καὶ κυρίαρχης ιδεολογίας. Ἡ ἐξουσία τῶν δασκάλων δὲν γίνεται ἀκριτὰ ἀποδεκτὴ. Οἱ ἀξίες καὶ τὰ ιδεολογικά στερεότυπα τοῦ ἐνήλικου δὲν ἀποτελοῦν πιά πρότυπο ταύτισης γιὰ τὴ νεολαία πού συνειδητοποιεῖ τὴν κοινωνικὴ στέρηση καὶ καταπίεση.

ΘΑΝΑΣΗ ΝΙΑΡΧΟΥ

Κιδωτός

Ἐκδ. Ἑγνατία, 1980

Πρόκειται γιὰ ἓναν πολὺ ἐνδιαφέροντα τόμο, τὸ περιεχόμενο τοῦ ὁποίου ἀποτελοῦν συνομιλίες τοῦ Θανάση Νιάρχου μὲ νέους ἀνθρώπους – ἐκπαιδευτικούς τοῦ λογοτεχνικοῦ μας χώρου. Ἀπὸ τίς συνομιλίες αὐτές πού ἐγίναν μὲ μορφὴ ἐρωταποκρίσεων. Θὰ μπορέσει ἀναμφισβήτητα ὁ ἀναγνώστης ν' ἀποκτήσει μιὰ πλήρη καὶ ἀκριβὴ γνώση τῶν τάσεων, προβληματισμῶν καὶ ἀπόψεων πού ἐπικρατοῦν στὸν ὅλοιο τοῦ λογοτεχνικοῦ καὶ πού ταυτόχρονα τὸν προσδιορίζουν. Ἡ ἐπιλογή ἄλλωστε τῶν προσώπων – συνομιλητῶν, ἔχουν γίνῃ μὲ κριτήρια, ὅσο τὸ ἐπιτρέπει ἡ ἀναπόφευκτη ὑποκειμενικότητα τοῦ ἐνός, ἀντικειμενικά, ὥστε νὰ ὑπάρχει μιὰ, κατὰ τὸ δυνατόν, σφαιρικὴ ἀντιμετώπιση καὶ ἀνάλυση τῶν λογοτεχνικῶν μας θεμάτων.

Β. Μ. ΣΟΥΞΙΝ

Οἱ ἀσυνείδητοι

Ἀλφαθητάρι / λογοτεχνία

Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ πού μεταφράζεται στὰ ἑλληνικά ἔργο τοῦ Ρώσου συγγραφέα Σουξίν, πού, πεθαμένος πρόωρα, δὲν μπόρεσε νὰ ὁλοκληρώσει τὸ ὅπωςδήποτε πολὺ ἀξιόλογο ἔργο του. Σεναριογράφος, σκηνοθέτης, ἡθοποιός καὶ κριτικός, παίρνει σὰν ἡρώες του ἀπλούς σοβιετικούς ἀνθρώπους, μὲ βαριά μοῖρα καὶ καθόλου ἀπλὸ χαρακτήρα, χωρὶς καμιά πρόθεση νὰ τοὺς ὡραιοποιήσει ἢ νὰ προσδώσει στὴν ὅλη δράση τοὺς σκοπιμότητες διάφορες...

ΟΥΡΑΝΙΑΣ ΔΩΡΟΥ

Ἀττιψὴ λεηλασία

Ἐκδόση Ἑταιρίας Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν
Πειραιᾶς 1979

Ποιήματα πού τὸ θέμα τοὺς εἶναι παρμένο ἀπὸ τὴ ζοφερὴ καθημερινή μας πραγματικότητα. Δείγμα γραφῆς: Καθὼς τὸ θολὸ καλοκαιρινὸ ἀπόγευμα / κατηφόριζε / τὴ Σταδίου / οἱ ἄσπροι δρόμοι στὸ λιμανάκι τῆς Βουλια-

γμένης / γλεντάγανε τὸν ἥλιο στὰ πράσινα νερά. / Οἱ εὐκάλυπτοι – / μὲ τὴν πικρὴ μυρουδιά / τινάζανε τὸ καυσσάριο. / οἱ ῥόδες ἔλυναν / καὶ βούλιαζαν / στὴν ἄσφαλτο. / Κι εἶταν ἡ Ἀθήνα / ξανά καὶ πάλι / λεωφορεῖο χωρὶς εἰσπράκτορα. (Χωρὶς εἰσπράκτορα).

ΑΝΤΡΕ ΜΠΡΕΤΟΝ

Ἀνθολογία τοῦ μαύρου χιούμορ

Ἐκδ. Αἰγόκερως.

Ἡ «Ἀνθολογία τοῦ μαύρου χιούμορ» τοῦ Μπρετόν κυκλοφόρησε στὴ Γαλλία τὸ 1939, γιὰ νὰ συμπληρωθεῖ ὀριστικά στὰ 1966. Περιλαμβάνει 17 ἀπὸ τὰ σημαντικότερα ὀνόματα τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας, μὲ τίς ἀντίστοιχες εἰσαγωγὲς γραμμένες ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Μπρετόν. Στὴν ἀνθολογία αὐτὴ ὑπάρχουν ἀνθολογημένα πολλὰ ἀπὸ τὰ «καταραμένα» κορυφαία πρόσωπα τῆς λογοτεχνίας τῶν δύο τελευταίων αἰώνων, ὅπως ὁ Σάντ, ὁ Πόε, ὁ Λασεναίρ, ὁ Ρεμπώ, ὁ Λωτρεαμόν, ὁ Μπωντλαίρ καὶ ἄλλοι.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΤΑΘΗ

Ἀνατομία τῆς Ἀφρικῆς

Ἐκδ. Μεσόγειος, 1980

Σὲ 7 ἄρθρα καὶ 53 σύντομες ἀναλύσεις ὁ Γ.Σ. ἔχει συγκεντρώσει ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα πού ἐπιτρέπουν μιὰ σφαιρικὴ ἐνημέρωση γιὰ τὴν κατάσταση στὴ Μαύρη Ἠπειρο, γιὰ τίς ἐστίες κρίσης καὶ γιὰ κάθε μιὰ ἀπ' τίς γνωστὲς ἢ ἀγνωστὲς χώρες πού τὴν ἀπαρτίζουν. «Ἀνατρέχοντας σὲ ξένες κυρίως πηγές – σημειώνει στὸν πρόλογο τῆς ἐκδόσης ὁ συγγραφέας – ἀλλὰ καὶ σὲ ἐξειδικευμένα ἑλληνικά δημοσιεύματα, προκειμένου νὰ συγκεντρώσω τὸ ἀναγκαῖο ὕλικό γι' αὐτὸ τὸ βιβλίο, διαπίστωσα πόσο λίγα πράγματα ξέρουμε στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴν Ἀφρικὴ καὶ πόσο συνταρακτικά εἶν' αὐτὰ πού ἀγνοοῦμε».

ΠΗΝΕΛΟΠΗΣ Π. ΜΑΡΝΕΛΗ

Συλλογισμοί

(ποιήματα)

Γιάννινα 1979

Μᾶλλον τὸ πρῶτο ποιητικὸ βιβλίο θὰ εἶναι αὐτὸ τῆς Π.Π.Μ. Ὑπάρχει, ὥστόσο, ἓνα νεῦρο στὴ γλώσσα καὶ μιὰ τεχνικὴ στὴ διάρθρωση τῶν στίχων πού ἂν καλλιεργηθοῦν περισσότερο, μαζί μὲ τὴν ὑπάρχουσα εὐαισθησία, σίγουρα θὰ ἀποδώσουν καρπούς. Δείγμα γραφῆς: Ξεφύτρωσα μέσα ἀπ' τὰ σύννεφα. / προσκύνῃσα τῆς γῆς / καὶ καταδρόχθισα τὴν ἄμοιρη ἀπελπισία τῆς. / Τώρα κυκλοφορῶ σὲς φλέβες τοῦ κόσμου / παρθένα στὴ μοναξιά τοῦ πόνου (Ἀδυναμία).

ΤΟ ΒΗΜΑ

**γὶ' αὐτόν
πού σκέφτεται
ἐλεύθερα**

Μιά μικρή επανάσταση στήν ωδειακή παιδεία μας

Τό άρτισύστατο «Νέο Ώδεϊο Θεσσαλονίκης»
καί ή «Μουσική Προπαιδεία» του

του Γκώργου Λαυτσάκου

Μιά πρόσφατη επισκόπηση μας τής έντεχνης ελληνικής μουσικής κατά τήν τόσο καυτή δεκαετία 1970-80, μάς έδωσε τήν ευκαιρία μιάς δυσοίωνης διαπίστωσης: στό διάστημα αυτό δέν παρατηρήθηκε κα μ ι ά απολύτως ουσιαστική αλλαγή στόν τομέα τής μουσικής μας παιδείας σ' όλες της τίς βαθμίδες, από τίς κατώτερες καί, υπό μίαν έννοια, σημαντικότερες (μουσική στά σχολεία), ως τίς ανώτερες (ωδειακή παιδεία). Ακόμη καί όσα κατά καιρούς γράφονται στόν Τύπο γιά τήν περιλάλητη Μουσική Ακαδημία, τό πρώτο πραγματικά ανώτερο (όπως τουλάχιστον διαγράφεται σάν πρόθεση) μουσικό εκπαιδευτικό ίδρυμα του τόπου από τήν Ανεξαρτησία (1830) καί μετά, όφείλουν νά γίνουν δεκτά μέ άπειρη επιφυλακτικότητα από όσους γνωρίζουν πράγματα καί πρόσωπα του μουσικού προσκήνιου ή τών παρασκηνίων... Έκτός από μερικά οικονομικώς εύρωστα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια, ή μουσική στά 1126 δημόσια (288 δάσκαλοι μουσικής) καί στά 307 ιδιωτικά γυμνάσια καί λύκεια (άριθμός δασκάλων μουσικής άγνωστος!) διδάσκεται κατά κανόνα από ανθρώπους μέ ύποτυπώδη μουσική παιδεία προερχόμενη από κάποιο Έλληνικό ωδεϊό (γι' αυτά θά μιλήσουμε πío κάτω...) "Όσο γιά τά δημοτικά, καλύτερα νά μή γίνει λόγος: όλοι, λίγο-πολύ, έχουμε άκούσει, περνώντας έξω από τήν αυλή κάποιου σχολείου, πιτσιρίκους καί πιτσιρίκες, θεία άνυποψίαστους γιά τό τί σημαίνει σωστό τονικό ύψος, νά μεταμορφώνουν τόν Έθνικό Ύμνο σ' ένα άποκρουστικό ήχο-πρωτό, σ' ένα όργιο από φάλτσα όπου άκούγονται σέ άνατριχιαστικά κακόφωνες συνηχήσεις πλήθος φθόγγοι - όχι μόνο οι 12 τίς χρωματικής κλίμακας, αλλά καί ύποδιαίρεσεις της μικρότερης από τό ήμιστόνιο (μικροδιαστήματα)...

Παραμένει, λοιπόν, γεγονός όστι στόν τομέα τής μουσικής παιδείας είμαστε άσυζητητέ ή πίο ύπανάπτυκτη, μουσικά, χώρα της Εύρώπης καί άσφαλώς πολύ πίο ύπανάπτυκτη από πλήθος χώρες της Ασίας, της Β. καί Ν. Αμερικής, της Αυστραλιανής ήπείρου (Αυστραλία καί Νέα Ζηλανδία) καί ίσως καί από μερικές χώρες της Αφρικής. Κι όλ' αυτά σέ έποχή όπου ή μουσική παιδαγωγική σ' όλο τόν κόσμο έχει προχωρήσει πολύ πίο πέρα από τό λίγο άπλοϊκό καί έρασιτεχνικό σύστημα Όρφ, μέ τά φλάουτα μέ τάπα καί τά ξυλοφωνάκια του καί από τό ούγγρικό σύστημα Κοντάγι. Αυτή τή στιγμή, λ.χ., οι Γερμανοί γυμνασιόπαιδες διαθέτουν θαυμάσια διδακτικά δοηθήματα πού δίχως φυσικά νά διατείνονται (όπως μερικοί δικόι μας...) ότι σοβαρή καί έλαφρά μουσική είναι περίπου ένα, τούς παρουσιάζουν σάν ένα σύνολο έμπειρίας όλη τή μουσική πού ύποπίπτει ή ένδέχεται νά ύποπέσει στίς αισθήσεις ενός σημερινού άκροατή - από τό Γρηγοριανό μέλος ως τή τζάζ, από τόν Μπάχ στόν Μπουλέζ, από τόν Μοντεβέρνι στούς έξωτικούς μουσι-

κούς πολιτισμούς, από τόν Σούπερ ως τό ρόκ καί από τόν Γιόχαν Στράους ως τόν Στοκχάουζεν! Καί φυσικά γνωρίζουν τή μουσική σ' ένα βάθος πού οι περισσότεροι άπόφοιτοι τών ωδείων μας μήτε κάν ύποψιάζονται! Όλα αυτά τή στιγμή πού στήν Ελλάδα του ενός κρατικού (Θεσσαλονίκης) του ενός ήμικρατικού (Αθηνών) καί τών άάποσων ιδιωτικών ωδείων, πού γι' αυτά ή μουσική σάν τεχνική εκμάθησης ενός όργάνου καί σάν θεωρητικά μαθήματα έχει καθλωθεί στίς άρχές του αιώνα μας, μόνο δυό Έλληνες παιδαγωγοί, οι συνθέτες Γιάννης Άνδρ. Παταϊώννου καί Γιάννης Ίωαννίδης, διδάσκουν νεότερα συστήματα σύνθεσης! Τή στιγμή πού σ' όλο τόν πολιτισμένο κόσμο συντελείται στό χώρο τής μουσικής παιδείας μιά επανάσταση μοναδική! Μιά επανάσταση πού στοχεύει στήν άναζήτηση κάποιας ένότητας άνάμεσα στη σχολική καί στήν ωδειακή μουσική παιδεία, έτσι πού τό μουσικό προικισμένο παιδί, παίρνοντας τά ίδια έφόδια μ' εκείνο πού θά γίνει άλλως ένας καλός άκροατής, νά είναι ήδη έτοιμο γιά τίς κάπως ανώτερες

Στό Νέο Ώδεϊο Θεσσαλονίκης.

βαθμίδες τής ωδειακής παιδείας πού θά τόν άναδείξουν σέ επαγγελματία καί ίσως σέ δεξιότηχη. Πρωτοπόρα σ' αυτό του είδους τήν επανάσταση ή Ούγγρα όπου, ακόμη καί μιά Γαλλία, έτοιμάζεται νά στείλει ύπότροφους γιά νά μελετήσουν από κοντά τά νέα συστήματα...

Καί νά πού ξαφνικά, άθόρυβα, στή Θεσσαλονίκη, πόλη μέ συγκεκριμένη πολιτιστική φυσιολογία πού συχνά, σέ καίριους τομείς τής πνευματικής μας ζωής, στάθηκε πολύ πίο πρωτοπόρα από τήν άτυπη καί παρακμιακή πρωτεύουσα, δημιουργήθηκε μιά νέα μονάδα μουσικής παιδείας: τό Νέο Ώδεϊο Θεσσαλονίκης, ιδιωτική πρωτοβουλία, όπως τόσα ελληνικά μουσικά εκπαιδευτικά «καταστήματα» πού όμως, αντίθετα από αυτά, δέν έχει «κανένα επιχειρηματικό στόχο», όπως έμφαντικότερα τονίζεται, άποδύεται σ' έναν άγώνα, ένθμερωμένο μ' έπάρκεια γι' αυτές τίς σύγχρονες παιδαγωγικές κοσμογονίες. Συμπήχθηκε από μιά ομάδα μουσικών, νέων κυρίως, πού άντιπροσωπεύει ό,τι πίο μελλοντοστρεφές, προοδευτικό καί δημιουργικότερο έχει νά επιδείξει, τή στιγμή αυτή, ή μουσική συμπεριτέουσα. Καί, άπόλυτα εύθυγραμμισμένο μέ τά νεότατα παιδαγωγικά συστήματα πού συνεργάζονται άμεσα μέ τήν ψυχολογία, είναι διαρθρωμένο σέ δυό μεγάλες ένότητες, άρρηκτα ώστόσο συνδεδεμένες μεταξύ τους: τή «Μουσική Προπαιδεία» καί τό καθαυτό ωδεϊό.

Η «Μουσική Προπαιδεία» ήταν κάτι έντελώς άγνωστο, ως σήμερα, στόν τόπο μας. Κι όμως έχει έφαρμοστεί στίς περισσότερες εύρωπαϊκές χώρες από τήν Εύρωπαϊκή Ένωση Μουσικών Σχολών. Η όλη σύλληψη είναι καρπός τής συνεργασίας, μετά τό 1970, μιάς ομάδας παιδαγωγών, ψυχολόγων, συνθετών, μουσικολόγων κι εκτελεστών. Άντιπροσωπεύει ένα προχώρημα πέρα από τά ως τώρα γνωστά, παιδαγωγικά συστήματα Όρφ καί Κοντάγι, από τά όποια όμως έχει

δανειστεί όρισμένα στοιχεία. Τό πρόγραμμα είναι έτσι διαρθρωμένο ώστε νά καλύπτει ένα χρονικό διάστημα 8 ετών: προσχολικές ήλικίες (παιδιά 4-6 ετών καί σχολικές ήλικίες (6-12 ετών). Οι δυό πρώτοι κύκλοι (4-6, 6-8 ετών) διαρκούν καθένας δυό χρόνια, μέ 4 μόνο μαθήματα τό μήνα, διάρκειας 75' καθένα. Η όνομασία «προπαιδεία» αναφέρεται στό ότι τό σύστημα αυτό ξεκινά από παιδιά πού δέν ξέρουν νά γράφουν καί νά διαβάσουν καί πού, δυνητικά, μπορούν νά χρησιμοποιήσουν τή μουσική καί σάν μέσο έπικοινωνίας. Γιά τά μαθήματα αυτά χρησιμοποιούνται ειδικά κατασκευασμένα όργανα: μεταλλόφωνα μέ μπαγκέτες, άλλα καί κλαβιέ καί ένα μικρό πένακι - αναλόγιο μέ μαγνητισμένη έπιφάνεια, ώστε τό παιδί νά μπορεί νά στερεώνει τά διάφορα φθογγόσημα στίς αντίστοιχες θέσεις του πεντάγραμμου πού είναι πάνω του χαραγμένο. Άντίστοιχα ύπάρχει καί μιά ειδική σειρά βιβλίων - τέσσερα μουσικά «άλφαβητάρια» θά λέγαμε. Στό «παιχνίδι», όμως, παίρνουν μέρος καί οι γονείς στούς όποιους, ύστερα από κάθε 75λεπτο μάθημα παραδίδεται καί ένα πολυγραφημένο κείμενο μέ οδηγίες γιά τήν «κατ' οίκον προπαρασκευή»!

Η «Μουσική Προπαιδεία», υπό τήν αίγίδα του Δημάρχου Θεσσαλονίκης κ. Μιχ. Παπαδόπουλου, συνάντησε κάποιες αντιδράσεις από ανθρώπους προσλωμένους στά παμπάλαια (άντι)παιδαγωγικά συστήματα, άλλα, γενικά, ξεσήκωσε κύμα ένδιαφέροντος κι ένθουσιασμού μεταξύ όχι μόνο γονιών, άλλα καί ένηλικων πρόθυμων νά καθήσουν στά ίδια θρανία μέ τούς πιτσιρίκους προκειμένου νά μνηθούν σωστά (καί μάλιστα «γλεντώντας το») στή μουσική. Αυτό «έκ τών πραγμάτων» συμβαίνει μέ τούς πρώτους, άφού, πέρα από τό πολυγραφημένο έντυπο γιά τήν «κατ' οίκον προπαρασκευή», ή παρουσία καί συμμετοχή τους είναι άπαραίτητη καί καθοριστική

γιά την πρόοδο του παιδιού. 'Η παρουσία αυτή ενθαρρύνεται και με ταχτικές επαφές τους με τη διευθυνση και τους διδάσκοντες, αλλά και με άνοιχτά μαθήματα για γονείς.

Μέσα σέ δυό χρόνια τό παιδί έχει μάθει αρκετά πράγματα, έχει αποκτήσει κάποιες δάσεις και έχει ωριμάσει αρκετά, ώστε νά είναι σέ θέση νά διαλέξει τήν εκμάθηση ενός οργάνου *ορχήστρας* κυρίως, κι αυτός είναι ένας από τούς στόχους τού συστήματος. Τελειώνοντας τόν πρώτο κύκλο, πού ξεκινά από τή διάκριση ανάμεσα σέ *θορύβους* και *μουσικούς ήχους*, τό παιδί διαβάσει άνετα μουσική, έχει καλλιεργήσει τό *αφτί* του, τραγουδά σωστά και έχει σταθεροποιησει τό *ρυθμικό* του *αίσθητήριο*, έχοντας άσκηθει στό *παίξιμο* ενός *άπλου* οργάνου – *μεταλλόφωνου* ή *ξυλόφωνου*. (Αυτόντοιο είναι ότι όλο τό *curriculum* έχει προσαρμοστεί μέ ιδιαίτερη φροντίδα στήν πραγματικότητα τού χώρου, όπου μέσα του κινείται τό 'Ελληνόπουλο – προσθήκη, στήν ύλη, *άπλων* ελληνικών δημοτικών τραγουδιών, ελληνικές ρίμες, παιχνίδια, *άκόμη* και *έπιλογή* λέξεων γιά νά μάθει τό παιδί νά *αρθρώνει* σωστά, όπως π.χ. ή λέξη «*κροταλάς*»).

'Η «Μουσική Προπαιδεία» τού Νέου 'Ωδείου αποτελείται σή-

μερα από 14 τμήματα μέ 12 παιδιά καθένα (σύνολο: 168 παιδιά). Τα πρώτα 8 τμήματα άρχισαν νά λειτουργούν τό Δεκέμβριο τού '79, ενώ τά άλλα 6 άρχισαν τό φετινό Φλεβάριο (6' *έξάμηνο*). Σ' αυτά διδάσκουν 6 δασκάλες πού μ' *έπί κεφαλής*, σάν *prima inter pares* τήν κ. Παυλίνα Λιάτσου, παρακολούθησαν ειδικά σεμινάρια κοντά στή Γερμανίδα μουσικοπαιδαγωγό E. Lübke. Καί τά δίδασκτρα είναι *άμφηνα* (890 *δρχ.* τό μήνα), ενώ τό όποιο *ύλικό* χρειάζονται τά παιδιά διατίθεται σέ *τιμές* κόστους.

'Η *διδασκτική* αυτή «*ένότητα*» προετοιμάζει, λοιπόν, τό *έμφηχο* *ύλικό* τού καθαυτό *ώδειου* πού φιλοδοξεί, μέσα σέ 5-10 χρόνια, νά έχει σχηματίσει *μιά* *ορχήστρα* νέων. Διευθυντής σπουδών είναι ό *άκαταπόνητος* Γιάννης Μάντακας, ό διευθυντής τής Πανεπιστημιακής Χορωδίας πού τόσα τού χρωστά ή μουσική Θεσσαλονίκη. Γιά τήν ώρα στό νέο *ώδειακό* κατάστημα πού στεγάζεται σέ *μιά* *πολυκατοικία* τής *όδο*ς Τσιμισκή, διδάσκονται θεωρητικά, *διεύθυνση* *ορχήστρας* και *χορωδίας*, *πίانو* (μέ *σκόπιμα* *περιορισμένο* *άριθμό* *μαθητών*), *κιθάρα* και από τά *όργανα* τής *συμφωνικής* *ορχήστρας* *βιολί*, *βιολοντσέλο*, *όμποε*, *τρομπόνι* και *κρουστά*. Οί *καθηγητές*, σ' αυτή

τήν πρώτη φάση, είναι οί 'Αλκης Μπαλτάς, Γιάννης Μάντακας, Γιάννης Μπαρούτος, Κάρολος Τρικολίδης, Κωνστ. Βάμβας (βιολί), Γιώργος Μανώλας (βιολοντσέλο), Δόμνα Εύνουχίδου και Λόλα Τώτσιου (πίانو), Δημ. 'Ιωάννου (κιθάρα), Εύαγγ. Χριστόπουλος (όμποε) και 'Αλέξανδρος Συμεωνίδης (κρουστά). Φυσικά, *καταβάλλεται* προσπάθεια ώστε ή *διδασκαλία*, όπου είναι δυνατόν, νά είναι τόσο *συγχρονισμένη*, όσο και *έκείνη* τής «Μουσικής Προπαιδείας». Γιά τήν ώρα τού Νέο 'Ωδείο έχει 50 μαθητές.

Δύσκολο κι *άχαρο* είναι τό *έργο* τού νέου εκπαιδευτικού ιδρύματος σ' έναν τόπο όπου *ήδη*, τόν *έπί* *δεκαετίες* *συντηρητισμό* τής μουσικής παιδείας, *διαδέχεται* *μιά* *προϊούσα* *παρακμή*. Οί *άνθρωποι* πού, *γεμάτοι* από τά *εύγενικότερα* *ιδανικά*, *σύμπηξαν* τή *μονάδα* αυτή, *θά* *χρειαστεί* νά *κρατήσουν* *έπί* *δεκαετίες* *όχι* *μόνο* τήν *όμοψυχία* τους, αλλά και τό *σθένος* πού τούς *έμψυχώνει* σήμερα – *δίχως* νά *λυγίσουν*, *δίχως* νά *κάμουν* *παραχωρήσεις*, *δίχως* νά *ρίξουν* τό *έπίπεδο* πού *εὐαγγελίζονται*. 'Όσο γιά *μάς*, τί *άλλο* *άπομένει* από τό νά τούς *σφίξουμε* τό *χέρι* και νά τούς *εύχηθούμε* *όλόψυχα* «*καλή* *έπιτυχία*»;

Γιά τόν κ. Δ. Χωραφά

35 *όλόκληρες* *μέρες* (Περίοδος Β'. *άρ.* *φύλλον* 130, 8 'Ιουνίου, σελ. 15) μετά τό *κείμενό* μου τής 4 Μάη 1980 «Τό... *χωράφι* τού Χωραφά», ή «Κυριακάτικη 'Ελευθεροτυπία» δημοσιεύει *άπαντητική* *έπιστολή* τού *γεν. διευθυντή* τής *Λυρικής* πού *θεβαιώνει* ότι ό *οκηνοθέτης* τών *μονόπρακτων* τού Ραβέλ 'Αντρέ Μπατίς πήρε 4.000 *δολάρια* *έφάπαξ* και *όχι* 16.000 *δολάρια* (4.000 γιά *κάθε* *μιά* από *τίς* 4 *παράστας* *τους*), *έπισυνάπτοντας* στό *γράμμα* του τό *σχετικό* *συμβόλαιο*. *Ακόμη*, ό *ίδιος* *δηλώνει* *πώς* ό *ίδιος* *πληρώνεται* 35.000 *δρχ.* και *όχι* 40.000 *δρχ.* (όχι Γιάννης, Γιαννάκης!) *κατά* *παράσταση* *σά* *μαέστρος* και *μιλά* γιά *δική* *μον* *έμπάθεια*, *συσώρευση* *άνακριδών* *ειδήσεων* *κλπ.*

Είλικρινά *χαίρομαι* γιά τόν *άγνωστο* κ. Μπατίς. 'Όμως, τί νά *πώ* γιά τόν κ. Χωραφά, πού *όσο* κι *άν* *έπικαλείται* *τίς* *άμοιβές* *έξων* *μετακαλονμένων* *μαέστρον* μέ τό ν' *άποσιωπά* τό *μισθό* του *σάν* *γενικού* *διευθυντή* και τόν *άριθμό* τών *παράστάσεων* πού *διεπιδύνει* *κάθε* *χρόνο*, *ένισχύει* *τρομακτικά* τήν *έντύπωση* ότι *μάς* *ήλθε* *έξ* 'Εσπερίας, γιά νά *πλουτίσει* μέ *τή* *μπαγκέτα* του, σ' *έποχές* *λιτότητας*; Καί *πώς* ν' *άναφερθώ* στήν *ψυχολογία* του, *χω-*

ρίς, *τουλάχιστον*, νά τού *επιστρέψω* τή *μομφή* τής *έμπάθειας* και τής *έπιπολαιότητας* – *δέν* *κάνω* *κάν* *λόγο* γιά *ύποκρισία*! 'Εχουμε, λοιπόν, και *λέμε*:

1) 'Ο κ. Δ.Χ. *προσποιείται* ότι *άγνοεί* τό *γεγονός* *πώς* από 12.5.1980 πού «*άνέστειλε*» τήν *έκδοσή* τής ή «*Πρωινή*», στό *έπτελειό* τής *όποίας* *είχα* τήν *τιμή* νά *άνήκω*, *δέν* *προσφέρω* *τίς* *ύπηρεσίες* μου σέ *κανένα* *έντυπο* τού *έκδοτικού* *οργανισμού* *Τεγοπούλου*.

2) 'Η *εὐθιξία* του είναι, *τουλάχιστον*, *περίεργη*, *άν* *όχι* *ύποπτη*. 'Απαντά σέ *μένα*, ενώ *πρίν* *θά* *έπρεπε* ν' *άπαντήσει* σέ *δημοσίευμα* τής «*Ελευθεροτυπίας*» τής 22.4.1980 πού *έφερε* *έκείνον* *σάν* *άμειδόμενο* μέ τό (*πολύ* *μεγαλύτερο* τών 40.000 *δρχ.*) *ποσό* τών 4.000 *δολαρίων*, *ανά* *παράσταση* – *πραγματικά* *ύπερβολικό* γιά *όποιον* *έξερει* *τά* *πράγματα*. *Δέ* *φοβήθηκε* *μήπως* τού *είπουν* ότι *διυλίζει* τόν *κώωπα* και *ότι* *άπλως*... *έχει* *όχι* γιά τόν *ύποφαινόμενο*;

3) 'Ισχυρίζεται (*όμως* *μόνο* ό *έχων* τή *μύγα* *μυγιάζεται*!) ότι *κατηγορώ* *έκείνον* γιά *άνταλλαγές* και *λέει* *πώς* ό *ίδιος*, *έδω* και 4 *χρόνια*, *έχει* *διευθύνει* *μόνο* *μιά* *φορά* στή *Γενεύη*. 'Όμως τό *κείμενό* μου *μιλά* *περί* *καλλιτεχνικών* *άνταλλαγών* *γενικά*, *χωρίς* νά *έντοπίζει* *πρόσωπα*!

4) 'Ο κ. Χ. *θυμίζει* *άκόμη* *ότι* ή *Λυρική* «*τον*», *έχει* *5μελή* *Καλλιτεχνική* *Επιτροπή* και *11μελές* Δ.Σ. Καί, *μά* τήν *άλήθεια*, *καλά* *κάνει* νά τό *θυμίζει*, *γιατί* ή *όλη* *διαβλητή* *πολιτεία* του *ύπαινίσσεται* *κραυγαλέα* *όχι* *μόνο* τήν *ούσιαστική* τους *άχρηστευση*, *άλλά* και τήν *άνυπαύτως* *σωστό* *έσωτερικού* *κανονισμού* *λειτουργίας* τού *ιδρύματος*.

5) 'Ότε *εγώ*, *ούτε* ή *τότε* *διεύθυνση* τής *έφημερίδας* *δημοσιεύσαμε* *άδασάνιστα* *τά* *στοιχεία* *αυτά*, *όπως* *ίσχυριζέται* ό κ.Χ. *Προσωπικά*, *τά* *διασταύρωσα* από *διαφορετικές* *πηγές*, πού μέ *διαβεβαίωσαν* γιά τήν *ακρίβειά* τους. *Προτιμώ* *όμως* νά *δεχτώ* *έντιμα* τήν *άλήθεια* τών *στοιχείων* πού *πρόσκομιζέι* ό κ. Χ., *παρά* *νά* *έκθέσω* *συναδέλφους*, *καταβάνοντας*, *έπί* *πλέον*, *βασική* *αρχή* τής *δημοσιογραφικής* *δεοντολογίας*, πού *άπαγορεύει* στό *δημοσιογράφο* τήν *άποκάλυψη* τών *πηγών* του. *Τώρα*, *πώς* *άντιλαμβάνονται* τή *δεοντολογία* *αυτή* *οί* *συνάδελφοι* τής «*Κ.Ε.*», *οί* *όποιοι* *μήτε* *κάν* *φρόντισαν* νά *έρθουν* σέ *έπαφή* *μαζί* *μου* γιά νά μέ *ένημερώσουν* γιά τήν *ύπαρξη* τής *έπιστολής* τού κ.Χ., *μετά* τό *κλείσιμο* τής «*Πρωίνης*», *αυτό* *είναι* *άλλη* *ίστορία*...

Γιώργος Λεωτσάκος

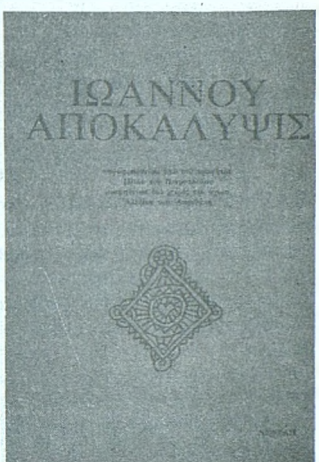
ΗΛΙΑ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Καλιαρντά

'Ερασιτεχνική γλωσσολογική έρευνα
τού 'Ηλίου Πετρόπουλου

Νέα έκδοση με επίμετρο

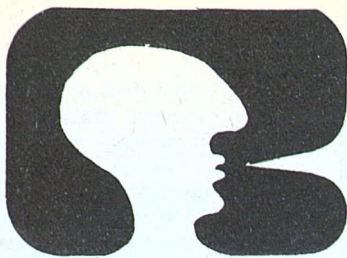
έπίσης κυκλοφόρησαν:

ΗΛΙΑ ΕΡΕΝΜΠΟΥΡΓΚ:
"Ανθρωποι, Χρόνια, Ζωή
μετ: 'Αρη 'Αλεξάνδρου

ΠΗΤ ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΑ:
Φράνκ Ζάππα

1. Γ. Ε. ΜΠΑΤΛΕΡ:
Εισαγωγή, στήν
τηλεπάθεια.
2. ΕΡΙΚ ΜΕΪΠΛ:
'Η *άρχαία* *τέχνη* τής *άπόκρυφης* *θεραπείας*.
3. Τ. ΜΑΟΥΜΠΙ ΚΟΛ:
'Ο *χαρτίρας* *σας* *από* *τά* *άστρα*.

'Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ
Σόλωνος 94,
τηλ. 36.07.744

● Γράμματα πολλά εκκρεμούν· ακόμη λίγη υπομονή, γιατί στο τεύχος αυτό ο διάλογος έχει σαν θέμα του την «άντιδιαφήμιση».

Στό τεύχος 151, ο συνεργάτης μας Διονύσης Σκάλος είχε παρουσιάσει τό μηχανισμό συναλλαγής των ταξιδιωτικών γραφείων. Δυό γραφεία που είχαν κατονομαστεί, αντέδρασαν άμεσως και μās έστειλαν τά γράμματα πού άκολουθούν. Μαζί με τή δημοσίευσή τους καταχωρούμε και τίς άπαντήσεις του συνεργάτη μας. Στίς σελίδες αυτές υπάρχουν και άλλες, σχετικές με τή διαφήμιση, επιστολές.

● Από τό ταξιδιωτικό γραφείο «Λυκούδης ΕΠΕ», πήραμε τό ακόλουθο γράμμα:

‘Αγαπητοί φίλοι του «ANTI»,
Στό περιοδικό σας με τόν αριθμό 151 και στή στήλη σας «ANTI - ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ» δημοσιεύετε άρθρο με τούς υπότιτλους «Τό συνάλλαγμα και πώς εξάγεται: ΑΥΣΤΡΙΑΚΑ CHALETΣ ΚΑΙ ΓΑΡΓΑΝΤΟΥΕΣ», στό όποιο με άφορμή μιά έπιστολή-διαφήμιση, κάνετε μιά έπιθεση και κατά του Ταξιδιωτικού ‘Οργανισμού ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΕΠΕ πού ό άρθρογράφος σας, έκτός των άλλων, τόν θεωρεί, ούτε λίγο ούτε πολύ, κανάλι εξαγωγής συναλλάγματος, με μιά προχειρότητα πού δέν συμπλέει με τό περιοδικό σας.

‘Αλλά πριν καταπιαστεί με τό θέμα, ό άρθρογράφος σας ‘θά ‘πρεπε να ξερίσει μερικά πράγματα, και μάλιστα:

α. ‘Οτι όταν λέμε στή διαφήμιση-έπιστολή μας «... στό γραφείο μας υπάρχει ειδικό τμήμα κρατήσεων και πωλήσεων των Chalets...» δέν έννοούμε ότι έχουμε γίνει μεσίτες άγοραπωλησίας Chalets στήν Αυστρία, όπως ό φίλος συνεργάτης σας κατάλαβε... αλλά ότι πουλάμε διαμονή ή παροχή υπηρεσιών σ’ αυτά. Πολύ περισσότερο άφου τό λέει και ό τίτλος τής άταιρείας πού άντιπροσωπεύουμε «PEGO - Holiday homes rental for Austria», πού σημαίνει PEGO - νοίκιασμα σπιτιών διακοπών για τήν Αυστρία.

6. ‘Οτι ή διαμονή για... ΓΑΡΓΑΝΤΟΥΕΣ στοιχίζει λιγότερο από όποιαδήποτε έκδρομή στό Λονδίνο ή στό Παρίσι, πού σήμερα αποτελούν πεπατημένη. Και γι’ αυτό σās παραπέμπουμε στό... διαφημιστικό και πληροφοριακό έντυπο πού σās τό στέλνουμε. Φαίνεται καθαρά ότι ή συγκεκρι-

μένη έκδρομή-διαμονή, δέν προορίζεται για...ΓΑΡΓΑΝΤΟΥΕΣ, οι όποιοι έχουν τήν δυνατότητα να πάνε μόνοι τους και χωρίς τήν συνδρομή μας, αλλά για σās, για μās και για όλους τούς εργαζόμενους, έφ’ όσον ή προσφορά μας έδωσε τήν δυνατότητα στον καθένα να πάει εκεί πού, μέχρι χθές έστω, ήταν για... ΓΑΡΓΑΝΤΟΥΕΣ. Τώρα ή «έπικερδέστατη φροντίδα μας», πού λέει ό συντάκτης σας, είναι τόσο έπικερδής για μās... ώστε δέν ξεπερνά τριψήφιο αριθμό σε δραχμές για τά τρία άτομα συγχρόνως (στοιχεία στή διάθεσή σας).

γ. ‘Οτι δέν μπορεί να γίνει εξαγωγή συναλλάγματος με vouchers, γιατί τά vouchers δέν είναι μέσα πληρωμής, ούτε παραστατικά όποιασδήποτε χρηματικής ή άλλης αξίας, αλλά είναι έντολές πού εκδίδει κάθε γραφείο ταξιδίων στον άντιπρόσωπό του ή σε ξενοδοχεία στο έξωτερικό, για να προσφέρουν όρισμένες υπηρεσίες.

Πέρα από τά παραπάνω είναι αλήθεια ότι υπάρχουν διατάξεις πού επιτρέπουν να πληρώσει κάποιος στήν ‘Ελλάδα τά χρήματα τής διαμονής του στο έξωτερικό, κάτω από όρισμένες προϋποθέσεις (π.χ. άγορά άεροπορικού εισιτηρίου). Πλήν όμως, τί θέλει να προτείνει ό συντάκτης του άρθρου, ότι πρέπει να ληφθούν μέτρα ώστε οι μέσοι και κατώτεροι, εισοδηματικά, ‘Ελληνες να μην ταξιδεύουν; (γιατί αυτοί ταξιδεύουν με τά ταξιδιωτικά πρακτορεία). Γιατί έτσι όπως τό τοποθετεί, δέν πρέπει να ταξιδεύει κανείς στο έξωτερικό, έφ’ όσον με τό συνάλλαγμα πού του δίνετε δέν θά μπορούσε ούτε τό εισιτήριο να άγοράσει.

Τέλος, θά τελειώσω με μιά άπορία. Γιατί ένόχλησε τόσο πολύ τόν συντάκτη σας ή διαφημιστική έπιστολή μας πού στάλθηκε ιδιωτικά, όπως λέει, και δέν τόν ένόχλησε ή διαφήμιση ή δημοσιευμένη στο ίδιο ύπ’ αριθμ. 151 τεύχος του περιοδικού σας, στή σελίδα 54, με τόν τίτλο: ‘Εσείς, έμείς και ό ήχος»; Κι εκεί αναφέρεται ότι γίνεται έξυπηρέτηση με φιλική διάθεση... κι εκεί για να άγοραστούν τά μηχανήματα HI-FI θγαίνει συνάλλαγμα έξω από τόν ‘Ελλαδικό χώρο, κι εκεί διαφημίζεται ή έγχρωμη τηλεόραση... ή όποια στή χώρα

μας ξέρουμε πόσα προσφέρει... και πόσο κάνει....

Μήπως είναι μεγαλύτερη πολυτέλεια για τόν εργαζόμενο σήμερα μιά έκδρομή από μιά έγχρωμη τηλεόραση ή μήπως του προσφέρει λιγότερα από άποψη ούσιαστικής προσφοράς;

Καλή είναι ή κριτική και μεις θά τή χειροκροτήσουμε πρώτοι, αν είναι έποικοδομητική, αλλά πρέπει να ξέρουμε καλά και τό θέμα πού κριτικάρουμε. ‘Αλλιώς κινδυνεύμε, αν όχι να χαρακτηριστούμε κακόπιστοι, τουλάχιστον να φανούμε ότι «διυλίζουμε τόν κώνωπα και καταπίνουμε τήν κάμηλο».

Φιλικά,

Θωμάς Λυκούδης
Γενικός Διευθυντής
ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΕΠΕ.

● ‘Ο συνεργάτης μας Διονύσης Σκάλος άπαντά:

Τό θέμα τής ANTI - ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ πού προκάλεσε τήν άπάντησή σας, ήταν ή διαρροή του συναλλάγματος μέσω των ταξιδιωτικών γραφείων. ‘Η σχέση σας μ’ αυτό, άπόλυτα σαφής και όρισμένη: «Με μιά διαφημιστική έπιστολή ό Ταξιδιωτικός ‘Οργανισμός ΛΥΚΟΥΔΗΣ Ε.Π.Ε., προτρέπει αδιάκριτα τούς φίλους του να εξάγουν συνάλλαγμα». Τίποτα περισσότερο, τίποτα λιγότερο. ‘Ετσι, ή εύγενική έπιστολή σας είναι τουλάχιστον άτυχής και όπωσδήποτε άδικη. ‘Ατυχής, γιατί ή εθύνη των ταξιδιωτικών γραφείων στή διαρροή του συναλλάγματος δέν είναι προϊόν φαντασίωσης ή προχειρότητας, όπως θά διαπιστώσετε, πιστεύω, στή συνέχεια.

‘Αδικη, γιατί δέν φταίω εγώ αν δέν φρόντισα, όπως γράφετε, πριν καταπιαστώ με τό θέμα να μάθω μερικά πράγματα. Πώς θά θέλατε να καταλάβω όταν διαφημίζεται «πωλήσεις Chalets», ότι με τά δικά σας έλληνικά, έννοείται έννοικιάσεις;

‘Ενδιαφέρον είναι τό γεγονός ότι ενώ τά Chalets σās αποδίδουν, όπως υποστηρίζετε, κέρδος πού «δέν ξεπερνά τριψήφιο αριθμό σε δραχμές για τά τρία άτομα συγχρόνως» (δηλαδή τό πολύ 333 δρχ. τό άτομο) παρόλα αυτά διατρεείτε, όπως πληροφορούμαι από τή διαφήμισή σας, «ειδικό τμήμα κρατήσεων και πωλήσεων των Chalets». ‘Εκτός κι αν πάλι όταν γράφετε «ειδικό» δέν έννοείτε «ειδικό»...

Κατά τά άλλα, συμφωνώ άπόλυτα μαζί σας ότι πρέπει να ξέρουμε καλά τό θέμα πού «κριτι-

κάρουμε», γιατί άλλιώς κινδυνεύουμε να χαρακτηριστούμε κακόπιστοι. ‘Ασφαλώς, λοιπόν, θά ξέρετε ότι ή μειωμένη εισροή τουριστικού συναλλάγματος σε σχέση με τήν αύξηση του αριθμού και τήν εισοδηματική στάθμη των τουριστών είναι ένα πρόβλημα πού συνδέεται άμεσα και με τά ταξιδιωτικά γραφεία και άπασχολεί από καιρό τώρα τίς αρμόδιες άρχές.

‘Εχει διαπιστωθεί, με άλλα λόγια, ότι εξάγεται συνάλλαγμα είτε με τήν έννοια τής μη εισροής, είτε με τήν έννοια τής άδήλωσης εισροής και έν συνέχεια λαθραία έπανεξαγωγή της. Καί είναι χαρακτηριστικό ότι στίς 13 και 14 Μαΐου - 9 Μαΐου δημοσιεύτηκε ή έπίμαχη ANTI - ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ - οι άρμόδιες υπηρεσίες της Τράπεζας τής ‘Ελλάδας είχαν τήν κουβέντα μας! Είναι γνωστή, άλλωστε, ή ιδιαίτερα έπικοδομητική εύαισθησία του ύποδοικητή της κ. Δράκου στο θέμα αυτό.

‘Ας αποτελέσει, λοιπόν, «όλη αυτή ή ιστορία» μιά γόνιμη αφορμή για ένα διάλογο από τίς σελίδες του περιοδικού, και για κάποιες προτάσεις σχετικά με τό πρόβλημα τής διαρροής του συναλλάγματος, κάτι πού δέν έχω κανένα λόγο να άμφισβάλλω ότι συμπέπει και με τίς δικές σας προθέσεις. Θά περιοριστώ στα vouchers και τά κουπόνια του φαγητού, άφου σ’ αυτά άλλωστε αναφέρθηκα και στήν ANTI - ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ έκείνη.

1. Τό γεγονός ότι έχουν διακλώνα να τά χρησιμοποιήσουν μόνον όσοι ταξιδεύουν με άεροπλάνο, αποτελεί μιά άνιση και άντισυνταγματική μεταχείριση.

2. Τό γεγονός ότι ή αξία των vouchers, πού δικαιούται κάθε ταξιδιώτης καθορίζεται σαν ή διαφορά τής τιμής του έκδρομικού εισιτηρίου από τήν τιμή του εισιτηρίου τής α’ θέσης και όχι από τήν τιμή του εισιτηρίου τής τουριστικής θέσης, αποτελεί ένα άνεξήγητο (έπεικώς) «χουδαρναλίκι» τής Νομισματικής ‘Επιτροπής.

3. Τό γεγονός ακόμα ότι τά ταξιδιωτικά γραφεία έχουν - τόσο άνεξέλεγκτα - τή δυνατότητα να χορηγούν σε κάποιο «φίλο» πελάτη τους περισσότερα vouchers από όσα δικαιούται, άφου οι άρμόδιες υπηρεσίες είναι άντικειμενικά δύσκολο να άσκήσουν έναν άποτελεσματικό έλεγχο, θά άρκούσε και μόνο για τήν κατάργησή τους.

4. Τά vouchers και τά κουπόνια φαγητού ίσοδυναμούν με

συνάλλαγμα. Είναι, λοιπόν, θεμιτό να αποτελούν μέσο κερδοσκοπίας; Θά αναφερθώ στο ίδιο παράδειγμα εκείνης της ANTI-ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ. Δεν είναι ασφαλώς το μόνο: Τό ταξιδιωτικό γραφείο ΓΚΙΝΗΣ Ε.Π.Ε. πούλησε στις 17.4.1980 σέ κάποιον πελάτη του, κουπόνια φαγητού της 1 αγγλικής λίρας πρὸς 100 δρχ. (ἀρ. ἀπ. 14363), όταν τὴν ἴδια μέρα ἡ λίρα πουλιόταν 95 δρχ.

Μιά μικρή λεπτομέρεια ἐδῶ δὲν στερεΐται σημασίας: Τό γραφείο ἀναγνωρίζει στοὺς πελάτες του τὴ δυνατότητα νὰ ἐπιστρέψουν καὶ νὰ ἐξαγγυρῶνουν ὡς τὸ 1/3 τῶν κουπονιῶν πού ἀγόρασαν καὶ δὲν χρησιμοποίησαν. "Ἐτσι, ὁ πελάτης του, ὅπως ἦταν φυσικό, δὲν εἶχε κανένα λόγο νὰ μὴν ἀγοράσει περισσότερα κουπόνια ἀπὸ ὅσα τελικά χρησιμοποίησε. Πράγματι, στίς 15.5.1980 ἐπέστρεψε ὅσα περισσεύσαν πρὸς 100 δρχ. (ἀρ. ἀπ. 19629), όταν ὁμοῦ τὴν ἴδια μέρα ἡ λίρα πουλιόταν 100,5 δρχ. καὶ τὸ γραφείο πουλοῦσε πιά τὰ ἴδια κουπόνια πρὸς 105 δρχ.

Πέρα ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ κέρδος αὐτὸ εἶναι ἐντελῶς ἀδικαιολόγητο, ἡ ἀμέλεια τῆς Νομισματικῆς Ἐπιτροπῆς νὰ καθορίσει πόσο μπορεῖ νὰ πουλιέται ἓνα voucher/κουπόνι, ἀποτελεῖ, μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ ἓνα πρῶτης τάξεως κερδοσκοπικὸ κίνητρο γιὰ... «κακές πράξεις».

Σχετικὰ τώρα μὲ τὴν ἀπορία σας, γιατί μὲ ἐνόχλησαν τὰ Chalets καὶ ὄχι οἱ ἐγχωρὲς τηλεοράσεις. Εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα ὁ γάιδαρος κι ἡ γλάστρα, ἐπειδὴ ἀρχίζουν κι οἱ δύο ἀπὸ γάμα; Πάντως ἡ στήλη αὐτὴ εἶναι στὴ διάθεσὶς σας γιὰ ὅποιονδήποτε ANTI-ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ θὰ θέλατε νὰ παρουσιάσετε ἐπώνυμα.

Μετὰ ἀπὸ ὅσα διαβάσατε, ἐλπίζουμε τὰ κουνούπια νὰ σᾶς φανοῦν, ὅπως καὶ σέ μᾶς, καμῆλες. Καὶ πάντως, ἔχω πάντα ἑτοιμὴ τὴ βαλίτσα μου νὰ ἀναχωρήσω πρὸς συνάντησή τους. Δὲν ἔχετε παρὰ νὰ μοῦ προσφέρετε... τὸ εἰσιτήριο.

● Ἀπὸ τὸ ταξιδιωτικὸ γραφείο Gini's Vacances, πήραμε τὴν ἀπάντησιν πού ἀκολουθεῖ:

Ἀγαπητέ κ. Διευθυντά,

Μὲ δικαιοδογημένη ἐκπληξὴ καὶ ἀπογοήτευσιν, διάβασα τὴν σελίδα σας ANTI-ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ τοῦ συνεργάτου σας Δ. Σκόλου, στὸ φύλλο σας τῆς 9ης Μαΐου 1980.

Ἐκπληξῆ, γιατί ὁ συνεργάτης ἀποδείχθηκε τουλάχιστον μισο-πληροφορημένος (δηλαδὴ χειρότερα ἀπὸ ἀπληροφόρητος) καὶ μόνο μὲ τὰ γραφόμενά του, τὰ ὁποῖα γίνονται ἀσυγχρόρητα ἐπιπόλαια, όταν χειρίζονται ἓνα λεπτό θέμα πού λέγεται συνάλλαγμα καὶ ἓνα ταξιδιωτικὸ γραφείο, μὲ φήμην τουλάχιστον συνεπείας καὶ σωστῆς δουλειᾶς, στὸ ὁποῖο ἐργάζονται 40 ἄνθρωποι. Ἀλλὰ ἄς πᾶμε στὰ στοιχεῖα:

1. Τὰ vouchers δὲν ἀποτελοῦν «σκοτεινὸ τρόπο ἐξαγωγῆς συναλλάγματος», οὔτε εἶναι παράνομα. Τὰ γραφεῖα πού ὀργανώνουν ἐκδρομὲς, δὲν «ζητοῦν καὶ παίρνουν» ὅλα τὰ vouchers πού δικαιούνται γιὰ κάθε ἐκδρομῆς, ἀλλὰ τηροῦν τὴν πιὸ κάτω διαδικασία:

α) Πληρώνουν δᾶσει τιμολογίων τῶν ξενοδοχείων ἢ ταξιδιωτικῶν γραφείων τοῦ ἐξωτερικοῦ, μὲ συγκεκριμένα ὀνόματα καὶ ἡμερομηνίες παραμονῆς.

β) Δὲν εἰσπράττουμε οὔτε ἐδῶ, οὔτε στὸ ἐξωτερικὸ, συνάλλαγμα, ἀλλὰ πληρώνουμε τίς ἐδῶ Ἀεροπορικὲς Ἐταιρίες καὶ παίρνουμε μιά ἀπόδειξη / ἐντολή, πού λέγεται MCO ἢ tour order γιὰ ὅλο τὸ γκρουπ, καὶ ἐκεῖνες μὲσω Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, στέλνουν τὰ χρήματα (πάλι ἐναντί τιμολογίων), στὰ ξενοδοχεῖα ἢ τοὺς πράκτορες πού προσέφεραν τίς ὑπηρεσίες τους (διαμονή, ξεναγήσεις, μεταφορές κλπ.).

γ) Αὐτὸ γίνεται μόνο γιὰ ὅσους ταξιδεύουν ἀεροπορικῶς μὲ εἰδικὰ φθινὰ εἰσιτήρια IT (Ἰνκλούσιβ Τούρς) καὶ μόνο γιὰ ποσὸ πού ὑπολογίζεται ὡς ἐξῆς:

π.χ. κανονικὸ εἰσιτήριο 20.000

εἰσιτήριο IT 12.000

Διαφορὰ 8.000

Αὐτὴ ἡ διαφορά, μπορεῖ σάν μᾶξιμουμ νὰ ἐξαχθεῖ σὲ συνάλλαγμα ἀπὸ τὴν ἀεροπορικὴ ἑταιρεία μὲ τὴν ὁποία ταξιδεύει τὸ γκρουπ, γιὰ νὰ πληρωθοῦν οἱ ὑπηρεσίες πού θὰ ἔχουν οἱ ἐκδρομῆς. Ἰσῆς ἀξίας μὲ τὴν διαφορά αὐτή, τὸ μᾶξιμουμ εἶναι καὶ οἱ παρεχόμενες ἀξίες. Ὁ λόγος πού δίδεται αὐτὸ τὸ δικαίωμα τῆς ἐξαγωγῆς, εἶναι, γιατί δημιουργεῖται μειωμένη πληρωμὴ σὲ συνάλλαγμα γιὰ τὸ εἰδικὸ (IT) εἰσιτήριο καὶ ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ διαφορά ἐξάγεται σάν μᾶξιμουμ. Στίς πιὸ ζητούμενες ἐκδρομὲς (Λονδίνο, Παρίσι), συνήθως ἐξάγεται λιγότερο ἀπὸ τὴ μισή διαφορά, λόγω μικρῆς παραμονῆς.

2. Τὰ φαγητὰ εἶναι μέσα στίς παρεχόμενες ὑπηρεσίες.

Τὰ κουπόνια φαγητοῦ, δίδονται μόνο γιὰ Παρίσι καὶ Λονδίνο καὶ δὲν δίδονται σὲ «ἐκλεκτὴ πελατεία», ἀλλὰ σὲ ὅσους θέλουν ἀπὸ τοὺς ταξιδιώτες μας, γιατί τὰ

προγράμματά μας ἔχουν μόνο πρωινό. Θά μπορούσαμε, δευτερευόντως, νὰ ἐξασφαλίζαμε καὶ τὰ δύο ἄλλα φαγητὰ μέσα στὸ πρόγραμμα, ἀλλὰ μὲ ὑποχρεωτικὴ πληρωμὴ «menu» «φάει δὲν φάει» ὁ ταξιδιώτης, πού δὲν συμφέρει, κυρίως τὸν ταξιδιώτη, καὶ οἰκονομικὰ καὶ πρακτικὰ. Ἡ «ἐκλεκτὴ πελατεία» τοῦ συνεργάτου σας, δυστυχῶς κατὰ 60-80% (ἀνάλογα μὲ τὴν περίοδο), εἶναι ἄρρωστοι καὶ συνοδοὶ πού πᾶνε γιὰ τὴν τελευταία τους ἐλπίδα στὸ Λονδίνο. Τὸ ὑπόλοιπο ποσοστὸ, εἶναι γονεῖς φοιτητῶν καὶ τουρίστες.

3. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πού παραθέτει ὁ συνεργάτης σας, φαίνεται, ὅτι γιὰ δικαίωμα ἀγορᾶς φαγητοῦ 1 λίρας, ἐπιβαρύνουμε τὸν ταξιδιώτη συνολικὰ 5% γιὰ λογιστικὰ ἐξόδα, ἐκτύπωση τῶν κουπονιῶν καὶ γιὰ κάποια προστασία ἀπὸ τίς καθημερινὲς ἀνατιμήσεις τοῦ συναλλάγματος. Ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ τὸ χαρακτηρίσει αὐτὸ «καπέλο»;

Τὰ κουπόνια δὲν ἀποτελοῦν ἓνα συγκεκριμένο γεῦμα ἢ φαγητό, ἀλλὰ ἀξία 1 λίρας τὸ καθένα καὶ ὁ ταξιδιώτης πληρώνει τὸν λογαριασμὸ τοῦ φαγητοῦ πού διάλεξε. Ὅπωςδήποτε, δίδονται σὲ περιορισμὸ ἀριθμὸ, μέχρι τοῦ ποσοῦ καλύψω 2 γευμάτων κατ' ἄτομον, δεδομένου ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ τὰ χρησιμοποιήσει παρὰ μόνο στὸ συγκεκριμένο ξενοδοχεῖο καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαγγυρῶνται στὸ ἐξωτερικόν. Ὅσα κουπόνια δὲν χρησιμοποιήσιν, τὰ ἐπιστρέφει καὶ παίρνει

διευκρίνησιν τῆς πραγματικότητος, τὴν ὁποία προφανῶς ὁ συνεργάτης σας ἀγνοοῦσε.

Μὲ ἐκτίμησιν
Gini's Vacances
Σπύρος Γκίνης
Διευθυντής
Ἀθήνα, 17.5.80

● Ὁ συνεργάτης μας Διονύσης Σκόλος ἀπαντᾷ:

Ἐλπίζω νὰ διαπιστώσατε, διαβάζοντας τὴν ἀπάντησιν μου στὸν κ. Λυκούδη, ὅτι ἡ σχέση ταξιδιωτικῶν γραφείων καὶ διαρροῆς συναλλάγματος δὲν εἶναι προῖόν «αὐθαιρέσιος», ἀλλὰ ἓνα ΥΠΑΡΚΤΟ πρόβλημα πού ΑΠΑΣΧΟΛΕΙ τίς ἀρμόδιες ἀρχές.

Καὶ ἐλπίζω νὰ διαπιστώσατε ὅτι τὰ VOUCHERS καὶ τὰ κουπόνια, συνδέονται μὲ πολὺ πιὸ οὐσιαστικὲς παρατυπίες, ἀπὸ τὸ ἀσχετο μὲ τὸ θέμα μας, πλῆθος λεπτομερειῶν καὶ ἀνακριβειῶν (ἐκτύπωση κουπονιῶν, προστασία ἀπὸ τίς ἀνατιμήσεις τοῦ συναλλάγματος κλπ.) πού παραθέτετε. Ἐτσι, προσπαθεῖτε νὰ τίς ἀποσιωπήσετε.

Θά ἐπαναλάβω καὶ σέ σᾶς ὅτι ἡ ἀνάμειξη τοῦ γραφείου σας στὸ θέμα ἐκείνης τῆς ANTI-ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ ἦταν καὶ ΣΑΦΗΣ καὶ ΟΡΙΣΜΕΝΗ. Δημοσιεύσαμε μιά ἀπόδειξιν πού ΕΞΕΙΣ ἐκδώσατε, μὲ μιά λεζάντα πού περιέγραφε ἀκριβῶς καὶ ἀποκλειστικὰ τὴν

ANTI-ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

ἀκέραια τὰ χρήματα πού ἔδωσε κατὰ κουπόνι, χωρὶς, οὔτε ἐκεῖνος οὔτε τὸ δημόσιο, νὰ χάνει, ὅπως γίνεται στὴν περίπτωση πού τὸ φαγητὸ εἶναι ὑποχρεωτικὰ «κλεισμένο».

Ἐπειδὴ πιστεύω γενικὰ στὴν ἀγνότητα τῶν ἀνθρώπων πού ἐργάζονται στὸ περιοδικό σας, θὰ καταλάβετε γιατί γιὰ ἀπογοητεῖται ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ συνεργάτη σας.

Ὁ δημοσιογράφος, καὶ μάλιστα ὁ δημοκρατικός, δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖ ποτέ τὴ δύναμιν τῆς δημοσιότητας ἀδασάνιστα, ἀνδρὶ αὐθαίρετα. Διαφορετικὰ, τὸ λειτουργημὰ χάνει τὴν δημοφιλίαν, τὸν σκοπὸ καὶ τὸν σεβασμὸ, πού ὁ ὑπογράφων πιστεύει ὅτι πρέπει νὰ ἔχει.

Ἐπειδὴ τὸ θέμα πού ἐθίξε ὁ συνεργάτης σας εἶναι πολὺ λεπτό καὶ, ὅπως βλέπετε, κάθε ἄλλο παρὰ ἀξίζουμε ἀντιδιαφημίσεως κατὰ τέτοιον ἐπικίνδυνον τρόπο, παρακαλῶ νὰ δημοσιεύσετε αὐτὴ τὴν ἀπάντησιν μὲ τὴν ἀνάλογη ἀποκατάστασιν μας μετὰ τὴν

πρᾶξιν πού ΕΞΕΙΣ ὑπαγορεύσατε στὸν πελάτη σας (πουλήσατε ἓνα κουπόνι ἀξίας 1 αγγλικῆς λίρας... τόσο). Τίποτα περισσότερο, ἀλλὰ καὶ τίποτα λιγότερο.

Ἄν τώρα τὸ γεγονὸς αὐτὸ καὶ μόνο ἀποτελεῖ δυσφήμιση γιὰ τὸ γραφείο σας, δὲν ἔχετε παρὰ... νὰ πουλάτε τὰ κουπόνια σας στὴν κανονικὴ τους τιμὴ. Ἡ προμήθεια, ἄλλωστε, πού παίρνετε ἀπὸ κάθε κουπόνι – δὲν γράφετε τίποτα γι' αὐτὴν – καὶ τὰ ἐξόδα καλύπτει καὶ κέρδος ἀφήνει...

Κατὰ τὰ ἄλλα, οἱ ἀπόψεις σας περὶ δημοσιογραφίας εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσες. Καὶ ἐλπίζω νὰ μὴν τίς ξεχάσετε μπροστὰ στὴν ἐπόμενη «δημοσιογραφικὴ ἔρευνα» στὸ ἐπόμενο ἀφιέρωμα στίς διακοπὲς καὶ τὰ ταξίδια, πού θὰ κληθεῖτε νὰ πληρώσετε.

Ἐκτός κι ἂν δρισμάτε τὸ «σκοπὸ», τὴν «ὁμορφίαν» καὶ τὸ «σεβασμὸ» πού ζητᾶτε ἀπὸ τὸ «λειτουργημὰ», στίς πληρωμένες – ἀπὸ ἐσᾶς καὶ τοὺς συναδέλφους σας – καταχωρήσεις πού «δημοκρατικοί» δημοσιογράφοι ἔχουν

μεταμφίεσει σε αξιόπιστες δημοσιογραφικές έρευνες. (Τελευταίο παράδειγμα: ΕΠΙΚΑΙΡΑ, τχ. 618, κάτω από τον τίτλο «Καλοκαίρι '80»).

ΚΑΙ ΤΟ «ΑΝΤΙ»:

● 'Ο φοιτητής Ν. Τσιτσιριδής, θεωρεί ότι περιλίπουμε σε αντιφάσεις:

‘Αγαπητό ‘Αντί,

Τυχαίνει να είμαι τακτικός αναγνώστης σου και παρακολουθώντας την προσπάθεια των τελευταίων τευχών σου για μία αντι-παρουσίαση (αντιπροβολή) της διαφήμισης, δέν μου μένει παρά να σε συγχαρώ. Χρησιμότερη, όμως, νομίζω από τα συγχαρητήρια θά ήταν μία σωστή κριτική πάνω σ' αυτή τη δουλειά. Θά βοηθούσε το ανέδασμα, ακόμα παραπάνω, της ποιότητας του «ΑΝΤΙ», πράγματα άλλωστε που ισχυρίζεστε και έσεις σε πολλά τεύχη (ιδίως τα παλιά, όπου υπήρχε μικρότερη κυκλοφορία).

‘Ο συνεργάτης σας Δ. Σκάλος και οι αναγνώστες καταπίπτουν με πολυποικίλλες διαφημίσεις. ‘Εγώ δέν θά πάω μακριά. Θά γυρίσω στην προηγούμενη, ακριβώς, σελίδα του «ΑΝΤΙ» (τχ. 145, 15.2.80) από αυτή που κάνε την αντι-διαφήμιση. Σε όλοσέλιδη λεζάντα βλέπουμε (Τό ΒΗΜΑ, γι' αυτόν που σκέφτεται έλευθερα). ‘Ισως δέν θά ‘πρεπε να πω τίποτα άλλο (κατά μείζονα λόγο σε σ' ας). Αυτό το «έλευθερα» είναι μία τραγική ειρωνία. Μία ειρωνία στον έλληνικό λαό, που τόσα χρόνια το συγκρότημα (τό περιβόητο συγκρότημα) του χειραγωγεί τη σκέψη, τον οδηγεί στα κανάλια που θέλει με τις κατασκευασμένες ειδήσεις, χάριν της δικής του σκοπιμότητας. Βέβαια, ο Λαμπράκης ισχυρίζεται, στη διαφήμιση της έφημερίδας του, το αντίθετο. Πόσο, όμως, είναι πειστικός και έσεις τί ΠΡΟΣΦΕΡΕΤΕ; Καί μάλιστα, όταν δέν σ' ας διαφεύγει (στο ίδιο τεύχος) ο ρόλος του ανάλογου γερμανικού συγκροτήματος «Σπρίγκερ» ή και ακόμα της δικής μας «Βραδυνής».

Θά φέρετε, ίσως, τό επιχείρημα «‘Αν δέν δάλλουμε διαφημίσεις, δέν βγαίνουμε κλπ.».

«Λοιπόν, βάζετε διαφημίσεις, αλλά κρατάτε, τουλάχιστον, τά προσχήματα· να τις βάζετε διακριτικά».

‘Εγώ, προσωπικά, θά προτιμούσα να κάνετε την ανάλογη αύξηση στην τιμή του περιοδικού, π.χ., 5 δρχ. επιπλέον, από τό να βάζετε διαφημίσεις ή στη χειρότερη περίπτωση, διατηρώντας

τήν πειστικότητάς σας, με ελπίκρινεια να τό μετονομάσετε αντιφάσεις.

Σ'ας παρακαλώ να δημοσιευθεί τό γράμμα μου.

Εύχαριστώ,
Μανώλης Τσιτσιριδής
φοιτητής

Σ.Σ. ‘Αντιφάσεις έχουμε, δέβαια, όλοι. Πώς να τις αποφυγούμε, ζώντας την «τελευταία φάση της κρίσης του καπιταλισμού»; ‘Απλώς προσπαθούμε, με τη βοήθεια και των αναγνωστών μας, να τις ζούμε με τη μεγαλύτερη δυνατή συνέπεια σε όσα πιστεύουμε, και με τη μεγαλύτερη δυνατή διαύγεια γύρω από όσα συμβαίνουν.

Τό 95% των διαφημίσεων του ΑΝΤΙ αφορούν έντυπα: διβλία και περιοδικά. Διαφημίζουμε κάθε έντυπο, που θέλει να διαφημιστεί από τις στήλες μας, γιατί πιστεύουμε πως δέν έχουμε τό δικαίωμα να λογοκρίνουμε τους αναγνώστες μας. Βέβαια, οι ισχυρισμοί που χρησιμοποιεί ο κάθε διαφημιζόμενος είναι αποκλειστικά δική του υπόθεση. Καί η ύπαρξη διαφήμισης ή ακόμα και συνεργασίας, δέν μ' ας εμποδίζει να κρίνουμε τό ίδιο έντυπο, όταν νομίζουμε πως μία παρέμβαση επιβάλλεται. Πλήθος δείγματα αυτής της συμπεριφοράς θά βρείτε στα τελευταία μας τεύχη.

Τώρα, γιατί δέν αρνούμαστε κάθε διαφήμιση; ‘Οπως λέτε κι έσεις «... δέν βγαίνουμε». Κι αν αυξήσουμε την τιμή μας – που την κρατάμε σταθερή με πολλές θυσίες, ενώ πολλά άλλα ανάλογα έντυπα έχουν διπλασιάσει την τιμή πώλησης – τότε θά χάσουμε αναγνώστες, όπως μ' ας έχουν δείξει σχετικές έρευνες. Κι επομένως θά χάσουμε δυνατότητες διάδοσης των ιδεών στις όποιες πιστεύουμε.

ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΕΙ Ο κ. ΤΣΑΤΣΟΣ

● ‘Από τον έφεδρο εξισωματικό εν αποστρατεία κ. Τάσσο Φαλήρεα, ή ακόλουθη έκκληση:

‘Αξιότιμε κύριε Διευθυντά, Δέν καταλαβαίνω ακριβώς την

πολιτική σας θέση, αλλά αναγκάζομαι να καταφύγω σε σ' ας γιατί δ' ας ανεξήγητα, καμιά έφημερίδα δέ δέχτηκε να δημοσιεύσει τις απόψεις μου, καίτοι, όπως μπορεί κανείς να διαπιστώσει, τις διατυπώνω με μετριοπαθή και ήπιο τρόπο.

‘Αξιότιμε κύριε Διευθυντά.

Είναι πράγματι μεγάλες οι στιγμές που ζει τό έθνος, όπως εύστοχα και επάξια δηλώνουν τά μέσα επικοινωνίας.

Θριαμβευτική και δίκαιη, αν και καθυστερημένη, αφού έμεις πρώτοι δώσαμε τά φώτα του πολιτισμού, ή εισόδός μας στην Ε.Ο.Κ. που τόσα όφελ' ας θ' ας έχει άμοιβαία και για μ' ας και για τους Ευρωπαίους, πλήρης αποκατάστασης της κοινοδουλευτικής δημοκρατίας με μία κυβέρνηση της μετριοπαθούς δεξιάς, και μία αντιπολίτευση ψύχραιμη, ήπια και δημιουργική στον κοινοδουλευτικό της έλεγχο, και της άκρας άριστερ' ας ακόμη συμμορφούμενης στο κλίμα των καιρών.

Και στον πρόεδρο της δημοκρατίας τον μεγάλο παγκόσμιας κλήσης πολιτικό άνδρα κ. Κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ, που σ' ας σι-δαρά τον χέρια θά οδηγήσει την ‘Ελλάδα και την ΚΥΠΡΟ, στην ευμάρεια και την εθνική άνεξαρτησία.

Σ' αν ‘Ελληνας αξιωματικός και πολίτης, συμβάλλοντας και εγώ στο μεγαλείο της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ που ξεπηδά μέσα από τό δρόμα του συμμοριτοπολέμου και τά ερείπια της χούντας, και που θά ζήσει στο πείσμα δλίγων αναρχικών, και διαφόρων κοινωνικών αποδρασμάτων, παρακαλώ δημόσια τον άλλον αδάμαντα της πολιτικής μας ζωής, τον κ. ΤΣΑΤΣΟ, τον στυλοβάτη και αρχιτέκτονα της μεταπολιτευτικής μας σταθερότητας, που μαζί και με τους άλλους εκπροσώπους του πολιτικού μας κόσμου επί τεσσαρακονταετιών και πλέον αγωνίζοντας για τά δίκαια του ‘Ελληνικού λαού, να παραμείνει επί τρίμηνον επί τό πλευρόν του νέου προέδρου, για να τον ενημερώσει επαρκώς για τά διάφορα ύψιστης σημασίας ‘Εθνικά θέματα που επί πενταετία έχειρίζετο.

Γνωρίζω ότι δίκαια άνυπομονεί να έντροφησει και πάλιν εις την φιλοσοφία και την ιστορία, και ότι οι φιλόζενες άκρογαλιές της γαλανόλευκης πατρίδος μας, θά είναι μία δίκαιη επιδράδευση των τόσων μόχθων του, αλλά επιτρέψτε μου κύριε πρόεδρε – τρεις μήνες ακόμη – και ύστερα άνάπαυση.

Πιστεύοντας ότι θά τύχω της δέουσας προσοχής.

Τ. ΦΑΛΗΡΕΑΣ

Ξ. Α. Ξ. Α.

αντι

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
‘Αθήνα 601
Τηλ: 732.713-732.819.

- ‘Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131, ‘Αθήνα 601.
- ‘Υπεύθυνος Τυπογραφείου:
ΤΡΥΦΩΝ ΛΥΓΟΥΡΑΣ
Βασ. ‘Αλεξάνδρου 26. Περιστέρι
- Καλλιχνική επιμέλεια:
ΜΑΚΗΣ ΤΣΙΠΟΥΡΙΔΗΣ
- Μοντάζ:
Γ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΟΣ
- ‘Υπεύθυνος Διαφημίσεων:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
‘ΦΩΤΟΚΥΤΤΑΡΟ’ ΕΠΕ
‘Υμηττού 219
Τηλ. 75.16.333
- ‘Αναπαραγωγή φιλμ:
‘Ιωάννου - Τσούπρος και Σία
Δερβενίων 9, τηλ. 3604812
- ‘Εκτύπωση:
‘Εργοστ. Γραφικών Τεχνών
Γ. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑΣ
‘Ισίου 5, Περιστέρι. Τηλ.
57.22.201.

- Κάθε ένυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δέν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

‘Εσωτερικού

‘Εξαιμ. 320 δρχ. – ‘Ετήσια 640
‘Ετήσια ‘Οργανισμών,
Τραπεζών, κλπ: 1.500 δρχ.
Γιά φοιτητές έκπτωση 15%

‘Εξωτερικού

Ευρώπη – Μεσογ. χώρες:
Εξάμνη: άπλη δολ. 15
" άεροπ. δολ. 17
" άπλη δολ. 30
" άεροπ. δολ. 34
Η.Π.Α. – Καναδάς – ‘Αν. ‘Ασία:

Εξάμνη: άπλη δολ. 15
" άεροπ. δολ. 22
Ετήσια: άπλη δολ. 30
" άεροπ. δολ. 44

Αυστραλία – ‘Ωκεανία:
Εξάμνη: άπλη δολ. 15
" άεροπ. δολ. 30
Ετήσια: άπλη δολ. 30
" άεροπ. δολ. 60

- ‘Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗ
Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601.
- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 25
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΤΙΜΗ δρχ. 40

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
● γιά τά διθλοπωλεία
της ‘Αθήνας:
Στά γραφεία του «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60, τηλ: 732-713
● γιά τά διθλοπωλεία
Β. ‘Ελλάδας:
Βιβλιοπωλείο
Μ. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
Θεσσαλονίκη

«ΔΑΦΝΗ» — «ΤΟ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ»

Μία πρώτη κριτική παρουσίαση ενός βιβλίου πού — μέσα από ένθουσιασμούς και άρνήσεις των χιλιάδων αναγνωστών του — προχωρεί αίσίως στην πέμπτη του έκδοση.

ΤΟΥ ΑΤΡΕΟΝ

Ένα «παράξενο» βιβλίο, — τόσο τὰ εισαγωγικά, όσο και τὸ ἐπίθετο δὲν θέλουν νὰ ὑποδηλώσουν τίποτ' ἄλλο, ἔξω ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἐδῶ ἔχουμε νὰ κάνουμε μ' ἓνα κείμενο, πού εἶναι πέρα (ὄχι ξένο) ἀπὸ τὶς συνηθισμένες, γνωστές καὶ κατεστημένες ἀντιλήψεις μας γιὰ τὰ λογοτεχνικά εἶδη. Εἶν' ἓνα βιβλίο ὅπου συγκεντρώθηκε ἡ πολὺπλευρη ἐμπειρία καὶ γνώση ἑνὸς νέου συγγραφέα, πού σάν προσωπικὴ παρουσία, ἀπέχει ὁλότελα, κι ἀφήνει μόνο τὶς ἰδέες του νὰ μιλήσουν καὶ ν' ἀποκτήσουν ρίζες μέσα μας, ὄχι μὲ μίαν ἀπὸ τὰ ἔξω ὑποβολή, ἀλλὰ ἀφυπνίζοντας δικές μας σκέψεις κι ἐμπειρίες. Αὐτὸ εἶναι ἴσως τὸ μεγαλύτερο, τὸ σημαντικὸ προτέρημά του: Ἐνῶ μεταφέρει μηνύματα δὲν κηρυγματίζει — κι ἀκόμη, ἐνῶ προβάλλει «θέσεις», δὲν ἀποφθεγματίζει — ἀντίθετα καλεῖ σ' ἓνα «ἐπιστημονικὰ μεθοδευμένον διάλογο».

Τὸ βιβλίο αὐτὸ σημείωσε ὡς τώρα ἀπὸ τὸ 1976, τέσσερις ἀπανωτές ἐκδόσεις, πού οἱ δύο τους ἔγιναν μέσα στὸ 1980, ἐνῶ κυκλοφορεῖ τώρα ἡ πέμπτη του ἐκδοση. Στὴν ἐκδοση αὐτή, ἀπὸ τὸ πολυσέλιδο δοκίμιο «Η ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΜΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑ», πού προτασσόταν τοῦ θεατρικοῦ ἔργου, ἔμεινε μόνον τὸ «ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ». Τὸ ἀπελευθερωτικὸ θέατρο πού προτείνει ὁ ΑΤΡΕΟΝ συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν ΑΝΤΙΑΥΤΑΡΧΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ καὶ τὴν ἐξειδικευμένη γνώση γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ὕπαρξη καὶ εἶναι μιά ὁλότελα δική του ἐπινόηση πού δὲν πρέπει νὰ συγχέουμε μὲ τὸ «ἀπελευθερωμένο» θέατρο, ἔτσι ὅπως τὸ ξέραμε ὡς τώρα μέσ' ἀπὸ τὸν Ἰονέσκο καὶ τὸν Μπέκετ καὶ ἄλλους πού ἐπιδίωξαν μονάχα τὴν ἀλλαγὴ, τὴν «ἀπελευθέρωση» τοῦ θεάτρου ἀπὸ τὶς τυπικές, σκηνικές δεσμεύσεις του. Ἐδῶ ὁ ΑΤΡΕΟΝ μᾶς δίνει νέα διάσταση τῆς ἀνθρώπινης πιά ἐλευθερίας μέσ' ἀπ' τὸ θέατρο, μὲ τὴν ἄμεση συμμετοχὴ τοῦ θεατῆ στὰ δρώμενα. Πάνω στὴ σκηνὴ μᾶς παρουσιάζει μιά ἐσωτερικὴ δράση, αὐτὴ πού συμβαίνει μέσα μας ὅταν ἀρχίζουμε νὰ σκεφτόμαστε πάνω στὰ κοινωνικο - πολιτικο - πολιτιστικά μας προβλήματα.

Τὰ σύμβολα πού προβάλλουν μέσ' ἀπ' τὰ πρόσωπα εἶναι πανανθρώπινα καὶ διεθνικά, ὅπως καὶ τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχουν πατρίδα — ἡ ἀνάγκη γιὰ ἐλευθερία, γιὰ σωστή μόρφωση, γιὰ ἀνεμπόδιστη σκέψη — εἶναι πανανθρώπινα. Καὶ τὸ μήνυμα τοῦ ἔργου βγαίνει ξεκάθαρο: «Ἦρθαν τὰ χρόνια καὶ φωνάζουν νὰ ὀργανώσεις τὸ μυαλό σου». Μὲ τὴν ὀργάνωση τοῦ μυαλοῦ τους οἱ προοδευτικοὶ ἄνθρωποι, θ' ἀντιταχθοῦν

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΩΣΤΕΛΕΝΟΣ

στὴν ἀτεγκτὴ ὀργάνωση τῆς κοινωνίας τῶν διακρίσεων καὶ τῶν ἐπίπλαστων κανόνων ἠθικῆς καί, «τέμνοντας μύθους σύμπαντος κόσμου», θὰ πάρουν στὰ χέρια τους τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον καὶ θ' ἀπλώσουν τὴν ἐλευθερία τους διαχρονικά.

Ἡ Δάφνη, ἡ κεντρικὴ ἥρωῖδα, εἶν' ἓνα πλᾶσμα εὐθραστο ἐξωτερικά, τσακισμένο ἀπὸ τὶς ἀντιξοότητες, καρκινόβλητο ἀπὸ πλῆθος κακοήθεις ὄγκους πού σχηματίστηκαν μέσα στὸν κόσμο ὅπου ζεῖ. Ἀπορρίπτει ἡ Δάφνη — καὶ οἱ φίλοι της — κάθε συμβιβασμὸ μὲ τὸν Παῦλο, ἀρνεῖται νὰ δεχτεῖ τὴν κυριαρχία τοῦ Παύλου, (τοῦ σύμβολου τῶν πολυεθνικῶν μεγαλοεπιχειρηματιῶν, πού φιλοδοξοῦν νὰ γίνουν «Πρόεδροι» τοῦ κόσμου μας). Μέχρι τὸ τέλος ἀντιστέκεται στὶς πιέσεις καὶ σ' ὅλων τῶν μορφῶν τὶς καταπιέσεις. Καὶ τὸ τέλος θάρθει σκληρὸ καὶ ἀνελέητο χωρὶς «τίποτα τὸ πομπῶδες ἢ κραυγαλέο», ὅμως. Εἶναι ἓνα τέλος ἐλπιδοφόρο μέσα στὴν σκληρότητά του. Ἡ Δάφνη μπορεῖ νὰ πεθαίνει, μὰ στὸ χέρι της κρατᾷ τὸν αὐλό κι ἡ τελευταία της κραυγὴ (ἀφοῦ ἔχει δημιουργήσει τὶς προϋποθέσεις νὰ συνεχιστεῖ ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν ἀντιαυταρχικὴ παιδεία) εἶναι, «θάρρος παιδάκια».

Ἐνα θεατρικὸ ἔργο πού περισσότερο διαβάζεται καὶ «βλέπεται» μέσ' ἀπ' τὸ κείμενο, παρά παίζεται — ἢ καλύτερα πού παίζεται μέσα μας, καθὼς οἱ ἔννοιες πού μᾶς μεταφέρει εἶναι μιά ἀδιάκοπη παρακίνηση γιὰ τὴ συμμετοχὴ μας στὸ «μεγάλο παιχνίδι» πού διεξάγεται γύρω μας. Τὰ δρώμενα πάνω στὴ σκηνή (πού ἴσως νὰ μὴν ὑπάρχει κἄν, πού τὴν φανταζόμαστε σάν κάτι ἄλλο πέρα ἀπὸ τὰ γνωστά μας θεατρικά δοσμένα) δὲν εἶναι μόνον πράξη, ἀλλὰ καὶ διάλογος φιλοσοφικός καὶ συνάμα πραγματικός. Μιά ἀνάπτυξη καταστάσεων τέτοια πού μᾶς κάνει ν' ἀφυπνίσουμε τὸν ἐγκέφαλό μας, ὅσο καὶ ἂν κουρασμένος ἢ φιμωμένος εἶναι, πού μᾶς κάνει νὰ τὸν «ὀργανώσουμε» καὶ νὰ σκεφτοῦμε. Καὶ μιά ἄλλη διάσταση θεάτρου, μέσω τῆς ἁρμονικῆς ἱκανοποίησης τῶν βασικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἱκανοποίησης τέτοιας πού θ' ἀποσποῦσε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἐμπορευματοποιημένη διασκέδαση πού προσφέρει τὸ κατεστημένο. Αὐτὸς εἶναι ὁλος κι ὁλος ὁ στόχος τοῦ ἔργου: ἡ ὀργάνωση τῆς σκέψης, ἡ διαλεκτικὴ, ἡ (διὰ τῆς ἐξειδικευμένης γνώσης τοῦ ἀνθρώπου) σωστὴ μας ἀντίσταση στὴν πολὺπλευρὴ καταπίεση πού ἀσκεῖται πάνω μας. Λίγο ἴσως ποῦν μερικοί. Κι ὅμως πόσο ἄδικο ἔχουν θὰ τὸ διαπιστώσουν διαβάζοντας τὸ βιβλίο.

Διεύθυνση: ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Εκδοτικός Οίκος ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ, Πρ. Κορομηλά 38, τηλ. 264958, 277350 Θεσσαλονίκη